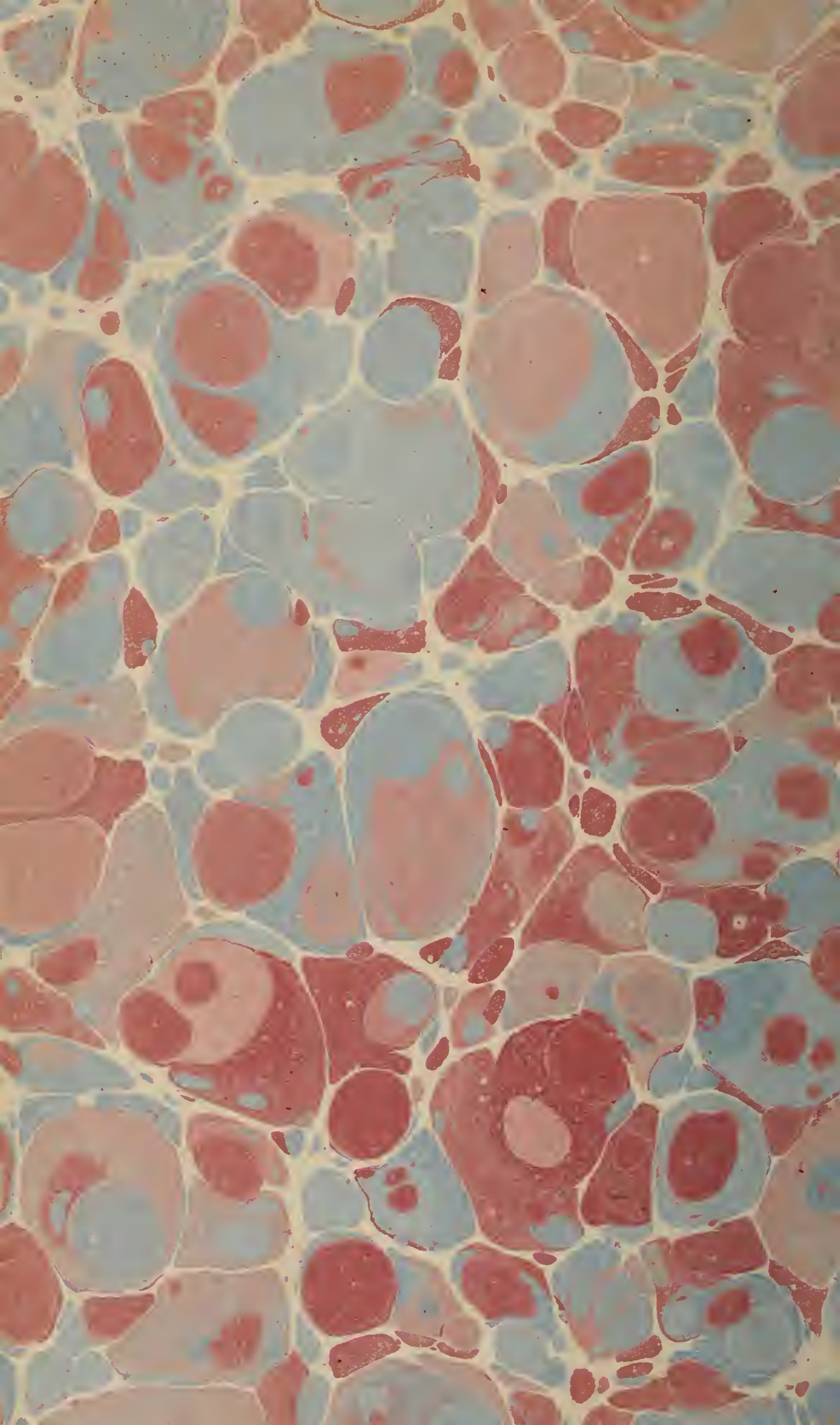
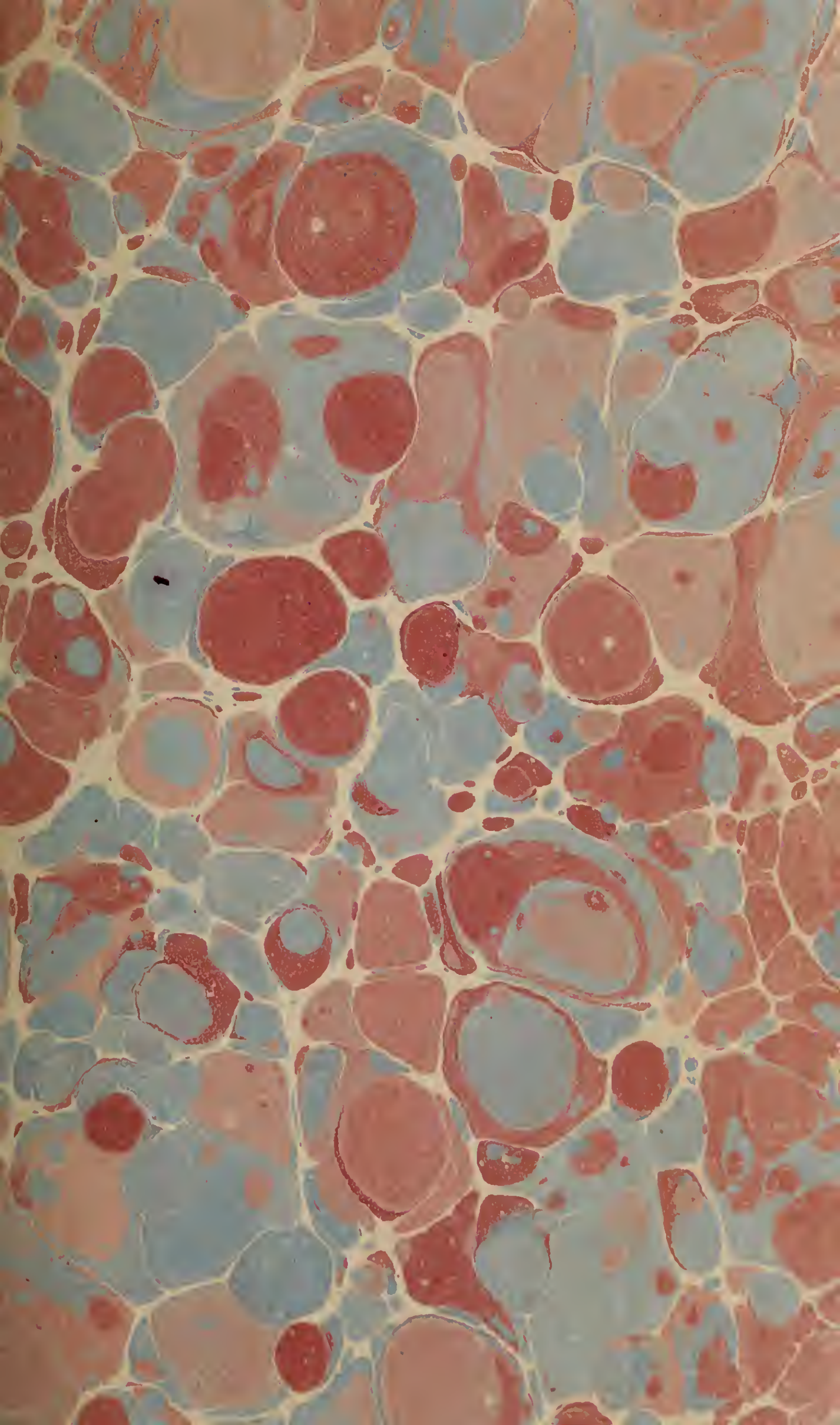
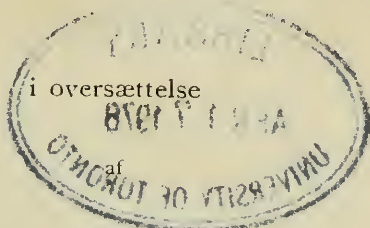

3 1761 08112349 9

ARNOLD AF LYBEKS

SLAVEKRØNIKE

i oversættelse

af

theol. kand. P. KIERKEGAARD.

Med understøttelse fra ministeriet for kirke- og undervisningsvæsenet

udgivet for

selskabet til historiske kildeskrifters overførelse på modersmålet

ved

H. H. LEFOLII.

Kjøbenhavn.

Karl Schønbergs forlag.

1885.

Kjøbenhavn. — Bianco Lunos kgl. hof-bogtrykkeri (F. Dreyer)

Arnold af Lybeks

Slavekrønike

oversat

af

P. Kierkegaard,
Cand. theol.

Om Arnold og hans krønike.

Denne anden Slavekronike, som herved udgives i dansk oversættelse, anmeldes af forfatteren selv både i fortalen og i slutningen af værket som en fortsættelse af Helmolds kronike om Slaverne og går fra 1171 til 1209. Den er helliget til biskop Filip af Ratzeburg og har, ligesom Helmolds skrift, sin betydning også med hensyn til vort fædrelands historie, men meddeler forøvrigt om de af Saxerhertugen Henrik Løve på føde bragte bispedömmer i de slaviske lande, om holstenske forhold, om Henrik Løves skæbne, om Bremerærkebisperne, om kejserne Frederik I (Rødskæg), Henrik VI, Filip af Svaben og Otto IV samt om korstogene til det hellige land og til Konstantinopel. I femte bog st. 30 berettes om kristendommens indførelse i Lifland.

Den Arnold, som er forfatteren, antages at have været den første abbed ved det 1177 for jomfru Marie, evangelisten Johannes og bekenderne Avktor og Ægidius stiftede Benediktinerkloster i Lybek (II,5). Ifølge hans egne ytringer (V,13) må han tidlig have mistet sine forældre og ikke have haft andre end Vorherre at ty til. Fremdeles erfarer man på ovenanførte sted, at han allerede en tid har været bundet til Benediktinerreglen, forinden han gjorde alvor af at holde den rigtig. Endelig regner han sig selv for borger i Lybek (V,12). Abbed Arnold er formodentlig den samme som den tidligere skatmester (kustos) Arnold (I,13) ved det Benediktinerordenen tilhørende domkapitel i Lybek. Skatmesteren forekommer nemlig flere gange i årene 1170—1177, men nævnes aldrig senere, hvorimod vi

fra den tid af indtil 1212 tidt stoder paa abbeden, som antages at være dod i 1213 eller i begyndelsen af 1214 [1]). — Vor Arnold er altså, som det synes, den abbed, der omtales i II,21 og III,3.

Arnolds værk begynder med at omtale Henrik Loves ordning af forholdene i hjemmet og påfolgende korstog (1171 og 1172) og går til hans sön Ottos kroning til romersk kejser (1209). Arnolds sprog og fremstilling står under Helmolds. Uagtet han med hensyn til mange forhold er en sårc pålidelig fortæller — blandt de mænd, hvis mundtlige beretninger han vistnok har kunnet stotte sig til, er biskopperne Henrik og Konrad II af Lybek — forekommer der dog ikke få både unöjagtigheder og fabler hos ham, og han viser ikke sjelden en for en nutidslæser påfaldende mangel på kritik. At han for sin tid har været en höjt dannet mand, fremgår både af hans kendskab til oldtidens literatur (se hans anførelse af romerske digtere) og tillige af de prover, han giver på sin egen digterfærdighed. — Forfatterens forkærlighed for Welferne synes ikke i nogen væsentlig grad at have skadet fremstillingens upartiskhed; og den stærke udtalelse af uvilje i anledning af kejser Henrik VI's mishandling af en biskop (III,17) kan ikke forundre nogen, der husker på, at Arnold selv, i hvert fald i videre forstand, var en kirkens mand.

Lappenbergs tekst, udgivet 1868 til skolebrug af Pertz, ligger til grund for oversættelsen, ligesom anmærkningerne og indledningen er hentede fra Lappenberg og fra Laurents i året 1853 udgivne tyske oversættelse af Arnold.

November 1882.

---

1) Ifølge en anden opfattelse er kustoden og abbeden to forskellige personer, og den sidste en umiddelbart fra Benediktinerklosteret i Brunsvig til abbed i Lybek kaldet munk. Denne antagelse mangler imidlertid al sandsynlighed.

Abbed Arnold af Lubikes historie.

Fortale.

Vor herre og fader Filip, forstander for kirken i Racesburg, så vel som alle brodrene samme steds bevidner vi, Arnold, den ringeste af guds tjenere, vor i Kristo skyldige ærefrygt. Al den stund præsten Helmold, priselig ihukommelse! ikke nåede sin hensigt og fik fort sine beretninger om Sklavernes undertvingelse og kaldelse og de biskoppers historie, hvis ihærdighed det skyldes, at kirkerne i disse landemærker blomstrede op, til en passende afslutning, har vi med guds bistand foresat os at lægge hånd på dette möjsommelige værk, på det at også vi, støttede af eders forbönner, til lön for vor fromt hengivne medvirken måtte høste et velsignet eftermæle. Ti beder vi eder i eders visdom, at I, overseende vore ringe evner og kejtede ord, med milde öjne vil betragte vor kærlige opofrelse, som ikke fortjener skam til tak. Vor forgænger var jo en skarpsindig ånd, mægtig i ord og end kyndigere i fremstilling; på sit veltalende sprog og med sin rige åre [1]) forfulgte han snelt gangen i sit værk. Vi udskænker derimod dråbevis vort karrige vid; vi har ikke ordet således i vor magt og fører ikke en så flydende pen; hvisårsag vi

1) Horats bruger udtrykket om digteren; Arnold giver det en videre udstrækning.

nodes til at holde os ved jorden, medens vi ligesom kryber videre i det begyndte arbejde; ti så vel i stemme som i spil står vi tilbage for vor lærer [1]). Vi følger derfor kun den historiske sandheds lige vej og bryder helt staven over den smigrelyst, der er så almindelig hos forfattere, på det at vi med udelukkelse af falsk frygt og behagelyst og med al ønskelig frimodighed må vorde i stand til stadig at give en tro fremstilling af det, hvorom vi er komne til kundskab.

Den ovennævnte præst Helmolds bog indeholder blandt andet også beretning om, under hvis styrelse og ledelse disse nordiske landstrøg og kirker blomstrede op. Det er dertil, vi knytter vor følgende fremstilling; og eftersom Helmold i sit værk er nået til hertug Henrik af Saxonien og Bawarien, begynder også vi med samme. Ti han kuede fremfor alle sine forgængere Sklavernes hårde sind og tvang dem ikke alene til at svare skat, men bragte dem oven i købet dertil, at de opgav deres afguderi og overtro, böjede deres nakke og nu villigen dyrker den sande gud. Ligeledes tilvejebragte han den tryggeste fred i hele Sklavernes land; alle Wagirernes, Holzaternes, Polabernes og Obotriternes landemærker i norden glædede sig ved blivende og uforstyrret ro, tyverier og røveruvæsen [2]) forebyggedes både på land og sø, handel og forretninger blomstrede imellem folkene indbyrdes, og enhver boede under sit vintræ og under sit figentræ [3]); samtidig hermed stod den höjærværdige fader Evermod for styret i Racesburg, den ansete biskop Konrad styrede Lubeke, og den gudfrygtige biskop Berno Zverin, og alle tre havde fuldt op at göre,

1) Sigter til et sted hos Vergil. Ordspillet med calamus, pen, i det foregående og calami, rørflöjte, her kan ikke gengives på dansk. — 2) Helmold 1,47. — 3) Smnl. 1 Kong. 4,25.

nidkære som de var for ved deres lære at plante og ved deres gerning at vande i den nyplantning af kirker, som hertug Henrik havde begyndt, og som Herren gav vækst [1]).

Første bog.

1. *Om hertug Henriks pilegrimsfærd.*

Da hertugen altså, som sagt er [2]), havde fået freden sikret i Sklavenland, voksede hans magt mere og mere og blev större end alle deres, der ellers boede i landet; og ved den kejserlige majestæts mægling bilagdes borgerkrigene mellem ham og fyrsterne i Østen. Men Wertizlavus's broder, Pribizlavus, blev fra hertugens fjende hans bedste ven, da han indså, at han med alle sine anstrængelser intet formåede imod ham, og tillige havde fået öjnene op for heltens storhed, som, til hvilken side han så vendte sig, altid havde lykken med sig og beholdt overtaget. Da hertugen derfor efter så mange og farefulde omskiftelser var kommen til ro, tyktes det ham, at han vilde finde en god frelsens havn, om han for sine synders skyld gæstede den hellige grav for at tilbede Herren på det sted, hvor hans fødder havde trådt. Derfor bragte han sine egne anliggender i orden [3]) og begyndte så at tænke alvorligere på færden til Jerusalem, overdrog ærkebiskop Wikmann i Magdeburg at skærme hans land og tog til rejsefæller de fornemmere mænd i landet, nemlig biskop Konrad af Lubike, abbed Henrik af Bruneswik, abbed Bertold fra Lunenburg, Obotriternes sættekonge, fornævnte Pribizlavus,

---

1) Smnl. 1 Kor. 3,6 — 2) Helmold II, 7 f. — 3) I Erfurt ved St. Hansdagstide 1171.

grev Guncelin af Zverin, grev Syfrid af Blankeneburg og mangfoldige andre af sine mænd, så vel fri som tjenstgörende [1]). Selv af de ældre blev kun Ekbert af Vulfelesbotele tilbage, hvem hertugen satte over hele sit tyende, men i synderlighed bestemte til at tjene hertuginden, den fromme fru Mektildis, Anglerkongens [2]) datter, hvis navn ikke går ad glemme, hverken hos gud eller hos mennesker. Hun hævede sin höje byrd, som hun nedledte fra en lang række af kongelige aner, ved fromme idrætter og smykkede den fagert ved at lægge vind på hellig kærlighed. Ti hendes fromhed var stor; hun nærede en medynk med alle lidende, der måtte vække beundring, skænkede almisser med gavmild hånd og var en stor ven af bön og messe, som hun flittig lod afsynge. Med ukrænket troskab holdt hun sin ægtepagt og bevarede ægtesengen ren og ubesmittet. Hele den tid, hertugen var på sin pilegrimsfærd, tilbragte hun på grund af sit daværende svangerskab i Bruneswik, hvor hun fodte en datter, hvis navn blev kaldet Rikenza. Sönnerne Henrik, Luder, Otto og Willehelm [3]) blev hun moder til med sin mand efter dennes hjemkomst og oplærte dem fra barndommen af i gudsfrygt, som vi læser det i hellig Tobias [4]). I hendes tjeneste stod Henrik af Luneburg og den ovenomtalte Ekbert, der i hele hertugens hus havde et godt navn på sig for sin troskab. Men de gode forventninger, man havde knyttet til ham, opfyldtes ikke. Ti han satte selv en plet på sin ære og et brændemærke på sin troskab, som siden kom ham dyrt til at stå. Dog det må vi

1) Hans følge skal have løbet op til et par tusind mand. — 2) Henrik II. — 3) Fodt i Winton 11. Juni 1184. — 4) I Vulgata (Katholikernes avtoriserede bibeloversættelse) hedder det i Tobias bog 1,10, at Tobias' moder lærte sin sön fra barndommen af at frygte gud og afholde sig fra synd.

nu lade være sin sag for skyndsomt at gå over til andre begivenheder.

2. *Fremdeles om hertug Henrik.*

Hertugen brød med stor glans op fra Bruneswik i den anden uge efter Epifania [1]) og kom med hele sit følge til Ratisbona, hvor han höjtideligholdt Renselsesdagen [2]) med landets stormænd. De fornemste iblandt disse, markgrev Fritherik af Sudbak og markgreven af Stire [3]), gjorde han til deltagere i sin pilegrimsfærd og drog således videre til sin stiffader, den höjbyrdige hertug Henrik i Østerrige, der i största hast under höj jubel af klærke og almue ilede med at møde ham i den faste plads Nuenburg, hvor Saxonerhertugens moder, fru Gertrudis har sit mindeværdige gravsted [4]). Derfra ledsagede han ham på ærefuld vis til hovedstaden Wene, hvor hertugen vidste at skaffe sig skibe, rigt ladede med korn, vin og alle andre fornødenheder, og hvorfra han med sine ledsagere tog søvejen nedad den brede Danubius. Tjenerne med hestene tilbagelagde imidlertid vejen til lands for stadig ved aftentide at indtræffe på det til skibenes landing fastsatte sted. Heller ikke bør det forbigås, at Wormacienserherren [5]) sluttede sig til deres færd, ikke som pilegrim, men i egenskab af sendemand fra kejseren til Grekernes konge Manoë for at knytte en forbindelse imellem dennes datter og kejserens sön. Snarere står det dog til troende, at man har truffet denne forholdsregel til hertugens

1) Helligtrekonger 6. Jan. 1172. — 2) Marie Renselsesdag (Kyndelmisse) 2. Febr. — 3) Her menes sandsynligvis paltsgreverne Frederik og Otto af Wittelsbak. — 4) Et sådant lader sig ikke påvise i Kloster Neuburg (Nuenburg). — 5) Biskop Konrad II.

bedste, for at Grekerkongen, når han fik et så venskabeligt bud, skulde modtage hertugen vel og vise större villighed til at skænke ham lejde gennem sit land. Også hertugen af Østerrige eller Avstrien, som havde ladet en flåde udruste, fulgte selv Saxonerhertugen, stillede førere til hans rådighed og forsynede ham på det rigeligste med alle livsfornødenheder. Således nåede de i al mag til en stad, kaldet Mesenburg, der ligger på grænsen af Ungarien, og hvor en sendemand fra Ungarerkongen ved navn Florentius var færdig til at tage imod Saxonerhertugen tillige med hertugen af Østerrige eller Avstrien, hvis søster var kongens hustru [1]). Således drog de frem i uforstyrret ro og lagde til ved en af naturen såre vel befæstet by. Ti på den ene side omgives den af Danubius og på den anden af et meget dybt flodleje, som kaldes Grane, hvorefter byen og staden på den anden flodbred er opkaldt. Men her ramtes hertugen af en tung sorg. Ti samme nat døde kongen af gift [2]), som man mener, forgivet i en drik af sin broder [3]), der af ham var forvist fra landet. Dette greb dem så smerteligt, at de ikke vidste, hvad de skulde göre. Ti hertugen af Saxonien svævede tilligemed sine folk i stor angst, efterdi han midt i sin færd ikke kunde drage videre med tryghed, da han ligesom havde mistet livet ved kongens død og var uden fører på vejen. Hans ledsager [4]) tog sig kongens bratte død ikke mindre nær, såsom denne var gået bort uden at have gjort noget testament og havde efterladt sin enke, hans søster, skönt svanger, dog uden livsarving og uden del i riget. Efter at de imidlertid havde

1) Kong Stefan III af Ungarn var gift med hertugens søster Agnete. — 2) 4. Mars 1172. — 3) Bela. — 4) Hertug Henrik af Østerrig.

overlagt sagen med hinanden, skikkedes biskop Konrad, abbed Henrik og abbed Bertold hen til ærkebiskoppen, som den gang var tilstede i byen og var optagen af omsorg for kongens ligbegængelse, for at høre, om hertugen af Saxonien ved denne höje klærks mellemkomst kunde få en fører på sin færd. Ærkebispen viste stor imødekommen; og på en forsamling af de første i landet blev det omsider vedtaget, at fornævnte Florentius skulde ledsage hertugen på hans én gang tiltrådte færd.

3. *Fortsættelse.*

Således skiltes hertugen og hans ledsagere derfra og havde i nogle dage en heldig fart, men kom derpå i en fare, der hidrørte fra de såkaldte skær. De nåede nemlig et sted, hvor såre vilde og bjærghöje klipper rager frem, og på en af disse ligger der en borg [1]). Samme klipper spærrer for vandet og afskærer dets regelmæssige løb, hvorved de gör gennemgangen i höj grad vanskelig for de søfarende; ti de i en snevring sammentrængte vandmasser rejser sig først og svulmer op, hvorefter de alle vegne med vældigt brag styrter i afgrunden. Desuagtet kom alle skibene ved guds styrelse uskadte der igennem, så at kun hertugen led skibbrud. Dette så borgmændene imidlertid og fik fat i skibet, som de halede til land. Men Guncelin og skafferen Jordanis tillige med flere andre reddede sig ved svømning. Fartöjet blev bødet, og de nåede Brandiz, en by, der tilhører Grekerkongen; men her sank vandet således, at skibene blev stående på tör bund. Ti der på stedet opsluges Danubius af en

1) Måske borgen Kampses, der lå på forbjærget Greben, en mil fra staden Porecz.

underjordisk gang [1]) og bliver således til en ganske lille ström, hvorpå den forst efter at have tilbagelagt et meget langt stykke vej sprudler ud med svulmende bølger og strömmer videre til Sowa. Desårsag lod de skibene blive tilbage, tog vejen til lands og kom således ind i den vældige og vidt bekendte skovstrækning, som kaldes Bulgerewalt, hvor både de selv og deres heste döjede meget med de dybe sumpe, og hestene, som måtte slæbe svart med at trække deres forråd af levnedsmidler pa lastvogne og kærrer, blev helt ødelagte. Tillige hændte det idelig, at lastvognene gik itu, og de var alle nær ved at bukke under for overanstrængelsen med at bode disse og få dem trukne op, så de ikke kunde komme nogen vegne, eftersom det var sagt dem, at de, hver gang en af kærrerne gik sønder, alle som én skulde göre holdt, og at de først, når den var bleven istandsat, samlede måtte rykke frem igen. Derfor bod hertugen, så snart han mærkede, at de, lede og kede ad så megen möje, tovede altfor længe med deres fremrykning, at man skulde lade vognene stå og læsse fødevarerne på lastdyr for således at komme videre. Og man kunde da dér se vældige dynger henslængte af det fineste mel, masser af store, fulde vinfade, som var ladte i stikken, og kød og fisk i mængde samt allehånde lækkerier, som enhver især på forskjellig vis omhyggelig havde ladet krydre for sin egen gane, men som ingen mer brød sig om.

Under deres fremrykning kom de nær til en by, kaldet Ravenelle, som ligger midt inde i skoven, og hvis indbyggere hedder Server; disse er Belials börn;

---

1) Dette er dog ikke så; men den höjre arm af Donav, der deler sig, bliver ved lav vandstand smal og sejg. Ved Orsowa (Irsowa) bliver floden bred.

og de böjer sig ikke under guds åg, men hengiver sig til kodets og ganens tilskyndelser og er, således som deres navn viser [1]), al urenheds trælle. Som en følge af deres opholdssteders naturlige beskaffenhed, lever de som fæet og er endnu vildere end vilddyrene. De vides imidlertid at stå under Grekerkongen, hvis udsending, som på den tid var i hertugens følge, drog forud for denne og bod dem modtage ham på ærefuld vis i deres borg og tjene ham så forekommende som muligt i alle dele, således som kongens storhed kræværede det. Serverne brød sig imidlertid kun lidet om hans opfordringer eller bud, lod ham gå tomhændet fra sig, ja, jog ham endog bort på ærelos vis, hvorpå han vendte tilbage til hertugen og meldte denne, hvad han havde måttet høre. Hertugen kom derfor tæt hen til byen med sine folk og slog lejr der. Han sendte da anden gang et bud til dem og lod dem vide, at han kom i fredeligt ærind, hvorhos han bad dem skikke sig en vejviser; så skulde han drage bort på fredelig vis. Da man imidlertid trods gentagne forsøg intet udrettede, sagde hertugen til sine folk: „Billighed kræver rigtignok, at vi som pilegrimme drager ganske fredsommeligt og lemfældigt frem, hvisårsag vi heller ikke med løftet krigsbanner burde nærme os en by, som tilhører den konge, til hvem vor vej går; da disse Belials börn imidlertid ikke vil have fred, men öjensynlig truer os med krig, så rejser bannerne og lader os rykke frem! Vore fædres gud være med os, han, for hvis navns skyld vi foretager vor pilegrimsfærd, og hvis bud vi har adlydt ved at forlade vore huse og brødre, hustruer, börn og agre [2])! Her må vi ikke lægge fingrene imellem. Lad os stride

---

1) Ordspil med navnet Servi (Serber), der som fællesnavn betyder trælle. — 2) Smnl. Mark. 10,29.

tappert! Herrens vilje ske! Ti enten vi lever eller vi dør, er vi hans" [1]). Da han havde sagt dette, rejste de banner, brød op og drog forbi staden, hvorpå de slog lejr ikke langt derfra i en meget langstrakt dal ved en gennemsigtig strøm, således at de på deres höjre hånd havde bjærge, men på deres venstre et tæt tjörnekrat. I læ af dette optændte de mægtige bål, udstillede vagter omkring i lejren, plejede deres krop og lagde sig til at sove. Men se! midt om natten brød Serverne skarevis frem fra hele skoven, delte sig i fire horder, gav sig til afvekslende at opløfte hyl i alle fire afdelinger og skreg stadig höjere og höjere i det håb derved at skræmme hertugens hær således, at hans mænd skulde kaste sig på flugt og lade deres ejendele i stikken, så at Serverne kunde göre dem til bytte. Hertugen og hans folk kom imidlertid på benene og greb ilsomt til våben. Marskalken Henrik gjorde sin runde og fik alle ridderne samlede om hertugens banner. Svendene måtte på deres kant passe på hestene, men havde befaling til, hvis fjendernes første anfald kom til at gælde dem, ufortøvet at vare ridderne ad, at disse kunde dække dem. Tallet på dem, der drog sværd, var tolv hundrede. Da nu, som sagt, alle ridderne begav sig hen til hertugen, steg ligeledes biskop Konrad og abbederne Henrik og Bertold derop og tog plads ved siden ad ham. Som han sad der i fuld rustning, optændte man et vældigt bål, og foran dette stod grev Guncelin og alle de stærkeste riddersmænd og satte mod i hverandre ved gensidige opmuntringer, da en pil med et kom farende og slog ned i nærheden af dem. Opskræmmede herved greb de ilsomt til våben. Men med det samme kom der en og meldte, at Wor-

1) Smnl. Rom. 14,8.

macienserherrens lejr var i fjendevold, og at en ridder var falden, ramt af en pil, tillige med to svende, af hvilke den ene imidlertid levede endnu til om middagen, da han opgav ånden. Serverne bruger nemlig forgiftede pile, så at alt levende, som de sårer, er døden prisgivet. Da man altså havde modtaget dette sorgens budskab, skikkede man straks tyve panserklædte riddere hen til biskoppens lejr; ved deres ankomst tvang de djærvelig fjenden til at vige, og én, der stod og skød med kastemaskine lige over for fjenderne, ramte efter guds vilje disses anfører og gennemborede ham. Ved hans fald tog de øvrige flugten og opgav ethvert yderligere angreb på hertugens lejr.

Men da morgenen brød frem, faldt det ind med en tyk tåge, og hertugen forbød dem at bryde op med lejren, inden tågen lettede. Så snart solen imidlertid begyndte at brænde, gjorde de opbrud med fjenderne i sigte, der dagen igennem i afstand lurede på, om de ikke kunde opsnappe nogen af dem; således vandt de uskadte gennem skoven og nåede staden Nicea, hvor hertugen fandt en ærefuld modtagelse og med alle sine mænd blev glimrende beværtet på kongelig regning. Derfra førtes han til Andernopolis og derefter til Winopolis, og således kom de på langfredag nær til Konstantinopolis, hvor de holdt herrens lidelsesfest og påskelördag, hvornæst de på opstandelsesdagen [1]) efter höjmessen og davren begav sig op på kongsgården. Men hertugen havde, således som det er landssæd hos os, forudskikket en mængde gode gaver, bestående i skönne, fuldt opsadlede og klædte heste, pansere, sværd, klæder af skarlagen og det fineste lintöj.

1) 16. April 1172.

4. Hvorledes kongen modtog hertugen hos sig.

Kongen oppebiede altså hertugens komme, ifort sin kongepragt og i kreds af sine overste biskopper, fyrster og stormænd. Men samme steds fandtes en vidtstrakt og jævn dyrehave med mure omkring; og for at bære glansen af sine rigdomme til skue havde kongen påbudt alle sine fyrster og stormænd at overvære höjtideligheden. Man så derfor tallose lærreds- og purpurtelte oprejste på stedet, prydede med gyldne kupler og forskelligt smykke efter enhvers rang. Ved sit komme fik hertugen en glimrende modtagelse; og da festoptoget skulde til at tage sin begyndelse, skred kongen frem ved siden ad ham. En vej for fodgængere var helt belagt med purpurtæpper, ovenover behængt med guldvirkede silketæpper og prydet med gyldne lamper og lysekroner, og ad denne bevægede sig klærkernes og bispernes optog med kongen, hertugen og alle de fremmede riddere i følge. Således skred de fremad til et gyldent telt, der fra øverst til nederst strålede af juveler og kostelige stene. Derfra vendte de ad samme vej tilbage til kirken, hvor kongen tog plads på en höj trone og hertugen ved siden ad ham på en anden, og derpå holdtes der en höjtidelig messe.

5. Om Grekernes ordstrid med abbed Henrik.

Som nu kongen og hertugen begge om eftermiddagen var vel tilmode, bragte Wormacienserherren samt Lubikeren spörgsmålet om helligåndens udgang på bane med Grekernes lærde. Grekerne siger nemlig, at helligånden udgår fra faderen alene og ikke fra sönnen, idet de hænger sig alt for fast ved Herrens ord om helligåndens udgang: „Når trosteren kommer,

han som udgår fra faderen" o. s. v.[1]) Herimod opstiller de andre imidlertid, at ånden udgår fra sönnen lige så vel som fra faderen, eftersom helligånden er faderens og sönnens ånd tillige, og efterdi han, når helligåndens nådegave bliver menneskene til del, visseligen sendes af faderen og tillige af sönnen, da han udgår fra faderen og tillige fra sönnen; ti hans sendelse er netop det samme som hans udgang. Da Grekerne imidlertid fremkom med indvendinger, som om de endnu ikke var gendrevne med fuldgyldige bevisligheder, tog den höjlærde og veltalende abbed Henrik med mådehold ordet og sagde: „Fromme katholiker! falder ikke til den vildfarende påstand, at helligånden udgår fra faderen alene og ikke fra sönnen, efterdi han lige så fuldt udgår fra sönnen som fra faderen. Dette nægter kun kætterne. Ti at han udgår fra begge, bevises ved mange vidnesbyrd af de hellige skrifter. Således siger apostelen: „Gud har sendt sin söns ånd i vore hjærter."[2]) Se! her kaldes han sönnens ånd. Ligeledes på det sted, hvor det hedder: „Men om nogen ikke har Kristi ånd, denne er ikke hans."[3]) Og sönnen selv siger i evangeliet om helligånden: „Han som jeg skal sende eder fra faderen."[4]) Faderens er ånden derimod kaldt på det sted, hvor vi læser: „Hans ånd, der oprejste Jesus fra de døde, bor i eder."[5]) Ligeledes siger Kristus selv: „Ti det er ikke eder, der taler, men eders faders ånd, der taler i eder."[6]) Og på et andet sted: „Han som faderen skal sende i mit navn."[7]) Af disse og andre bevissteder göres det indlysende, at helligånden udgår fra faderen og sönnen. Hvad den indvending imidlertid angår, som I henter fra evangeliets

1) Joh. 15,26. — 2) Gal. 4,6. — 3) Rom. 8,9. — 4) Joh. 15,26. — 5) Rom. 8,11. — 6) Matth. 10,20. — 7) Joh. 14,26.

ord: „Han som udgår fra faderen,“ [1]) derpå svarer vi dette, at, når Sandheden der siger, at helligånden udgår fra faderen, tilföjer han ikke ordet „alene“ og nægter derfor ikke, at ånden også udgår fra ham selv; men grunden til, at han blot nævner faderen, er den, at han sædvanlig til denne henfører også, hvad der er hans, fordi han har det fra faderen. Også eders lærere, som indså, at det giver én og samme mening, om man siger, at helligånden udgår fra faderen, eller om man siger, han udgår fra sönnen, og som forstod, at ånden er sönnens lige så vel som faderens, — også disse eders lærere har bekendt, at helligånden udgår fra sönnen lige så vel som fra faderen. Derfor siger Athanasius i trossymbolet [2]): „Helligånden, ikke frembragt, ej heller skabt, ej heller avlet, men udgående fra faderen og sönnen.“ Se! han siger, at helligånden udgår „fra faderen og sönnen.“ Ligeledes taler Johannes Krysostomus sålunde i en homili [3]): „Han udgår fra faderen og sönnen og uddeler sine gaver i besynderlighed, ligesom han vil.“ Og ligeledes siger biskop Cyrillus: „Helligånden må tænkes særskilt, for så vidt han er ånden og ikke sönnen, men han er dog ikke forskjellig fra denne. Ti han kaldes sandhedens ånd og udströmmer fra sönnen lige så vel som fra gud fader.“ Således finder I selv hos eders egne lærere tydelige vidnesbyrd, der går ud på, at helligånden udgår fra faderen og sönnen. Derfor bekende enhver tunge helligåndens udgang fra dem begge!“ Disse og andre beviser, især sådanne, der var hentede fra deres egne kirkefædre, kunde Grekernes höjlærde mænd ikke modsige, men måtte

---

1) Joh. 15.26. — 2) Af det så kaldte Athanasianske symbol (A's trosbekendelse) træffer vi de første sikre spor i Frankrig i den sidste halvdel af det 8. hundredår — 3) Prædiken.

indrömme, at helligånden udgår både fra faderen og fra sönnen. Og abbed Henrik kom til ære og værdighed i kongens og biskoppernes öjne, som priste ham for hans lærdom og skænkede hans ord overmåde stor tillid. Dronningen forærede for sin del hertugen flöjelsstykker i mængde, så at han dermed kunde klæde alle sine riddere, og lagde endvidere dertil brogede skind og en liden zobelpels for enhver af ridderne.

6. Om fortsættelsen af hertugens tog.

Fremdeles gav kongen hertugen et stærkt bygget skib, rigeligt forsynet med alle fornødenheder. Heri gik hertugen om bord og begyndte farten med sine mænd. Men havet kom i så stærkt et opror, at de som en følge af den voldsomme storm med bekymring forudså deres død som nær forestaaende. På skibet befandt sig en mand af dydig livsvandel, som skrækken for den truende fare knugede hårdt. Samme mand blev, medens hans sinds bølger gik höjt ligesom havets, brat overvældet af en slummer, og han så i drömme den fagreste mø stå for sig og hørte hende tale til sig og spörge: „Er du bange for det truende hav?“ hvortil han svarede: „Höjlovede frue! vi er stedte i stor nød; og i fald himlens gud ikke ser til os i nåde, så må vi med det første gå under“. Men hun sagde: „Vær rolig! ti I skal ikke gå under, men frelses fra den truende fare formedelst en her på skibet værende mands bönner, der uden afladelse påkalder mig“. Og skönt det ikke udtrykkelig var sagt, hvem denne ytring galdt, var dog han, der havde haft hint syn, overbevist om, at talen var om abbed Henrik; ti den, der skuer i guds ånd, hører vel lidet, men fatter desto mere. Og synet bedrog ikke. Da det omsider blev dag, voksede stormen i vælde, og skibet

omtumledes af bølgerne midt ude på havet. De kom også i havsnod, som tilforn på Danubius, ved så kaldte skær, og søfolkene ræddedes såre. Både til höjre og til venstre for dem ragede skarpe klipper frem, og skibet var trindt omgivet af dem. Men som søfarerne således var ude af sig selv af skræk, blev de var, at der åbnede sig stenklipper ligesom en dör, satte sejl did, og se! stormvinden lagde sig, og de bølger tav, som den havde rejst; skibet skar brat igennem uden at lide det mindste, og de lovede Herren, „som døder og gör levende, som nedfører til dødsriget og fører op igen“ [1]).

7. *Om hertugens komme til Jerusalem.*

Da hertugen nu lagde til ved Akkaron eller Akkon, fandt han en glimrende modtagelse hos Akkaroniterne eller Akkoniterne; og efter at han selv og hans mænd havde taget plads på arabiske heste, muldyr, og nogle af dem endog på æsler, drog de videre til byen Jerusalem; herfra kom Tempelherrerne og Hospitaliterne [2]) dem i møde med stort følge; og de modtog hertugen på det ærefuldeste og førte ham ind i den hellige stad, hvor han af klærkene blev modtagen med hymner og lovprisninger til guds ære. Men hertugen skænkede en stor sum penge til den hellige grav og lod den basilika [3]), hvori herrens træ [4]) findes opbevaret, smykke med mosaikværk og samme basilikas döre klæde med det reneste sølv. Han bestemte ligeledes årlige rentepenge til anskaffelse af vokskerter, som uafladelig skulde brænde ved den

1) 1 Sam. 2,6. — 2) To i Jerusalem på korstogenes tid stiftede munke- og ridderordener. — 3) Den ældste form af kristne kirker. — 4) ɔ: Herrens kors.

hellige grav. Tempelherrerne og Hospitaliterne skænkede han desuden en mængde gaver og våben samt tusind mark sølv til at købe ejendomme til underhold for deres novicer [1]) i krigstid. Men kongen [2]) gjorde for ham og hans mænd et gæstebud, der varede i trende dage. Hertugen besøgte alle de hellige steder, var i Josafat [3]), på Oljebjerget, i Bethlehem, i Nazareth, drog i Tempelherrernes følge til Jordan og besteg derpå Kvarentena [4]). Derop steg også abbed Henrik skönt med megen besvær, al den stund hans legemskræfter var udtømte. Alligevel holdt han gudstjeneste der oppe. Det samme havde han med största andagt gjort på ethvert af disse hellige steder til Vor Herres Jesu Kristi ihukommelse, som denne ved der at vandre om i legemet havde stillet de troende for öje, og til minde om Herrens höjherligste moder, som han ligeledes på hele denne pilegrimsfærd viste den frommeste dyrkelse. Således hyllede han sig i hårdug, levede et afholdende liv i bönnen, holdt stadig morgenmesse ved første daggry, förend lejren brød op, læste siden, når gudstjenesten i dens helhed afholdtes, höjtidsmesse til hendes ære og ofrede uden ophør den frelsebringende hostie [5]) så vel på egne, som på hele pilegrimshærens vegne.

8. Om hertugens tilbagevenden fra Jordan.

Men hertugen begav sig atter tilbage til Jerusalem, og her formåede den herre patriarken [6]) ham til at blive tvende dage. Derfra vendte han tilbage

1) Dem, som de havde på prøve, inden de optog dem som faste medlemmer. — 2) Amalrik I. — 3) Josafats dal. — 4) En del af Efraims bjærgland, Kvarantania, skal efter sagnet have været det sted, hvor Herren holdt sin 40 dages ørkenfaste. — 5) Oblaten. — 6) Amalrik.

til Akkaron eller Akkon. Her tog han afsked med alle, sine ledsagere, biskop Konrad og abbed Bertold, iberegnede, og drog, ledsaget af Tempelherrerne og en talrig skare mennesker til Antiokia. Biskop Konrad led imidlertid af en sygdom, der da også gjorde ende på hans liv. Men da hertugen havde forföjet sig bort, gik den herre biskoppen, der var ilde til mode over hans afrejse, da han selv endnu havde adskilligt at lægge ham på hjærte, tillige med abbed Bertold om bord i en barke og fulgte ham til sos. Bispens legemlige ildebefindende tog imidlertid til; og da de nåede at lægge til land ved en stad, der kaldes Surs eller Tyrus, opgav han samme steds sin ånd [1]). Hans lig bragtes ind i staden, hvor grev Guncelin og andre af hertugens der tilstedeværende venner sorgede for, at det fik den hæderligste jordefærd. Abbed Bertold vendte derimod om til Akkaron, men afgik ligeledes ved døden efter trende dages forløb [2]). Efterretningen herom voldte hertugen dyb sorg. Abbed Henrik fortsatte imidlertid den begyndte rejse sammen med denne.

9. Om hertugens hjemfærd.

Hertugen skikkede så sendebud til Saraceneren Milo, som han bad om lejde gennem hans land. Milo sendte ham tyve af sine fornemste mænd med det svar, at han var ganske villig til at skænke ham samme på hæderlig vis og således, at den ydede ham fuld betryggelse. Hertugen fik imidlertid at vide, at dette kun var en rævestreg, og foretrak derfor ikke at lægge vejen igennem hans land. Fyrsten af Antiokia [3]), som havde taget hæderligt imod ham, for-

1) 17. Juli 1172. — 2) 24. Juli s. å. — 3) Boëmund III.

synede ham med skibe. Disse gik han med sine heste og alt sit fæmon om bord på ved en stad, der kaldes Simeonshavn; og efter at han havde ladet hejse sejl, lod han stå til både nat og dag og kom således forbi en del af samme land. Da han dernæst havde lagt til ved en stad, der kaldes Torsult, men på Saracenernes mål Tortun — denne by indtog og underlagde samme Milo sig siden efter for at tage hævn, fordi pilegrimene var undslupne der — skikkede sultanen over Turkerne [1]) ham fem hundrede stridsmænd for at føre ham og alt, hvad hans var, gennem Milos land. De brod således op, men måtte tre dage igennem drage frem over en uvejbar og vandløs ødemark, „en skrækkens og tomhedens ørk" [2]), der bærer navnet det øde Rumenien, hvor de döjede meget og måtte føre alle deres fornødenheder, endog drikkevandet til dem selv og deres dyr, med sig på hesteryg. Således nåede de en by, som på Turkernes sprog kaldes Rakilej, men på vort mål Eraklia, og som en gang tilhørte fyrsten af Jerusalem, Eraklius, den samme, som dræbte Kosdroë, der havde indtaget Jerusalem og bragt Herrens træ hjem med sig som bytte. Ved sin ankomst hertil fandt hertugen en glimrende modtagelse hos Turkerne og førtes derfra til Axarat, hvor sultanen, fuld af glæde, ilede ham i møde, faldt ham om halsen, kyssede ham og fortalte, at han var i slægt med ham. På hertugens spörgsmål, hvorledes de da var beslægtede, gav han til svar: „Jo! der var en adelig dame fra Thevtonernes land, som fik Ruthenernes konge til ægte; denne avlede med hende en datter, og en datter af hende igen kom til vort land og blev min stammoder".

1) Seldschukernes Sultan i Ikonium, Aseddin Kilidscharslan II.
2) 5 Mos. 32,10.

Sultanen takkede gud i himlen, fordi hertugen var sluppen ud af Milos klør, som han skildrede som en vantro forræder, der sikkerlig, når han først havde fået ham ind i sit land, havde skilt ham ved hans gods, ja endog ved livet. Han skænkede hertugen en stor mængde gaver; for det første en kappe og en kjortel af den bedste silke, hvoraf hertugen på grund af arbejdets fortrinlighed lod forfærdige en kasula og en dalmatika.[1]) Derefter lod han atten hundrede heste føre frem for ham, for at han iblandt disse kunde vælge dem, der anstod ham bedst. Hertugen gav desårsag hver især af sine riddere tilladelse til at vælge den hest, han fandt mest behag i. Derpå ledte man tredive udmærket kraftige gangere frem med sølvmile og fortræffelige sadler, gjorte af klæde og filsben; dem overgav sultanen til hertugen og skænkede ham desuden seks telte af filt, forfærdigede efter landsens sæd, samt seks kamelhopper til at bære disse med slaver til kameldrivere. Dertil föjede han endnu tvende leoparder, heste og ridekyndige trælle. Men skönt han således på enhver vis behandlede hertugen med overordentlig stor forekommenhed, kunde denne dog ikke undlade at sigte ham for hedensk overtro og berette ham meget om Kristi kødspåtagelse og om den katholske tro. Hertil svarede sultanen ham og sagde: „Det falder jo ikke så svart at tro, at den samme gud, som har dannet det første menneske af jordens dynd, også har kunnet påtage sig køds skikkelse og lade sig føde af en ubesmittet mø, når han ellers har villet det.“ Muligvis havde samme sultan, siden han hørte til de kætterske Nikolaiters sekt[2]), kendt de fem Mose-bøger og deri

---

1) Præsteklæder. — 2) Joh. Åb. 2,6. 15. Arnold tror måske dette, fordi denne sekt beskyldes for flerkoneri.

læst om det første menneskes skabelse. Ti der er mange af hedningerne, som holder på de fem Mose bøger, ihvorvel de ikke opgiver afgudsdyrkelsen, således som Samaritanerne tilforn. Derfor siger også den samaritanske kvinde i evangeliet: „Herre! som jeg ser, er du en profet“ [1]) o. s. v.

10. Indskudt begivenhed kong Konrad vedrørende.

Hertugen tog nu afsked fra sultanen og førtes til Ismila og derfra til Turkernes hovedstad Kunin. Og på sit fortsatte tog kom han til et øde og gruelig tört landstrøg, hvor kong Konrad efter sigende har måttet standse med sin hær [2]) uden at kunne nå længere, efterdi der var saa mange, der måtte bukke under som følge af landets skrækkelige øde. Han var nemlig bleven vildledet af en forrædersk vejviser; og efter hvad somme vil vide, var det Grekerkongen, der fik ham til at gå i denne fælde, fordi Konrad så længe havde opholdt sig i hans land med så stor en mængde folk, uden at han havde villet aflægge ham et besøg. Grekerkongen, som endog af stolthed over sine rigdomme kalder sig kejser — en værdighed, som han for resten har tiltaget sig efter Konstantinopolis's grundlægger Konstantin — har nemlig den nedværdigende skik ikke at byde nogen et kys til velkomst, men lade enhver, der nyder den ære at få adgang til ham, krumme ryg for at kysse hans knæ; og dette vilde kong Konrad af hensyn til det romerske riges ære mindst af alle finde sig i. Ja, selv da Grekerkongen fandtes villig til at give ham et kys, men uden derfor at rejse sig op, vilde kong Konrad

1) Joh. 4,19. — 2) I Oktober måned år 1147 på strøget imellem Nicæa og Ikonium. Helmold I, 60.

ikke heller indlade sig derpå. Omsider gav forstandige folk på begge sider dem det råd, at de skulde se hinanden til hest, fra begge sider ride lige langt, indtil de mødtes, og så blive siddende på hesten og hilse hinanden med et kys; og dette gjorde de da også virkelig. Af denne grund var det nu, eller også fordi Grekerne frygtede Tevtonernes vælde, at de forrådte hele denne pilegrimshær, forgiftede brøndene og ledte mændene på afveje ind i den skrækkelige ørk. Og sålunde fik samme vældige tog omsider en ynkelig udgang.

Hertugen drog imidlertid længere frem og kom til en mægtig stor skov, der gör skel imellem Turkernes og Grekernes land. Den havde han ondt ved at nå igennem i løbet af trende dage og kom så til en by, der tilhører kongen af Grekien, og som hedder Alamannernes borg [1]), eftersom hertug Godefrid engang havde haft den og derfra underkastet sig hele Turkorien. Fra denne brød han op og kom til en såre stærk, med en ringmur og en mængde tårne fagert smykket og særdeles godt befæstet by, Anikke kaldet, som Godefrid ligeledes havde indtaget, skönt med störste besvær. Og såsom Godefrids navn for hans faste tros skyld

Til alle tider bør mindes,

vil vi fortælle, hvorlunde gud overgav denne by, som i sig selv var uindtagelig, i hans hånd.

11. Indskudt begivenhed hertug Godefrid vedrørende.[2])

Efter at Godefrid længe havde anstrængt sig for at indtage byen, og hæren allerede var bleven med-

1) Måske Germanikopolis eller Gangre. — 2) Den følgende fortælling bærer helt igennem et sagnagtigt præg.

tagen af så svar en hunger, at de havde fortæret fast alle deres heste, og hvad de ellers havde, lige ned til deres skoremme, lod borgherren, der var både træt og ked ad den langvarige anstrængelse, en Tevtoner, som han havde pint ved i lang tid at holde ham i fængsel, stige op på muren. Denne talte følgende ord til hertugen og til gudsfolket: „Så siger herren her i borgen: Hvi har I så længe haft möje med angrebet på denne borg, og hvi vil I ikke forlade mit land? Se, borgen er det umuligt for eder at indtage. Lad det derfor hellere blive ved det onde, der alt er sket, og lad tvende mænd, en af vore og en af eders, træde frem og gå i tvekamp. Går eders stridsmand så af med sejren, er vi villige til at overgive eder borgen og selv drage herfra. Bliver derimod vor kæmpe den sejrende, så skal I ufortøvet römme vort land.“ Hans forslag anstod både hertugen og alle de andre vel; og på begge sider gav man bestemt tilsagn om, at man vilde holde sig det strengt efterrettelig. Nu havde hertug Godefrid en stærkt bygget, vel voxen væbner, der så rigtig godt ud og hed Helias. Ham skikkede han, da de således var komne til forlig, ind til fyrsten i byen for nærmere at bestemme det hele og fastsætte dagen til tvekampen. Men ved synet af den smukke mand med den svære krop og de kraftige lemmer og ved tanken om, at han selv ingen havde, der lignede ham i styrke, forgabede fyrsten sig i ham; og efter at han havde hørt hans ærind, sagde han til ham: „Gid det dog måtte tækkes dig at blive hos mig og udfegte den aftalte tvekamp for mig.“ Han svarede: „Hvad giver du mig, hvis jeg gör, hvad du dér siger?“ Fyrsten sagde: „Da giver jeg dig halvdelen af mit land med samt min datters hånd og hæver dig til ærens tind.“ „Gör, som du har sagt,“ svarede hin,

„så skal jeg gå i kampen for dig.“ Således trådte Helias i pagt med ham, undsagde Kristus og indgik kødeligt frændskab med hedningen, så de blev ét hjærte og én sjæl.[1]) Men hertugen undrede sig ved tanken om, hvorledes det var gået den udsendte, og vidste hverken, om denne havde mistet sin frihed, eller hvorfor han ikke var kommen tilbage igen. Se! da trådte med ét fornævnte Tevtoner en dag frem på muren og henvendte følgende udråb til hertugen og fyrsterne: „Således lyder min herres ærind. Holder eder færdige på den og den dag og til den og den time! Ti da vil min herre komme ud til eder med sin ny kæmpe for at holde sit løfte.“ Alle glædede sig ved at høre dette og tilbød hver især frivillig at gå i tvekampen til guds ære. Men hertugen rustede sig fremfor alle til kampen; dog fik han ikke lov til at vove den, da han allerede tyngedes af alderens byrde, var aflægs og desforuden havde en pukkel på ryggen.[2]) Endog biskopperne bød sig til, og der var ingen, hverken rig eller fattig, uden han var rede til enten at sejre eller dø til guds ære. Da trådte der imidlertid en mand frem ved navn Drogo[3]), der var af hertugens slægt, en søstersön af denne, og sagde til ham: „Nu har jeg tjent dig i så mange år, og har aldrig krævet den ringeste lön af dig. Det er derfor billigt, at jeg engang høster frugten af min möje. Og denne tvekamp vil jeg med taknemlighed tage imod til lön for alle de tjenester, jeg har vist dig.“ Kort og godt! mandens nidkærhed stod hertugen an; og under almindeligt bifald omgjordede

1) Smnl. Ap. gern. 4,32. — 2) Arnold forveksler her Gotfred af Bouillon med hertug Gotfred den puklede af Lothringen (1070—1076). — 3) I andre kilder nævnes både en Drogo de Neelle og en Drogo de Moncy som deltagere i det første store korstog.

han sig til kampen. Da han stod færdig til at vove sig frem, sagde hertugen: „Den gud, der har velsignet vor fader Abraham, Isak og Jakob; den gud, der ved Mose hånd har fort sit folk igennem orken og skjult dets fjender i det røde hav, den samme, som formedelst Josva har fort dem ind i Kanaans land og knust deres fjender under deres fodder; den gud, der har skænket Gedeon mod, Sampson kraft imod fjenderne og Judith sejr over voldsherren; den gud, der har friet Daniel fra lovekulen, David fra de ilde sindedes sværd og Helyas fra Jesabels efterstræbelser; den gud, mener jeg, som har sendt sin sön Jesus Kristus til denne verden for at forlose menneskens slægt, — Kristus som ved sin sejr på det hellige kors blev herre over djævelen og sonderbrod hans slavelænker, som velsignede sine apostle og ved deres lære lod lyset skinne i den hellige kirke, som formedelst dem også har talet til os og sagt: „Hvadsomhelst I bede faderen om i mit navn, vil han give eder“ [1]); — han, den samme gud, for hvis navns skyld og af kærlighed til hvem vi har foretaget vor pilegrimsfærd, han signe dig selv med sin ophöjede höjre [2]) og knuse vor fjende under dine fodder [3]) i dag til lov, pris og ære for sit navn!“ Dertil svarede og sagde de alle: Amen! Biskopperne stadfæstede velsignelsen, og nu red Kristi ny stridsmand Drogo frem imod sin fjende, medens alle græd og böjede knæ i bön til gud. Se! da modte ham den stolte Golyas [4]), nemlig den frafaldne Helyas, som af den ydmyge David i Herrens navn skulde nedstyrtes. Han sad på en rigt smykket ganger, ved hvis dæk-

1) Joh. 16,23. — 2) Smnl. Ps. 118,16. — 3) Smnl. Rom. 16,20. — 4) Dette navn har Arnold brugt i stedcn for Goliat for at lave et ordspil med Helyas.

ken fyrstens datter havde fæstet en mængde bjælder både for at vække opsigt og tillige for at göre den andens hest sky. Dette var hertug Godefrid imidlertid forud belavet på, hvorfor han havde ladet ørene på sin frændes hest tilstoppe med uld og beg. Da hestene nu mødtes i løbet, splintredes først begge kæmpers lanser; derefter sprang de begge ned på jorden

Og med det vældige jern helt længe hinanden de flenged,
Vekslede drabelig hug og vilde en fodsbred ej vige.

Men omsider kom Herren sin miskundhed og sanddruhed i hu, så at han skænkede sin tjener Drogo sejr, og Helyas styrtede til jorden. Da han nu således var strakt til jorden, at han ikke mere kunde rejse sig, spurgte Drogo ham: „Hvo er du, min modstander?“ De var nemlig ukendte med hinanden. Hin svarede: „Jeg er Helias.“ Da sagde Drogo: „Hvi har du dog villet göre dette? Du, som har fornægtet Kristus, hvor kunde du holde stand? Gör derfor nu bod og forlig dig igen med din gud, han, som er miskundelig, og kom så med mig tilbage i lejren! Jeg har jo, som du nok véd, fire byer; af dem vil jeg skænke dig to, som du selv må have lov til at vælge, og min søster, hertugens frænke, vil jeg give dig til ægte, så at du således vil blive en af hertugens bedste venner.“ Men Helias svarede: „Nej, ingenlunde! Ti aldrig vil jeg bryde mit én gang givne ord eller forlade min svigerfader.“ Da hug hin hans hoved af. Og Herren herliggjordes i sine troende, hedningerne fortrak fra borgen, og hertug Godefrid holdt indtog der med sine mænd under lovprisning af Herren, der gör alt, hvad ham behager, i himlen og på jorden. [1])

---

1) Smnl. Ps. 135,6.

12. Hertugens tilbagekomst til Konstantinopolis og dernæst til Bruneswik.

Hertugen drog nu videre, satte over hellig Georgs arm, kom til byen Willekume og efter sit opbrud derfra til Konstantinopolis. Her fik hans mænd igen deres heste, som de havde ladet blive der, og begav sig herfra til Magnopolis, hvor kongen den gang opholdt sig. Denne glædede sig höjlig over hertugens genkomst, beholdt ham hos sig på den hæderligste vis i flere dage og vilde skænke ham fjorten muldyr, belæssede med guld, solv og silkeklæder. Hertugen vidste ikke noksom at takke ham, men afslog alligevel at tage imod disse gaver og sagde til ham: „Jeg har alt så meget, min herre! lad mig ikkun finde nåde for dine öjne!" Da kongen nu til trods for sin stærke nøden på ingen vis kunde bevæge ham til at tage imod gaverne, skænkede han ham derimod mange dyrebare helgenlevninger, som hertugen havde udbedt sig. Hertil lagde han oven i kobet en rig pragt af kostelige stene, hvorpå hertugen tog afsked, skiltes i bedste forståelse fra ham og kom til Nicea. Efter at han dernæst var dragen igennem en stor skov, kom han til Ungrernes konge [1]), der først for kort tid siden var bleven valgt og havde taget sin broders rige i besiddelse. Denne gav ham den ærefuldeste modtagelse og skænkede ham lejde gennem sit land, og saaledes vendte hertugen igen tilbage til sine egne landemærker. Derefter begav han sig til kejseren, der just opholdt sig i byen Avgusta [2]), og som glædede sig höjlig over hans komme og over at have fået ham velbeholden tilbage. Efter

---

1) Bela III. — 2) I Avgsburg holdt kejseren rigsdag ved Juletid 1172.

et års forløb vendte han atter hjem til Bruneswik og glædede alle sine venner ved sit komme. Guds hus berigede han med alle de helgenlevninger, han havde bragt med sig, og som han lod pryde med guld, sølv og kostelige stene. Blandt disse levninger var også flere apostelarme.[1] Tillige lod han af de bedste klædestöjer forfærdige en stor mængde Kasulaer, Dalmatikaer og kjortler for underdiakoner og lod kirkerne udsmykke. Samme fyrste var såre nidkær til at pryde guds hus, som man kan se det i salig Blasius's kirke i Bruneswik, den han dog ikke nåede at få fuldfort efter ønske, men blev hindret deri af den modgang, han senere maatte döje; dog om disse genvordigheder vil vi, skönt nødig, komme til at tale i det følgende.

13. Om hr. abbed Henriks valg til biskop i Lubikerkirken.

Som han derefter opholdt sig i borgen Luneburg, gik domherrerne i Lubike til ham med bön om, at han vilde drage omsorg for, at de fik en duelig husholder i guds hus, samt lagde til, at de alle i fællig havde bestemt sig for den herre abbed Henrik i Bruneswik, og at det var deres indstændige bön, at denne måtte stilles i spidsen for deres kirke, forudsat imidlertid, at samme deres begæring og valg ikke stod i strid med hertugens vilje. Hertugen svarede dem: „Jeg indrömmer, at den person, I der nævner mig, er et såre passende valg, både hvad klogskab og hvad fromhed angår, og at han er særdeles vel skikket til udskiftningen af guds ords hvede. — Men efterdi vi

1) Disse af Henrik Løve medbragte relikvier opbevares endnu i Hanover.

kender hans troskab og hans behagelige omgængelse, er det os ikke muligt at undvære ham i vort hus i Bruneswik, uden at vi derved går glip af såre meget. For at det imidlertid ikke skal se ud, som om vi vilde træde hindrende i vejen for eders så vel forståede tarv, og for at vise eder, hvor fjernt det er fra os at göre mine til at afslaa eders billige og fornuftige begæring, så ske da Herrens og eders vilje i dette stykke, fører den værdige mand med ære til Lubikerkirkens bispestol og viser ham den störste höjagtelse og dybeste underkastelse!" Dekanen [1]) Odo og kustoden [2]) Arnold tilligemed hertugens notar, provst Henrik [3]), kom desårsag til Bruneswik og begav sig ind i kapitelhuset, hvor de i Lubikerkirkens navn og i overværelse af abbed Sigebodo fra Riddagheshusen og provsterne Godefrid og Ansehelm [4]) overrakte et brev, der begyndte, som følger:

„Brødrene i guds kirke i Lubeke sender de helliges samfund i hellig Egidius's kloster i Bruneswik en hjærtelig hilsen i Kristo." Medens brodrene ved at hore denne hilsen böjede sig ydmygt, fortsatte hine: „Det vil være eders kærlighed vitterligt, at vor moder, den hellige kirke i Lubeke, har mistet sin fader; og efterdi vi ikke i længden kan undvære en hyrde, desårsag må vi med al omhyggelighed våge over, at vi fremdeles kan beholde en klog og tro husholder i guds hus. Derfor kan vi aldrig noksom takke gud, fordi vi har fundet en sådan, der ganske er efter vort hjærte; og den, vi således har kastet vort öje på, er eders abbed, hr. Henrik, der både er klog og from; denne mand har vi ikke alene selv ved

1) Forstanderen for kannikerne ved Domkapitlet. — 2) Skatmesteren ved kapitlet i Lybek. — 3) Til St. Stefan i Bremen. — 4) Denne sidste var provst til St. Cyriakus i Brunsvig.

kanonisk[1]) valg besluttet at tage til vor forstander, men vover nu ogsaa at göre fordring på ham i folge bemyndigelse fra vor fyrste og herre, hertugen, som har kåret ham til herre og åndelig fader for os. Ti er det vor begæring, at I heri vil være enige med os, föje eder efter guds anordning og i from hengivenhed samtykke med os i hans ophöjelse til den höje tjenestegerning."

Brødrene var vel på én vis alle tilhobe glade over, at deres fader skulde nyde en så ærefuld forfremmelse; men de kunde på den anden side ikke lade være at sörge ved tanken om, at de skulde miste deres fromme hyrde. Den valgte svarede imidlertid sålunde: „Vel er den gerning, hvortil I, mine herrer brødre! kalder mig, både vanskelig og såre brydsom, så den overstiger, som jeg må erkende det, mine kræfter. Men lige så vist som det er, at enhver, der ikke, lig Aron, kaldes af gud selv, her må komme til kort, lige så fuldt overtydet er jeg på den anden side om, at det er i følge guds råd og vilje, at jeg kaldes til denne tjeneste, efterdi al øvrighed er af gud. Men det, der er af gud, er os således beskikket. Og eftersom den, der sætter sig imod øvrigheden, imodstår guds anordning[2]), se! så adlyder jeg og kommer, dog snarere nødtvungen, end frivillig." Således brød han med sendebudene op fra salig Egidius's kloster, som han havde forestået i ti år[3]) og ved mange gaver gjort anseligere, ligesom han endnu dengang ved hjemkomsten fra sin pilegrimsfærd havde prydet det med tolv pallier.[3]) Derpå kom han til hertugen i Luneburg, modtog af dennes hånd den

1) Kirkeretsligt. — 2) Smnl. Rom. 13,1. 2. — 3) Abbed Henrik til St. Ægidius forekommer allerede 1156 som vitterlighedsvidne i et hertugeligt dokument. — 4) Munkekapper.

biskoppelige indklædning og fortes i ærefuldt optog til Lubeke, hvor han modtoges med den frommeste hengivenhed både af klærke og af hele folket; og derefter indviedes han på salig Johannes doberens fodselsdag [1]) i hertugens nærværelse af herren Walo fra Havelberg, herren Evermod fra Racesburg og herren Berno fra Zverin. I den evangeliebog, som man holdt over hans skuldre, stod der overst på den ene side: „Se! jeg forkynder eder en stor glæde, som skal vederfares alt folket" [2]); og overst på den anden: „Denne mand var retfærdig og gudfrygtig, han ventede Israels trost" [3]), en omstændighed, der vel fortjener at påagtes, da der i disse Ord var indeholdt en guddommelig forkyndelse angående hans fremtidsvandel. Skönt han i det hele taget af Herren var udmærket med rige gaver, glimrede han dog i synderlighed ved sin videnskabelige dannelse og sit veltalende foredrag. Men medens de fleste fortaber sig i deres egne forfængelige tanker og snarere misbruger disse gaver i deres hovmods tjeneste, end de anvender dem til opbyggelig brug, vedblev han tværtimod at være lige ydmyg og var stedse nidkær for gud og hans höjherlige moder med faste, nattevågen, afholdenhed, bönner og uddeling af almisser, så at vi med sandhed om ham kan sige: „Han var en retfærdig og gudfrygtig mand" [4]) o. s. v. Med hensyn til forkyndelsen af guds ord var han udrustet med så sjælden fortrinlige og strålende gaver, at ingen havde et sådant stenhjærte, at han jo ved hans sodt betagende ord lod sig henrive til anger, ja! selv til tårer. Ti over de dybeste steder i skrifterne spredte han ved at udlægge dem med klare og tydelige ord

1) St. Hansdag 1173. — 2) Luk. 2,10. — 3) Luk. 2,25. — 4) Luk. 2,25.

et sådant lys, at han aflokkede skrifternes inderste moderskød den skjulte hvede og således kvægede alle med gudsordets søde spise, at hans lære, der lignede en honning, voldte folket overmåde stor glæde.

Måtte Eders Kærlighed [1]) ej heller trættes ved at låne øre til det, som gud for adskillige har åbenbaret så vel med hensyn til mandens lyksalighed som til hans læretroskab! Således hændte det, at han engang i vigtige anliggender drog igennem Thuringien og tog ind på et sted ved navn Ohterekishusen for at overnatte. Samme steds har fromme kvinder, som underkaster sig salig Benediktus's regel, deres ophold og fører et énligt liv. Som disse ved middagstide lagde sig på deres seng, havde en af dem ved navn Ida, en kvinde af den ulasteligste vandel, som senere blev udset til abbedisse i Waltingerod og var den første forstanderinde for kvindesamfundet dér, hvor hun også er gået til hvile ved en salig død — denne Ida havde altså, da sövnen havde lukket hendes öjne, et syn, sendt fra gud. Hun så nemlig, at hele samfundet af hendes søstre stod andægtig opstillet i koret; og hun hørte dem synge med höjt jublende røst som for at tage imod en biskop:

Heldige fører, forsand! og sandhedstroens forkynder!

Da de på den lifligste vis havde fuldendt deres sang, trådte en ved sin alder ærværdig mand af klærkestand hen til vinduet i koret, hvor den hellige nadver på Herrens dag rækkes søstrene, og sagde til dem: „Lad det ikke fortryde eder at modtage denne fremmede biskop med al mulig ærefrygt eller at tjene ham med den störste beredvillighed og forekommenhed. I må nemlig vide, at det, som I har sunget ved

1) Henvendelse til biskop Filip af Ratzeburg.

hans modtagelse, er betydet eder af gud og er med fuld sandhed udtalt netop om ham. Ti han er sandelig en heldig forer og forkynder af den sande tro.“ Derpå vågnede den omtalte nonne og fortalte søstrene sit syn. Men i det samme indfandt én sig for at melde, at en biskop havde søgt til huse hos dem og ønskede nattely. Da de således havde fået fuld sikkerhed for spådommens sandhed, takkede de gud og bad, at biskoppen ikke måtte finde det under sin værdighed at se dem, men at det måtte forundes dem at høre et formanende ord af hans mund. Biskoppen indfandt sig efter ønske hos dem og lagde følgende bibelord til grund for sit foredrag: „Som en lilje iblandt tornene, så er min veninde iblandt døtrene.“[1]) Da han nu i talen indflettede meget både om kyskhed og et liv i uskyld, alt sammen beregnet på deres opbyggelse, kvægede hans ord, der strömmede som den sødeste honning, dem således, at de, som det var betydet dem i synet, selv måtte indrömme, at han i sandhed var en heldig fører og forkynder af den sande tro.

Men hertugen begyndte på samme tid at lade en kirke bygge i Lubeke til ære for den hellige Johannes den døber og Kristi bekender, den hellige Nikolaus; og han nedlagde selv tillige med biskop Henrik grundstenen dertil. Til værkets fuldendelse skænkede han årlig hundrede mark i penge; lige så gavmild var han med hensyn til Racesburg og drev med al iver på den ny plantning i Norden. Men disse bestræbelser måtte han meget imod sit ønske opgive paa halvvejen, da der i de derpå følgende tider opstod en stærk bevægelse, som voldsomt rystede hele Saxonien; og han måtte desårsag stille kirkernes opførelse i bero og

1) Höjsangen 2,2.

tage fat på at befæste stæder og byer med stærke værker, efterdi mange fejder rejste sig imod ham.

14. Biskop Thomas i Angliens lidelse.

Omtrent på samme tid måtte salig Thomas, ærkebiskop af Kantelberg i Anglien, en ved sin hellighed og sine jærtegn udmærket mand, lide blodvidnedøden. Han kæmpede lige til sin død for sin guds lov; og da forfølgelsens uvejr svævede over hans hoved, tog han, for at undvige de ilde sindedes harm, sin tilflugt til pave Alexander, der dengang levede i Frankien som landflygtig. Hos ham forblev han i mange dage og tjente Herren alle sit livs dage i hellighed og retfærdighed.[1]) Nu begav det sig imidlertid, at apostolikeren, som han en dag sad sammen med biskoppen, just led af tørst og sagde til sin tjener, der stod hos: „Bring mig vand fra kilden, at jeg må drikke!“ Da dette var bragt, sagde apostolikeren til biskoppen: „Sign og drik!“ Denne signede vandet, der forvandledes til vin, drak af det og gav det til apostolikeren. Men da denne mærkede, at det var vin, kaldte han hemmelig ad tjeneren og spurgte ham: „Hvad var det, du bragte mig?“ Tjeneren svarede: „Det var vand“. Apostolikeren sagde: „Bring mig endnu en gang noget fra samme kilde!“ Og da dette var skét for anden gang, sagde apostolikeren igen til biskoppen: „Broder! sign og drik!“ Denne, der ikke fornam, at en kraft var udgået fra ham[2]), men troede, at det var med vidende og vilje, at man havde bragt ham vin, signede det i al enfoldighed. Vandet forvandledes da påny til vin, hvorpå han drak og gav

1) Han fordreves fra England af Henrik II. 1164 og vendte tilbage 1170. — 2) Smnl. Mark. 5,30. Luk. 8,46.

apostolikeren. Denne vilde imidlertid endnu bestandig ikke tro derpå, men tænkte, at det måtte være sket ved en misforståelse, hvorfor han tredje gang hemmelig bod at bringe vand; og atter for tredje gang forvandledes det til vin. Da forfærdedes apostolikeren og forstod, at biskoppen var en hellig mand, og at det måtte være en guds kraft, der således havde tét sig virksom i ham. Derefter sagde biskoppen til apostolikeren: „Herre! jeg vil nu vende hjem til mit stift og se til mine får. Vel véd jeg, at jeg derved udsætter mig for kongens vrede; men „„man bør adlyde gud mere end mennesker““ [1]). Hans vilje må fuldbyrdes på mig! for hans navns skyld er jeg villig endog til at lide døden, al den stund også vi er skyldige at sætte livet til for brødrene, ligesom han har sat sit liv til for os“ [2]). Apostolikeren svarede: „Gå! se jeg sender dig.“ Således vendte han hjem til sit stift, hvor han led døden den 29de December [3]); og fra den samme stund af lige indtil den dag i dag har gud virket mangfoldige kraftige gerninger ved hans hjælp, som det også bevidnes af alle, der har været ved hans gravmæle, hvor en mængde velgerninger ved hans bönners kraft kommer alle dem til gode, som syge og sorrigfulde ere; og gud, der også i vore tider behager „at herliggöres i sine hellige“ [4]), ophöjes af alle folkeslag trindt omkring fra.

1) Ap. gern. 5,29. — 2) Smnl. 1 Joh. 3,16. — 3) 1170. — 4) 2 Thess. 1,10.

Anden bog.

1. Om uenigheden imellem kejseren og hertugen.

Omtrent ved samme tid lå kejseren i Italien, hvor mange fejder optog ham. [1]) Longobarderne gjorde nemlig alle som én opstand imod ham; og der herskede et voldsomt røre i den del af staten, måske til straf for den synd, der var begået ved kirkebrudet, som allerede havde varet i mange år [2]), og under hvilket mangfoldige ikke var gåede igennem dören ind i fårestien, men havde krobet andensteds over [3]) og hjemsøgt kirken med søndringens vildfarelse. Krigslykken havde derfor denne gang svigtet kejseren, som i sin hårde nød og trængsel forlod disse landemærker, gik over Alperne og kom til Tevtonernes landsdele, hvor han lod fyrsterne sammenkalde, skildrede dem den i riget herskende forvirring og opfordrede dem til at følge sig på hærtog til Italien for at kue de genstridige. Også hertug Henrik stræbte han ved de indstændigste bönner at formå til at dele möje med sig; og da han af erfaring vidste, hvilken skræk hertugen indgød Longobarderne, erklærede han, at det var ham ganske umuligt, når denne ikke var med, at udrette det mindste imod dem. Hertugen foregav derimod, at han, der tilmed allerede var en gammel mand [4]), var opslidt af sine mange anstrængende hærtog både til Italien og utallige andre steder hen; han forsikrede, at han med största beredvillighed stillede sig til den kejserlige majestæts tjeneste både med guld og sølv

1) I årene 1174 og 1175. — 2) Fra 1159, da Alexander III. blev pave. — 3) Smnl. Joh. 10,7 ff. — 4) Født år 1129.

og de øvrige til sammendragningen af en hær nødvendige omkostninger, men erklærede tillige, at det med kejserens gunstige tilladelse var ham plat umuligt at indfinde sig i egen person. Dertil svarede kejseren og sagde: „Himmelens gud har ophöjet dig iblandt fyrsterne og gjort dig större end alle i rigdom og ære; på dig hviler hele rigets styrke; og det er billigt, at du er den første til at lægge kraft i alles hånd til dette foretagende, for at staten, der er ifærd med at komme ud af sin ligevægt, kan rejse sig i fornyet kraft ved hjælp af dig, der lige indtil nu uomtvistelig har været dens bedste støtte. Vi beder dig komme i hu, at vi aldrig nogensinde har nægtet dig opfyldelsen af noget ønske, men stedse har vist os rede til at øge din anseelse, altid har været fjender ad dine fjender og aldrig har ladet nogen vokse dig over hovedet. Og for her ganske at forbigå de løfter og eder, du har svoret riget, beder vi dig ikkun at drage dig det frændskabsbånd til minde, hvormed du fremfor alt er knyttet til os, så at du i vor nuværende nød trofast og redeligt vil ile os, din fætter[1]), herre og ven til hjælp, hvorfor du da i fremtiden til gengæld må være forsikret om vor velvillige understøttelse med hensyn til ethvert dit ønskes opfyldelse.“ Da hertugen imidlertid endnu stadig vægrede sig, og skönt han med fuld beredvillighed stillede sig til kejserens tjeneste, dog afslog at indfinde sig personlig, stod kejseren i sin store nød og vånde op fra sin stol og kastede sig ned for fødderne af ham. Men hertugen, der blev höjlig bestyrtet ved at være vidne til noget så uhørt, som at den mand lå fornedret i støvet, under hvem hele jordens kreds er van at böje sig, tøvede rigtignok ikke med at få ham rejst op, men

1) Frederiks moder Judith var en søster til Henrik Løves fader.

lod sig dog heller ikke derved overtale til at efterkomme hans onske.

2. *Om sammensværgelsen imod hertugen.*

For öjeblikket bed kejseren nu den harm i sig, som den dybe undseelse over det forefaldne havde fremkaldt hos ham, og vendte sig atter til Italien med den hær, han for tiden kunde få samlet. Den nidkæreste bistand fandt han hos Kristjan af Maguntia, der lige indtil sit livs ende [1]) vedblev at hjemsoge Longobardien i det öjemed at lægge det under kejseren og riget. Da han hellere vilde tækkes sin herre på jorden end ham i himlen, lod han de til hans varetægt betroede får skotte sig selv og bekymrede sig mere om at indsamle skatter til kejseren end rigdomme i Kristo. Kejseren havde derfor fremgang, gik af med sejren, hærgede af hjærtens lyst landet med rov og brand og lagde alle faste stæder ode. Og modstandernes horn blev knust, og de tav for hans öjne [2]). Da han nu så, at rolighed var ham skænket, lod han, så snart lejlighed bod sig, fyrsterne sammenkalde og begyndte at fremkomme med mangfoldige beskyldninger imod hertug Henrik. Denne, sagde han, havde i sin overdrevne indbildskhed og hovmod vist kejseren og riget så dyb en ringeagt, at han, skönt kejseren havde fornedret sig til at falde ham til fode, dog ikke havde fundet for godt at vise ham mindste medynk eller hore på ham i hans store nod, men uden at tage noget hensyn hverken til staten eller til den kejserlige maje-

1) † 1183. — 2) Bibelsk. (Se modsætningen hertil i 1 Sam. 2,1.) — Arnold har her tilstanden i 1162 (Majlands indtagelse og odelæggelse af Barbarossa) for öje. På nærværende tidspunkt var kejseren derimod uheldig og tabte 1176 slaget ved Legnano.

stæts höje værdighed hårdnakket havde afslået ham enhver bistand. Da fyrsterne, der alt i forvejen bar nag til hertugen, fik dette at høre, begyndte de på derved given foranledning at fremføre mangfoldige klagemål imod ham, støttede kejserens udsagn, fældede den dom, at han burde miste alle sine værdigheder, og erklærede ham skyldig i majestætsforbrydelse imod kejseren, ikke alene fordi han havde ringeagtet hans bud og formaninger, men tillige fordi han til skændsel for alle fyrsterne havde beskæmmet og fornedret ham i egen höje person. Flere og flere trængte sig efterhånden frem, klagede over, at de havde måttet döje krænkelser af hertugen både på en og anden vis, og fordrede, at kejseren ved sin dom skulde lade dem deres ret vederfares. Fremfor alle råbte bisperne på de undertrykkelser, deres kirker måtte lide, og erklærede, at hartad ikke en eneste kirke gik fri, som ikke måtte finde sig i Henriks udplyndringer. Således kom der en mægtig sammensværgelse i stand imod hertugen.[1]) Da kejseren derfor så, at fyrsterne havde ondt i sinde imod hertug Henrik, begyndte han med stor kløgt at opbyde hele sit snille for at få ham styrtet. Da han imidlertid skönnede, at han ikke så let kunde blive færdig med ham, var han snedig nok til at spinde mangehånde rænker i det håb ved sin kloge opførsel lidt efter lidt at magte hertugen, som han mistvivlede om, at han ved anvendelsen af voldsomme midler var i stand til at kue. Ved samme lejlighed benyttede han Filip af Kolonias mægling til at forlige sig med pave Alexander og stillede sig atter på fredsfod til denne sin gamle modstander for derved at styrke sit parti på alle sider og således lettere at opnå sine hensigter.[2])

1) 1177. — 2) Denne fred sluttedes 24. Juli 1177.

3. Om kirkebrudets ophør.

I det år efter Vorherres Jesu kodspåtagelse 1177 skuede Herren fra sin ophöjede trone atter ned til menneskens börn; og en dag fuld af jubel og glæde oprandt over guds kirke, al den stund det brud heledes, der i tyve år havde sondret kirken [1]), idet fred sluttedes imellem riget og præstevælden, enheden ved apostelsædet genoprettedes, hele kirken sluttede sig sammen under Alexander, og der blev „én hjord og én hyrde". [2]) Således blev lejesvendene udstødte, og de sande hyrder vendte igen tilbage til deres fårefolde, deriblandt Odelrik fra Halverstad, der med apostolisk bemyndigelse kom tilbage til sit bispesæde. Men også kejserens hånd var med ham og styrkede ham i et og alt. Straks ved hans indtog kom landet derfor i bevægelse, efterdi han under tilslutning af fyrsterne i østen begyndte at lægge mangehånde råd op imod hertug Henrik. Efter Geros [3]) fordrivelse ophævedes tillige alle de af denne gennem mange år i samme kirke trufne bestemmelser. Enhver, som Gero havde indviet, blev derfor afsat fra sit embede. De kirker lukkedes, som han havde indviet og derved snarere vanhelliget end helliget; og den salige biskop Burkards [4]) lig, som Gero havde ladet flytte, lod Odelrik påny jordfæste på dets forrige hvilested.

4. Om hertugens hærtog til Sklavenland.

Men i de samme dage var hertug Henrik falden ind i Sklavenland med en stærk hærmagt og lå for

1) Det egentlige kirkebrud havde kun varet i 18 år; men kejseren stod på en meget spændt fod med paven allerede 1157. — 2) Joh. 10,6. — 3) Denne havde Henrik Løve indsat i Odelriks sted. 4) Formodentlig biskop Burkard II, der 1088 blev dræbt i Goslar og begravet i Ilsenburg (i grevskabet Wernigerode).

borgen Dymin. Da han derfor hørte tale om Odelriks indtog, gik det op for ham, at han for öjeblikket selv var ligesom hildet i en snare:

Fejder i vente jeg har, sagde han, grant jeg det sér.[1])

Han lod da nogle ganske få fortrolige kalde til sig og underrettede dem om, at han uden alt ophold måtte vende tilbage til Saxonien. En af disse, hans krigsbygmester Frederik, vendte han sig til med følgende ord: „Hvorledes kan vi bedst ved råd eller dåd indtage byen?“ „Hvis I intet har derimod,“ svarede Frederik, „skal jeg i løbet af tre dage lægge den helt og holdent i aske.“ „At sætte ild på den misbilliger jeg,“ sagde hertugen; „selv om man svider den af, vil vore fjender derfor ikke undlade, når de igen kommer til kræfter, at volde os ny ufred, så meget mere som der hinsides Albia er store krige i gære imod os, og det vil falde os hårdt at byde fjenderne spidsen, når de anfalder os fra to sider.“ „Ønsker I da hellere det,“ svarede Frederik, „skal jeg mage det så, at de i løbet af tre dage stiller eder alle de gisler, I vil, for siden i fred at svare eder skat.“ Hertil gav hertugen sit minde og vendte efter at have modtaget gislerne med halv forrettet sag tilbage til Bruneswik.

5. *Om grundlæggelsen af hellig Marias og evangelisten hellig Johannes' kloster i Lubeka.*

Samme år[2]) begyndte biskop Henrik at lægge grunden til en ny plantning i Lubeka, nemlig et munkesambo, som han lod opføre til ære for guds hellige moder Maria, evangelisten hellig Johannes og bekenderne Avktor og Egidius. Salig Egidii dag[3])

1) Ovid. — 2) 1177. — 3) 1ste Sept.

fandt den höjtidelige indvielse sted under medvirkning af provsten ved hovedkirken Ethelo samt dekanen Odo, kustoden Arnold og andre domherrer. Skönt Henrik nu ikke så sig i stand til at berige denne lille kirke med store skatte, al den stund bispen kun havde små indkomster, skænkede han dog til dens udstyr hælften af landsbyen Ranzivelth, en anden mindre landsby Kleve og tre halve tiender i store og lille Gladebrugge og i Stubbekesthorp. Også nogle gårde i staden, der årlig tilsammen indbragte otte mark i penge [1]), skaffede han ved egne midler til veje ligesom flere agre på bymarken. Sålunde virkede han for samme sin nyplantning med stor og ufortrøden nidkærhed og undgik ej heller at vække skinsyge hos adskillige, der så skæft til hans stræben. Dog måtte han efterlade sin stiftelse i halv færdig tilstand, da han endnu kun levede i kort tid. [2])

6. Om bjærget Hopelbergs bebyggelse.

Men Odelrik fra Halverstad tog et bjærg ved navn Hopelberg i besiddelse og lagde med understøttelse af mandskab fra dem i østen [3]) en fæstning derpå. Ved efterretningen herom kom hertugen med en skare væbnede derhen, forjog fjenderne og brød borgen. Men de andre kom snart igen til kræfter og gav sig til at arbejde på deres engang begyndte værk med fornyet iver. Og mens nu hertugens hær for anden gang skyndte sig med at møde dem, voksede deres kræfter stadig, så de nødte hertugens folk til at vende ryggen, tog mange af dem til fange og gjorde meget bytte. [4]) Ved denne lejlighed druknede der en mængde i sumpene. Også grev Henrik, stiffader [5])

1) På en mark sølv gik der 3 mark i penge. — 2) 29de Nov. 1182. Se bog III, st. 3. — 3) De saxiske fyrster. — 4) 1178. — 5) Helmold II, 7 kaldes denne Henrik Adolfs morbroder.

til grev Adolf, fandt dengang døden. Adolf var på den tid endnu kun en ung mand; men hans moder Mektildis, der var en forstandig og from kvinde, styrede, da hun var løst fra sin mands lov [1]), sönnens hus med klogskab. Hendes sön blev omsider ridder og slægtede sin fader på i manddom.

7. *Om Evermods død og om hans efterfølger Ysfrid.*

På samme tid [2]) døde også herren Evermod fra Racesburg, salig ihukommelse! men lever, som det er de troendes fromme håb i Kristo, efterdi han indtil det sidste vedblev at føre et gudfrygtigt liv i hellighed og retfærdighed, så at gud, efter hvad adskillige forsikrer, imedens biskop Evermod endnu var i live, har ladet forskellige tegn og kraftige gerninger ske ved hans hånd. Og da lejligheden just byder sig, bør vi ikke med tavshed forbigå det, som derom er kommet til vor kundskab ved troende menneskers fortælling. Det begav sig således engang, at grev Henrik af Racesburg, i hvis tid samme kirkehøvding af hertug Henrik var kaldet til bispedömmet, havde tvende mærkelige fanger fra Frisien i forvaring. Da han på voldsom vis hårdt mishandlede disse, fik biskoppen medlidenhed med dem og bad oftere greven give dem fri. Denne lod sig dog slet ikke røre af medlidenhed og viste dem ikke större skånsel. Imidlertid oprandt påskedagen, og til ære for festen fik fangerne tilladelse til at overvære gudstjenesten, men ikkun under bevogtning og hårdt tyngede af lænker. Men da biskoppen, der stænkede vievand, kom hen til dem, dreves han af medynk til også at stænke vand på deres böje med de ord: „Herren oprejser de ned-

1) Smnl. Rom. 7,2. Meningen er: I sin uafhængige Stilling som enke. — 2) 16. Febr. 1178.

böjede; Herren løser de bundne" [1]). Og straks brast böjen med stort brag, og mændene, der således var løste, prisede gud. Dette gik for sig på hellig Georgsbjærget, hvor bispen dengang havde sit sæde, inden bispesædet endnu ved guds hjælp var vokset til sin nuværende storhed. Men böjen blev i lang tid hængende i kirken til minde om denne dåd. En anden gang var nævnte kirkefyrste tillige med ærkebispen i Brema, herren Harthvig, som for sin ædle tænkemådes skyld er bleven kaldet den store, til stede ved et møde i Thetmarsien, hvortil en mængde mennesker havde indfundet sig. Som nu den guds mand i ærkebispens nærværelse offentlig læste messen, skete det, at det kom til blodsudgydélse, idet en Thetmarser fældede en af de bedre mænd i landet. Så snart biskoppen fik dette at vide, stræbte han, som skik og brug er, hvor der holdes messe, af al magt at bringe forlig i stand, bad indtrængende den dræbtes nærmeste frænde om at tilgive sin næste og gentog flere gange ordene i Herrens bön: Forlad os vor skyld o. s. v. Uden at agte herpå forhærdede den anden sig imidlertid i rasende trods. Da forlod biskoppen sit ophöjede stade, trådte hen til ham og kastede sig med helgenlevningerne ned for hans fødder. Da hin med de grueligste eder i guds, hans moders og andre helliges navn svor, at han aldrig vilde tilgive morderen, gav biskoppen omsider den genstridige i steden for velsignelsen en vældig kindhest. Og straks samtykkede den anden med åbne arme i det, biskoppen bad om, og tog med fred imod sin næste. Men en dæmons uddrivelse af et menneske ved en kindhest, sligt kan vi alene tilskrive Vorherres egen indflydelse. Lignende tilfælde finder man omtalt i salig Gregors

1) Ps. 146, 8,7.

„samtaler". Således fortæller denne om en nonne, der ved en kindhest befriede en bonde fra en dæmon [1]). Også salig Benedikt helbredede ved et stokkeslag en munk, der lod sig drage af en dæmon. Dette har nu ingenlunde sin grund deri, at dæmonerne rammes af kindheste eller kæppe; ti de har intet legem; men sådant er et bevis på guds kærlighed og bönnens almagt. I disse og andre kraftige gerninger finder vi et tegn, der styrker os i vor tro på biskop Evermods leven i Kristo.

Evermods efterfølger blev den tidligere provst i Iherikowe, herren Ysfrid, en såre gudfrygtig mand, der til trods for sin provsteværdighed snarere havde levet som munk end som kanik. Dette være imidlertid sagt uden fornærmelse for ordenskanikerne, hvoraf störste delen vistnok fører et helligt og retskaffent levned. Ikke desto mindre omgiver den störste hellighed munkenavnet, som ikke tör stå tilbage i nogen fuldkommenhed; men dette æresnavn tilkommer ikkun de færreste, hvisårsag verdensmennesker, der ikke véd at göre forskel på munkenes og disse kanikers stand, i reglen også kalder kanikerne for munke. Men heller ikke da Ysfrid var bleven biskop, skejede han af fra ydmyghedens vej, men viste mildhed og tålsomhed imod alle og enhver. Og siden vi éngang er komne ind på omtalen af denne mand, vil vi, skönt det må betragtes som et lidet brud på gangen i vor beretning, her fortælle om de store genvordigheder, han har måttet döje, og den udholdenhed og styrke, hvormed han har båret disse. Men da Herren henfører genvordighederne til en dobbelt art,

1) I Gregor den stores „samtaler" fortælles der, at en nonne blot ved ord drev en dæmon ud af en bonde, hvorimod talen ikke er om en kindhest.

idet han siger: „Når I høre tale om krige og oprør, så forfærdes ikke“ [1])! hvilke ord salig Gregorius giver følgende fortolkning: „Ved krige tænker han på fjender, ved oprør derimod på undersåter og landsmænd“, vil vi omtale, både hvad han indadtil har måttet udstå af sine medborgere, her sine brødre, og udadtil af fjender. Fra den tid af, da hertugskiftet fandt sted [2]), kunde nemlig Ysfrid aldrig leve i fred med provst Otto. Ti hertug Henrik plejede at tage sig ad biskoppen for den troskabs og hengivenheds skyld, som bispen og hans kirke viste ham. Denne støtte og trøst måtte Ysfrid nu savne; og Otto, der selv higede efter at blive biskop, viste sig i mange stykker som hans fjende og ophidsede brødrene imod ham. Ligeledes bar Otto had til hertugen selv; og endskönt han ikke var i stand til med magt at forulempe ham, stiklede han dog til ham i ord. Også grev Bernard voldte Ysfrid megen besvær, fordi han ikke kunde bringe ham til at opgive sit venskab for hertug Henrik. Men fremfor alt var det hertug Bernard, hvis vrede han, hvor tungt det end faldt ham, måtte döje, efterdi hertugen krævede hylding af ham. Dette hans forlangende afslog biskoppen med den bemærkning, at en biskop ikke behøvede at hylde tvende herrer. Dog lovede han gerne at give sig ind under Bernard, når blot denne var villig til at lade hans kirke nyde fred og fremme. Han tilföjede, at når han havde hyldet hertug Henrik, havde han gjort dette mindre som en følge af dennes vælde, end fordi kirken ved hans hjælp var gået så stærkt frem både i sikkerhed og hellighed. Herover følte nu hertug Bernard sig stødt, tog alle bispetiender i det hele, Sadelbent kaldede land fra ham, lod bispens mænd

---

1) Luk. 21,9 (Matth. 24,6). — 2) 1180.

kaste i fængsel og tvang dem således til at udbetale sig pengene. Ikke desto mindre blev biskoppen lige uböjelig og foretrak at bære dette forbigående tryk frem for at tilstede, at der enten for hans eget vedkommende eller for hans kirkes skete nogen forandring i det bestående.

8. Om Baldewins død og hans efterfølger Bertold.

Omtrent på samme tid som Evermod, døde ærkebiskop Baldewin i Brema [1]). Denne havde i höj grad forsömt sin kirke, og om hans færd i det hele taget gör man bedre i at tie end at tale. Hans efterfølger blev Bertold, en mand, der både var klog, höjlærd og nidkær for alt, hvad ret er. Derfor var han også i førstningen hertug Henrik til måde, men senere skiftede denne sind, og Bertold begyndte at falde i unåde hos ham. Da nu bispevalget var gået for sig, forinden Bertold endnu var stegen til nogen af de hellige grader, mente han efter valget også selv, at man med hensyn til ham ikke havde fulgt kirkens regler. Ti skikkede han en sendefærd til apostelherren, indviede ham i hele gangen ved valget, underkastede sig hans ypperstepræstelige dom og erklærede, at kun hvis han billigede valget, skulde dette stå ved magt; men i modsat fald skulde det betragtes som ugyldigt. Apostolikeren, der kendte mandens klogskab og forstod, at han kunde være kirken til stor nytte, billigede imidlertid valget og stadfæstede det skriftlig i alle punkter. Bertold forfremmedes følgelig til rang med en underdiakon og valgtes for anden gang til biskop, for at sålunde det, som ved hans første valg ikke var foregået ganske efter kirkens regel, nu med apostolisk bemyndigelse

1) 1178.

kunde gå for sig på regelmæssig vis og i fuld overensstemmelse med kirkelig lov og ret.

9. Om pave Alexanders kirkemøde [1]).

Men samtidig hermed lod Alexander tilsige en almindelig kirkeforsamling, der afholdtes i Konstantins palads Lateranet. Her gav derfor en stor mængde prælater møde; og mange, som var viede til tjenesten af skismatikere [2]), indfandt sig i håb om hos apostolikeren at finde nåde og miskund samt at opnå hans tilladelse til at røgte deres embed. Det var fortrinsvis fra Halverstadkirken, der af Gero var bragt i en fuldkommen opløsningstilstand, at både munke og klærke tog deres tilflugt til apostelsædets mildhed. Blandt disse var først og fremmest abbed Thiderik fra Hilseneburk; ti med undtagelse af nogle få ældre, som var blevne indviede för kirkebrudet, havde på det nærmeste alle munkene i hans samfund hængt deres harper på vidjerne [3]). Da han og de øvrige på det mest indtrængende bad apostolikeren om skånsel, tog man omsider med hensyn til de af Gero indviede følgende bestemmelse, at, såsom samme Gero selv havde sin indvielse til biskop ikke fra en skismatiker, men fra en katholik, nemlig ærkebiskop Hartvik i Brema, så skulde de af ham indviede personer beholde deres rang af apostolikerens nåde og ved Herrens velsignelse stige til de höjere grader. Gero selv opnåede ligeledes den nåde frit at turde røgte en biskops gerning overalt ellers undtagen i Halverstadstiftet.

---

1) 5—19. Mars 1170. — 2) De biskopper, der brød med den på lovlig vis valgte pave. Skisma betyder „kirkebrud“ (se det foregående); ved slige spaltninger blev der undertiden to, ja, tre paver på én gang; historisk berømt er især „det store skisma“ 1378—1409, da én pave boede i Rom og én i Avignon. — 3) Smnl. Ps. 137,2. Meningen er, at de holdt sig tilbage fra de gudelige øvelser.

Bertold, der var valgt til ærkebiskop i Brema, indfandt sig også for at få apostolikerens velsignelse til denne sin forfremmelse. Den herre paven skænkede ham og en venlig modtagelse, indledte med største nidkærhed forhandlingerne angaaende forfremmelsen og beviste ham desforuden den største ære, så at han lod hans stol henstille i de øverste biskoppers midte og lod ham selv trone for sit åsyn med bispehue på hovedet. Men om Fredagen, som hans ophöjelse til præst skulde foregå om Lördagen og til biskop Söndagen efter, ankom på hertug Henriks vegne provst Henrik [1]), der var en mand med udmærkede talegaver, og begav sig straks ind til ypperstepræsten, som han kendte. Tidlig næste morgen skikkede den for Brema valgte sig til at modtage indvielsen. Kardinal Hubald, der under navn af Lucius blev pave efter Alexander, og hvis råd vejede mest ved Romerhoffet, havde sendt ham sin embedsdragt, fordi den var den pynteligste, der var at finde på stedet. Den herre pavens kammerherrer bød: „Man lade Bremerne komme“! og den valgte herre indfandt sig med følge. Den herre paven trådte imidlertid ud af sit sengekammer og sagde: „Broder! efterdi du endnu ikke havde opnået nogen af de hellige grader, da du valgtes til den höje bispeværdighed, erklærer vi herved dit valg for ugyldigt“. Og uagtet nogle af de tilstedeværendes ytring: „Herre! eders Nåde komme i hu, at dette bispevalg alt forinden havde fundet eders billigelse!“ gik apostolikeren uden videre igen ind i sengekammeret, som han var kommen ud fra, og Bertold måtte beskæmmet trække sig tilbage. Senere fik han til eftermand Sifrid, en sön af markgrev Adelbert, hvem hertugen så vel for hans egen som for hans broder grev Ber-

1) 1,13.

nard af Hanahalts skyld i alle stykker plejede at yde den nidkæreste bistand. Den gang var de nemlig endnu de bedste venner, men siden hen fjernede de sig fra hinanden og blev de værste fjender.

10. Om Kolonierens første hærtog og hertugens stevning.

Pa samme tid [1]) drog Filip af Kolonia med en stor skare ud fra sine enemærker, gennemfor hertugens land, hjemsøgte det pa mange steder med ild og brand, rykkede frem lige indtil Kvernhamele, hvor han standsede, og vendte derefter hjem igen. Omtrent samtidig vendte kejseren tilbage fra Ytalien [2]), og hertugen drog ham i møde til Spira, hvor han i Kolonierherrens egen nærværelse klagede over de forurettelser, denne havde tilföjet ham. Dette slog kejseren imidlertid for öjeblikket hen og tillyste for begge parter en herredag i Wormatia [3]), men stevnede dog fortrinsvis hertugen til forhør for der at lade ham svare pa fyrsternes kæremål. Men hertugen gennemskuede Frederik, lod som ingen ting og udeblev. Kejseren indvarslede ham imidlertid en anden herredag i Magdeburg [4]), hvor markgreven af Landesberk vilde fordre ham til tvekamp i anledning af de forræderier imod riget, som han gav ham skyld for. Troligere er det dog, at markgrevens udfordring havde sin grund i hans harme over, at Sklaverne på hertugens tilskyndelse havde tilføjet hele grevens land Lusice ubodelig skade. Atter her gennemskuede hertugen imidlertid sagens sammenhæng og vilde desårsag ikke give møde, men blev i Haldeslef, hvor han var, og udbad sig ved mellemmænd en sammenkomst med

1) 1178. — 2) Oktober 1178. — 3) 13. Jan. 1179. — 4) 24. Juni 1179.

den herre kejseren. Sidstnævnte indfandt sig også hos hertugen på det til mødet fastsatte sted, og her stræbte Henrik at formilde hans sind med blide ord. Kejseren krævede fem tusind mark af ham samt rådede ham at overbringe til kejserens majestæt denne æresgave og sålunde ved sammes mellemkomst finde nåde hos de fyrster, han havde fornærmet. Men hertugen, som fandt det altfor hårdt at skulle rykke ud med så stor en sum, skiltes fra kejseren uden at lade sig sige. Derefter satte Frederik ham en tredje herredag til Goslaria; men heller ikke ved denne lejlighed fandt hertugen det umagen værd at indfinde sig. Kejseren mødte desårsag i forsamlingen, hvor han androg på en kendelse imod ham og æskede en lovbestemmelse med hensyn til, at han til trods for trende gange forkyndt lovligt varsel havde unddraget sig enhver retslig afgørelse og af ringeagt for kejseren ikke havde villet indstille sig til sammes forhør. Fyrsterne svarede med en kendelse, der lød på, at han i følge lovens bydende som sat i rigens akt burde fjernes fra enhver æresplads og have sit hertugdömme tillige med alle sine len forbrudt, medens man ophöjede en anden til hans plads. Denne kendelse bekræftede kejseren og dömte, at man derefter havde sig at forholde. Imidlertid tilsagde han på fyrsternes anmodning hertugen endnu en fjerde herredag; men da Henrik heller ikke på denne gav møde, gjorde han det, som fyrsternes kendelse havde henvist ham til, indsatte grev Bernard af Anahalt til hertug i stedet for Henrik, overdrog biskopperne at tage deres ejendomme tilbage, som Henrik havde haft til len, og lod dennes godser inddrage. Hertugen påstod derimod, at dommen var uretfærdig, idet han erklærede, at han stammede fra Svevien, og at ingen kunde sættes i rigens akt, förend han var overbevist i sit eget fødeland.

11. Om ærkebiskop Filip af Kolonias andet hærtog.

Fra den tid [1]) af hobede en masse ulykker sig sammen over landet, efterdi alle rejste hovedet imod hertugen, og alles hånd var imod ham, og hans hånd imod alle [2]). Filip af Kolonia drog en hær sammen og iværksatte for anden gang et ledingstog; ved samme lejlighed havde han i sit følge også dem, hvis bande kaldes Rote [3]). Således gennemfor han påny hele hertugens land med vældig hånd, og alle bævede for hans åsyn. På denne hans færd blev mangen svar udåd forøvet, al den stund de uretfærdige mænd og Belials börn [4]), der hørte til hans følge, teede sig som de værste kæltringer og viste en umættelig lyst til allehånde skarnsstreger. Således plyndrede de kirkegårde, sved kirker af og nedbrød mangt helligt sted, ja! de gik endog så vidt i deres frækhed, at de, hvad det falder mig end tungere at omtale, skændede de gudsbrude, som de førte med sig i fangenskab, og sålunde besmittede selv de guds templer, der ikke er gjorte med menneskehånd [5]). Eller hvo kan uden sorg høre, at de end ikke sparede præsten, der stod for alteret og forvaltede de höjhellige hemmeligheder, men stødte til ham og rev kalken ud af hans hånd, endnu forinden han vel havde fuldbyrdet de hellige handlinger. Dette arge kæltringpak gjorde sig endog skyldigt i meget andet, der gik således ud over grænsen, at det ikke lader sig forsvare at føre sligt i pennen, og var så giftigt, at man ikke tör fylde de troendes øren dermed. Biskoppen rykkede imidlertid frem til Haldeslef, som ærkebiskop Wikmann af Magdeburg tillige med fyrsterne i østen havde angrebet, og forstærkede disses

1) Året 1179. — 2) Smnl. 1 Moseb. 16,12. — 3) Lejetropper. — 4) Smnl. 1 Sam. 10,27. — 5) Smnl. Mark. 14,58.

skarer, men vendte derpå atter hjem ikke uden dyb anger over at have givet anledning til alt det onde, der var sket, ligesom han ingensinde mere lod disse fornægtere drage ud med sig. Men angrebet på Haldeslef trak ud i dage og måneder, eftersom stadshovdingen grev Bernard af Lippe var kriger med liv og sjæl, og pladsen, der havde en sumpig beliggenhed, på grund af den milde vinter viste sig uindtagelig. Som de således, kede ad deres daglige möje, var på veje til at lade modet synke, opfandt de omsider en ny angrebsmåde, nemlig at sætte byen under vand. Men selv da de havde kastet en vold og drev så ivrigt på udførelsen af deres plan, at vandet allerede steg til træværket i husene, opgav de stridbare mænd i byen dog endnu ikke at holde denne. Tilsidst måtte Bernard alligevel give kob, således at han selv og hans folk drog uhindret bort, men staden odelagdes i bund og grund [1]).

12. *Om hertugens bandlysning.*

Imidlertid trængte Odelrik fra Halverstad hertug Henrik så hårdt på enhver vis, at han endog flere gange bandlyste ham og lod gudstjenesten standse i hele stiftet; alene i klostrene måtte den holdes i al stilhed, men for de bandlystes skyld ikkun for lukkede döre. Da indfandt hertugen sig med sine mænd af skræk for bandsættelsen i Halverstad, hvor han ydmyg og med sonderknust hjærte kastede sig for den herre biskoppens fødder. Denne løste både ham selv og hans tilhængere af bandet og skænkede dem

1) Arnold sammenblander her det første angreb på Neu-Haldensleben, hvori ærkebiskop Filip af Koln deltog, og som fandt sted i året 1170, med det andet, hvorved byen 1181 indtoges af ærkebiskop Wikmann af Magdeburg.

höjtideligen aflad. Således kom hertugen da til forståelse med biskoppen og Halverstadkirken; men dette forhold varede ikke ret længe. Ti biskoppen, der var ked af at sidde med hænderne i skødet, fjernede sig ved næste givne lejlighed pány fra hertugen, sluttede sig til hans uvenner og begyndte at foretage meget imod ham, så at det sidste bedrag blev værre end det første [1]).

13. Om hertugens hærtog til Westfalien.

Men hertugen drog en hær sammen, som han lod tage vejen til Westfalien under ledelse af grev Adolf af Skowenburk, grev Bernard af Racesburg, grev Bernard af Wilpe, — der også, således som det følgende vil udvise, var den eneste, der blev hertugen tro, da de andre faldt fra, — grev Guncelin af Zverin samt grev Ludolf og hans broder Wilbrand af Halremunt. Disse skulde tage kampen op med hans fjender midt inde i deres eget land; og modstanderne, som havde sat sig i besiddelse af hans område der omkring, var grev Simon af Tekeneburg, grev Herman af Ravenesberg, grev Henrik af Arnesberg, grev Widikind af Svalenberg og andre flere. Hertugens folk slog lejr ved Osenbrugghe; og da fjendehæren var kommen dem på nært hold, knuste de Westfalerne i et frygteligt nederlag [2]); ti de Saxonere, som kaldes Holtsatere, er hårdhjærtede og yderst blodtorstige mennesker. Og deres öje skånede [3]) hverken ung eller gammel, men enhver af deres modstandere lod de i umættelig blodtorst lide døden. Dog blev også adskillige førte bort som fanger af krigsmændene. Den betydeligste af disse fanger var grev Simon af

1) Smnl. Matth. 27,64. — 2) 1. Aug. 1179. — 3) Smnl. Judith 2,6.

Tekeneburg, som hertugen lod kaste i fængsel og belægge med håndlænker, indtil han lærte at böje sig. Senere svor han dog hertugen troskab, kom igen på fri fod, viste virkelig den störste troskab og holdt trolig ud med Henrik i hele denne strid. Om fangerne opstod der imidlertid splid imellem hertugen på den ene og grev Adolf og resten af de höjbårne herrer på den anden side. Hertugen gjorde det nemlig gældende som sin ret at få alle fanger udleverede. På hans side stod grev Guncelin, Konrad af Rothe og andre, der stod i nærmere forhold til ham; og disse overlod ham derfor deres fanger, hvorimod de andre gjorde gældende, at de tjente i krigen på egen bekostning, og at det derfor var i sin orden, at de ved hjælp af fangerne igen kom i besiddelse af deres retmæssige ejendom. De erklærede det ligefrem for umuligt for dem at bære krigsomkostningerne, når deres fanger berovedes dem til bedste for andre. Ved disse indsigelser forbitrede grev Adolf hertugen höjligen, og fra den stund af fremspirede der en tvedragtens sæd imellem disse to. Hertugen vendte imidlertid tilbage til sit land tillige med de andre og førte en stor skare fanger og meget bytte hjem med sig.

14. Om byen Halverstads nedbrænding og biskop Odelriks fængsling.

Men Odelrik af Halverstad, der, som ovenfor sagt [1]), var ked af at sidde med hænderne i skødet, og eggedes af gammel skinsyge, optrådte på samme tid fjendtlig imod hertugen og voldte denne mange brydérier, hvad der imidlertid for hans kirke drog et

1) St. 12.

svart og evig beklageligt tab efter sig. Da der nemlig fra Halverstad og fæstningen Horneburg idelig skete udfald, hvorved hertugens landsbyer antændtes, og hans folk lemlæstedes eller bortslæbtes i fangenskab, samlede denne af harme over de gentagne fredsbrud sine venners skarer og skikkede dem derhen for om muligt efter fortjeneste at betale sine fjender lige for lige. De drog altså afsted, afsved og udplyndrede under vejs en hob landsbyer og nåede Halverstad, som de deres fjender til trods fik i deres magt uden at udsætte sig for det mindste; derefter spredte de sig i byen, tog borgerne til fange og gjorde et stort bytte, medens kærnen af byen, der overalt var spærret og forskanset, og hvor den herre biskoppen opholdt sig med en hob væbnede, endnu slet intet havde lidt. Borgerne havde af frygt for brandskade været forsigtige nok til at sörge for, at der ingen ild fandtes i staden, og fjenderne var heller ikke ivrige i deres søgen, da de havde i sinde at spare stedet på grund af dets hellighed. Ikke desto mindre fandt én af dem nogen ild forvaret et sted og stak dermed en hytte i brand, hvorved ilden straks bredte sig således, at hele staden gik op i flammer og lagdes i aske[1]). Selv byens til salig Stefan og guds salige moder Maria indviede hovedkirke blev med al sin pragt et bytte for luerne, og en mængde klærke, som havde ventet at finde sikkerhed der og desårsag var tyede derhen, forvandledes — kun med suk lader sligt sig fortælle — tillige med selve de hellige steder til stov og aske. Den herre biskoppen, som i sin egen bolig holdtes omspændt af luerne, blev tillige med sin frænde Romarus og mange andre tagen til fange; og salig Stefans levninger, som biskoppen netop havde haft hos

1) 23. Sept. 1179.

sig til beskyttelse, blev udrevne af flammerne og halvsvedne bragte i behold. O! guds dommes store dyb [1])! „Vel er det fornødent, at forargelsen må komme; men ve det menneske, ved hvem forargelsen kommer!“ [2]). Dog hvor er den, der vil tilstå, at det er hans synder, der volder forargelsen? Ved slig lejlighed giver alle sig mine af at være uden skyld, lover sig fritagelse for straf,

Og med udflugter snildt dølger de let deres fejl [3]).

Men tidligere begåede fejltrin bliver mangen gang moder til de groveste og forargeligste synder. Derfor siger salig Gregor: „For den, der er ligegyldig og forsömmer at göre bod, lægger gud anstød, for at det menneske, der ikke har vist anger over småting, kan støde an i större. Ti nogle synder er foruden selv at være synder tillige straf for synd, andre kilde til synd, og atter andre begge dele. Den synd, der ikke snarligen udslettes ved bod, er således tillige enten stof til synd eller syndestraf; og følgelig har, som ovenfor sagt, forargelser d. e. de grovere synder deres rod i tidligere begåede synder. Derfor siger David i psalmen: „Læg skyld til deres skyld!“ [4]) og ligeså en anden profet: „Blodskyld rører ved blodskyld“ [5]), det vil sige, den ene synd er dynget på den anden. Men mon forargelser også kan komme fra kirkens hyrder og øverste præster, der tilsyneladende, som Moses fordum, fører guds folk igennem denne verdens vilde ørk til det forjættede land? Kun at de stedse førte det ad kongevejen [6]), så at begge ikke i deres blindhed måtte falde i graven [7])! Hvad nu? Mon vi taler således

1) Smnl. Ps. 36,7, hvortil også burde været henvist i Helmold side 7 anm. — 2) Matth. 18,7. — 3) Ovid. — 4) Ps. 69,28. — 5) Hos. 4,2. — 6) Smnl. 4 Moseb. 20,17. — 7) Smnl. Matth. 15,14. Luk. 6,39.

for at straffe dem? Det være langt fra! Men vi ser dem omgjordede med tvende sværd, både med åndens og med håndens; det åndelige burde de have gjort störst brug af, men mindst af det håndgribelige, og det alene imod sådanne, som kirkens band ikke bider på. Nu bruger de imidlertid for at bære deres verdslige ære og magt til skue håndens sværd frem for åndens; og skönt de derved indbilder sig

Lydighed gud at bete,

udretter de dog på slig vis ofte mindre. Ti åndens sværd er det stærkeste af de to, eftersom „guds ord er levende og kraftigt og skarpere end noget tveegget sværd“[1]). Ti se! hin grumme Løve[2]), for hvis bröl jorden skalv, sank, tvungen af åndens sværd, myg i støvet, men vaktes, tirret af hint andet sværd, påny til vrede, hvoraf opstod end större forargelse. Man har derfor såvel i denne som i den foregående kamp altfor meget kæmpet med håndgribelige våben. Dog lad os nu slippe disse betragtninger for atter at vende os til vor genstand, på det at vi ikke skal få udseende af letfærdigen at straffe Herrens præster, som vi ser at stande årvågne på hans varde som dem, der skal göre rede for deres undergivnes sjæle[3])!

15. Om Odelriks frigivelse af fangenskabet.

Da hine kirkeskændere således havde udplyndret eller rettere nedbrændt staden, vendte de triumferende tilbage til Bruneswik; og da hertugen hørte, at de havde hærget staden, og så det store antal fanger, glædede han sig. Men da han erfor, hvor store kirker og hvor mange klærke der var blevne et rov for

1) Hebr. 4,12. — 2) Henrik Løve. — 3) Smnl. Hebr. 13,17.

luerne, og derhos så den svanehvide og af höj ælde hartad helt affældige gubbe, den herre biskoppen, føres hid som fange, og tillige med ham førstemartyren Stefans halvsvedne og af ildens smuds sværtede levninger hidbringes ligesom for at smykke sejersoptoget, da böjede han sit hoved og brast i heftig gråd, erklærede höjtideligt, at dette var sket imod hans vilje, og beklagede det bitterlig. Dog satte han ikke straks fangerne på fri fod, men lod den herre biskoppen føre til Herteneburg, hvor han bod, at han skulde sættes under opsigt, men nyde en hæderlig behandling. Den gudhengivne hertuginde Maktildis tog sig med kærlig ömhed ad ham, skænkede ham af höjagtelse for præstestanden gode klæder i mængde til at trække i og sörgede så ivrigt for alle hans fornødenheder, at det i hans daværende stilling ikke syntes at skorte ham på nogen ting. Hans frænde og medfange Romarus holdtes derimod i forvaring på borgen Sigeberg. Imidlertid viste biskoppens mænd fra Horneburg af harme over den deres herre overgåede uret gentagne gange hertugens mænd hån, gennemstrejfede egnen der omkring og skændte og brændte de omliggende landsbyer. Fortörnet herover sendte hertugen en hær did, og lod borgen svide af og jevne med jorden. Da han derefter holdt Herrens fødselsfest [1]) i Lunenburg, lod han her biskoppen kalde, enedes med ham om fredsvilkårene, frigav ham af fangenskabet og skikkede ham hjem med ære. Men ved sit komme til Hugesburk ramtes bispen af en skrøbelighed og skrantede først dér en tidlang; og som hans legemssmerter imidlertid voksede, toges han omsider bort fra al timelig jammer og fik en salig ende på sit jordeliv [2]).

1) Julen 1179. — 2) 30. Juli 1180.

16. Om hertugens hærtog til Thuringien og om Adolfs samt flere höjtstående mænds frafald fra ham.

Men da Maj måned [1]) kom, faldt hertugen med en hærstyrke ind i Thuringien, hvor han nedbrændte en stad, der kaldes Kuninghes Northusen. Landgrev Lodewik skyndte sig imidlertid med en stor skare imod ham; og det kom til en kamp, hvor Thuringerne dog måtte tage flugten, og landgreven selv fangedes tillige med sin broder paltsgrev Hermann og en hel hob stridsmænd. På den dag ophöjedes [2]) hertugen, glæde og jubel rådte i hans ganske hus, og han vendte tilbage til Bruneswik med en uendelig skare fanger og et stort bytte. Men som grev Adolf en dag trådte ind til ham for at bringe sin lykonskning til sejren og udbede sig orlov til at vende hjem til sit land, begyndte grev Guncelin i hertugens påhør at skose ham. Og skönt han forud havde stået på den venskabeligste fod med ham, greb han nu til allehånde udflugter og påskud imod ham og begyndte at klage for hertugen over alle de forurettelser, Adolf havde tilföjet ham. Desuden, sagde han, var det ikke alene ham selv, greven i så mange stykker havde forulempet; men denne havde i det hele taget kastet sit had på alle hertugens trofaste tilhængere. Ja! hr. hertugen havde jo tilmed selv måttet döje den krænkelse af ham, at han, lige så lidt som de andre höjbårne herrer, havde villet stille sine med våbenmagt tagne fanger frem for ham: „Ja, I kan jo godt", svarede grev Adolf omsider, „således skose mig i min herre hertugens påhør, ihvorvel jeg for min del stadig har vist eder den mest trofaste imødekommen

---

1) 1180. — 2) Bibelsk udtryk i betydningen at stige i magt og vælde.

i alle stykker. Men så må I nu også i min herres nærværelse göre rede for, hvad det er hos mig, der har krænket eder, på det at jeg enten om muligt kan rense mig tilbørligt for eders beskyldninger eller i modsat fald for min herres öjne give eder fyldestgörende oprejsning. Skulde min herre alligevel finde noget at udsætte på mig, så skal jeg vise mig lige så beredvillig til at give ham al mulig oprejsning, som han er i sin fulde ret til at dömme mig efter eget godtbefindende. Men når I siger, at jeg lægger min herres trofaste tilhængere for had, er det en påstand, som I griber ud af luften, fordi den passer i eders kram, men som I umuligt kan bevise. Ti det er alle fuldt vitterligt, at jeg stedse har vist min herre ubrødelig troskab og aldrig tøvet med enten at drage ud eller hjem på hans bud; og hvis nogen beskylder mig for det modsatte, skal jeg lige for min herres öjne på stedet bevise ham, at han er en lögner. Såfremt for resten min herre, når han er tilstede, måtte finde mig en hæderligere behandling værdig, vilde også jeg med större tillid give møde hos ham". Hertugen lod imidlertid ikke til at bryde sig om deres mundhuggeri, men svarede blot: „Adolf påstår jo höjt og lydelig, at han er uden skyld; og jeg indrömmer, at han med största troskab har stået os bi i alle stykker. Men for så vidt han har undladt at udlevere os de i sidste fægtning tagne fanger, kan han ikke med rette fremføre noget til sin undskyldning, men må udlevere os disse, på det at andre ikke skal følge ham heri og ligeledes holde deres krigsfanger tilbage". Grev Adolf tillige med greven af Dasle [1]) og andre af deres kampfæller sad nemlig dengang inde med syvti to fanger af betydenhed. Grev Adolf sagde

1) Adolf.

derfor: „Vid, herre! på dette felttog har jeg opbrugt alt mit eget og har mistet så mange riddergangere og tjenerheste, at der ikke er tal på dem; og hvis jeg nu tillige overlader eder mine fanger, så har jeg intet andet tilbage end selv at vandre hjem til fods“. Med disse ord forlod han hertugen og klagede med tårer i öjnene for alle sine venner over de mange gloser, han havde måttet döje af grev Gunzelin, og over at denne ved sine stiklerier havde vakt hertugens mistanke imod ham. Efter at han derpå havde fået orlov og var dragen derfra, skilte han sig tillige med flere höjbyrdige herrer fra hertugen, hvis parti svækkedes ved disses frafald. Hertugen besatte imidlertid på efterretningen om, at Adolf havde svigtet ham, hele grevens land hinsides Albia, indtog borgen Plune, kastede den grevelige besætning ud og lod Holzaternes statholder Markrad[1]) lægge sig der. Borgen Sigeberge lod sig derimod ikke tage med storm; og for den måtte han, da grevens moder fru Maktildis holdt den med standhaftighed, lade grev Bernhard af Racesburk blive liggende en rum tid, forinden han fik den i sin magt. Omsider udtörredes dog fæstningens vandbeholder, og besætningen led således af tørst, at deres svælg brændte af tørke og vandmangel, hvorfor nøden tvang dem til ved borgens overgivelse at tilkøbe sig fred. Til høvding der indsatte hertugen en vis Luppold, der ad byrd var en Bavarer og både var klog og virksom. Fru Maktildis drog derimod bort til Skowenburg med sine tilhængere, og grev Adolf ødelagde med venners og frænders hjælp borgen Honroth, som Konrad af Rothe havde ladet opføre lige overfor grevens borg[2]) hinsides Wisera.

1) Hans titel var overbode. — 2) Schauenburg.

17. *Om kejserens komme til Saxonien.*

Ved rygtet om disse mænds frafald fra hertugen vendte kejseren sit åsyn hid for at komme til Saxonien; men alle kæmperne i hertugens lejr bævede såre for hans ansigt og overgav, da han nærmede sig, alle hertugens stærkeste borge og sig selv tillige i kejserens vold. Ti mange af hertugens håndgangne mænd, der fra barnsben af skyldte ham deres optugtelse, og hvis fædre havde tjent ham uden at kny, således Henrik af Witha, Luppold af Hertesberk, Ludolf af Pejnna og andre flere, forlod ham nu og gik over til kejseren; derved voksede dennes magt betydeligt, i det han da kom i besiddelse af de stærke fæstninger Hertesberk, Lewenburg, Blankenburg, Heymburg og Rhegenestein, hvorpå han lod hæren vende sig imod Liechtenberk for at angribe denne; og den overgav sig ligeledes efter få dages forløb. [1]) Omtrent på samme tid døde hertugens fuldtro ven, Pomeranerfyrsten Kazamar, hvorefter Sklaverne faldt af fra Henrik; ti Kazamars broder Buggezlav stod i forbund med kejseren, som han ydede både hylding og skat.

18. *Om Hartesburgs genopførelse.*

I løbet af de samme dage besatte kejseren et höjt bjærg i nærheden af Goslaria ved navn Hartesberk og lod der en fast borg opføre og omgive med en stærk mur. Dette bjærg var allerede tidligere blevet forvandlet til en stærk borg af den ældre kejser Henrik [2]), imod hvem hans egen sön Henrik havde rejst sig

Og med våben i hånd sin fader grusomt forjaget,

hvorimod han siden selv i slaget ved Welpesholt [3])

1) 26. Juli 1180. — 2) Helmold I, 27. — 3) Helmold I, 40.

måtte fly for Saxonerne. Borgen tyngede imidlertid som et åg på hele Saxonien, og ikke alene Saxonerne, men også apostelsædet i Roma og så godt som hele riget hadede kejseren grundigt for hans store overmods skyld. Desårsag besluttede Saxonerfyrsterne at afholde et møde i Goslaria med biskopperne. Her slog de sig sammen imod kejser Henrik og prøvede at opstille en modkonge. Da de imidlertid ikke kunde enes om valget, men hver for sig efter sit eget hoved gav anvisning på denne eller hin lidet skikkede person, stod omsider en ordsnild mand ved navn Konrad op i deres midte og sagde: „Mænd! hvi kives I så? Eller er det ikke hensigten med eders møde at bringe fred til veje? Hvis I vil følge mit råd, skal jeg anvise eder en dygtig mand, der med værdighed kan bære kronen og er sejrsæl i striden; ved hans hjælp vil Herren øve frelse iblandt os.“ Alle gav ham bifald og lovede at kejse den, han anviste, til drot. Derpå lod han nogle slå følge og begav sig med dem hen til et sted, hvor der boede en brav mand ved navn Henrik.[1]) Denne traf de imidlertid ikke ved deres komme; ti han var just den gang i færd med at fange fugle i laden. Men hans kvinde tog hofligt imod dem og sagde, at hendes husbond ikke var til stede, men han var ikke langt borte. De fremmede sadlede derfor af, og et måltid beredtes dem, medens hun i al stilhed skikkede sin husbond heste, for at det, når han kom hjem til hest, skulde lade, som om han vendte tilbage fra en udflugt. Ved hans komme ilede mændene ham i møde

---

1) Her tager Arnold fejl. Henrik IV. af Frankens (1056—1106) modkonger hed Rudolf af Svaben og Hermann Kluflok, medens Arnold giver en fortælling til bedste om Henrik Fuglefænger (918—936). Denne konge, den første af det saxiske hus, valgtes efter sin formand Konrad I's råd.

og blev modtagne med en høflig hilsen, hvorhos han lod bordet sætte frem og indbød dem til at tage for sig af retterne. Men Konrad svarede: „Jeg rører ikke en bid, førend jeg får mit ærind fremført.“ „Så tal!“ svarede Henrik. „Dig,“ vedblev Konrad, „lader alle Saxonernes høvdinger hilse og beder dig som snarest at indfinde dig hos dem i Goslaria.“ „Og hvormed kan en mand, der ikke er höjere på strå, tjene Saxonerhøvdingerne?“ spurgte Henrik, men stod ikke desto mindre op og begav sig til stedet. Da sagde Konrad, som havde fort ham did, til fyrsterne: „Der ser I eders konge.“ Og straks faldt de tilstedeværendes enstemmige valg på Henrik. Men fordi han just ved et tilfælde havde syslet med fuglefangst, og dette ligesom indeholdt et varsel om fremtiden, fik han navnet fuglekonge eller på tevtonisk Vogelkunning. Da han således var ophöjet til konge, sagde han til fyrsterne: „Efterdi I har fundet mig værdig til at bestige tronen, så bør I nu også aflægge höjtidelig hyldingsed til eders konge.“ Så snart de alle tilsammen havde aflagt ham eden, skikkede han sendebud til mændene på Hartesburk og bød dem ile med at indfinde sig hos ham. Sendebudene begav sig altså did for at melde, hvad de havde hort af deres konges mund; men mændene på borgen blev derover så harmfulde, at de med ris hudflettede de udsendte, ragede deres hoved skaldet og sendte dem således tilredte hjem igen til deres herre. Da sagde den ældste sendemand til sine ledsagere: „Ja! vi er jo skamskændede; men vil I blot holde orene stive, skal vi snart vende vor skam til ære. Jeg har just idag set nogle falke flyve ud, og de skal holde os skadesløse for vor tort.“ Disse falke var over en snes yngre mænd af ædel byrd, der fra borgen var komne ned for at bade; sendemændene ventede derfor, til de

kom igen, huggede dem så alle ned og tog sålunde, endnu forinden de vendte hjem til deres konge, hævn for den lidte tort. Da kongen erfor det skete, vrededes han såre, lagde sig for borgen med en stor skare, indtog den og lod den nedbryde lige indtil grunden. [1]) Nogle vil endog vide, at den herre paven til straf for de mange ud fra samme borg øvede lovløse gerninger og af hensyn til, at fornævnte kejser Henrik endnu ved sin død var bandsat af stolen i Roma, under bandsstraf lod den dom udgå over stedet, at dette, ligesom Babilon, evindelig skulde betragtes som en udørk. [2]) Ikke desto mindre tog kejser Friderik igen samme bjærg til byggegrund; ti, fordi stedet var hjemfaldet til så hård en straffedom, derfor vilde kejseren dog ikke finde sig i at miste en fodsbred land af sit rige. Og da mændene på borgen Waldenberk gjorde opstand [3]), men intet udrettede, vandrede de til kejserens borg, efter at deres egen var ødelagt.

19. Om grev Bernards fangenskab.

Da hertug Henrik derefter havde höjtideligholdt Herrens fødselsfest [4]) i Lunenburk, begyndte han i anledning af en imod ham stiftet sammensværgelse at drage grev Bernard af Racesburk, som dengang opholdt sig hos ham, til ansvar og brændemærkede grevens troløshed og forræderi, idet han lod ham vide, at han af sine tro mænd havde fået fuld vished for, ja! om fornødent gjordes, var i stand til at overbevise greven med klare og tydelige kendetegn og

---

1) Omkring året 1075 belejredes kejser Henrik IV på Hartzburg af Saxerne, som ikke kunde indtage borgen; men efter at der var sluttet stilstand, blev den ødelagt. — 2) Smnl. Jer. 51, 60—64. Es. 13, 19. 20. — 3) Imod Henrik Løve. — 4) Julen 1180.

vidnesbyrd om, at denne havde sammensvoret sig med hans fjender i den hensigt at indbyde ham tillige med hans hustru til gilde i Racesburk for der at lægge baghold for ham, mens han sad til bords, og få ham taget af dage. Greven kunde ikke give noget fyldestgörende svar på disse klager, hvorfor hertugen lod ham og hans sön Volrad gribe og slæbe med sig til Racesburk, hvorhen han drog med en hær for at åbne et angreb på byen. Lubikerne ilede ham til hjælp med et stort forråd af skibe, våben og krigsredskaber, og angrebet voksede i vælde. Noden tvang imidlertid Bernard til selv at overgive borgen, hvorpå han med hustru, börn og liggendefæ drog til Godebuz. Ikke desto mindre gjorde hertugen derefter, fordi greven ikke blev ham huld og tro, men endnu bestandig stod på en venskabelig fod med hans fjender, for anden gang et tog ind i hans land, odelagde borgen Godebuz og gjorde der et stort bytte. Greven selv flyede og begav sig til hertug Bernard, og Henrik tog således efter at have fordrevet alle sine modstandere hele landet i besiddelse og tog i urokkelig tillid til sin forsvarsevne fat på befæstningen af borgene Racesburg, Sygeberk og Plone.

20. Om kejserens hærtog.

Men i den påfolgende sommer [1]) væltede kejseren sig med hele sin styrke og med en mægtig krigshær ind over grænserne af hertugens land og lavede sig til selv i egen person at gå over Albia for at få ham fordrevet. Af frygt for, at der skulde rejse sig baghold i ryggen på ham, bod han imidlertid Kolonieren

1) 1181.

Filip at holde et vågent öje med Bruneswik og skikkede hertug Bernhard og hans broder, markgrev Otho af Brandenburk, tillige med andre i det østlige hjemmehorende fyrster til Bardewik for at passe på Lunenborgerne. I sit eget følge havde kejseren derimod Wikmann fra Magdeburg og herren fra Bavenberg, abbederne fra Vulda, Korbeja og Hersveld, markgrev Otto fra Misna og en stor væbnet styrke af Svever og Bavarer, og i spidsen for denne stridsmagt lagde han vejen hen imod Albia. Da kejseren nærmede sig, blev landgrev Lodewik, der hidindtil var bleven holdt i Varetægt i Lunenburg, flyttet til Sigeberg og kom der under strængere forvaring. Hertugen opholdt sig til samme tid i Lubeke, hvor han lod byen befæste og mange krigsredskaber bygge. Efter at han havde truffet disse forholdsregler, begav han sig på apostlene Peters og Pavls dag [1]) til Racesburg; og da han tidlig om morgenen brød op og satte kåsen ad Albia til, lagde alle mændene i borgen deres tilfredshed for dagen ved at skænke ham følge. Men grev Bernards tilhængere, som var blevne tilbage og nu fandt borgen blottet for besætning, indtog i en håndevending denne, spærrede portene og jog hertugens tilbageværende tjenere ud. Ved beretningen om det forefaldne vendte hertugen, tænderskærende af harme, tilbage til borgen, som han fandt besat af sine hårdnakkede modstandere. Han sendte ikke desto mindre öjeblikkelig bud til Luppold i Sygeberge og Markrad i Plune, at de skyndsomst skulde indfinde sig hos ham med Holzaterne, da han vilde göre et forsøg på at fordrive sine lidet talrige fjender. Men imidlertid indfandt der sig et bud for at melde ham, at kejseren alt var i nærheden; og

1) 29. Juni.

således måtte han, fuld af vrede og bitterhed, drage bort med uforrettet sag og kom til Erteneburg. Her overbeviste han sig selv om, hvor nær kejserens lejr var, hvisårsag han satte ild på borgen, indskibede sig i en jolle og lod farten stå ned ad Albia til Stadium.

21. Om kejserens angreb på staden. [1])

Kejseren satte altså over floden og viste sig for Lubeke, hvor Sklavernes og Holtsaternes hær ilede med at slutte sig til ham. Ligeledes indfandt Danernes konge Waldemar sig ved Travenas munding med en stor flåde, og byen spærredes både fra landsiden og fra søsiden. Inde i byen befandt sig grev Simon af Tekeneburg, grev Bernard af Aldenburg og dennes navne, greven af Wilepe, tillige med Holzaternes statholder Markrad og Emeko af Nemore [2]) samt nogle af de raskeste Holzatere og en talløs mængde borgere. Kong Waldemar indfandt sig med et stort følge hos kejseren, viste sig for ham på en ret iöjnefaldende og glimrende måde og fik sin datter trolovet med en sön af kejseren, der var hertug i Svevien [3]); og ægteskabsloftet stadfæstedes ved biskoppernes höjtidelige bekræftelse. Men samtidig med at staden var spærret, opholdt hr. biskop Henrik sig der inde; og til denne mand henvendte borgerne sig og sagde: „Höjærværdigste fader! vi beder eders Hellighed om at begive eder ud til den herre kejseren og i vort navn at sige til ham: „„Herre! vi, eders tjenere, er rede til at böje os for eders kejserlige majestæt; men hvormed har

1) 1181. — 2) Emeko synes ikke at have været fra Nemerowe i hertugdömmet Meklenburg, men af den holstenske slægt Holte. — 3) Frederik af Svaben † 1192. Suhm mener, at Waldemar den stores datter var Rikiza, der senere blev gift med Erik X af Sverig; andre kalder hende Kristina. Se angående samme III, 2. 21.

vi forskyldt saledes at indespærres og angribes af eder? Denne by har i folge vor herre hertug Henriks gavmildhed hidindtil været i vore hænder, og vi har selv opfort den i denne skrækkens og tomhedens ork [1]), hvor Sathanas tilforn som folge af afguderiets vildfarelse havde sin trone [2]), men gud nu, som vi haber, har sin bolig. Den kan vi derfor ikke overgive i eders hænder, men må trolig værne om dens frihed med våben i hånd og af yderste evne. Dog udbeder vi os, at eders Herlighed vil forunde os tilladelse til i fred og tryghed at begive os hen til vor herre hertugen for at indhente hans mening om, hvorledes vi bor stille os, og hvilke forholdsregler vi i vor nuværende trængsel bor tage til vort eget som og til vor bys bedste. I tilfælde af, at han lover os undsætning, kræver billighed af os, at vi holder byen for ham; men i modsat fald vil vi göre, hvad der finder behag for eders öjne. Opfylder I ikke denne vor begæring, så må I vide, at vi alle foretrækker en ærefuld dod i kampen for vor by fremfor et vanæret liv i troskabsbrud." Biskoppen indfandt sig altså hos kejseren og foredrog ham borgernes ord på det nöjagtigste. Tillige formanede han kejseren til at komme i hu, at hertugen var hans frænde og ved flere lejligheder havde ydet ham særdeles store tjenester, og til derfor at vise tålmodighed imod sin fætter [3]). Men kejseren var glad over den herre biskoppens komme, da han på grund af det gode rygte, denne havde på sig, var gunstig stemt imod ham og gerne horte ham, og svarede derfor sålunde: „Höjtelskede biskop! det glæder os særdeles, at I her har indfundet eder; og det er os såre kært at kunne nyde godt af at se

1) Smnl. 5 Moseb. 32,10. — 2) Smnl. Joh. Åbenb. 2,13. — 3) Se st. 1.

eder og samtale med eder. Hvad derimod det angår, at eders medborgere byder os hovne ord og ikke godvilligen lukker vor egen stad op for os, da kan vi umulig tro, at enten I selv eller nogen anden, der ikke vitterlig har taget skade på forstanden, kan billige en sådan fremfærd. Vi indrömmer naturligvis, at byen her ved vor rige gavmildhed engang har tilhort vor fætter; men fra det öjeblik af, da denne for sin trods ved en fællesbestemmelse af fyrsterne er kendt i rigens akt, har vi utvivlsom adkomst til besiddelsen deraf, lige så vel som enhver af biskopperne har taget sin ejendom tilbage, uagtet hertugen havde fået samme til varigt len. For öjeblikket er vor hand jo mægtig til at lade Lubekerne bode efter fortjeneste. Men efterdi vi for at være billige i vor dom hellere må vise tålmodighed imod alle end lade det gå ud over enhver, se! så vil vi også være dem til måde i det stykke, at de, som forlangt, tör begive sig hen til deres herre for med ham at forhandle om deres stilling. Kun det må de vide, at, hvis de ved deres tilbagekomst ikke åbner stadens porte for os, vil den straf, vi da vil tage over dem, falde så meget desto hårdere, som de således har sinket os. Når I derimod beder os have tålmodighed med vor fætter hertugen, så være det eder kundbart, at vi altid har vist ham en forbavsende tålmodighed og storslået mildhed. Men opblæst af hovmod derover har han taget den nåde, som ham er vist, forfængelig, ja! har ikke engang, som han burde, påskönnet Vorherres egen overströmmende nåde. Vid derfor, at det er gud, der har ydmyget ham! Ti en så stormægtig mands fald er ikke en virkning af vor kraft, men snarere en styrelse af den almægtige gud selv."

Biskoppen vendte altså tilbage til byen og meddelte borgerne, hvad han havde hørt. Disse tog ufor-

tøvet imod det givne lejde og begav sig til Stadium, hvor hertugen var. Men kejseren skikkede af hensyn til den svagelige biskop, der angrebes af hyppige feberanfald, hvoraf han lige til sin død var lidende, sin læge til ham, for at han ved sine drikke skulde råde bod på hans legemssvaghed. Efter nogle dages forløb vendte borgerne tilbage i forening med grev Gunzelin og overgav på hertugens bud byen i kejserens hånd. Men förend de åbnede dens porte for ham, kom de ud og bad ham, at de måtte beholde den byfrihed, som hertugen tidligere havde skænket dem, og ved kejserens ophøjede gavmildhed forblive i besiddelse så vel af de forrettigheder, som de havde optegnede i deres fribreve, efter Sosatias ret, som af deres hidtil værende enemærker med de til samme hørende græsgange, skove og floder. Kejseren indrömmede dem, hvad de bad ham om, og stadfæstede ikke alene disse rettigheder, men erklærede ligeledes, at hertugens bestemmelse med hensyn til den del af tolden, han havde anvist til lönning af kannikerne i Lubeke og Racesburg, skulde stå ved magt. Grev Adolf forlenede han med halvdelen af alt, hvad staden indbragte i told, i mølleafgift og i møntpenge, dels til vederlag for de store tjenester, greven havde ydet riget, og dels fordi han for kejserens skyld havde været landflygtig. Således holdt Frederik sit indtog i staden, hvor han fandt en glimrende modtagelse, hvor hymner og lovprisninger ved denne lejlighed lød til guds ære, og hvor klærkene og hele folket gav deres jubel til kende. Abbeden ved guds hellige moder Marias og evangelisten hellig Johannes' kloster [1]) indfandt sig hos kejseren og modtog af hans hånd i len de gårde, som tilhørte ham inde i byen. Men det var

1) Vor Arnold.

hr. biskop Henriks mellemkomst, der hjalp ham dertil; ti denne havde købt disse gårde og agre for sine egne penge og overdraget dem til guds salige moder Maria og evangelisten hellig Johannes og deres kloster i Lubeke.

22. *Om kejserens tilbagefærd og hertugens landflygtighed.*

Kejseren vendte derefter om, satte igen over Albia og slog lejr østen for Luneburg. Hertugen befandt sig derimod, som ovenfor sagt, i Stadium, hvortil han på grund af stedets trygge beliggenhed havde trukket sig tilbage; ti omend byen indtoges af fjenderne,

Turde han håbe selv på bølgens ryg sig at bjerge.

Staden havde han ladet omgive med en mægtig vold og opført de stærkeste fæstningsværker, forsynede med krigsredskaber. Grev Gunzelin, der drev ivrig på udførelsen af arbejdet, havde endog i sin fremfusende forvovenhed ladet tårnene på salig jomfru Marias kloster [1]) nedbryde og derved øvet en dåd, som aldrig kunde iværksættes uden brøde. Slige forholdsregler, som man jo kun tager for yderligere at sikre sig, virker ved guds straffedom tit til end större fordærvelse. Hertugen, der selv følte sin betrængte stilling, udbad sig imidlertid tilladelse hos den herre kejseren til under lejde fra samme at begive sig til Luneburg i det håb på nogen vis hos Frederik selv at finde medlidenhed. Som han nu således med lejde var på vejen imellem Hertheneburg og Bardewik, kom en mængde riddere fra kejserens lejr

1) Dette lå udenfor bymurene.

ham i møde og hilsede ham fredeligt. Henrik gengældte deres hilsen og sagde blot: „Her til lands plejede jeg ikke at tage, men at give lejde". Sålunde kom han til Luneburg og stræbte på enhver vis ved mellemmænd at mildne kejserens sind. Også sine fanger, landgrev Lodewik og dennes broder paltsgrev Hermann, frigav han af deres fangenskab i håb om ved disse velgerninger at opnå dog nogen nåde, men udrettede dermed intet. Kejseren brød lige fuldt op derfra og satte ham en herredag i Kvidelingenburg, hvor det fyrsterne imellem kunde afgöres, hvilke skridt man billigvis skulde foretage med ham. Derover glædede alle hertugens venner sig i forventning om, at hans sag der skulde lade sig ordne på en for hans vedkommende forholdsvis heldig måde. Den kom imidlertid ved denne lejlighed slet ikke til behandling som følge af en der opstået strid imellem ham og hans medbejler hertug Bernard; og kejseren satte ham desårsag en anden herredag i Erpisfordia [1]). Samtidig fik ærkebiskop Sifrid i Brema Stadium tillige med alle de andre besiddelser, som hertugen tilforn ansås for at have haft til len af kirken i Brema, helt og ubeskåret tilbage. Dog måtte han udbetale seks hundrede mark sølv til ærkebiskop Filip i Kolonia, som han havde bedet om at komme og indtage Stadium. Denne havde virkelig indfundet sig, og gjorde, skönt hin, som sagt, ved kejserens forsorg var kommen i besiddelse af borgen, ikke desto mindre fordring på den ham lovede pengesum. Også grev Bernard og grev Adolf fik ved kejserens hjælp deres borge og lande. Men hertugen indfandt sig til den ham satte herredag, kastede sig for fødderne af kejseren og overlod sig helt og holden til hans nåde. Kejseren

1) November 1181.

loftede ham op fra jorden, kyssede ham og beklagede med tårer i öjnene, at der så længe havde hersket så stor uenighed imellem dem, og at hertugen selv havde været skyld i sit dybe fald. Hvorvidt de tårer, kejseren ved denne lejlighed fældede, var oprigtige, er imidlertid tvivlsomt; ti, eftersom han intet skridt foretog sig for at genindsætte hertugen i hans tidligere hædersplads, vil det synes, som om han kun på skrömt har ynket ham; men rigtignok var han for öjeblikket ved ed forpligtet til ikke at göre noget skridt i hin retning. Ti da alle fyrsterne omsider alene var opsatte på at få hertugen styrtet, måtte kejseren ved sit riges trone tilsværge dem ingensinde uden alles samtykke at genindsætte ham i hans forrige værdighed. Dog blev den bestemmelse truffen med hensyn til Henrik, at han aldeles uimodsagt og med fuld frihed fik lov til at beholde sine arvelande, hvor de så lå. Hertugen landsforviste sig selv på trende år og lovede indenfor grænserne af dette tidsrum ikke at sætte sin fod i sit land, uden kejseren kaldte ham tilbage. Derpå begav han sig med hustru og börn til sin svoger, kongen af Anglien [1]), og opholdt sig i hele denne tid hos ham. Kongen tog imod ham med den störste hæder, satte ham ligesom til fyrste over hele landet og berigede hans folge i landflygtigheden med en mangfoldighed af gaver.

Alting i verden så vide omskiftelsens storme må lide
Stammer så strunke og stride som sivene vege sig vride.

Hæder og fyrstelig vælde, magt, som i verden mon gælde,
Ulykken let kan dem fælde, armoden brat sig vil melde.

Lykken på hængedynd hviler, alt til sin undergang iler,
Kort kun den vældige smiler, lykken på hængedynd hviler.

---

1) Den engelske konge Henrik II var hans svigerfader. — Hertugen drog bort 25. Juli 1182.

Glimmer som boblerne brister, stormænd sönnerne mister,
Menneskelod kun de frister, glimmer som boblerne brister.

Stjernen på himlen den höje lukker tilsidst dog sit öje:
Liv uden skiften og möje skænker kun gud i det höje.

Derfor al pris og al ære Herren almægtigste være,
Ham, som alene mon bære visdommens krone med ære!

I alle evigheders evigheder. Amen.

Tredje bog.

1. *Om hertug Bernards herredömme.*

„I de samme dage var der ingen konge i Israel; men enhver gjorde det, der tyktes ret for hans öjne“.[1]) Ti hertug Henrik havde været den eneste, der virkelig havde haft overmagten i landet og, som vi lige fra først af har fortalt, han havde tilvejebragt den sikreste fred, efterdi han med sin styrende herskertöjle havde lagt tomme ikke alene på nabolandene, men også på vildfremmede og barbariske strøg, og det i den grad, at man uden frygt kunde leve i ro, og landet selv som følge af fredens tryghed havde overflod på alt godt. Men efterat han var gået i landflygtighed, herskede enhver på sit sted som voldsherre, og alle enten øvede eller döjede vold. Hertug Bernard, der nu skulde have udseende af at være indehaver af Henriks herredömme, viste ringe dådskraft; og skönt han tilforn, imedens han endnu kun var greve, havde været den raskeste blandt sine brødre, gik han, efterat han var bleven ophöjet til hertug, ikke frem på en sand fyrstes vis, men vanslægtede lige som så mangen anden mand, når han kommer til at indtage en overordnet stilling, og var i alle stykker træg og efterladen, som om han på den vis bedst lagde sin kærlighed til freden for dagen. Desårsag æredes han hverken af kejseren og riget eller agtedes af fyrsterne og de højbårne mænd i landet på en måde, der stod i forhold til den fremragende plads, han klædte. Ved samme tid hjemførte grev Adolf en datter af grev

---

1) Dom. 21. 25.

Otto af Dasle som sin brud. Ærkebiskop Filip af Kolonia, hvis nære frænke hun var[1]), bragte dette ægteskab i stand; og ved hans hjælp steg Adolfs indflydelse også betydelig. Da greven tillige var kommen i besiddelse af hele sin faders land, fordrev han fra dette alle sine fjender, som i hertug Henriks dage havde vist sig som modstandere af ham. Til disse hørte foruden Holzaternes statholder Markrad, i hvis sted han indsatte en anden ved navn Syrikus, der dog både i henseende til duelighed og hæderlighed stod dybt under sin forgænger, tillige Hemeko[2]), som udmærkede sig ved sin handlekraft, samt andre flere, hvoriblandt nogle udvandrede til kongen af Dacien, andre derimod fristede deres udlændigheds tid hos greven af Racesburg. Men hertug Bernard begav sig tillige med sin broder markgrev Otto til Ertheneburg, slog der stort på og bød de fornemme i landet give møde for at modtage deres len af ham, hylde ham og ved edsaflæggelse forsikre ham om deres troskab. Greverne af Racesburg, Dannenberk, Lukowe og Zwerin fremstillede sig også for ham, men grev Adolf, som man ligeledes ventede, udeblev. Desårsag begyndte hertugen at nære mistanke mod greven, og derved lagdes grunden til usamdrægtighed imellem disse to. Hertug Bernard begyndte samtidig at lade Lovenburk opføre på Albias bred i østlig retning for Ertheneburg, som han lod indbyggerne römme, og hvis ringmur han lod nedbryde for med stenene fra denne at befæste sin ny borg. Tillige bød han, at overfarten med skibe, som tidligere gik for sig ved den ældre borg, nu skulde finde sted ved Lowenburg. Lubikerne klagede

———————

1) Adelhejd var en datter af Otto af Asle, ikke Dasle, og Salome, ærkebiskop Filips søster. — 2) Om Markrad og Hemeko se bog II, st. 16, 20, 21.

imidlertid hos kejseren over denne forandring, da de som følge af den længere og vanskeligere vej havde den störste møje med der at sætte over; og derfor bød kejseren, at de ligesom forud skulde gå over ved Ertheneburg. I det öjemed at lade sit navn komme videre ud og göre sig stærkere gældende begyndte hertug Bernard da at trykke beboerne af sit land med adskillige ny, både uhørte og uudholdelige pålæg, tilsidesatte de ældres men fulgte de yngres råd, gjorde sin lillefinger tykkere end sin faders lænd og indbyggernes åg svarere, end det forhen havde været.[1]) Således blev hans herredömme disse forhadt, og hans ære til intet. Hans broder Sifrid, der var ærkebiskop i Brema, forsøgte også at fratage Grev Adolf grevskabet Thietmarsien og lade det gå over til sin broder hertugen. Men Adolf hævdede sig til trods for biskoppen i besiddelsen af dette land, som han påstod, med rette tilkom ham.

2. *Sendefærden fra kejseren til kong Kanutus.*

På den tid døde Danernes konge Waldemar[2]), og hans sön Kanut herskede i hans sted. Til ham skikkede kejseren ansete sendemænd, nemlig ærkebiskop Syfrid af Brema tillige med flere höjbårne herrer i anledning af kongens søster, som hans fader alt for længere tid siden havde trolovet kejserens sön, og for at Kanut ved samme lejlighed efter bestemmelsen skulde udbetale en del af hendes medgift. Ti kejseren var kommen overens med kongen af Dacien om at bringe denne trolovelse i stand på det vilkar, at sidstnævnte skulde skænke sin datter en medgift af fire tusind mark, vejet efter den offentlige, af Karl

1) Smnl i Kong. 12, 8. 10. 11. — 2) 12. Maj 1182.

den store indforte vægt, og at han samtidig med hendes forste forestilling skulde udbetale så stor en del af disse penge, som han selv fandt for godt; men, når hun seks år efter trolovelsen var bleven mandbar, — ti pigebarnet var endnu kun syv år gammel — skulde hele summen seks uger forinden hel og holden udbetales. Dette var på begge sider stadfæstet ved udfærdigelsen af udtrykkelige skrivelser, således at hvis noget deraf forsömtes, skulde overenskomsten og dermed tillige trolovelsen være at anse for hævet. Kejserens udsendinge kom desårsag med fire hundrede heste til floden Egdora, og grev Adolf beværtede dem rigeligt i lobet af tre dage. Kong Kanut overgav dem derimod kun med uvilje sin soster og erklærede, at han, hvis han ikke havde skyet at bryde den af hans fader aflagte ed, på ingen måde vilde have undet kejserens sön hende. Imidlertid overgav han hende til dem med et tarveligt udstyr, som ikke stod i noget forhold til hendes kongelige rang, hverken hvad hendes stald eller hendes klædeforsyning angik, men udbetalte dog efter løfte en del af pengene.[1]) Ti han stod allerede dengang på en spændt fod med kejseren, efterdi denne krævede hylding af ham, men kongen nægtede at aflægge den, idet han, da kejseren havde drevet hans svoger[2]) hertug Henrik ud af landet, efter nogles mening søgte at få lejlighed til at rejse sig imod Frederik.

3. *Om herren biskop Henriks endeligt.*

Ved samme tid led biskop Henrik af den sot, der ogsaa lagde ham i graven. Men skönt hans

1) 1183 el. i begyndelsen af 1184. — 2) Svigerfader, se Helmold bog II st. 14.

legemssvaghed trykkede ham såre, minskedes dog derved ikke hans nidkærhed i salmesangen og bönnen, og forst trende dage för sit endeligt udeblev han fra messetjenesten, som han ellers uden afbrydelse plejede at overvære til ære for guds salige moder Maria. Ligeledes umagede han sig med lige indtil det sidste at blive tro i forsagelsen af visse ting. Og ihvorvel den guds mand nu havde stridt striden, fuldkommet lobet, bevaret troen og ikke længere kunde være i tvivl om, at retfærdigheds krone var henlagt til ham[1]), begyndte han dog at ængstes med hensyn til den Herrens vingård, som han nys havde plantet i den salige jomfru, guds moders, og den hellige evangelist Johannes' kloster. Skönt han derfor nu onskede at skilles herfra og være med Kristus[2]), så lå det alligevel den gode hyrde på sinde at vogte sine i tallet så få og endnu spæde får for ulvenes efterstræbelser. Medens da brodrene, som ofte så til ham, sagde: „Fader! hvi lader du os i stikken, eller til hvem efterlader du os i vor enlighed?"[3]) plejede han at svare dem: „Jeg takker min gud, Jesus Kristus, og hans höjfromme moder, at jeg i håb om Herrens nåde ikke tager mig doden nær for min egen skyld; men derimod volder tanken om, at jeg må forlade denne min ny plantning, mig stor uro. Ti for at fremme dennes vækst kunde jeg selv, dersom det så var Herrens vilje, onske at leve end en stund og til hans ære efter evne styrke den, medens den endnu er i sin begyndelse. Men i disse tvivl vil jeg med salmisten kaste min betænkning på Herren, som stedse har hort mig i alt og er bleven mig til frelse.[4]). Da han

1) Smnl. 2 Tim. 4,7. 8. — 2) Smnl. Filipp. 1,23. — 3) De samme ord skal på det sidste være henvendte til den hellige Martin, biskop af Tours † c. 400. — 4) Smnl. Ps. 55,23. 145,19. 2 Moseb. 15. 2.

oftere kom tilbage hertil og indtrængende lagde gud denne sag på hjærte, ytrede han sig en nat efter morgenmessen, ligesom om det var fra gud selv, han havde sin viden, i fortrolighed fór abbeden,[1]) der sad hos ham, på følgende vis: „Min sön! sæt din lid til Herren, vis fasthed, og sörg ikke over min død! Ti Herrens vilje må gå i opfyldelse. Men det skal du vide for vist, at han til ære for sit navn vil lade sin tjeneste te sig kraftig på dette sted; tvivl blot ikke, men vær en mand, dit hjærte vorde stærkt, og bi på Herren!“[2]) Sålunde styrket i Herren lod han brødrene sammenkalde og sagde, at hans opløsning nu var for hånden, modtog salvningen med den hellige olje, fremrakte selv hænderne og udstrakte fødderne, sang salmer med de syngende, tog Herrens legems rejsetæring til sig og sagde: „Du ærens konning, kom med fred!“ Og ligesom alt sikker på Herrens komme føjede han til: „Når jeg end skal vandre midt i dødens skygge, vil jeg ikke frygte for ondt, efterdi du er med mig.“[3]) Som han nu stedse kom døden nærmere, og hans stammende tunge alt stoppede i ordene, slog han på éngang sine öjne op, dem han allerede havde lukt i døden, og udbrød, idet han med et sæt rejste sig og udbredte sine arme: „Se moen!“ et udråb, som de tilstedeværende mente, galdt guds salige moder Maria, hende hvem biskoppen med al sin nidkærhed havde tjent. Ikke heller kan det omtvivles, at barmhjærtighedens moder i selve dødsöjeblikket har trøstet ham, i hvem hnn stadig havde en så tro tjener. Derefter tog man ham op fra lejet og lagde ham på en hårdug, hvor han den 29. November[4]) drog sit sidste suk

1) Arnold. — 2) Smnl. Ps. 27, 14. — 3) Ps. 23, 4. — 4) Formodentlig 1182.

og i fred opgav sin ånd. Hans legem gemtes i jorden i det samme kloster, som han selv havde grundet, uagtet adskillige, der ugerne så dette, loftede stemmen derimod og sogte at få det bragt hen og jordet i hovedkirken. Men gud vilde ikke undlade at opfylde hans begæring; ti på den tid han lå syg i klostret, udtalte han sin længsel efter at finde sin grav samme steds og sagde: „Det er min hvile i evigheds evighed; her vil jeg bo, efterdi jeg har valgt det.“ [1])

Om hans sjæl er det vor overbevisning, at den har fået lod og del med de hellige og salige. Fra selve sine börneår af havde han nemlig været Kristi efterfølger. Alt som ung mand på omtrent en snes år udvandrede han, som i forvejen havde besogt hojskolen i Parisii, fra sit fodeland Brabantia — han var fra Byen Brosle — og begav sig til Hildensem, hvor han på grund af sin store fremmelighed i videnskaberne havde fået plads som leder for skolen. Efterat han havde opholdt sig der en tid, kom han ved guds styrelse til Bruneswik, hvor han ligeledes overtog omsorgen for skolens ledelse. Men som tiden gik, fik han her et feberanfald, der nodte ham til at holde sengen. Under denne sin sygdom havde han folgende drömmesyn. Han så en kæmpehöj og ræddelig mand komme farende; og idet han flyede for denne, kom han til en såre bred flod, som han dog fast åndelos af skræk for roveren, som forfulgte ham, slap over, og nåede salig Egidii kloster; ved at tage sin tilflugt dertil undslap han omsider sin forfolgers og fjendes hånd. Ved sin opvågnen indså han, hvad det var, gud i sin nåde havde for med ham, lod sig straks bringe til salig Egidii kloster, kronrage og føre i

1) Ps. 132,14.

munkeklæder, hvorpå febersygen gik over, medens han selv udreves af verdens stormrørte bølger og

Omskabt så til en munk sin munkesyssel kun skøtted.

Heller ikke vendte han, som adskillige har for skik, ydermere sine fjed tilbage til sit fødeland eller sine frænder eller kyndinge, men udgik med Abraham virkeligen fra sit land, forlod alt for Kristi skyld og forventede den fulde lön af gud.[1]) Desårsag viste gud efter hans bortgang adskillige åndens tjenere den nåde for dem at åbenbare, at han efter dette livs udlændighed[2]) var gået hjem til den evige glæde. Ti endnu inden otte dage vare forløbne efter hans jordfæstelse, tyktes det i drömme abbeden, som om han åbnede bispens grav, da noget af arbejdet ved gravmælet tilsyneladende var skødesløst gjort og trængte til udbedring. Se! da rejste biskoppen sig over ende, indtog en siddende stilling og begyndte höjligen at takke og sige: „Herre! jeg vil ophöje dig; ti du har draget mig op, og du lod ikke mine fjender glædes over mig.“[3]) Således vedblev han led for led at fremsige hele salmen og takke Herren. Men da han kom til det sted: „Du har omskiftet min klage til glæde for mig,“ begyndte han at kaste de småduge til side, som han ved ligfærden havde fået med, og udbrød: „Du har løst min sæk og bundet op om mig med glæde“[5]); og da han havde fået fremsagt slutningen af salmen: „Herre, min gud! evindelig vil jeg prise dig“[6]), ytrede han: „Nu vil jeg ikke sige eder mere,“ og dermed var synet til ende.

En nonne i Kevena så ligeledes i et syn fra gud en due, hvidere end sne, flyve hen i hendes barm og

1) Smnl. Hebr. 11,8. 15. 26. — 2) Smnl. Hebr. 11,13. — 3) Ps. 30,2. — 4) Ps. 30,12. — 5) Ps. 30,12. — 6) Ps. 30,13.

begyndte i sin overströmmende glæde at byde den føde, da den sagde: „Jeg vil intet nyde; thi jeg er ikke nogen due; men vil du give mig lön, skal jeg sige dig, hvem jeg er.“ Höjligen forfærdet udbrod hun: „Så sig mig da, hvad lön du forlanger for at lade mig vide, hvem du er!“ Duen svarede: „Vil du et år igennem til min ihukommelse fremsige salmen: „„Der Israel drog ud af Egypten““ [1]), så skal jeg sige dig, hvad du vil vide.“ Da hun helligt havde lovet det, sagde den: „Jeg hedder Henrik og var engang biskop i Lubeke.“ „Hvor“, spurgte hun, „opholder I eder da nu for tiden?“ „I englekorene“, lød svaret. Sådanne vartegn vækker håb om, at han er holdt værdig til at dele de saliges fællesskab. Men på det at vor påberåbelse af drömme som bevis i sligt ikke skal tykkes adskillige urimelig, henviser vi sådanne til det hellige evangelium som vor hjemmel; deri læser man nemlig tidt om engle, som, medens Josef blundede, har vist sig for ham og forkyndt ham dette eller hint angående Jesusbarnet og dets moder. Desforuden nævnes i den hellige skrift mangfoldige andre drömme, således hellig Daniels og hellig Josefs, der befindes at være pålidelige både på grund af deres sanddruhed, som har fört dem i pennen, og på grund af de personers anseelse, om hvem man læser, at slige fortællinger er nedskrevne, og som selv har stadfæstet deres vidnesbyrd ved en hellig og fortjenstlig vandel. Og selv om nærværende værks forfatter ikke har så stort et krav på at nyde tiltro som nogen af disse, giver han dog til tegn på, at man i virkeligheden kan stole på ham, sig selv i dette stykke det samme vidnesbyrd om troskab imod sandheden, som apostelen giver sig ved at sige:

---

1) Ps. 114.

„Men hvad jeg skriver eder, se! det vidner jeg for guds åsyn, at jeg ikke lyver!"[1])

4. *Om Lovenburks nedbrydning og Niklots forjagelse.*

Men hertug Bernard handlede som en dåre og havde desårsag heller ingen lykke eller fremgang. Ti medens han, som ovenfor sagt[2]), besværede befolkningen i landet med adskillige ny pålæg, omgikkes han med ikke mindre tåbelige planer imod greverne Adolf, Bernard af Racesburg og Guncelin af Zverin. Grev Adolf søgte han nemlig at fratage hele det landstrøg, som efter sigende hører til Ratekowe og tidligere havde været hertug Henriks, samt byen Todeslo. Også staden Lubeke vilde han tilegne sig. Kejseren vilde imidlertid på grund af denne bys indbringende skatter og beliggenhed ved rigsgrænsen ikke slippe den, men gav hertug Bernard i vederlag anvisning på Hidesaker og tyve ypperlige jordlodder. Men efterdi Adolf havde halvdelen af skatterne fra staden Lubeke i len af kejseren, var hertug Bernard greven endnu mere på nakken. Greven af Racesburg og grev Guncelin af Zverin prøvede han på at afkorte en del af deres len. Opbragte derover slog begge sig sammen og gav sig i færd med at indtage hans by Lovenburg; de åbnede et regelmæssigt angreb på den, lod krigsredskaber bygge imod den og fik den efter få dages forløb jevnet med jorden. Hertugen kunde imidlertid i sin godmodighed ikke få sig til at øve gengæld, men søgte til kejseren og forebragte sine klager for denne. Men hine, som ønskede at afryste hans åg af deres nakke, søgte at

1) Gal. 1,20. — 2) St. 1.

få dem, de vidste, var hans venner, udjagne af landet. De samlede følgelig en hær og faldt i smug ind i Sklavernes land; ved nattetide indfandt de sig i al hemmelighed for borgen Ylove, sneg sig ind i den og fik den i deres magt, medens de tvang moderen til Wertizlavs sön Nyklot til at römme den og tog alle de andre til fange; borgen selv stak de ild på, plyndrede hele det omliggende land og vendte med rigeligt bytte igen tilbage til deres eget. Derimod forblev Pribizlavs sön Burvin, der til hustru havde en datter[1]) af hertug Henrik ved navn Mektilda, i besiddelse af borgene Rostok og Mikelenburg. Men Nyklot begav sig på sin flugt til hertug Bernard, hvis broder, markgrev Otto, gav ham plads på borgen Havelberg. Derfra foretog han talrige udfald og øvede uafladelig hærværk imod Sklavernes land, understøttet deri af Rugianernes fyrste Germar, medens Pomeranerfyrsten Buggezlav støttede Burvin; sålunde lå disse kødelige frænder i broderfejde med hinanden. Nyklots parti beholdt dog overmagten, eftersom den dådkraftige German vældigt hærgede Circipanernes land, som stødte op til Tribuses. Og da Burvin, også kaldet Henrik, engang hjemsøgte Germars land med vikinger, der øvede strandhug, blev han tagen til fange af Germar, som lod ham kaste i lænker og skikkede ham til Danernes konge Kanut, hos hvem han længe holdtes i forvaring. På den anden side blev Niklot, også Nikolaus kaldet, gjort til fange og kastet i lænker af Buggezlav, i hvis land han var i færd med at inddrive bytte. Begge, Burvin og Niklot, holdtes længe i forvaring, men slap dog omsider løs på det vilkår, at de tog deres land til len af Danekongen og gav ham de gisler, som han forlangte. Disse beløb

1) Slegfreddatter.

sig til fire og tyve; Burvin stillede deriblandt sin egen sön og römte borgen Rostok, som han aftrådte til sin brodersön, hvorimod han selv efter kongens bestemmelse — ti denne havde alt da i sinde at underlægge sig Sklavernes land og indlemme det i sit rige — fik Ylowe og Mikelenburg i eje.

5. *Om Danernes agtværdighed.*

Danerne har nemlig ved i så lang tid at bo side om side med Tevtonerne efterhånds lært at tilegne sig disses skik og lemper sig både i deres klædedragt og våben efter de øvrige folkeslag; medens de således i forrige tider gik i sømandsdragt, da de som kystboere idelig tumlede med deres skuder, går de nu om stunder ikke alene i skarlagen, broget og gråt skind- og pelsværk, men endog i purpur og linned. Ti rigdomme af enhver art har de overflødighed på som følge af det fiskeri, de årlig driver i Skania, ved hvilken lejlighed der fra alle de omboende folkeslag skyndsomst indfinder sig handelsmænd for hos de indfødte at opkøbe sild, som ved guds rundhåndethed omsonst tilflyder disse, medens købmændene giver deres bedste ejendom, ja! endog stundum ved skibbrud livet selv for en ringe vare.

Som følge af sine fede græsgange har Danernes land ligeledes fuldt op med ypperlige heste, hvorfor de indfødte nytter deres forråd på disse dyr til at øve alskens ridderleg og lige så fuldt sætter en ære i dysten til hest, som i kampen ombord på en skude. Også i videnskabelig dannelse har de gjort ikke ringe fremgang, idet de fornemme der i landet skikker deres sönner til Parisii, ikke alene for derved at hæve klærkestanden, men og for at få dem oplærte i al slags verdslig viden. Der tilegner de sig så kendskab til

landets bogverden og til dets tungemål og har således drevet det vidt ikke alene i de frie kunster[1]), men tillige i gudsvidenskaben.[2]) Deres medfødte tungefærdighed sætter dem nemlig i stand til ikke blot at vise sig som skarpe hoveder, hvor det i en ordstrid kommer an på at klare for sig med bevisgrunde, men også til, hvor det gælder kirkens anliggender, at lægge deres duelighed som dekretister og legister[3]) for dagen.

Religionen står derhos kendelig i fuld blomstring hos dem. Ti ærkebiskop Eskil i Lunden har i disse egne ladet opføre boliger i mængde for åndelig sindede mænd og kvinder af alle ordener. Samme Eskil, en i höjeste måde from mand, forlod endog sit bispedömme[4]) og begav sig af attrå efter at føre et stille liv til klostret i Klarevallis, hvor han levede i hellighed og retfærdighed og omsider endte sit levned i fred.[5]) Hans stiftelser bredte sig imidlertid lige som cedertræerne på Libanon[6]) og fyldte ej alene Danien, men endog Sklavenland lige ned til, ja! selv hinsides søen med deres vidtrækkende grene, så at det hele kunde lignes ved en Herren Sabaoths vingård.[7])

Efter Eskil overtog herren Absalon kirkestyret i hans sted og gav, fyldt, som han var, af brændende retsiver, og omgjordet, som han stod[8]), med guds fulde rustning[9]) ikke sin forgænger det mindste efter i iver for religionens fremme. Kraftigen udrustet af Herren med mangfoldige gaver og dyder, havde han dog sin egentlige hovedstyrke i det kyskhedens smykke, der var hans gode samvittigheds bedste klenod.

---

1) Grammatik, rhetorik og filosofi. — 2) Theologien. — 3) Dekretister er kendere af den kanoniske ret (paveretten), legister af Romerretten (kejserretten). — 4) 1177. — 5) 6. Sept. 1182. — 6) Smnl. Ps. 92,13. — 7) Smnl. Es. 5,7. — 8) Smln. Ef. 6,14. — 9) Smnl. Ef. 6.11. 13.

Desårsag opildnede han ved sin nidkærhed lig et brændende og skinnende lys[1]) såre mange, alt efter som skrevet står: „Ser, at jeg ikke har arbejdet for mig alene, men for alle dem, der søger sandhed.“[2]) Alligevel måtte han af nogle döje mangen hård modsigelse, da han lige som apostelen var nidkær over dem med guds nidkærhed[3]) og både med overbevisninger, besværgelser og straffende ord oplærte dem til at våge over deres kyskhed. Og hvad under vel? Ti så længe det kødelige sind holdes fangent i sin syndevane, kan det sjælden eller aldrig afryste djævelens åg, men står lige som aseninden udenfor på skillevejen, bundet til sin hverdagsdont, der består i uden indvending at bære den byrde, enhver vil læsse på det. Ti alle de skidne tanker, som indgives det af urene ånder, optager det ikkun med så meget des större velbehag, jo skamløsere slige indskydelser er. Derfor kan det ej heller forstå, når driveren revser det; ti sligt dömmes åndeligen.[4]) Derfra hidrører det da også, at sådanne folk stamper imod bråden[5]) og sanker basiliskæg[6]) imod kirkens höje foresatte, idet de stikker hovederne sammen, vækker tvedragt, kalder deres lærers berettigede påmindelser for underkuelse og derfor klager over, at de lægges for had, men ved denne deres færd selv pådrager sig fortjent dadel. Også i ægtestanden findes der imidlertid mangfoldige mennesker, der samvittighedsfuldt røgter deres kald, lægger sig efter at vise gæstfrihed, er omhyggelige for at give almisse, bevarer troskaben i deres ægteskab, er nidkære i bönnen og gör alle retfærdighedens øvrige krav fyldest.

1) Smnl. Joh. ev. 5,35. — 2) Smnl. Jesus Sirak 24,40. 33,10. — 3) Smnl. 2 Kor. 11,2 — 4) Smnl. 1 Kor. 2,14. — 5) Smnl. Ap. gern. 9,5. 26,14. — 6) Smnl. Es. 59,5.

Hvi behover jeg her at omtale kongen[1]), hvis hele færd, skönt han endnu var i sine blomstrende år, alligevel stemplede ham med præget af så höj en alder, at man kunde fristes til at betragte hint ord af „Visdommen" som udtrykkelig montet på hans alvor: „En hæderlig alderdom består ikke i en lang levetid og er ikke målt efter årstal".[2]) Således brugte han ikke, som ungdommen ellers har for skik, at løbe efter lege eller skuespil, var heller ikke opsat på at foretage udfarter eller omstrejfninger, ikke hengiven til udskejelser, men

Kyskest selv med sin kyske viv sine dage henleved.[3])

Når messen fejredes, gav han sig ikke efter adskillige andres sædvane hen til hvisken eller fjas, men overgav sig med salmebogen eller en anden bönnebog for öje helt til sin beden. Og efterdi hans hjærte hang ved visdommen, som siger: „Ved mig regere konger"[4]), derfor befæstede Herren også hans kongedömme[5]) således, at, medens på hans forfædres tid tredings- ja! tilmed fjerdingsfyrster delte Daneriget imellem sig, styrede han selv i egen person eneriget, som hans fader imidlertid havde behovet stor anstrængelse og klogt for at komme i besiddelse af. Kanut, i hvis rige der således herskede den dybeste fred, skönnede imidlertid, at Sklaverne i hans fædres dage havde voldt hans land mange tab; og da han derhos så, at de havde mistet den bistand, der forhen ydedes dem af hertug Henrik, som havde töjlet deres

1) Knud VI, f. 1163, konge 1182, † 1202. — 2) Visd. 4,8. — 3) Knud var kun 14 år gammel, da han 1177 blev gift med Henrik Løves datter Gertrud, der var betydelig ældre og enke efter kejser Konrad III's sön Frederik af Rotenburg (se Helmold bog II st. 14). Hun døde 1196, og deres ægteskab var barnløst. — 4) Ordspr. 8,15. — 5) Smnl. Ordspr. 16,14.

kæber med sin herskertömme[1]), greb han lejligheden til at påföre dem krig, men fulgte i sin kamp mod dem ærkebiskop Absalons råd og blev således deres overmand ved klogt snarere end ved magt.

6. Om den til biskop udvalgte Konrad.

Imidlertid stod bispestolen i Lubike ledig, eftersom kejseren på den tid var langt borte.[2]) Lubikerkannikerne indfandt sig derfor hos ham, for at underkaste sig hans afgörelse og anmode ham om, at de måtte få en biskop efter hans bestemmelse. Kejseren gav dem anvisning pa en from mand ved navn Alexius, der var provst i Hildeburgeroth, og som tilhorte Præmonstratenserordenen. Dette valg modsatte de sig imidlertid enstemmigen og forlangte til deres foresatte en af deres egen orden.[3]) Kejseren tog desårsag sine fortrolige på råd, hvorpå han gav dem sin egen kapellan Konrad[4]), der både var en højt dannet videnskabsmand og derhos så godt skåren for tungebåndet, at han ved behandlingen af enhver sag gav ny beviser på, hvor ypperlig han havde ordet i sin magt. I virkeligheden havde kejseren nemlig godt hort tale om, ja! endog selv lagt mærke til, hvor skrobelig og desårsag forsömt tilstanden endnu bestandig var i Lubekerkirken, — efterdi denne var stillet på sådan vis, som om den påny var bleven vakt til live. Dette havde derfor til folge, at han besluttede sig til at

1) Se Helmold bog I st. 84 og bog II st. 13. — 2) I Sydtyskland. Om den ledige bispestol se st. 3. — 3) Præmonstratenserne kaldtes efter deres ordensdragt Hvidebrødre, hvorimod de gamle Benediktinere på den tid kaldtes Sortemunke. — 4) Efter nogles mening den samme, der var kansler hos kejseren, og som siden blev biskop i Hildesheim og Würzburg. Angående denne se bog VII st. 2.

skikke denne indsigtsfulde mand dertil, på det at han kunde bidrage til kirkens fremgang der på stedet, men samtidig også til befæstelsen af kejserens indflydelse i disse egne. Efterat den udvalgte herre derfor på kejserens borg Egere havde ladet sig klæde i bispeskrud[1]), kom han til sit stift, hvor han uophøldelig gav sig i færd med at sætte skik på sin kirke, holdt sine klærke til at göre religionen ære og formanede dem til at vise kyskhed, ædruelighed og gæstmildhed uden knurren samt til at lægge vind på alle øvrige dyder, der kunde göre dem tækkelige både i guds og menneskers öjne; men lægfolk, der er större beundrere af streng alvor end af lærdom, vidste han på så forstandig en måde at styre, at disse højagtede ham fremfor alle hans formænd. Han tillod ingen klærk fra et fremmed bispedömme at have noget sogn i hans stift, fordi, som han sagde, ingen kunde tjene to herrer[2]), og indskærpede derfor, at enhver sognepræst altid skulde være rede til at besøge de syge og salve disse med den sidste olje, så vel som til al anden sjælesorg, samt derhos til at hjælpe sin biskop med at indføre de bodfærdige ved Herrens bord og med indvielsen af salveoljen. I dette stykke havde han endog apostolikerens egen fuldmagt at beråbe sig på. Dengang han nemlig sammen med kejseren var dragen til Verona, havde han derom bragt et brev med fra pave Lucius; og dette indeholdt den ganske bestemte forskrift, at, hvis nogen klærk fra et fremmed bispedömme vilde have kirke i hans stift, skulde han enten tage blivende opholdssted der eller også give afkald på sin indtægt. Endnu havde han imidlertid ikke modtaget bispeindvielsen, som han havde sine grunde til at trække det ud med. Måske

1) Maj 1183. — 2) Smnl. Matth. 6,24. Luk. 16,13.

onskede han forst nærmere at göre sig bekendt med tilstanden i den kirke, hvis styrelse han så nylig havde overtaget, prøve sine kræfter for at vide, om han virkelig vilde være i stand til at bære den ham pålagte byrde, og længe betænke, „hvad skuldrene ikke, hvad de at bære formår“[1]), på det at han, hvis kirken ved hans hjælp kunde få fremgang, ej måtte undslå sig for at underkaste sig den dermed forbundne anstrængelse, men i modsat fald ydmygt trække sig tilbage. Selv var han nemlig rigelig udstyret med mange kirkelige indtægter, som hidrørte fra forskellige sognekald eller bestod i præbendelönninger[2]); og disse frygtede han for at give afkald på, med mindre han havde udsigt til at ombytte sin stilling med en bedre.

Der rejste sig fremdeles en strid mellem ham og grev Adolf. Den til biskop valgte herre påstod nemlig, at hans håndgangne mænd i mange stykker trykkedes på ubillig vis af greven, der ligeledes voldelig inddrog nogle biskoppen tilhørende ejendomme, og at grevens mænd ofte gjorde bispen det til en umulighed at få det opkrævet, som han med rette kunde göre fordring på hos fogden i sin stad Utine. Men da grevens stolte selvfølelse gjorde det umuligt for Konrad at modsætte sig disse forurettelser, gav denne sig, ihvorvel ikke uden en vis bitterhed, skin af tålmodig ligegyldighed. Da han tilmed havde indviet kejseren i forholdene, men ej heller på den vis var kommen nogen vegne med sagen, begyndte han omsider at trættes ved sin nys fattede plan og lidt efter lidt at længes efter at vende tilbage til sit eget. Efter derfor at have bragt sine anliggender i

1) Efter Horats. — 2) Sådanne, som var henlagte til kannikepladser.

rigtighed, drog han bort til ærkebiskop Syfrid[1]) i Brema. Alt det løsøre han kunde få fat på, bestående i sølv og bohave eller i ypperlige heste — de sidste havde han endog, lidt havesyg som han var, afpresset forskellige — førte han med sig, stillede pány sit embede, som han havde modtaget af ærkebispen, til sammes rådighed og skrev tilbage til sine klærke for at meddele dem, at han ikke mere agtede at komme igen og desårsag løste dem fra det til ham aflagte lydighedsløfte. Og således bortfjærnede han sig uden først at spörge nogen til råds, det være nu af ovennævnte eller af andre skjulte grunde, eller måske fordi han tilstræbte noget højere.

7. *Om Sklavernes undertvingelse.*

Men Danernes konge Kanut øvede uophørlig hærværk paa Sklavernes land.[2]) Disse sidste rustede sig imidlertid for at sætte hårdt imod hårdt, besatte et grundt sted, som Danerne måtte over, anlagde på begge sider fæstningsværker, hvorfra de kunde overdænge Danevikingerne med kastevåben, og forsøgte ligeledes med jernkæder at spærre disse vejen. Men

Trods deres svare dåd til kort de dog monne komme.[3])

Omsider indfandt Danerne sig med en höj hånd[4]), brød deres fæstninger, oversvømmede lig græshopper deres enemærker og opfyldte alt landet[5]), så at Sklaverne, som ikke kunde holde stand imod deres angreb, måtte trække sig tilbage til deres borge. Men Danerne udpinte deres landskaber og opåd landets marv[6]),

1) † 24de Okt. 1184. — 2) Se st. 4 sl. og st. 5. sl. — 3) Ovid. — 4) Smnl. 2 Moseb. 14,8. 4 Moseb. 33,3. Betegner stor styrke, altså her en mægtig hær. — 5) Smnl. Judith 2,11. — 6) Smnl. 1 Moseb. 45,18.

hvorpå de atter vendte tilbage til deres eget; og således vedblev de flere år igennem både ved sæde- og ved høsttid at göre landgang, hærgede deres land og tvang dem alene ved den ulidelige hunger uden sværdslag til overgivelse. Engang lavede derfor Pomeranernes høvding eller konge[1]) Buggezlav sig til at angribe sin nære frænde, Rugianerfyrsten Geromar, som han vilde øve gengæld imod, fordi Geromar villig stod Danekongen bi med at undertvinge Sklaverne; ti fra den tid af, da samme Geromar havde taget imod kristentroen, havde han vist underdanighed imod kongen. Buggezlav gjorde desårsag landgang med flere hundrede vikinger hos Geromar og troede uden tvivl, at han skulde fortære hele dennes land på samme vis, som ilden skovens tømmer.[2]) Geromar var imidlertid ikke sen til at møde ham og slog ham til trods for sine ringere stridskræfter i en håndevending på flugten. Danerne havde nemlig ikke langt borte lagt nogle krigere i et baghold. Sklaverne anede ikke uråd, men roede hen til disse i den tro, at det var deres landsmænd. Da sprang Danerne løs på dem, satte tillige med Rugianerne efter dem, dræbte nogle, opsnappede andre og nødsagede adskillige af dem til brat at kaste sig i søen. Ti da Sklaverne så sig omgåede, vidste de i deres forvirring hverken ud eller ind; dog håbede de, da enhver anden udvej var dem spærret, svømmende at slippe bort, men druknede under forsøget i bølgerne. Andre derimod nåede kysten i deres skuder og lod derpaa disse i stikken, men måtte strejfe omkring i skove og lunde med mosedrag, hvor de omkom af hunger og tørst. På den dag betalte Herren dem og lod nu også dem, som havde slæbt så mange Daner i fangenskab over sø og salten vove, selv bort-

1) Hertug. — 2) Smnl. Ps. 83,15.

rives i fangenskab og udlændighed, hvorved de kom til som trælle at stå under de samme Daner, mod hvis frihed de stadig havde spundet rænker. Jeromar lod imidlertid alle de øvrige i fred og satte ikkun efter fyrst Bukezlav. Denne hjalp sig dog ved sin rapfodethed og undslap virkelig. Jeromar, som var i hælene på ham, råbte efter ham og sagde: „Hvi så, fyrst Bugckeslav! plejede du ikke at kro dig af, at du vilde binde den sorte vildmand Germar? tøv lidt! tøv lidt! du vragede ham til broder; før ham nu kun med dig som din træl!“ Men Buggezlav reddede sig som sagt ved flugten. Sålunde sank Sklavernes vælde; som skatskyldige til Danerne måtte de trælle for disse og derhos overlade borgen Wolgost tillige med en tylvt gisler i hænderne på deres drot.[1]) Dette gik imidlertid ikke således hen uden at vække vrede hos kejseren. Denne lod sig nemlig forlyde med, at kong Kanut havde tilføjet ham en dobbelt krænkelse, både ved at afslå at lade sig krone af ham, og nu ved at lægge Sklaverne, der stod under riget, ind under sit herredømme og göre dem til sine skattepligtige og håndgangne mænd. Også bragte han påny enighed til veje imellem hertug Bernard og greverne Adolf, Bernard og Guncelin, der af de i det foregående omtalte grunde[2]) lå i strid med først nævnte; forliget kom i stand på det vilkår, at grev Adolf skulde udbetale hertugen syv hundrede mark penninge for således hos samme at finde tilgivelse for nedbrydningen af hans borg[3]), ligesom hertug Bernard skulde have det til Radekowe hørende land tillige med den af ham tilbagefordrede stad Todeslo frit og uden tynge. Grev

1) Den omtalte kamp fandt sted 21de Maj 1184, medens landet først underkastede sig det følgende år. — 2) Se st. 4. — 3) Lauenburg.

Bernard skulde for sin del udbetale tre hundrede mark, Guncelin lige så mange, men alle tre skulde de i fællig ile med at få den nedbrudte borg genopbygget.

8. Om Grekerkongen Manoes død.

På samme tid afgik den höjbårne Grekerkonge Manoe[1]) ved døden. Han efterlod sig til tronfølger en endnu ikke voksen sön[2]), med hvem han endnu i live havde fået Frankerkongens datter[3]) trolovet. Efter Manoes død opstod der imidlertid en synderlig forvirring så vel i staden Konstantinopolis som i hele det øvrige rige. Ti når hyrden er slagen, spredes fårene[4]); og rivende ulve, der hemmelig lurer på at bryde disses fred, røber deres sande natur ved tyverier, mord og ran. Således fandtes der her en ond gammel skalk[5]) ved navn Andronikus, som var en brodersön af den afdøde konge.[6]) Samme Andronikus lod sig forlokke af herskesyge til at göre påstand på formynderskabet for kongens umyndige sön og tog regeringens töjler[7]), idet han gav sig skin af at ville lede statsanliggenderne på sin brodersöns vegne og troligen bevare tronen for denne. Da han imidlertid under påskud heraf var bleven fast i sædet, begyndte han at vække tvedragt og bringe voldsom forfølgelse og død over dem, der mistænktes for at holde med kongen; og efter at have ophøjet alle, som var på hans egen side, men nedtrykt eller bortryddet de andre, lod han kongens moder dronningen[8]) hemmelig bortføré og sænke i havet. Således gik

1) Emanuel Komnenus † 24. Sept. 1180. — 2) Alexius II Komnenus. — 3) Agnete, en datter af den franske konge Ludvig VII. — 4) Smnl. Matth. 26,31. Mark. 14,27 (Sakarias 13,7). — 5) Smnl. nogle stykker, som ere lagte til Daniel, kap. 13,52. — 6) Han var en søn af dennes ældre broder Isak. — 7) Sept. 1183. — 8) Xena.

han frem mod alle dem, som han frygtede, vilde hindre ham i at blive konge; enten rovede han dem livet, eller han lod dem lemlæste, eller også dömte han dem til landsforvisning. Han havde nemlig en skriftefader, der af anseelse var munk, men i virkeligheden djævelen selv, som til menneskenes fordærv havde vidst at give sig skin af gudsfrygt og havde påtaget sig skikkelse af en lysets engel.[1]). Hans råd fulgte han; og enhver, som han havde henledet hans mistanke på, hengav han til undergang.

Da drengen[2]) en dag klagede over, at hans moder var borte, svarede han: „Bryd dig ikke om din moders fraværelse! hun har det godt og opholder sig på et sikkert sted.“ Og da drengen daglig faldt ham til byrde ved at spörge efter sin moder, svarede han: „Din moder har det jo godt; men på det at du ikke længer skal være bedrøvet over hendes fraværelse, skal du med det første komme hen til hende.“ Derpå lod han drengen hemmelig føre bort og lige som hans moder tage af dage; og da det var sket, tog han den afdødes trolovede til sin hustru, efterat han havde forstødt tvende andre kvinder, med hvem han tidligere var indtrådt i retsgyldigt ægteskab. Derefter sagde han til sin skriftefader: „Hvad tykkes dig? mon der nu er nogen tilbage, der kunde lure på at göre mig æerespladsen stridig?“ „Ja,“ svarede hin, „der er endnu én af dine frænder[3]), til hvem jeg nærer mistanke. Men siden du ikke godt kan lade din nære slægtning miste livet, gör du bedre i at få ham indespærret i et munkekloster, så han alligevel må ophøre at lade sin ondskab gå ud over dig og dit rige.“ Da også

1) Smnl. 2 Kor. 11,14. — 2) Alexius, Emanuels sön. — 3) Isak Angelus, som Arnold i slutningen af stykket fejlagtigen kalder for Emmanuel.

det var sket, spurgte han pany: „Er alt da nu godt?“ „Nu,“ svarede hans rådgiver, „er alt for så vidt godt; ikkun om din brud har jeg ikke den bedste mening, da hun, så vidt skönnes, nærer bitre følelser imod dig og ikke kan glemme sin første trolovede. Hendes skriftemål bør man imidlertid höre, på det at hendes hjærtes skjulte tanker således kan vorde åbenbare.[1]) Du kan jo selv give dig udseende af en præst og påtage dig hans gerning.“ Da Andronikus havde hørt det, sagde han til hende: „Hvor længe vil du dog gemme på syndige tanker? jeg skönner, at dit sind er fuldt af bitterhed; men gå hen og bekend dine synder, på det at du da, renset for dit hjærtes vanart, rolig må kunne skue mit ansigt!“ Hun gav sig virkelig på vejen; men den gamle kom hende i forkøbet og sagde, efterat han først havde trukket i præsteklæderne, til hende: „Min datter! bekend dine synder og dølg mig intet! Ti her sidder jeg på Kristi vegne; og efterdi han kender alle ting, må du ikke skjule noget, der kan tynge på din samvittighed.“ Den unge kvinde, som var fremmed for alt brødefuldt, skriftede i sin troskyldighed ikkun lutter tilgivelige synder; men han spurgte hende fremdeles: „Elsker du også din husbond kongen af et oprigtigt hjærte?“ „Ja,“ svarede hun, „som min herre og husbond elsker jeg kongen; hvis jeg imidlertid havde ægtet den afdøde konges nys afdøde sön, vilde jeg have elsket ham endnu höjere; ti med ham var jeg jo først trolovet. Men da det nu ikke kan være andet, så nærer jeg en trofast kærlighed til min husbond og bevarer uplettet troskab imod ham.“ Da han havde hørt så meget, stod han, fuld af harme, op og gik sin vej, hvorpå han kort og godt forstødte hende med og lod hende ombringe ligesom

1) Smnl. 1 Kor. 14,25. 4,5.

de andre. Derefter, da målet for hans uretfærdighed var fuldt, og gud havde besluttet at sætte en grænse for al hans ondskab, rådførte han sig pány med sin sjæls fortrolige, som han spurgte: „Mon jeg da nu tör håbe, at mine medbejlere er bortskaffede, så at jeg rolig og uforstyrret af enhver kan sidde på mit riges trone?“ „Nu kan du jo leve uden bekymring,“ var svaret; „dog føler jeg endnu en smule uro ved at tænke på din frænde munken. Er han først af vejen, da kan du sove trygt.“ Andronikus skikkede da bud til munken for at lade ham hente til sig. Men ved modtagelsen af budskabet blev denne forfærdet og tøvede med at komme. Derimod sendte han öjebliklig bud til alle sine venner og kyndinge med anmodning om, at de vilde indfinde sig hos ham; han underrettede dem om öjemedet med hin sendefærd fra kongen; og da han intet öjeblik kunde tvivle på, at man ved at lade ham kalde havde hans død i tanke, bad han dem i stilhed at væbne sig og ile med ham til paladset. De omgjordede sig med våben og mod og fulgte ham med fasthed. Ved sit komme til den første vagt dræbte han på stedet dörvogteren selv og bar sig ligedan ad, da han kom til den anden og tredje, hvorpå han larmende trængte ind til kongen på slottet med de ord: „Se! her er jeg nu; du har jo ladet mig kalde.“ Kongen var i sit sengekammer med nogle få andre. Ti af samvittighedsangst over sine mange misgerninger vidste han ikke mer, hvor han trygt turde stedes. „Vel har jeg ladet dig kalde,“ svarede han; „men gå nu først din vej og kom så igen! ti det er imod alle regler, at du er kommen herind.“ „Nej,“ svarede hin, „det gör jeg ikke; jeg véd kun altfor godt, at du nu, efter at du har ladet så mange andre ombringe, også søger efter mit liv, hvorfor jeg enten vil tage dit, eller du kan

tage mit.“ Og dermed styrtede han ind på ham. Men Andronikus tog flugten, slap bort gennem en löngang og kom til en hovdings borg; samme hovding havde han selv uden skellig grund ladet stikke öjnene ud på og således blindet ham. Til ham sagde han: „Se! mine fjender søger efter mit liv[1]); derfor beder jeg dig: lad mig vederfares barmhjærtighed, og vær du mit værn!“ „Skönt I,“ svarede hovdingen, „har gjort en uretmæssig brug af eders magt imod mig, skal jeg dog nu, så godt jeg kan, prøve at frelse eders liv.“ Og dermed tog han ham til sig i sin borg. Andronikus' frænde var imidlertid bleven klog på, hvor han opholdt sig, og satte efter ham med en stærk hånd.[2]) Da kongens flugt endvidere var rygtedes både vidt og bredt, gav ligeledes hele hans folk, både gamle og unge, der alle hadede ham, sig ud på at forfolge ham, fik ham med vold bortrevet fra borgen ogført tilbage igen til byen, slæbte ham hen ad gaderne og viste ham al optænkelig hån, hvorpå de uden gnist af medynk skilte ham ved livet og handlede med ham efter alt det onde, han havde øvet imod sine nærmeste. På denne dag[3]) hævnedes uskyldigt blod, og tronen gik over til hans medbejler Emmanuel[4]), under hvis styrelse riget var lykkeligt; ti „ved de retsindiges velsignelse ophøjes en stad; og når de ugudelige omkommer, bliver der jubel.“[5])

9. Om Henriks kongekroning.

Samtidig dermed lod kejser Fritherik en höjst navnkundig og besøgt herredag tilsige til Moguntia,

---

1) Smnl. 1 Kong. 19,10. — 2) Se st. 7 anm. 3. — 3) Sept. 1185. — 4) Isak Angelus 1185—95. — 5) Ordspr. 11,11. 10.

og denne holdtes ved pinsetide i det år 1182, efter at ordet blev kod, men i Fritheriks kejser- og kongedömmes 36. år.[1]) Her var det hans hensigt at erklære sin sön kong Henrik for ridder og omgjorde hans stærke lænd med sværdet. Did kom derfor alle af mægtig og fyrstelig rang, höje ærkebiskopper og biskopper, ærekronede konger, hoviske fyrster samt en mængde adelsmænd, der alle kappedes om at tækkes kejseren. Hvi behover jeg her nærmere at omtale rigdommen, ja! overflødigheden på de fødevarer, som der fra alle lande var sammenhobede, da forrådet var så stort, at det var lige så umuligt at göre noget overslag derover, som det er med mennesketunge at udtrykke sig desangående. Dér svælgede man i masser af vin, som var fort ned eller op ad Renus og, lige som ved Asverus' gæstebud[2]), ikke udskænkedes efter mål, men hvoraf enhver selv kunde drikke efter evne og lyst. For dog at give en svag forestilling om, hvor aldeles overordentlige og, som alt sagt, ubeskrivelig storartede anstalter man havde truffet, vil jeg her ikkun anføre en af de mindst vigtige; så kan enhver selv derfra slutte sig til det betydeligere. Man havde nemlig samme steds ladet rejse tvende store, indvendig rummelige og med tværstænger overalt forsynede huse, der fra overst til nederst var i den grad overfyldte med haner og höner, at det var en hel umulighed at kige ind der igennem; og dette undlod ikke at vække forbavselse hos mangfoldige af de tilstedeværende, som knap kunde få det i deres hoved, at der i alle disse riger og lande fandtes en sådan mængde höns. Ikkun konger og hertuger eller mark-

---

1) Rigsdagen i Majntz afholdtes i Maj (20) 1184 i Barbarossas 33. konge- og 30. kejserår. Tysk konge blev han nemlig 1152, romersk kejser 1155. — 2) Smnl. Esthers bog 1,3. 8.

grever gjorde tjeneste som skaffere og mundskænke, kammerherrer og staldmestre. I nærheden af staden strakte der sig mellem Renus og Mogus en stor slette, hvor kejseren for at skaffe bedre plads og undgå den indeklemte luft i den altfor trange by havde givet befaling til at lade opføre en meget stor kirke og et palads af tømmer men i den værdigste stil tillige med utallige andre boliger af forskellig slags, for at den höje glædesfest der måtte kunne fejres på sömmeligste vis. Som nu kejseren på pinsens hellige dag, da den til optoget fastsatte time stod for dören, alt havde indfundet sig i kirken, hvor han sad i de øverste biskoppers og fyrsternes kreds, rejste hr. abbeden fra Vulda[1]) sig og henvendte følgende ord til ham: „Herre! det er vor bön til eders herlighed, at I vil høre os.“ „Jeg hører“, gav kejseren til svar. „Alt i rum tid“, vedblev hin, „har Kolonierherren, som sidder her, frataget kirken og klostret i Vulda, det vi, takket være guds nåde og eders rundhåndethed, forestår, en af de rettigheder, der tilkommer samme.“ „Behag“, svarede kejseren, „at forklare eder tydeligere!“ „Kirken i Vulda“, sagde abbeden, „har den allerede af de ældre kejsere samme tillagte forret, hver gang en almindelig herredag afholdes i Moguntia, og hr. ærkebispen her på stedet sidder på kejserens højre, da at se sin abbed bænket på kejserens venstre side. Nu har Kolonierherren imidlertid alt for længe fortrængt os fra den plads, vi har krav på, hvisårsag det er vor bön til eder, at I ved eders mellemkomst i dag formener ham at med urette indtage denne plads“. „Hører I“, spurgte kejseren derfor ærkebiskoppen, „hvad abbeden der siger? I overensstemmelse med hans begæring er

1) Konrad II.

det nu også vor anmodning til eder, at I for ikke at forstyrre vor glæde i dag, ikke heller for eders vedkommende vil afslå at overlade ham den plads, der i følge hans egen forsikring tilkommer ham.“ Ved disse ord af kejseren rejste ærkebiskoppen sig og sagde: „Herre! eders herligheds vilje ske, og abbeden indtage den af ham attråede plads! men jeg vil med eders gunstige tilladelse begive mig hen i mit herberge.“ Da han nu lavede sig til at gå, stod ligeledes kejserens broder, paltsgreven fra Renus[1]), op fra sædet ved sin broders side og sagde: „Herre! jeg er Kolonierherrens lenspligtige; og billighed kræver, at jeg følger ham overalt, hvor han går.“ Dernæst rejste greven af Assowe sig og sagde: „Også jeg vil med eders gunstige tilladelse følge min herre ærkebispen“; og lignende ytringer lod både hertugen af Brabantien og mange andre af de mægtige falde. Derimod svarede og sagde landgrev Lodewig, der var abbedens håndgangne mand, til greven af Assowe: „I har rigtignok i dag gjort eder fortjent til eders len“, hvortil hin gensvarede: „Det både har jeg og vil jeg, om så skal være, endnu i dag göre.“ Da den unge konge derfor så, hvor skrap en tvedragt ærkebispens bortgang var i færd med at afstedkomme, sprang han op fra sit sæde, faldt ham om halsen og sagde: „Allerkærligste fader! jeg beder dig blive for ikke at omskifte vor glæde til sorg.“ Ja! kejseren selv bad ham også standse. „I vort hjærtes enfold har vi talt hvert af vore ord,“ sagde han; „og dog vil I nu, oprørt i sindet, forlade os? Vold dog ikke slig ulykke og væk ikke den vildeste tvedragt iblandt os,

---

1) Konrad II. Af Paltsgreverne vare de ved Rhinen og i Saxen de mægtigste i Tyskland. Palts (Pfaltz, Palatium) betyder egentlig palads, kejserlig borg.

der her er komne sammen i al fredsommelighed!" „Mindst ventede jeg," gav ærkebispen ham til svar, „at I her i fyrsternes påsyn vilde krænke mig så dybt. Se! i eders tjeneste er jeg bleven en gammel mand; og de grå hår på mit hoved kan vidne om den kamp, jeg for eders skyld med fare for mit eget liv har kæmpet. Og hvad som mere er, også mit sind har måttet gennemgå en række af de smerteligste kvaler og trængsler; og ingensinde har jeg, hvor det galdt rigets ære, sparet enten mig selv eller mit eget. I Longobardien har I set beviser på min hengivenhed; for Alexandria har jeg ikke givet eder ringere beviser på min sjælstroskab; og heller ikke er alt det undgået eders opmærksomhed, som jeg mer end én gang har udrettet i Bruneswik. Når jeg ved ingen af disse lejligheder har stået tilbage for nogen anden, undres jeg derfor på, hvad der i dag har bevæget eder til at give hin abbed fortrinet for mig; og jeg har eder selv mistænkt for at være skyld i hans anmasselse; ti uden at han havde mærket eders medforståelse i min ydmygelse, havde han aldrig opløftet sin hæl imod mig.[1]) Vil I derfor nu blot tillade, at man sætter stolene på deres vante plads, så må abbeden, ifald han kan omstøde min stol, uden indvending være den Höjestes lige."[2]) Kolonieren havde nemlig alt forud fornummet abbedens udfordrende optræden, hvorfor han havde indfundet sig til herredagen med et følge på ikke færre end fire tusind seksti fire mand. Da stod kejseren op og sagde: „Vor uskyldighed med hensyn til denne eders sigtelse påstår vi herved udtrykkeligen; forudsat imidlertid, at I endnu nærer nogen mistanke, må I ikke betænke eder på at tillade, at vi lige på stedet renser

1) Smnl. Joh. 13,18. Ps. 41,10. — 2) Smnl. Es. 14,14.

os med ed.“ Dermed udrakte han hånden lige som for straks at lægge den på helgenlevningerne.[1]) Hans ord beroligede imidlertid ærkebispens sind. „Nej!“, svarede denne derfor, „jeg har alt nok; eders ord opvejer for mig en ed; men hvo der end er ophavsmændene til denne forstyrrelse, så vil disse vanskelig kunne rense sig fra mistanken.“ Kejseren sagde imidlertid til abbeden: „I kommer til at opgive fordringen på eders ret og overlade den højere plads til ærkebiskoppen.“ Dermed var striden bilagt, kejseren kronedes og skred frem i festoptoget med kejserinden og sin kronede sön.[2]) Abbeden måtte derimod, ikke uden rødme, indtage den lavere plads.

10. Om det afskyelige munkehovmod.

Ve dig, hovmod! du, hvis vugge stod i himlene, men som tillige med djævelen, din fader, blev nedsænket i det nederste svælg; jo højere du stod, desto dybere er du falden. Skudt frem af den værste rod fandt du indgang på jordens kreds, dengang djævelens avind bragte smitte over vore første forældre. Men du, djævel! beredte dig dit sæde i det yderste norden[3]), hvormed jeg ikke mener, at du attråede et udvortes sæde; men ved således at skille dig fra guds kærlighed og forhærde dig i vantroens kulde har du rejst din trone over hovmodets börn, som har höje öjne[4]), men som ikke med apostelen sanser det,

---

1) Dengang lagde man ved edsaflæggelse hånden på relikvierne lige som endnu på bibelen. — 2) I virkeligheden fandt der ved denne lejlighed slet ingen kroning sted, heller ikke af sönnen, som også var kronet, men her fik ridderslaget. De kronede hoveder gik ikkun i processjon under kronen. — Foruden den ældste sön Henrik fik også den næstældste Frederik her ridderslaget. — 3) Smnl. Es. 14,13. — 4) Se f. ex. Ps. 18,28.

der er oventil, men det, der er på jorden[1]), hvis gud er bugen[2]), og som optænker ondt i deres hjærtes forvendthed.[3]) Dog, hvad har du at skaffe med de åndelige mennesker, som har forpligtet sig til et liv i gud, og som på forskellige trin i kirken fører navn af Herrens tjenere, ja! selv med dem, der forestår præstedömmet og synes at tjene Herren i al hellighed og retfærdighed? Ve, ve over din frækhed, som har styrtet mange af disse i fordærvelse! Dog, det er jo ikke forunderligt, at du, som ikke kunde sejre i kampen mod den Höjeste, er optændt af et endnu bitrere fjendskab til hans lemmer, du, der selv er falden ned fra himlen som et lyn.[4]) Derfor skal gud nedbryde dig til det sidste; han skal oprykke og udrydde dig af sine udvalgtes telt og din rod af de levendes land.[5]) Tykkes da det onde, du således har anstiftet, dig endnu ikke tilstrækkeligt? Eller er du endog fræk nok til at kaste dig over munkenes hjord og tvinge disse til at føre et forfængeligt levned, så de vægrer sig ved at bære Kristi milde åg og lette byrde[6]), men med glæde tager dit åg, gör sig til trælle af frådseri og drukkenskab, vandrer et liv i hoffærdighed og stadig besmitter sig i guds öjne ved kødslyst og öjenslyst?[7]) Ve over dig, Leviatan! du som ikke agter det for noget stort at sluge en flod og endda fortrøster dig til, at Jordan selv skal strömme ind i dit gab[8]); med Jordan mener jeg ikke alene den Jordan, som omfatter de døbte, men tillige den, der omslutter de indviede, nemlig munkene, som vel synes for Kristi skyld at have forladt alle ting, men

1) Smnl. Kol. 3,2. — 2) Filipp. 3,19. — 3) Smnl. Ordspr. 6,14. — 4) Smnl. Luk. 10,18. — 5) Smnl. Ps. 52,7. — 6) Smnl. Matth. 11,30. — 7) Smnl. 1 Joh. 2,16. — 8) Hentydning til Job. 40,23 (18) efter Vulgata.

som, når de alt står færdige til at gribe det evige liv, giver dine fordærvelige tilskyndelser medhold, ser sig tilbage og derved forliser alt. Ti den fromhed, de udvortes bærer til skue, og hvorfor de høster ære af mennesker, formener dem rigtignok at stille sig ganske ens med verden; men optagne, som de er af verdslige planer og kødelig klogt, pådrager de sig alligevel skyld i guds öjne ved deres sindelag og forliser således ikke alene den nærværende verden, som er det virkelige mål for deres higen, men går tillige glip af den tilkommende, som de giver sig skin af at søge. Sådanne nærer Leviathan en attrå efter, der er så meget desto grådigere, som han ser, at de ved deres gudelige løfte har fjernet sig fra ham og knyttet sig til gud i ånden. Ti ligesom han brugte begærligheden til at åbne de først skabte menneskers öjne, således begærer han for sit eget vedkommende noget end mere lysteligt, efterdi hans lækkerbid er af udvalgt art, da det, der lokker ham, desto værre er de åndelige menneskers liv, som, endskönt det stundum begyndes i uskyldighed, dog sædvanligvis, mens det skulde gå frem i fuldkommenhed, synker ned i letfærdighed, og som smager ham sødere, alt i forhold til som det ved at krydres med gode gerninger bevarer en duft af noget åndeligt. Ak! hvor hårdt falder det mig, som jeg her siger, da jeg — rigtignok ikke af dömmelyst, men kun af medfølelse — underkaster andres liv en prøvelse, men glemmer at gå i rette med mig selv og göre bod og således tilsidesætter frygten for apostelordet: „På det at ikke jeg, som prædiker for andre, skal selv blive forskudt.[1]) Hvad da? skal jeg tie eller skal jeg tale? Vel råder min samvittighed mig til at tie; men kærligheden, der

1) 1 Kor. 9,27.

ikke kan holde guds ord bundet[1]), tilråder mig at tale. Altså vil jeg tale, på det at jeg ved at udtale min dadel over andres fejl tillige må bringes til at rødme over mine egne. Ti hvad andet var munkelivet tilforn end renheden og uskyldigheden selv, retfærdighedsstien, mønsterlivet og paradisvejen? Det er nemlig englenes fælle, apostlernes stalbroder, blodvidnernes glæde, bekendernes ære og møernes krone.[2]) Herrens forløber Johannes, den første, der levede som eneboer, var læremester deri; Kristus satte sit stempel derpå ved sin faste i ørken, eneboernes skare hævede det ved tegn og kraftige gerninger, og munkebrödrenes talløse mængde udbredte det over hele jordens kreds. Fyrsterne, som lærte det at kende, lovpriste og elskede det mere end guld og mere end rent guld[3]), overdrog munkestanden vidtstrakte ejendomme og udstyrede den med rigdom i fuldeste mål. Men som besiddelsen steg, svandt fromheden. Ved denne overflødighed på timeligt gods forledtes munkene nemlig til at slå ind på en kødelig levevis og forfaldt med det samme til en kødelig tænkemåde. Kærligheden blev kold[4]), og verdsligheden sneg sig ind. For gudsfrygten fandtes der ingen plads, hvor hoffærdigheden havde fri adgang. Ydmygheden kunde ikke holde stand, men måtte römme for herskesygen. De samme mennesker, som det endog var forbudt at beholde deres egen ejendom, begyndte nu at begære fremmed gods. Og på den vis er det gået til, at disse mennesker kun har vedligeholdt det udvortes skin af gudsfrygt, men ganske sluppet retfærdighedens

1) Smnl. 2 Tim. 2,9. — 2) Udtrykket mø forekommer både i skriften (Joh. åb. 14,4) og i det kirkelige sprog som navn også på mænd, der til guds ære lever i enlig stand. Således bærer den Johannes, der har skrevet den sidste bog i bibelen, tilnavnet „møen.“ — 3) Smnl. Ps. 119,127. — 4) Smnl. Matth. 24,12.

rettesnor. Du munk, der bevarer troens tomme navn, men giver dig ind på overtroens veje; din munkeregel aflægger du løfte på; men med hvilken samvittighed læser og prover du den, når du i alle stykker handler lige tvært imod? Den stiger trinvis gennem selvfornedrelse, du daler trinvis gennem selvophöjelse. Den vil, at du skal sysselsætte dig på nyttig vis enten med dine hænders arbejde eller med bön og læsning af guds ord; du lægger dig efter lediggang eller viser hang til nyfigenhed. Den lærer, at lydigheden er hovedvilkåret for din frelse; du er uudtömmelig på indvendinger og kender i hvert fald slet ikke til kærlighedens lydighed, men drives ikkun af den lydighed, der udspringer af lune eller tvang. Hin er selv under hård modgang lydig af kærlighed, efter Kristi ord: „Jeg er ikke kommen at göre min vilje, men hans vilje, som mig udsendte.“[1]) Denne underkaster sig derimod kun herskerens bud, så længe hans forskrifter behager den, men viser sig i modsat fald ikke lydig, förend noden tvinger den. Du er altså lovens horer, men ikke dens görer.[2]) Hvortil sætter du da din fortrostning? Loven holder du ikke, men slår på jodisk vis din lid alene til klædningen og dit ragede hoved. Jeg frygter derfor, du gör, hvad du gör, snarere af hykleri end af et oprigtigt hjærte. Du vil nemlig gå og gælde for en munk og have navn for fromhed, men tager desuagtet ikke i betænkning at fortörne gud, som alene dömmer over den retfærdige og den ugudelige. Du agter ikke på det, som han siger i evangeliet: „Hvo som vil frelse sit liv, skal miste det.“[3]) Og atter: „Vil nogen komme efter mig, han fornægte sig selv!“[4]) Du havde nu også virke-

1) Joh. 6,38. — 2) Smnl. Rom. 2,13. — 3) Matth. 16,25. Smnl. Luk. 17,33. — 4) Matth. 16,24.

lig fornægtet dig selv, men følger i trods mod Kristus alligevel dig selv. Mennesket havde du fornægtet og følger dog mennesket, der slæber dig med sig, bunden og i trældom under syndens lov.[1]) Men omvend dig nu til Kristus og sig til ham: „Herre, stå op! lad ikke et menneske blive mægtigt!"[2]) Du har valgt den nederste plads; den beholde du i ydmyghed, at når han kommer, der indbød dig, han da må sige til dig: „Ven! sæt dig höjere op!" „Og du skal da have ære for dem, som sidde med dig tilbords"[3]), ikke ved den jordiske, men ved den himmelske kejsers gæstebud. „Ti hver den sig selv ophöjer, skal fornedres; og hvo sig selv fornedrer, skal ophöjes."[4])

Men som det omtalte herremøde under störste jubel festligholdtes flere dage i træk, kom der på én af disse en voldsom hvirvelvind, som på et öjeblik omkastede træbygningen og knuste femten tilstedeværende, hvad enten det så var forsömmelighed fra håndværkernes side, der var skyld i denne sammenstyrtning, eller den, som flere mente, var et varsel om större uheld, eftersom kejserinden ikke lang tid derefter døde.[5]) Da herredagen således var opløst, fulgte landgrev Lothewig af frygt for ærkebiskop Filips vrede denne til Kolonia og forlod ham ikke, förend han havde bragt hans ophidselse til at lægge sig og igen var tagen til nåde af ham.

11. Om den herre pave Lucius og kejseren.

I det påfølgende år[6]) drog kejseren bort til Italien for at bringe orden til veje i rigsanliggenderne. Den herre pave Lucius kom ham i møde til Verona for

1) Smnl. Rom. 7,23. — 2) Ps. 9,20. — 3) Luk. 14,10 — 4) Luk. 14,11. — 5) 1185. — 6) Endnu i året 1184.

at træffe endelig afgörelse med ham om forskellige sager. Kejseren fandt en höjst ærefuld modtagelse hos indbyggerne i Verona og hos de klærke, som der var komne sammen fra jordens forskellige dele, og som på pave Alexanders tid havde modtaget deres embeder af skismatikere. Men nu begyndte kejseren med al iver at lægge et godt ord ind for dem hos den apostoliske herre og at bede ham om at vise mildhed og benåde dem. I begyndelsen optog paven denne hans begæring med velvilje og havde alt givet sit samtykke til, at de alle måtte indgive skriftlige ansogninger, på det at han kunde tage sin bestemmelse med dem i forhold til hver enkelts vilkår. Men se! dagen derefter skiftede den herre paven sind og tanke og erklærede, at på den i Venetiæ afholdte almindelige kirkeforsamling[1]), hvor beslutning i kejserens egen nærværelse var tagen med hensyn til den herre Kristjan af Moguntia, Filip af Kolonia[2]) og hr. biskoppen af Mantua samt flere andre, var derimod de, som tillige med de af dem indviede ikke vilde vende om, afsatte fra deres embeder, en bestemmelse, hvis urokkelighed han fastholdt, så længe den ikke blev ophævet på et nyt almindeligt mode af kardinaler og biskopper; imidlertid lovede apostolikeren, at han til afgörelse af dette spörgsmal vilde afholde en kirkeforsamling i Lugdunum. Denne sindsforandring hos paven mistænktes den herre Konrad af Moguntia og hr. ærkebispen af Wormatum[3]) for at have været skyld i. Men de, som havde faet hab om at genvinde deres embeder, blev svarlig bekymrede; og, medens de forhen ved kejserens modtagelse

1) 1177. — 2) Kristjan og Filip, der havde stået på modpavens parti, fik alligevel her lov til at forblive i deres stillinger. — 3) Konrad II.

gladelig havde sunget: „Kommen er du, længselsfuldt forventede!“ sang de nu til gengæld sörgmodigen: „Vi have biet på freden, men den er ikke kommen, o Herre! Vi have søgt lykken, men se! der hersker forvirring og uro.“ Dette mishagede imidlertid höjligen kardinalerne, som ikke kunde bare sig for at sige: „Se dog, hvor vidt Alamannernes frækhed går! Med trusler trygler de om nåde.“ Således lykkedes det ikke at komme til ende med dette spörgsmål; men imidlertid underhandlede den herre paven og kejseren angående den höjbyrdige kvinde, fru Mektildis arv, hvormed kejseren sad inde, og som han erklærede, at hun havde overdraget til riget, hvorimod den herre paven påstod, at hun havde skænket samme til apostelstolen. Men såsom begge parter for at bevise ægtheden af testamentet fremlagde gavebreve fra hende, fandt heller ikke denne sag sin endelige afgörelse.

Endnu et anliggende af stor og væsentlig betydning forelå, og det angik valget af ærkebiskoppen i Treveri. Da moderkirken der stod ledig, var valget nemlig faldet på to forskellige, Volkmar og Rotholf. Volkmar var bleven valgt af det sundere tænkende parti, men Rodolf af det skrobeligere; og Rodolf var den, hvis valg først var blevet afgjort.[1]) Da et brud (skisma) således adskilte dem, indankede Volkmar, der beråbte sig på sit valgs kanoniske[2]) gyldighed, sin sag for apostelstolen; men Rodolf begav sig til kejseren; da denne horte sagens sammenhæng, benyttede han sig af valgstriden til at meddele Rodolf ind-

1) Ærkebiskop Arnold var død 25. Maj 1183. Efter ham valgte modstanderne af den retmæssige pave domprovst Rudolf, pavens tilhængere derimod dekanældste Volkmar til hans efterfølger. — Dekanældste: formand for 10 munke. — 2) Kirkeretslige.

klædningen. Apostolikeren tog da i medfor af Volkmars kanoniske valg parti for denne, hvorimod kejseren af valgstriden tog anledning til at stotte Rodolf[1]); og således kom de to til at stå imod hinanden, idet hver især påstod at have retten på sin side. Da Volkmar nu, alt som tiden skred, vedblev at overhænge hoffet i Roma og faldt apostolikeren til byrde med sit anliggende, skikkede denne brev efter Rotholf og indstevnede ham, der dengang var hos kejseren, til uvægerligen at give mode. Da kejseren fik det at hore, blev han ikke lidt fortrydelig, men tilskyndede ikke desto mindre Rodolf til at indstille sig til forhor for ikke ved sin udebliven at pådrage sig skin af ulydighed; desuden medskikkede han ham tvende dekretister og tvende legister, de forste nemlig til at bistå ham efter den kanoniske ret, men de sidste til at fore hans sag efter Romerretten. Da rettergang derefter var indledet, og begge parter havde fremfort en stor mængde bevisligheder, uden at sagen dog kom til nogen endelig afgörelse, vendte Rotholf tilbage til kejseren, medens Volkmar blev hos apostolikeren. Således herskede på begge sider ikke ringe forvirring; ti såsom daglig svarere beskyldninger opdukkede både fra apostolikeren og fra kejseren, frygtede de troende, som havde provet pinagtigheden af et kirkebrud, at kirken nu påny skulde udsættes for svar forargelse. Imidlertid sagsogte den unge konge[2]) af overmod og nidkærhed for Rotholf på hadefuld vis dekanen og nogle kanniker i Konfluentia, berovede dem deres indkomster og lod deres boliger og besiddelser forstyrre. Herover end yderligere opbragt

1) I følge konkordatet (overenskomsten) 1122 imellem kejser Henrik V og pave Kalixtus II tilkom ved dobbeltvalg udnævnelsesretten kejseren. — 2) ɔ: Henrik.

besluttede apostolikeren sig til at forfremme Volkmar til overhoved for kirken i Treveri. Men da dette kom kejseren for øre, lod denne sine sendinge underrette paven om, at dersom han imod kejserens vilje prøvede på at forfremme Volkmar til den øverste præsteværdighed, måtte han være fuldelig forsikret om, at det for bestandig var helt ude med det gode forhold imellem dem; og han vedföjede endog nogle skrækkelige trusler, som sendemændenes hensynsfuldhed imidlertid forbød dem at fremføre. Men da apostolikeren og kejseren var så uenige, førte alle deres bestræbelser til slet intet uden lutter forvirring, så der ikke var den del, hvorom de kunde komme til en afgjort beslutning. Iblandt meget andet indledte kejseren da også underhandlinger med apostolikeren for at formå ham til at sætte kejserkronen på hovedet af hans sön kongen; men da han ikke fandt paven tilgængelig for hans forestillinger, udsatte han den attråede indvielse til gunstigere lejlighed.[1]) Der var også nogen grund til apostolikerens vægring; ti han sagde, der kunde ikke være to kejsere, som herskede på én gang, og sönnen kunde derfor ikke lade sig smykke med de kejserlige værdighedstegn, når faderen ikke først vilde lægge dem fra sig.

12. Om tvedragten imellem kongen og ærkebiskoppen af Kolonia.

Medens dette stod på, begav det sig, at ærkebiskop Filip af Kolonia lod nogle købmænd fra Duseburk, der lagde vejen igennem det ham tilhørende

---

1) Stedet er ikke klart. Måske menes der, at det er paven, der under forskellige påskud (occasionibus) skyder indvielsen fra sig. Occasio i denne betydning forekommer hos Arnold.

land, anholde og sætte fast og beholdt deres kram til straf for en uret, de havde tilföjet ham. Kobmændene gik, da de slap ud, med deres klage til kejserens sön, kongen, eftersom deres stad tilhorte riget. Kongen skikkede derfor ærkebispen det bud, at han skulde lade dem få deres gods tilbage. Denne vægrede sig imidlertid, så længe de ikke gav ham den forlangte fyldestgörelse; og således vendte de tomhændede tilbage til deres herre, som anden gang sendte bud, men uden at udrette noget. Tredje gang skikkede han hen og befol under sin nådes forlis, at det kobmændene fratagne gods skulde tilbagegives dem. Dette optog ærkebiskoppen såre ilde og sagde, at ingen kunde tjene to herrer[1]), hvorfor tvende fyrster ikke kunde regere. Men da disse ord forebragtes kongen, blev han hæftig vred, indstevnede en herredag og bod ærkebispen at indstille sig til forhor. Da denne udeblev, satte han ham en anden herredag; og da han heller ikke indfandt sig der, satte han ham en tredje til Moguntia[2]), hvorhen ærkebispen i folge sine venners råd begav sig i forening med mange höjbyrdige mænd. Men med disse var der i al stilhed truffet den aftale, at de ved nattetide en for en skulde indfinde sig og aflægge kongen troskabsed. Da biskoppen således så sig enhver udvej afskåren, gjorde han, hvad den bydende nod fordrede, og gav på alt kongen det tilsvar, denne onskede sig. Med hensyn til den ovennævnte ytring, der lagdes ham til last, rensede han sig ved en ed, som han aflagde på, at han ikke havde brugt den i nogensomhelst for kongen nedsættende betydning. Tillige måtte han aflægge endnu en ed som folge af den mistanke, kongen

1) Smnl. Matth. 6,24. Luk. 16,13. — 2) Denne synes afholdt i begyndelsen af året 1185.

nærede til ham, fordi han var dragen til kongen af Anglien[1]), og som var opstået i anledning af hertug Henrik, der dengang som landflygtig opholdt sig i Anglien. Desuden måtte ærkebispen bøde tre hundrede mark til kongen og slap således bort. Men fra den tid drog han sig tilbage fra forbindelsen med kejseren og hans sön og beklagede höjligen den store troskab, han havde udvist i rigets tjeneste. Tillige begyndte han at befæste Kolonia med en såre stor vold og tårne. Desårsag havde kejseren ham mistænkt for at omgås med statsfarlige planer.

13. Om Sifrids død og hans efterfølger Harthvik.

Efter disse dages forløb døde ærkebiskop Syfrid af Brema[2]) og fik den herre Harthwig, kannik ved den der værende kirke, til sin efterfølger.[3]) Denne udfoldede også til at begynde med en travl virksomhed og fik ikke uden anstrængelse mange af de ejendomme tilbage, som på grund af nogle formænds ligegyldighed var overdragne fremmede til len. Også grevskabet Thietmarcien, som grev Adolf med voldshånd havde bemægtiget sig, gjorde han indtrængende fordring på[4]); og da greven indså, at han ikke havde fuldgyldig ret til besiddelsen, afstod han også grevskabet, men fik til gengæld i fast rente af biskoppen to hundrede skæpper havre efter byen Stades mål. I løbet af samme tidsrum vendte hertug Henrik, efter at hans udlændigheds dage var tilendebragte, tilbage til sine fædres land[5]) og fæstede bolig i Bruneswik, tilfreds med sin fædrenearv, som dog for en

1) 1184. — 2) 24. Okt. 1184. — 3) Hartvig valgtes 25. Jan. 1185 og fik kongelig stadfæstelse 22. Febr. s. å. — 4) Se st. 1 slutn. — 5) Okt. 1185.

stor del på voldsvis var taget i besiddelse af mange forskellige. Kejseren gav ham imidlertid ofte i sine breve ved gode og trøsterige ytringer det bedste håb; men forskellige omstændigheder afholdt ham fra at opfylde samme. Ti enhver modgang, hvoraf kejseren på de tider ramtes, enten den så hidrørte fra apostolikeren, Kolonierærkebispen Filip eller Danernes konge Kanut, der var gift med en datter[1]) af hertug Henrik, skrev han af mistænksomhed på hertugens regning, fordi han troede, at den var ham voldet enten af hertugen selv eller i det mindste for hans skyld; og som følge heraf var også den iver, hvormed kejseren tog sig af Henriks sag, lovlig treven. Straks ved sin hjemkomst havde hertugen dog den store glæde at erfare hr. Harthvigs ophöjelse til overhoved for Bremerkirken; og eftersom Henrik engang i sine lykkelige dage havde haft denne mand til sin fortrolige og notar og desuden havde skaffet ham et kanonikat i Brema, udbad han sig nu et møde med ham på et sted, han selv måtte finde belejligt. Dertil vilde Harthvig imidlertid slet ikke bekvemme sig, idet han holdt sig for god både til at se og hilse på Henrik og derved viste, at han var af den sort venner, som ikke holder ud i de onde, men kun i de gode dage, og at hans venskab ikke var af den sjældne, men kun af den sædvanlige slags; ti

Mængden vurderer en ven kun efter gavnet, han gör.[2])

14. Om hr. biskop Thideriks valg.

Imidlertid stod Lubikerkirkens bispestol ubesat, efterdi kejseren, som ovenfor sagt[3]), opholdt sig i Italien. Men da ærkebispen så, hvor trevne kanni-

1) Gertrud. — 2) Ovid. — 3) Se st. 11.

kerne ved samme stol var med hensyn til bispevalget, blandede han sig selv i ordningen af dette anliggende og indstevnede ved brev alle kannikerne til at møde i Hammenburk på Herrens åbenbarelses dag[1]), for at han kunde træffe aftale med dem desangående. Da han imidlertid opholdt sig i Stadium, kunde han for vinterisens skyld ikke komme over floden[2]); og således måtte kannikerne vende hjem igen, uden at der var kommet noget ud af den rejse, de havde gjort. Derefter kom ærkebispen för salig Marias renselsesdag[3]) til Lubeke, hvor han traf kannikerne i strid om valget. Flertallet var nemlig kommet overens om at vælge ærkebispens egen broder[4]), der var abbed i Hersevelde; men et andet parti var blevet enigt om at vælge provsten ved den der værende kirke, hvis navn var David. Da imidlertid ingen af parterne var i stand til at sætte sin vilje igennem, enedes tilsidst begge parter om at lade valget falde på hr. Thideriks person; denne var provst i Sigeberge og Kevena og en retsindig, mild og from mand. Da han var fraværende, men gennem kannikerne havde fået meddelelse om, at valget var faldet på ham, begyndte han på enhver vis at frabede sig det, eftersom det tyktes ham, at han var hel uværdig til at overtage så overordnet og betydningsfuld en værdighed, hvorfor han også höjt og lydelig udtalte, at man ved at vælge ham havde pålagt ham en byrde, der var större end æren. Ikke uden tårer forsikrede han dette og ydmygede sig i sandhed, alt eftersom skrevet står: „Jeg er ikke en profet, og jeg er ikke en profets sön“[5]), og da han alligevel på ærkebispens egen og grev Adolfs opfordring omsider havde givet sit sam-

1) 6. Jan. 1186. — 2) Elben. — 3) 2. Febr. s. å. — 4) Segebodo. 5) Amos 7,14.

tykke, blev han for ikke at få udseende af, at han gik letsindigen til noget sådant, endnu hele det år i sit provsti Kevena, indtil han endelig ved vintertide i forening med ærkebispen mødte kejseren, der dengang kom hjem fra Italien, i Gellinhusen. Der modtog han den ærkebiskoppelige indklædning af kejserens hånd, hvorefter han vendte tilbage til Brema med ærkebispen og af samme på söndagen „Kom os ihu, Herre!“[1]) salvedes med helliggörelsens olje, indviedes og prydedes med bispehuen. Derfra fik han grev Adolfs hædrende følgeskab til Lubeke, hvor han ankom lille Juleaften.[2]) Da klærkerne og hele folket i byen gladeligen modtog ham med hymner og lovprisninger af gud, ydmygede han sig i lighed med Herren, der forringede sig selv[3]), så han mødte dem, som gik ham imøde, ikke båren af en rigtsmykket ganger, men af et stakkels asen; ham lig gik biskoppen uden sko på sine bare fødder dem i møde, der mødte ham i sligt festoptog. Heller ikke efter at han således var endelig indsat i sit bispesæde, veg han af fra ydmyghedens vej, men viste sig mild og omgængelig imod alle. Tillige hengav han sig, fuld af inderlig barmhjærtighed, til udøvelsen af fromme gerninger, var kysk, ædruelig, tugtig og en så sand dyrker af religionen, at han derved tækkedes både gud og mennesker.

15. Om kongens bryllup.

Medens dette gik for sig, tog kejserens sön, kongen, Sikuleren Wilhelms faster til ægte i Italien og

1) En del af söndagene i kirkeåret fik navn efter de ord, hvormed messen den dag indlededes. Denne söndag, den fjerde i advent, faldt i året 1186 på den 21. Dec. — 2) 23. Dec. 1186. — 3) Smnl. Filipp. 2,7.

höjtideligholdt sit bryllup på grænseskellet imellem Papyenserne og Mantuanerne.[1]) Da han vilde, at dette bryllup i medfør af hans kongeværdighed skulde holdes med stor glans, indbød han alle höjbårne ikke blot fra Italien men også fra de tevtoniske landsdele til at give møde; og iblandt de sidst nævnte opfordrede han ærkebiskop Filip af Kolonia på det indstændigste og med mange bönner til endelig at indfinde sig og lade enhver strid være glemt. Men som ærkebispen alt med et stort følge havde givet sig på vejen, satte et ilbud fra hr. ærkebiskop Konrad af Moguntia uopholdelig efter ham, frarådede ham på det bestemteste denne rejse og forsikrede ham, at han aldrig vilde vende tilbage til Kolonia fra festen. Skræmmet ved dette ord af udsendingen bad han sig derfor undskyldt for sin udebliven fra bryllupet ved at foregive sygdom, men vakte derved kun större mistanke både hos kongen selv og hos dennes tjenere.

16. Om landgreven og kongens moder.

Ved samme tid forskød kejserens søstersön[2]), landgrev Lothewig af Thuringia den hustru, han hidtil havde haft[3]), idet han brugte deres kødelige frændskab som påskud til at hæve ægteskabet, hvorefter han tog Danekongen Kanuts moder[4]) til ægtemage. Da hun med mange skatte og et rigt indbo var draget ud fra sit land, kom landgreven hende i møde til floden Egdora, modtog hende af kongens og hans biskoppers hånd og drog derefter sin vej med glæde.

1) Brylluppet stod 27. Jan. 1186 i Majland, og bruden var Roger II's datter Konstantia, en søster til Wilhelm I, hvis sön var den nævnte Wilhelm II. — 2) Kejserens søster Judith var gift med Jern-Ludvig af Thüringen. — 3) Margareta, grevinde af Kleve. — 4) Valdemar den stores enke Sofie.

Men grev Adolf fulgte hende med störste hæder igennem sit land og forsynede hende i rigeligt mål med alt, hvad gæstevenligheden kræver, både for at vise kongen ære og som følge af sit venskabsforhold til landgreven.

17. Om tvedragten imellem hr. pave Urban og kejseren.

Imidlertid døde pave Lucius[1]), og hr. Urban blev ophöjet på apostelstolen. Da der imellem ham og den herre kejseren i anledning af de ovenomtalte[2]) anliggender, som endnu henstod helt uafgjorte, plejedes forhandlinger, optrådte den herre paven i sin retsiver som en ihærdig talsmand for den hellige romerske kirke og gjorde uforfærdet krav på, hvad der med rette tilkom ham, uden deri at lade sig skræmme af det jordiske riges øverste. Således anklagede han kejseren i anledning af fru Mektildis ovenomtalte arv, som han påstod, at Frederik med urette havde sat sig i besiddelse af. Tillige forsikrede han, at kejseren ingen ret havde til at lægge hånd på bispernes efterladenskaber; ti når man efter disse kirkeherrers død fraraner kirkerne arven, finder de tiltrædende ny bisper bemeldte kirker ligesom gennemplyndrede og byttehærgede og tvinges sålunde i visse måder til selv at vise sig som uretfærdige ransmænd, eftersom de er nødte til at dække tabet af de således inddragne indkomster. Endnu en tredje beskyldning rejste han imod kejseren, nemlig for at denne havde opløst en stor mængde abbedissesamfund, idet han på grund af disses overdrevne störrelse og under påskud af at råde bod på stedfindende brøst havde lagt beslag på

1) † 25. Nov. 1185. — 2) Se st. 11.

indkomsterne; hvorhos han rigtignok tillige havde fjernet personerne, men uden at han til guds ære og kirkens fremvækst havde sat andre af en bedre ordensregel i de foregående sted. På alt dette hørte kejseren imidlertid, om end ikke gerne, så dog uden at tabe tålmodigheden, eftersom han indtrængende drev på indvielsen af sin sön. Men netop til udførelsen af denne handling viste den apostoliske herre sig aldeles uvillig, idet han nemlig efter anvisning af sin formand erklærede, at han slet ikke kunde pryde kejsersönnen med tegnene på den kejserlige værdighed, så længe faderen endnu selv bar disse. Imidlertid opnåede den ovennævnte, til ærkebiskop i Treveri valgte Volkmar imod kejserens vilje ved hr. pavens hånd at forfremmes til overpræstedömmet.[1]) Da kejseren hørte det, blev han overmåde vred; og fra den dag af rejste der sig det mest åbenlyse fjendskab imellem ham og den apostoliske herre. Dette medførte ikke ringe forstyrrelse i guds kirke. Ti medens verdens tvende bærere indbyrdes lå i splid, opstod der samtidig forvirring imellem elementerne, prælaterne nemlig, da disse ønskede at tækkes begge parter.

Skyld i denne forvirring var for en ikke ringe del kejserens sön. Denne, der omtrent samtidig opholdt sig i Longobardien, lod nemlig en biskop der hente til sig og spurgte ham: „Sig mig, klærk! af hvem har du fået den biskoppelige indklædning?“ Bispen svarede: „Af den herre paven.“ Kongen spurgte ham igen: „Sig mig! af hvem har du fået den biskoppelige indklædning?“ og bispen svarede pány: „Af den herre paven.“ Da imidlertid kongen for tredje gang ord til andet gentog sit spörgsmål, svarede biskoppen: „Herre! jeg ejer ingen kongelige len og har hverken kongelige

1) 1. Juni 1186.

tyender eller gårde; følgelig har jeg paven at takke for det stift, som jeg forestår.“ Da bød kongen i sin harme, at man skulde slå præsten med næver og trampe ham med hæle i gadeskarnet, en udåd, der mishagede alle, da sligt ikke siden Decius' tider var hørt om nogen konge.

Apostolikeren rastede imidlertid ikke, men vedblev at føre klage over kejseren i de tre fornævnte punkter, det vil sige i sagen om fru Mektildis arv, om bispernes efterladenskaber og om abbedissernes indkomster, ja! gik endog så vidt, at han åbenlyst indstevnede Frederik og truede ham med bandsættelse og udstødelse af kirken. I denne klage fandt han fornemlig medhold hos Kolonierærkebispen Filip, der følte harme over, at alt bispernes rørlige gods ved disses død skulde hjemfalde til kejserens kasse. Kolonierens anskuelser billigedes desuden af Konrad af Moguntia og ærkebiskop Volkmar af Treveri, og til disse sluttede sig endvidere tolv biskopper, hvoriblandt den mest fremtrædende var Bertold af Metæ, den samme, som ilede Volkmar i møde, da han kom tilbage, efterat apostolikeren havde indviet ham, og beredte ham den ærefuldeste modtagelse[1]) ikke blot indenfor grænserne af sit stift, men endog udenfor dem. Hans optræden ved denne lejlighed forbitrede svarligt kejseren, som deraf så, at han havde glemt al den godhed, han tidligere havde vist ham. Samme Bertold var nemlig, som det findes omtalt i den foregående bog[2]), efterat være valgt til at klæde Bremerstolen, bleven afsat af pave Alexander og kom da som en fattig flygtning til den herre kejseren. Denne ynkedes over ham og gav ham så venlig en modtagelse, at han selv ved hans komme rejste sig fra

1) 1187. — 2) bog II st. 9.

sit sæde, gik ham i møde, førte ham ind ved hånden og lod ham tage plads ved sin side. Fremdeles vedblev han som vært at vise ham samme hæder og gæstfrihed og vilde aldrig give sit samtykke til, at han forlod ham, förend han fik en gunstig lejlighed til at anbringe ham på en sikker og hæderlig plads. Dette skete virkelig også. Ti da stolen i Metæ siden blev ledig, ophöjede han ham med största ære på denne.[1]) Da derfor kejseren nu så, hvor lidet han påskönnede så store velgerninger, og hvor snart han var gået over til modpartiet, lod han sine mænd fordrive ham fra bispestolen, hvorpå biskoppen som flygtning begav sig til Kolonieren Filip, der overdrog ham præbenden „Til de hellige Apostler“ i Kolonia[2]); og stolen i Metæ mätte således, da hverken han eller nogen anden forestod bispedömmet, stå ubesat i mange dage. Ligervis var moderkirken i Treveri et bytte for endeløs forvirring og forstyrrelse; ti Rotholf, som var udnævnt af kejseren, sås ved dennes hjælp i besiddelse af de timelige indkomster, medens Volkmar, hvem apostolikeren som følge af hans kanoniske valg havde indviet, ikke havde overflødighed hverken på kirkeligt eller verdsligt gods.

18. Om kejseren og ærkebiskoppen af Kolonia.

Da kejseren derfor var vendt tilbage fra Longobardien[3]), lod han af hensyn til hr. pavens hårdnakket fjendske stemning alle veje over Alperne og i alle de omliggende landstrog spærre, så at man ikke i noget-

1) Under navn af Bertram. — 2) Bertold fordreves i Juni måned 1187. Derpå levede han som privatmand af sin præbende ved St. Gereonskirken i Köln, hvor han tidligere havde været kannik. — 3) I Avgust Måned 1186.

somhelst anliggende kunde søge til apostelstolen. Derhos tilkaldte han Kolonieren Filip[1]) og begyndte at forhandle med ham om hr. pavens umedgörlighed, da han vidste, at ærkebispen også var pavens stedtræder, hvor det galdt afgörelsen af retssager, hvisårsag han ønskede nærmere at udforske hans sindelag og vilde vide, hvortil han havde at holde sig med ham. Apostolikeren havde nemlig overdraget Kolonieren værdigheden som legat[2]) for Romerkirken og tillige skænket ham forrangen blandt sine lydbisper, på det at han på apostolikerens vegne kunde prøve hver enkelts sag, for at guds kirke ikke skulde være uden retspleje, da kejseren, som sagt, havde spærret Alpevejene. Da derfor kejseren fremstillede den apostoliske herres urimeligheder og forespurgte, hvad han turde vente sig af ærkebispen, svarede denne: „Herre! hvad mig angår, kan I spare eder enhver tvivl og være forsikret om, at jeg ingensinde skal svige den retfærdige sag. I har jo mer end én gang set prøver på mit sindelag imod eder, så I deri må have den bedste borgen for, at I trygt kan fæste lid til mig. På samtlige biskoppers vegne være det eder imidlertid sagt: „„Ifald I kunde beslutte eder til at gå lidt mildere frem imod os og ved kejserlig gunstbevisning lette den os pålagte byrde, så vilde vi lægge så meget större hengivenhed for dagen, som vi derved i enhver henseende vilde blive eder tjenligere til ethvert foretagende. For öjeblikket føler vi os derimod, om ikke uretfærdigt, så dog i det mindste utilborligt trykkede af visse pålæg. Desårsag for-

1) Om dette møde virkelig kom i stand, er tvivlsomt, da forskellige kilder beretter, at Filip i årene 1186 og 1187 lige indtil begyndelsen af året 1188 holdt sig borte fra kejseren. — 2) Repræsentant.

mener også den apostoliske herre, at han er i sin gode ret til at føre klage imod eder, al den stund kirkernes formue ved bispernes død inddrages, så at den ny biskop, når alt det rørlige gods og indkomsterne for det løbende år går tabte, ved sin tiltræden finder det hele tömt og ryddet. Skulde I derfor under retsforbehold og i henseende til vor tjeneste af kejserlig mildhed herefter være villig til i dette punkt at skåne os, tilbyder vi herved i ydmyghed vor retslige mægling imellem eder og den herre paven, medens vi i modsat fald ser os aldeles ude af stand til at afvige fra sandhedens vej.““ Dertil svarede kejseren følgende: „Vi har for vist fornummet, at vore formænd, de gamle kejsere, ved bispernes dødelige afgang har haft den ret uden nogen indskrænkning og med fuld frihed at meddele agtede personer den biskoppelige indklædning. Da vi imidlertid har fundet, at samme vore formænd af egen fri vilje har gjort ændringer heri, godkender vi disse forandringer, hvorimod vi under ingen omstændigheder tilsteder nogen at røre ved den svage gnist af vore rettigheder, som vi endnu finder, at man har ladet os beholde. I bør derfor nöjes med at beholde den ret, I har forefundet, og som lægger det så kaldte kanoniske bispevalg i hænderne på eder. Så meget være eder imidlertid vitterligt, at så længe kejsernes tykke rådede i disse anliggender, så man på bispestolen flere retsindige præster, end nu til dags, da de sættes på bispetronen ved valg! Ti kejserne tog ved indklædningen hensyn til præsternes værdige livsvandel, men nu tager man ved valget större hensyn til menneskegunst end til Vorherre.“ Af dette ordskifte indså kejseren, at ærkebispen holdt med apostolikeren, og sagde derfor til ham: „Da I, som jeg altså hører, er uenig med mig, ønsker jeg, at I udebliver fra den herredag, som agtes

afholdt i Gejlenhusen, hvor en bispesammenkomst vil finde sted." „Eders vilje ske!" svarede ærkebiskoppen.

19. Om udfærdigelsen af en skrivelse fra biskopperne til paven.

Derefter tilsagde kejseren en almindelig herredag til Gejlenhusen[1]), hvor en mængde bisper og fyrster gav møde. Her trådte kejseren frem i forsamlingen og tiltalte den med følgende ord: „I höje præster, bisper og fyrster, som alle huser retsind i eders hjærte! Vi beder eder lægge mærke til det, jeg her har at sige. Hvor store genvordigheder paven fører over mit hoved, turde være eder vitterligt; hvormed jeg har forskertset hans nåde, indser jeg imidlertid ikke. Det eneste, jeg med vished véd, er, at jeg aldrig har lagt an på at fortörne ham og ingensinde har foretaget noget imod hans bud eller vilje, ligesom jeg heller aldrig har stillet ham utilbørlige eller ubillige krav. De beskyldninger, han har kunnet rejse imod mig, har jeg besvaret, ikke med vrede og påståelighed, men, som det sig sömmer, i lydighed og med klar redegörelse for alt. Og såsom min uskyld i ethvert af disse stykker står mig bi, lader jeg mig derfor ej heller skræmme, men er dog for mit vedkommende villig til af agtelse og ærefrygt for den hellige apostelstol at behandle hr. paven som en kær og ærværdig fader, såfremt det måtte tækkes ham at behandle mig som en kær og lydig sön. Forsåvidt som han imidlertid for at ydmyge mig har udtænkt beskyldninger, som jeg end ikke vil kalde ubillige, men slet og ret meningsløse, er det mit håb, at jeg med guds nådige bistand og eders råd og hjælp

1) Denne åbnedes 28. Nov. 1186.

uforfærdet må kunne give ham svar på alt sligt. Dette er, hvad jeg på mine egne vegne har at sige. Men nu for eders vedkommende bor det omhyggeligt overvejes, hvad her er at göre. Hr. paven kalder det nemlig uret, at lægmænd ejer tiender, som Herren åbenbart kun skal have tillagt dem, der gör tjeneste ved alteret; og medens alene tienden til disse har hjemmel i skrifterne, soger han, stottet på disse, at afskaffe tienden til de verdslige herrer.[1]) Og vel véd vi, at det oprindelig ikkun var præsterne og leviterne, som gud tillagde tiender og ofre. Men da kirkerne på kristendommens tid foruroligedes af deres modstandere, overdrog de, da de selv ikke var i stand til at værne om deres eget, samme tiender til höjmægtige og höjbårne mænd for hos disse at finde forsvar. Hr. paven forsikrer også, at ingen har ret til at opkaste sig til beskytter (foged) for kirkernes ejendomme og mænd, men vil, at, ligesom kirkerne er grundede ved kejsernes og fyrsternes fri vilje og fri gave, således skal kirkegodset også udelukkende stå til prælaternes[2]) fri rådighed. Men ihvorvel dette, som det synes, vilde være en velgerning for prælaterne, tvivler jeg dog på, at det bestående, som skik og brug fra arilds tid har gjort til vedtægt, og som denne vedtægt selv ved at gå i arv fra slægt til slægt har givet retsgyldig overleverings hævd, så let lader sig ændre. Dermed må der være sagt tilstrækkeligt også med hensyn til eder. Men nu spørger jeg, I kirkestyrere! hvad jeg under disse forhold kan vente mig af eder, både hvad jeg må frygte, og hvad og hvor meget jeg på eders troskab tör vove. Som det imidlertid er Herrens eget bud at give gud, hvad

1) Sammenhængen viser, at dette er kejserens mening. — 2) De kirkelige foresatte.

guds er, og kejseren, hvad kejserens er[1]), så er det ligeledes min begæring, at I yder hr. paven som Kristi statholder den skyldige lydighed, men på den anden side ej heller tilsidesætter agtelsen for den af gud indstiftede ret.“

Ved disse kejserens ord rejste hr. Konrad af Moguntia sig og nyttede det gunstige öjeblik til følgende udtalelse: „Herre! vi bede eders herlighed agte en smule på vore ord. Vi er öjensynlig i en alvorlig forlegenhed,

Og det står ej til os en strid som eders at jevne.[2])

Ti på den ene side er vi, som I nylig bemærkede, pligtige at give gud, hvad guds er, men på den anden side at give kejseren, hvad kejserens er. Vor andelige fader, hr. paven, står over alle, og ham skylder vi derfor den mest redebonne lydighed i et og alt; men eder, som gud har ophöjet til Romerrigets fyrste og kejser, hvem vi har aflagt vor hylding, og fra hvem vi har vort timelige gods, er det vor pligt at forhjælpe til hævdelsen af alle eders rettigheder. Uden derfor at foregribe bedre råd foreslår jeg med eders tilladelse udfærdigelsen af en skrivelse i samtlige biskoppers navn til hr. paven for at påminde ham om at forliges med eder og fyldestgöre eders billige krav.“

Dette forslag vandt såvel kejserens som alle biskoppernes bifald; og brevet blev med kejserens samtykke skrevet, forsynet med samtlige biskoppers segl og overbragt paven, der, da han læste det, studsede over dette uventede omslag i biskopperne stemning; ti det syntes heraf at fremgå, at disse, uagtet han havde antaget sig deres sag, selv havde sluppet den. Ligefuldt stod han imidlertid ved sit forsæt og kom

1) Smnl. Matth. 22,21. Mark. 12,17. — 2) Vergil.

til Verona med den beslutning på grundlag af de ovennævnte klagepunkter[1]) at lade kejseren lovformeligt stevne og udstøde ham af kirken. Men Veronenserne gik til ham og sagde: „Fader! vi er kejserens vasaller og venner, hvisårsag eders hellighed anmodes om ikke her i vor by og for vore öjne at udstøde vor lensherre, men af agtelse for vor tjenestepligt at udsætte afsigelsen af dommen til en bedre lejlighed.“ Paven föjede dem i deres begæring og drog bort; men skönt han alt i den nærmeste fremtid havde i sinde at udstøde Frederik, tøvede han dog med at afsige dommen, indtil døden forekom ham[2]); og kejseren undgik således bandstrålen.

20. Om opførelsen af en borg og bymændenes særret.

I løbet af de samme dage begyndte grev Adolf at opbygge borgen ved Travenas munding.[3]) Dengang da kejseren lå for byen Lubeke[4]), havde Sklaverne nemlig afsvedet hin borg. Adolf valgte imidlertid ikke det gamle sted til byggeplads, men grundlagde nu borgen, der tilforn havde ligget i vandet, på havbredden ved selve indsejlingen til Travena, for at man fra den ny borg lettere måtte kunne overvælde sørøverne under deres forsøg på at trænge ind. Dette grevens foretagende vakte dog stærkt røre iblandt borgerne i Lubeke, eftersom greven af dem krævede told, som de enstemmig nægtede at give, i hvilken anledning der rejste sig en stor strid imellem dem og ham. Greven påstod nemlig, at han havde ret til at kræve told af dem, da de på hertug Henriks tid dér havde måttet tolde ved gennemfarten. Bymændene forsikrede imidlertid, at dette ikke var

1) Se st. 17 beg. — 2) † 29. Okt. 1187. — 3) Travemünde. — 4) Bog II, st. 21.

sket i følge en retsbestemmelse, men kun grundede sig på en tilladelse, som hertugen for at vedligeholde borgen foreløbig havde udbedt sig. Denne bymændenes vægring havde til følge, at greven helt fratog dem nydelsen af den ret, de tidligere fandtes i besiddelse af, til afbenyttelsen af floder, græsgange og skove på hans enemærker. Derhos lod han tillige nogle Lubekere, der drev handel i hans byer Thodeslo og Hammenburk, anholde og sætte fast og deres varer tage i pant for tolden. Og skönt Lubekerne gentagne gange beklagede sig for kejseren derover, og denne tidt og ofte skikkede sine sendemænd til de stridende parter for at genoprette freden imellem dem, udrettede bymændene dog længe intet til fremme for deres sag. Omsider fritoges de imidlertid ved kejserens mægling fra at give told, og forlig kom i stand på det vilkår, at de måtte udrede tre hundrede mark sølv til greven, imod at denne skulde opgive sin ret til at kræve told af dem; ligervis måtte de i vederlag for græsgangene betale to hundrede mark sølv og skulde da have fri ret til at nyde godt af floder, græsgange og skove fra havet lige hen til Thodeslo med undtagelse af dem, som ved hertug Bernards afståelse og kejserens overdragelse var tillagte munkene i Reynevelde til deres underhold. Til brugen af det øvrige fik Lubekerne kejserlig bevilling, på det at deres rettigheder ikke i tidernes løb omsonst skulde kunne rokkes af nogen.[1])

21. Om kongens søsters tilbagesendelse og hans moders tilbagekomst.

På samme tid skikkede kejseren ansete sendemænd til kong Kanut efter resten af de penge, som

1) Kejserens privilegium af 19. Sept. 1188.

hans fader Waldemar havde lovet kejserens sön i medgift med datteren, og som Kanut også tildels havde udbetalt.[1]) Men i anledning af de misforståelser, der, som ovenfor sagt[2]), herskede imellem ham og kejseren, tog kongen i betænkning at udbetale pengene. Kejseren sendte da kongen hans søster tilbage, ukrænket og med samme udstyr, som hun tidligere havde medbragt[3]), ikke fordi han greb lejligheden til at forstøde hende, men fordi overenskomsten var brudt. Dette optog Kanut ilde og begyndte fra den dag af at øve åbent fjendskab imod kejseren, idet han erklærede, at hele Wagirernes, Holtsaternes, Sturmariernes og Polabernes land lige hen til Albia med rette tilhørte ham, og jævnlig lod det hjemsøge af de Sklaver, som han havde knyttet til sig. Også hans moder blev forstødt af landgrev Lothewik[4]) og måtte uden hæder vende hjem til sit fødeland, hvor hun beklagede sig over, at hun i mange stykker var bleven fornærmet af sin ægteherre.[5]) Dette æggede Kanut endnu mere og bestyrkede ham i den mening, at han var i sin gode ret imod Tevtonerne.

22. *Om ærkebiskoppens ledingstog.*

I de samme dage havde ærkebiskop Harthwig af Brema dels selv samlet, dels hvervet en krigshær, trængte med stærk hånd ind i Thietmarcien[1]) og tvang dem, der knyede imod ham, til overgivelse. Thietmarcerne lovede imidlertid for at fri sig en grænseløs stor sum penge, og biskoppen vendte så-

1) Se st. 2. — 2) Se st. 7 sl. — 3) Se st. 2. — Knuds søster må være vendt tilbage midt i året 1187. Se bog II, st. 21 beg.; smnl. den i sidste anm. til st. 20 opgivne datum. — 4) Se st. 16. — 5) Det synes, at landgreven har forskudt hende i året 1187. — 5) Se st. 16 beg.

ledes med stor pral hjem igen til sit og stod nu i den formening, at han lykkeligt havde tilendebragt det hele. Men det skete gav anledning til, at hans kirke ramtes af en ydmygelse, for ikke at kalde det en alvorlig tort. Ti da grev Adolf af Skowenburg, greven af Aldenburg og andre höjbårne herrer kræ-vede den sold, som ærkebiskoppen havde lovet dem for deres leding, drev nøden denne, der hverken ev-nede at give det, som han havde lovet, eller at er-statte meget andet, som han til ingen nytte havde fortæret, til for tre år med ed at forpligte sig til at give afkald på sine oppebørsler af kirkegodset, for at hele gælden således fuldstændig kunde dækkes. Biskoppen måtte så selv tage sit underhold af det, han kunde få ind i stolepenge[1]) og for kirkeindvielser. Men Thietmarcerne, der ikke så sig i stand til at be-tale, gik over til biskop Waldemar af Sleswik, en sön af den kong Kanut, som Sveno havde ladet byde sammen med Waldemar til gæstebud og dér snig-myrde.[2]) Biskop Waldemar var en hovedrig mand, da hans formue ikke alene skrev sig fra hans bispe-indtægter, men tillige fra hans faders såre vidtløftige arvegods, der var blevet i hans eje. Ham gav Thiet-marcerne gisler, optoges fra den dag af i Danernes rige og tjente nu hellig Petrus i Sleswik, som de til-forn havde tjent ham i Brema. På den vis lemlæstedes altså Bremerkirken som følge af Hartwiks efterladen-hed. Ti ærkebiskoppens magelighed var for stor, til at han kunde overkomme at generhverve de tabte får.[3])

1) En årlig afgift, som kirkerne betalte til biskoppen. — 2) Hel-mold bog I, st. 84. — 3) Smnl. Luk. 15,4.

Fjerde bog.

1. Klagemal over kirkens og i synderlighed kirken i Jerusalems ødelæggelse.

Men imidlertid rinder der tårer, drages sukke, og en røst af gråd og hylen[1]) stiger i vejret. Menneskenes inderste er nemlig forstyrret og forvirret af uvant skræk, deres hjærte skælver, åndens blomst er visnet, og den skrivendes hånd lammet. Ti som følge af fjendens klinte, der kvæler Kristi høst, griber tornenes forargelser således om sig, at den hellige kirkes ager ikkun bærer sparsom hvede og helt igennem skæmmes af avner.[2]) Ti hvor er der en vis[3]) og forstandig? hvor er der lov og ret, hvor retfærdighed, gudsfrygt, fred, sanddruhed, kyskhed i ægtestanden eller åndelighed i den enlige stand? Mon ej, som profeten[4]) siger, banden og manddrab, lögn, tyveri og hor er brudte ind mere end i de gamle dage, og blodskyld rører ved blodskyld? Monne ikke, som det hedder hos Ysajas[5]), den unge er overmodig imod den gamle og den ringeagtede imod den ærede? Desårsag er deres inderste med grund forvirret og deres hjærte skælver. Ti for disse tings skyld trues de af guds dom, den ingen kan undfly, men som han, al barmhjærtigheds fader[6]) endda håndhæver snarere til advarsel end til fordömmelse, idet han alligevel kun slår med skånsom hånd, efterdi han vistnok øver retfærdig gengæld, men endda med tålmod oppebier

1) Smnl. Matth. 1,18. Jer. 31,15. — 2) Smnl. Matth. 13. Mark. 4. Luk. 8. — 3) 1 Kor. 1,20. — 4) Smnl. Hoseas 4,2. — 5) Smnl. Es. 3,5. — 6) 2 Kor. 1,3.

bedringens stund. „Eller véd du ikke", siger apostelen, „at guds godhed leder dig til omvendelse?" [1]) Men efterdi du foragter hans godheds rigdom [2]), løber du ikke uden skyld på anstødsstenen. [3]) Ti Jeremias siger: „Hvor kommer det, at min yndling øver mange misgerninger i mit hus?" [4]) Hvo, spörger jeg, er denne yndling uden samfundet af guds tjenere? Men for at jeg skal tale som en dåre [5]), hvem er vel i stand til at opvikle og optælle disses misgerninger? Har de ikke öjne, men ser ikke? [6]) De hører guds lov, forstår skriftens lönsprog, men gör ikke det, som de selv siger. [7]) „Du, som siger, at man ikke må bedrive hor, du bedriver hor; du, som siger, at man ikke må stjæle, du stjæler." [8]) Og du, der med glans sidder i kirken, og det ikke mere på Mose [9]), ej heller på apostlernes, men på selve Herrens stol, du dömmer din næste. Med hvilken fortrøstning og samvittighed? spörger jeg. „Ti idet du dömmer en anden, fordömmer du dig selv." [10]) Kanske har du imidlertid holdt dine hænder fra rov hos den arme og knurrer desårsag imod mig, når jeg kalder dig en tyv. Siger sandheden da ikke: „Hvo som ikke går ind ad dören til fårestien, men stiger anden steds over, han er en tyv og en röver? [11]) Men du siger: „Jeg er gået ind ad dören", blot fordi kirken kanske billiger dit valg. Dertil svarer imidlertid Herren: „Jeg er dören; dersom nogen går ind ad mig, han skal frelses, og han skal gå ud og gå ind og finde føde." [12]) Er du altså virkelig gået ind ad dören, og holder du rast i Herrens vange [13]), hvi hører fårene dig da ikke, men flyr dig

---

1) Rom. 2,4. — 2) Smnl. det foregående sted. — 3) Smnl. Rom. 9,32. 33. 1 Pet. 2,7. Es. 8,14. — 4) Jer. 11,15 Vulgata. — 5) Smnl. 2 Kor. 11,23. 21. — 6) Smnl. Es. 6,9. 10 o. a. st. — 7) Smnl. Matth. 23,3 — 8) Rom. 2,22. 21. — 9) Smnl. Matth. 23,2 — 10) Rom. 2,1. — 11) Joh. 10,1. — 12) Joh. 10,9. — 13) Smnl. Ps. 23,2.

snarere? De fremmedes røst hører de jo ikke.[1]) Ti „tyven kommer ikke uden for at stjæle, myrde og fordærve."[2]) Hører fårene dig altså ikke, står det fast, at du ikke er gået ind ad dören, efterdi du ikke bliver bestående i sandheden[3]); ti dette er just at indgå ad dören. Desårsag må du vide, at enhver prælat, der ved ord og gerning skader Herrens får, han er også tyven, som myrder og fordærver dem. Ti „ond snak fordærver gode sæder,"[4]) og ikke alene ond snak, men tillige ond handel såsom svig, bedrag, lögn og mened. Sådanne mennesker både besnærer og besnæres. Hvis det er dem, der hilder andre, gör de det i den formening

Lydighed gud at te.

Overlistes de derimod selv, udbryder de straks: „Nu stunder det mod verdens ende; ti man viser ikke længere gran af ærefrygt imod klærkene." Ti om Kristi præster er der sagt: „I skal kaldes Herrens hellige, man skal sige til eder: vor guds tjenere!"[5]) og atter: „Rører ikke mine salvede!"[6]) ord, som de med fuld föje kunde tage til indtægt, hvis deres liv blot ikke nedlagde indsigelse derimod. Nu er forholdet derimod det, at ingen, der vil være klærk, tager gudeligheden i betragtning, når han kun udvortes er i sin gode ret. Men eftersom han således ikke er klærk hverken ifølge kald, eller fordi han drives af gudsfrygt, regner billigvis heller ikke hverken gud eller mennesker ham i virkeligheden derfor. Ti ser man først ned på et menneske for hans liv, tör han heller ikke vente, at man agter hans forkyndelse, og på slige folk har tilmed Herren ved psalmisten stoppet munden, idet han

1) Smnl. Joh. 10,5. — 2) Joh. 10,10. — 3) Smnl. Joh. 8,44. — 4) 1 Kor. 15,33. — 5) Es. 61,6. — 6) Ps. 105,15.

siger: „Hvi taler du om mine skikke og tager min pagt i din mund, da du dog hader min tugt og kaster mine ord bag dig? Dersom du ser en tyv, løber du med ham, og med horkarle gör du fællig" [1]) — tillige med resten af det, der i psalmen siges med hensyn til de forvendte præster. Imidlertid plejer selve præsternes forvendthed i følge guds skjulte dom stundom at hidrøre fra deres undergivnes synder i overensstemmelse med ordet: Som folket, så præsten [2]), og det andet ord: Til straf for folkets synder lader gud en öjenskalk regere. [3]) Og Herren siger: „Hvo som er af gud, hører guds ord; derfor hører I ikke, fordi I er ikke af gud." [4]) Og Jeremias: „Dine veje og dine tanker har voldet dig disse ting" [5]), og atter: „Profeterne spår lögn, og præsterne tilklapper dem bifald med deres hånd, og mit folk elsker sådant." [6]) Følgelig fortjener hverken præsterne blindt hen at lastes af deres undergivne, eller disse sidste uden videre at dömmes til døde af prælaterne; ti det må de vide, at skylden for nedbrydelsen af Jerusalems mure tynger på sådanne profeter og præster som dem, Herren för havde uddrevet af templet; uden at slige nemlig med deres forvendte sæder havde besmittet byen, var denne, hvis undergang Herren för havde begrædt [7]), ingenlunde bleven til spot for hedningerne. Det Jerusalem, som dengang ødelagdes af Tytus Vespasianus, dræbte profeterne og stenede dem, der var sendte til det [8]), ja! tog end ikke i betænkning at lægge hånd på Herren selv; men det Jerusalem, vi her taler om, har, skönt grundlagt ved Herrens eget blod og befæstet både ved

1) Ps. 50,16—18. — 2) Smnl. Es. 24,2 Hos. 4,9. — 3) Smnl. Job 34,30. — 4) Joh. 8,47. — 5) Jer. 4,18. — 6) Jer. 5,31 Vulg. — 7) Smnl. Luk. 19,41. — 8) Smnl. Matth. 23,37. Luk. 13,34.

hans død og opstandelse, dog på grund af den ringeagt, det har udvist imod de livsskabende sakramenter, og den liden ære, som det har ladet de hellige steder vederfares, neddraget den störste vanære over sig, så at det nødes til at sige med Jeremias: „Vi må ligge i vor skændsel, og vor skam skjule os; ti vi har syndet imod Herren vor gud, vi og vore fædre fra vor ungdom af og indtil denne dag, og vi var ikke Herren vor guds røst lydige.“ [1]) Dog — lad os nu slutte disse overvejelser for at gå over til skildringen af den hellige stads ruin!

2. *Om Jerusalems ødelæggelse.*

Der kong Emelriks sön Baldewin, drot i Jerusalem og lige herlig ved dåd og ved byrd, havde avet den kristne religions fjender trindt om land, og bedst som han styrede sit rige med al retfærdighed, ramtes han af Herrens hånd — ti hvem Herren elsker, dem revser han [2]) — begyndte at miste sit huld ved spedalskhed og desårsag at tænke på en efterfølger i regeringen. [3]) Ti ham selv fattedes der en sön og arving, eftersom han henlevede sit liv i enlig stand, ingensinde opgav sin kyskhed, men evindelig vedblev at være mø. [4]) Derimod havde han en søster [5]), som han havde knyttet til en höjbåren og nidkær mand ved navn Wilhelm, en broder til markgrev Konrad af Mons Ferreus; og hun havde skænket ham en søstersön,

1) Jer. 3,25. — 2) Smnl. Hebr. 12,6. Ordspr. 3,12. — 3) Ovenstående beretning er ikke nöjagtig. Kong Balduin IV var, da han fulgte sin fader Amalrik på tronen, ikke mere end 13 år gammel, men stedse plaget af sygdom. — 4) Se side 114, anm. 2. — 5) Denne hed Sibylle. Sammes husbond, markgrev Vilhelm Langsværd (Longaspata), var kommen til Sidon i Oktober måned 1146, men allerede død i Juni måned i det følgende år.

der endnu var ganske liden, og som han havde tillagt sit eget navn; denne dreng havde han, skönt han ikkun var fem år gammel, ikke desto mindre ladet salve til konge i det håb, at sönnens lykke ikke vilde stå tilbage for faderens. Fremdeles havde også hr. partriarkens råd i forbindelse med fyrsternes og de fremmedes, Tempelherrernes og Hospitalsbrodrenes bifald samt klærkestandens velvilje og folkets hengivenhed tilskyndet ham til dette skridt. Derhos havde han til formynder for drengen bestemt sin frænde grev Regimund af Trypolis og fastsat, at denne indtil sostersönnnens femten års alder skulde styre riget på hans vegne, og det enten drengen levede så længe, eller han gik bort forinden[1]). Da han således havde fået rede herpå, bukkede kongen under for sin byrdefulde sygdom, fik et saligt endeligt og gik til himlen[2]). Drengen, der nu var konge, fulgte imidlertid i sin alders niende år sin morbroder i doden[3]) og fik en hæderlig jordefærd i sine fædres gravsted i Jerusalem, hvorpå hans moder just ottende dagen efter hans gravlægning indfandt sig hos hr. patriarken og tiltalte denne på folgende vis: „Herre! min broder er, som du véd, dod, og ligeledes min til konge salvede sön, og jeg er således den eneste efterladte, hvem riget i folge arveretten kan tilfalde, idet jeg både er kongedatter, kongesoster og kongemoder. Nu er det desårsag min bön, at I lader mig times miskundhed og ikke nægter mig den krone, hvortil jeg har ret.“ „Vel véd jeg,“ gav patriarken hende til svar, „at du, som du siger, både er kongedatter, kongesoster og moder til den afdode unge konge; men jeg indser dog alligevel ikke, hvor du

1) Balduin V salvedes og kronedes 20. Nov. 1183. — 2) 16. Mars 1185. — 3) 1186.

som kvinde kan have ret til kronen, tilmed da landet er omspændt af lige så grumme, som tallose fjender,

Og er just dårlig tjent kun med en kvinde til drot[1].

Det skulde da være, at du kunde komme i besiddelse af riget ved at tage en husbond, forudsat dog, at samme både ved byrd og evne fandtes skikket til regeringen." „En husbond," svarede hun ham, „har jeg alt, og det én, der både er af ædel byrd, har et kraftigt legem, er udmærket mandig, og hvis ry og anseelse gör ham værdig til kronen. Ham vil jeg derfor, så sandt I er til sinds at lade mig times sandhed og ret, føre frem for eder, på det at han kan hente både kronen og velsignelsen af eders hånd." Efter Willehelms død havde hun nemlig imod sin broder Baldewins vilje taget en ny husbond ved navn Wido[2]), som hun havde ladet opholde sig ikke langt borte fra mødestedet, og som hun nu på patriarkens ord førte hid og forestillede for denne. Med få ord: Strax salves overenstemmende med hr. patriarkens og flere af hans omgivelsers vilje Wido, medens samtidig Jerusalems porte hele dagen igennem holdes lukkede. Dette skete samme söndag, som man afsynger messen:

Alle folkeslag, klapper i hånd! o. s. v.[3])

For at smigre kongen udlagde klærkene disse ord, som om de på profetisk vis havde været henlagte til dagen, og alle gik glade derfra under råbet: „Kongen leve evindeligen!"[4]) og uden ringeste anelse om, at det hellere var de med hensyn til Sedekias udtalte for-

---

1) Efter Ovid. — 2) I året 1180 ægtede hun — dog ikke imod broderens vilje — Gvido (Vejt) af Lusignan (Guy de Lusignan). — 3) 7. søndag efter pinse, 20. Juli 1186. I en anden Kilde nævnes derimod August måned. — 4) Dan. 2,4. 3,9. 6,22.

bandelser[1]), end hine profetiske ord, der skulde opfyldes på den her salvede. Men grunden til denne så brat fuldbyrdede indvielse var den, at man ingen god tro nærede til grev Regimund, der lod til selv at hige efter riget og stå i nøje forbindelse med Salladin[2]). Rygtet herom vakte imidlertid misbilligelse hos salig Johannes' Hospitalsbrødre, efterdi regeringen af kong Baldewin for et tidsrum af fjorten år[3]) var lagt i hænderne på greven, en ordning, hvori alle dengang havde samtykket, og som ligeledes mange af de åndelige mænd havde givet deres stadfæstelse.

3. *Om tvedragten mellem kongen og greven.*

Da Wido således havde fået sin kongeværdighed stadfæstet, skikkede han bud til de første mænd i riget, at de havde at indfinde sig, bringe ham deres hylding og modtage de kongelige len af hans hånd. Iblandt andre skikkede han også bud til greven af Trypolis for at formå denne, der galdt for at stå over de øvrige vasaller i værdighed, til fremfor de andre med sin nærværelse at hædre kongen. Da Regimund imidlertid hørte, hvad der var gået for sig, studsede han først og svarede derpå fuld af forundring følgende: „Den unge Baldewin, der var salvet til konge, er jo nylig død, og ikke desto mindre byder du mig, der ikke engang har hørt tale om nogen anden konge, at haste hen til kongen. Hvad er det dog for et ord, du der taler, eller hvo har

1) Smnl. Jer. 21,7. 32,3 ff. 34,21. 37,17. Ez. 12,12—13. 21,25—27. — 2) Regimund knyttede først efter Gvidos kroning forbindelse med S. — 3) Samme tidsbestemmelse med hensyn til formynderskabet kommer igen i det følgende stykke. Derimod findes der tidligere i st. 2 en derfra forskellig tidsangivelse. Se det foregående!

nogensinde regeret uden at være valgt af de forste i riget, og uden at folket har meddelt sit samtykke til valget? Ti ingen kan, med mindre han vil herske som en voldsherre, göre sig selv til konge. Nu véd dog uden tvivl enhver, at kong Baldewin for et tidsrum af fjorten år har indsat mig til formynder for den unge konge af samme navn; det er en kendsgerning, som jeg kan stadfæste ved vidnesbyrd af mange fromme mænd, som jeg håber, ikke vil skifte sind. Selv om de imidlertid — hvad gud forbyde! — skulde göre dette, så være det eder vitterligt, at jeg alligevel ikke indfinder mig hos eders konge, med hvem jeg intet har at skaffe! Ti mine besiddelser har jeg ikke til len, men ejer dem frit og selvstændigt.“ Efterat have givet sendemændene dette svar, forlod han dem ilsomt; men de vendte tilbage til deres herre, og det således forefaldne gav anledning til en splid imellem kongen og greven, der stod på i halvandet år[1]), i hvilket tidsrum begge ovede åbent fjendskab imod hinanden. Kongens parti voksede imidlertid således i styrke, at alle hojbårne mænd indfandt sig hos ham for at modtage deres len og bringe deres hylding. Og selv Akoniterne, der dog tidligere galdt for at stå på grevens side, skiftede sind og indfandt sig ligeledes hos kongen, hvorimod greven, der kun ved flugten undkom, begav sig til Tyberias. Kongen i Damaskus, Salladin, glædede sig imidlertid höjligen ved at høre om den splid, som herskede imellem kongen og greven; han, der stedse nærede onde hensigter imod det hellige land, håbede nu at kunne nytte lejligheden til der at få indpas og tog da heller ikke fejl. Ved sine tjenere lod han folgende

1) Rettere 9 måneder, da det allerede i begyndelsen af Maj måned næste år — 1187 — kom til en forsoning.

sige til greven: „Hold ud! Jeg véd, at du lider ubillig medfart; ti dig tilkommer riget med rette i følge kong Baldewins bestemmelse: og for at du kan være mægtig til med væbnet hånd at hævde det imod Wido, vil jeg skænke dig en rigelig sum penge til at sammendrage krigsmandskab. Kan du heller ikke på den vis beholde overtaget, skal jeg selv med vældig hånd indfinde mig, uddrive dine fjender af landet og sætte dig til konge over alle. Kun tilsværge du mig ved din guds lov at tilstede mig fri gennemgang igennem dit land! Så skal du og dine undergivne blive i god behold!" Greven bandt sig altså med ed til Salladin og øvede ved hans hjælp mangen udåd imod kongen, medens Salladin[1]) selv ikke alene samlede en hær fra hele sit riges enemærker, men tillige trak hjælpetropper sammen fra naborigerne og efterhånds rustede sig til ødelæggelsen af det hellige land. Imidlertid var der dem, som sagde til brødrene af salig Johannes' hus: „I handler ikke ret imod guds folk, idet I har sammensvoret eder med greven; ti hvis han ikke satte sin lid til eder, turde han aldrig have gjort sig skyldig i så grove forbrydelser imod kongen."[2]) Da stormesteren for huset, Radger, en forstandig og from mand, hørte det, begav han sig til greven og tiltalte ham sålunde: „Hvi roser du dig af din ondskab, du vældige i uret[3]), og hvi lægger du onde råd op imod guds folk? Du har gjort fællig med forræderen Judas, mens du af din herskesyge har ladet dig lokke til at sætte dig op

1) Arnold glemmer her at fortælle, at der på den tid var sluttet en treårig våbenhvile mellem Saladin og de kristne, og at Saladin først rustede sig til krig, efterat Rajnald, herre til Chatillon, havde brudt våbenhvilen. — 2) I følge de bedste kilder var det tvært imod Tempelherrerne, der på grund af Widos indsættelse m. m. var lagte for had. — 3) Smnl, Ps. 52,3.

imod himmelens guds ret og religion og love Saladin troskab. Men følg nu mine råd og forlig dig med den gud, du har fornægtet, og den drot, du har fornærmet, på det at det sidste ikke må vorde værre med dig end det første!"[1]) Forfærdet over disse ord gav greven til svar: „Hvi tager du, guds tjener! således på veje imod mig; eller véd du da ikke, hvor stor en uret jeg lider, idet jeg med vold er fordreven fra det, der med rette var mit? Kom dog ihu, hvorlunde jeg i følge kong Baldewins så vel overlagte bestemmelse, patriarkens lige så store redebonhed og med alle rigets første mænds, baronernes, Tempelherrernes og Hospitalsbrødrenes samtykke på fjorten år overtog formynderskabet for den unge konge, hvad enten samme levede så længe, eller forinden gik bort, undtagen for det tilfælde, at kongen af Anglien selv personlig eller ved sin sön skulde blive til sinds at komme riget her til hjælp. Dog se! ihvorvel det, jeg her siger, er den urokkeligste og mer end soleklare sandhed, så er jeg ikke desto mindre villig til, når jeg derved kan fjerne enhver mistanke om min medskyld i så store ulykker og i guds folks fordærv, at böje mig for dine råd og slutte forlig med kongen, men ikkun på det vilkår, at han lover mig vederlag for det af mig til rigens tarv udlagte." Da Radger hørte det, vendte han igen tilbage, begav sig til kongen og meddelte denne alt i sammenhæng. Men dette ord tyktes godt i kongens öjne, så at han ikke nöjedes med at give greven tilsagn om vederlag for det udlagte, — dog under forudsætning af, at Regimund ved pålideligt vidnesbyrd så sig i stand til at påvise nöjagtigheden af udgifterne — men endog lovede at øge grevens len med

1) Smnl. Matth. 12,45. Luk. 11,26.

ny rigdomme og værdigheder. Bedst som Radger imidlertid var i færd med at vende tilbage til Regimund og føre ham for kongen, lod greven ham ved sine ombud sige: „Se dig vel for og vogt dig for at vende tilbage til mig ad din forrige vej, hvor der nu ligger baghold!“ Salladins sön[1]) var nemlig hemmeligt, skönt med grevens vidende, kommen ind i landet og lå med ti tusind mand i Kanaans dal. Ogsaa nogle kaniker kom i åndelos hast fra Nazareth med stadfæstelse på, at fjenderne havde slået lejr i nærheden af dem, og bad indtrængende om hjælp. Da Radger hørte det, tog han ind til Templets stormester[2]), der med halvhundrede krigere opholdt sig i en borg i nærheden, kaldet Foba. Begge holdt derpå råd og udskikkede spejdere, som ved deres tilbagekomst meldte, at der ikkun lå to tusind mand. Fjenderne havde nemlig lagt deres baghold i bjærgene på begge sider og således skuffet spejderne. Kristi stridsmænd udbrod imidlertid i deres glæde: „Herren har givet dem i vore hænder!“[3]). Men som de rykkede imod dem, tog de andre på skrömt flugten, indtil de, der lå skjulte i bagholdet, brød frem, omringede dem og nedhuggede dem med det skarpe sværd.[4])

4. Om, hvorlunde Herrens kors kom i fangenskab, og guds folk nedhuggedes.

Medens Kristi stridsmænd således lod livet under bekendelsen af deres Herre, vendte fjenderne fryde-

1) Malek al Afdal. — 2) Gerhard af Bedford. — 3) Smnl. Dom. 3,28. 16,23. 24. — 4) Dette slag stod 1. Maj 1187 ved floden Kisjon.

fulde tilbage til deres eget; og da Salladin horte om Radgers fald, glædede han sig og udbrod: „Nu har vi dem i vor hånd; ti ved deres hovedsmands dod er de blevne rådvilde.“ Desårsag rykkede han frem med sin hær, gik med en stor skare over broen ved Tyberias ind i landet og slog lejr ved Saffret[1]). Men kongen, fulgt af alle de forste mænd i riget, deriblandt biskopperne med Herrens kors, drog ud imod ham og slog lejr lige overfor, dog skilt fra fjenden ved et bjærgstrog. Adskillige dage igennem passede begge parter på hinanden; men fra ingen af siderne vovede man yderligere at nærme sig. Derpå vendte Salladin med hele sin skare om til Tyberias; og Herrens folk, som indbildte sig, at han tog flugten, rykkede op i bjærgene; men Salladin tog Tyberias og lod sætte ild på byen. Greven af Trypolis[2]) frarådede imidlertid de kristne stridsmænd bjærgstigningen. „Stiger ikke op i bjærgene!“ sagde han, „Salladins angreb kan I ikke stå eder imod, så I må regne det for den bedste sejr, om han virkelig skikker sig til at forlade landet. Rigtignok er den borg min, som I hist ser brænde; men tager eder det let! det tab bærer jeg villig.“ Dette råd var, skönt den, der gav det, havde en ræv bag øret, ikke desto mindre visdoms tale. Dog — intet råd båder imod Herren, som nu for menneskens ondskabs skyld var til sinds at hjemsøge landet med en skrækkelig dom. Da de kristne således for enhver pris var opsatte på striden med Salladin, drog greven sig tilbage fra dem og kastede sig med sine folk ind i den stærkt befæstede

1) Ved brønden Seforis sønden for byen af samme navn ved vejen fra Akka til Nazareth havde de kristne, ikke Tyrkerne deres lejr. — 2) Arnold glemmer at fortælle, at kongen og greven kort efter slaget ved Kisjon havde sluttet forlig.

borg Surs.[1]) Men da Salladin erfor, at guds folk var rykket op i bjærgene, og at såvel mennesker som lastdyr tvende dage i rad dér havde döjet en brændende torst, sagde han til sine folk: „Disse mennesker er dodens börn[2]), ikke alene fordi de vansmægter af tørst, men tillige fordi de, hvor få de end er, dog hindres i at undkomme ved selve stedets trange lejlighed.“ Da fjenden derfor nærmede sig, fylkede de kristne deres rækker, således at kongen gik i spidsen med bisperne og Herrens korses höje sejerstræ; og til dette banner sluttede sig Tempelherrerne og Hospitalsbrodrene tillige med baronerne, ridderne og folket i landet. Sålunde blev det med så hed attrå imodesete sammenstød omsider til virkelighed, og de troende kæmpede nu med de vantro.[3]) Vore trosfæller trængte, besjælede af dodsmod, dristigt ind på modparten, gjorde et voldsomt indbrud i fjendens rækker og helligede Herren deres hænder[4]), så at deres modstandere faldt til höjre og til venstre. Dog, udmattede som de var af den brændende tørst, beholdt modparten ikke desto mindre overhånd, kongen af Jerusalem gjordes til fange, biskopperne myrdedes, Herrens kors kom i dets fjenders vold, og fast alle blev sværdets bytte eller faldt i fjendehånd, så at ikkun en ringe del vides at være undslupne ved flugten.[5]) Da oploftede hedningerne, der bespottede den levende guds navn og forhånede hans folk[6]), et

---

1) Rajmund og nogle flere baroner flygtede, førstefter at slaget ved Hittin (se det følgende) var begyndt. — 2) Bibelsk udtryk. Se t. ex. 1 Sam. 26,16. — 3) Slaget ved Kittin (Hittin) i nærheden af Tiberias stod 4. og 5. Juli 1187. — 4) Smnl. 2. Mosebog 32,29 Vulgata — 5) Sin fremstilling af det skete synes Arnold overvejende at have hentet fra pave Gregor VIIIs bulle, udstedt i Tarent 29. Okt. s. å. Et næsten lige lydende brudstykke af denne haves endnu. — 6) Smnl. 1 Sam. 17,10. 25,45. 2. Kong. 19,4. 16.

himmelhöjt råb. Men han, den uretfærdighedens sön[1]), der, da han således havde lykke på sin vej, for vild i sine forfængelige tanker[2]) og i sit hjærte sagde: „Der er ingen gud“[3]), han rejste den følgende dag sin æres trone midt iblandt de på valen slagne og plantede Kristi kors foran sig, gav så, omringet af sine mange høvdinger, befaling til, at samtlige fanger skulde møde, satte sin mund i himlen[4]) og henvendte følgende ord til alle: „Det er altså eder, ulykkelige! som dyrker hin Nazarener ved navn Jesus, der for rum tid siden korsfæstedes af Jøderne her i landet, den samme, som I, dårede af tom overtro, tager for en gud; eder er det altså, som har ændret den fra de gamle fædres tid i selve guds lov påbudte offerskik, og som til vederlag for kød og blod af tusind offerdyr nöjes med at frembære en bid brød og en tår vin under navn af den korsfæstedes hellige kød og blod; og eder er det, som nu med slig frækhed så længe imod al ret har siddet inde med dette land, der tilhører mig og mine fædre. Dog nu har I syn for sagn, hvor afmægtig eders gud er, ja! ved min gud Mavmeths kraft har I gjort bekendtskab med min höje hånd. Så kårer da et af to: Slutter eder enten til mig eller, hvis ikke, så finder eder i her foran eders eget kors at dömmes til at miste eders hoved!“ Kristi stridsmænd svarede ham og sagde: „Ja sandeligen, vi dyrker Nazareneren Kristus Jesus, som både selv er gud og guds sön, som ved helligåndens kraft er undfangen og født af den ubesmittede mø og her i landet korsfæstet for alle deres synder, der tror på ham, og som ikke alene er opstanden fra døde, men ogsaa opfaren til himmels. Af kærlig-

1) Saladin. — 2) Smnl. Rom. 1,21. — 3) Smnl. Ps. 14,1. 53,2. — 4) Talte hovmodigt. Se Ps. 73,9.

hed til hans navn har vi stridt den gode strid og håber nu med önskelig standhaftighed at fuldkomme löbet.[1]) Ham er det, vi tilbeder, ham vi lover, ham vi bekender som alles gud og herre. Denne Mavmeth derimod, den fordærvelsens sön[2]), som du kalder din gud, men som vi ler ad, ham, som oven på apostlernes gode udsæd har oversået eders land med klinte og ved sine gøglekonster har forlokket menneskehjærter, ham fornægter og forbander vi, ligesom vi ringeagter dig og dine trusler." Da de havde talet disse ord, lod han dem alle bortstöde fra sit åsyn og Tempelherrerne og Hospitalsbrödrene, som han bar had til fremfor de övrige, halshugge den fölgende dag.

„Min sjæl dø de retfærdiges död og mit endeligt vorde som deres!"[3]) Priset være du, Kriste! fordi du endnu i vore dage midt iblandt syndige mennesker har dine trofaste bekendere! Og hvor er de dog store, der til trods for alle nederlag, som de i slig strid mangen gang alt fra tidligere år har måttet friste, alligevel omsider blev sejrherrer og ved sådant deres valg viste sig hel snare til at vrage livet med alle dets tillokkelser, hvortil de finge kraft af Vorherre Jesus Kristus, der lever og regerer i alle evigheders evighed! Amen.

5. *Om, hvordan Salladin indtog landet.*

Da Salladin således havde övet drab paa guds folk, tog han hele landet i eje, hærgede alt og slog indbyggerne i hver fast by med det skarpe sværd. Alle hellige steder nedbrødes, alle fromme mænd og

1) Smnl. 2 Tim. 4,7. — 2) 2 Thess. 2,3. Smnl. Joh. 17,12. — 3) 4 Moseb. 23,10.

kvinder myrdedes eller bortførtes i fangenskab. Selv de Gud indviede møer toges med vold. Først indtog Salladin Akkon og rykkede derefter mod Surs, der med et andet navn kaldes Tyrus, og lå en måned for den uden at kunne tage den.[1]) Derfra drog han mod Sydon, tog den, derefter Jubeleth og siden Baruth; og da han havde fået sidstnævnte by i sin magt, skabte han sig et nyt navn; ti der kronedes og hilsedes han som konge af Babilonien.[2]) Dernæst vendte han om igjen ad samme vej, kom til Askalon, som Hospitalsbrødrene havde befæstet stærkt, og lagde sig for den. Da han ikke kunde indtage den, sagde han til den fangne konge: „Overtal dit folk til at overgive mig byen her og de andre stæder, hvormed Tempelherrerne sidder inde, så skal jeg sætte dig i frihed tillige med tredive af dine anseteste mænd!“ Glad herover skikkede kongen bud til Askaloniterne og lod dem sige: „Jeg beder eder te mig miskund og udfri mig og de mænd, som er hos mig fra fangenskabet; ti så og så har Salladin sagt.“ De gav ham imidlertid til svar: „Vel har du været vor konge; men nu kan du hverken bjerge dig selv eller andre: desårsag må det være dig vitterligt, at vi ikke er til sinds at overgive guds stad til hedningerne. Du véd derhos selv, at alle de stærkeste borge er i Tempelherrernes hænder; og følgelig ligger der os liden magt på at få dig løsgiven.“ Da Salladin hørte det, angreb han staden endnu stærkere, lod opføre en mængde krigsredskaber imod den, brød dens fæstningsværker og slöjfede dens tårne; og ved synet

1) Dette synes at være urigtigt; alle stæder fra Akkon til Askalon overgav sig i Juli måned 1187; om en belejring af Tyrus meldes intet. — 2) Denne fabelagtige kroning nævnes atter i bog V, st. 27.

heraf tilbød de, der opholdt sig i byen, at overgive den på det vilkår, at kongen sattes i frihed. Men nu vægrede Saladin sig ved at tage imod overgivelsen på det tidligere vilkår. Kongen blev alligevel med nogle få andre sat i frihed[1]), indbyggerne i byen gik uskadte ud, og Salladin drog ind.[2])

Derefter vendte Salladin sig med sin hær til indtagelsen af den hellige stad[3]) og lagde sig for byen. Men nogle af de bedste derinde satte mod i resten og sagde: „Lader os kæmpe som mænd og dø sammen med vore brødre! Er det ikke her, Herren har lidt, og Kristus er død for os? Lader nu også os gå hen og glade dø med ham[4]), på det at vi og må oprejses med ham!“[5]) Andre derimod, som endnu ikke attråede at opløses og være med Kristo[6]), slog sig ikke til tåls med denne tale, men skikkede for at slippe ud af deres vånde en sendefærd til Salladin. Men såsom han på grund af pilegrimenes mange gaver holdt staden for hovedrig, krævede han så overströmmende meget guld af dem, at hver især for at slippe skulde give tusind byzantiere.[7]) Eftersom man imidlertid ikke forefandt nær så meget, tog han til takke med hundrede. Men heller ikke derved kunde man blive stående. Omsider afgjordes sagen derhen, at med undtagelse af de store og rige måtte alle af mandkön hver give ti og af kvindekön hver fem guldstykker for at drage bort i behold; medens de, der ikke ejede fornævnte pengesum, måtte indløse deres liv ved at lade sig tage til trælle og træl-

1) Han kom først fri i Maj måned 1188; men løftet om frihed fik han allerede ved denne lejlighed. — 2) Askalons belejring tog sin begyndelse i Avgust måned, og overgivelsen fandt sted 5. Sept. 1187. — 3) Jerusalem. — 4) Smnl. Joh. 11,16. — 5) Smnl. Rom. 6,5. Filip. 3,10. 11. — 6) Smnl. Filipp. 1,23 Vulg. — 7) En lødig guldbyzanti(n)er vog 1¹/₁ dukat.

kvinder. Men da Kristi fjender havde fået den hellige stad i deres magt[1]), sparede deres öje[2]) ikke guds helligdom; men de gjorde templet selv til hestestald, ødelagde for at håne den kristne religion alle dets prydelser og øvede mangen nidingsdåd der på stedet. Herrens grav overlodes dog til gudelige mænd på det vilkår, at de skulde yde Salladin en skat af de gaver, som frembares af pilegrimene, der under fredskår besøgte graven. Salladin havde nemlig af hensyn til den fordel, hans havesyge deraf kunde øse, truffet den bestemmelse, at enhver kristen, som vilde besøge Herrens grav, måtte give en guldbyzantier for at få lejde, så at han uhindret kunde både komme og gå igjen; kun turde han ingen våben medbringe. Således ydmygedes den hellige stad, og ordet af Jeremiæ klagesang kom atter til at gælde: „Hvorledes sidder hun så enlig, staden, som var fuld af folk? hun er bleven som en enke, fruen iblandt folkene, fyrstinden iblandt landskaberne; hun er bleven skatskyldig.“ [3]) Også Herrens kors bød Salladin dets egne dyrkere at tage sig ad, sigende: „Eders hærtagne kors, hvortil I jo sætter eders lid, må I som dets medfanger selv tilbede, på det at jeg dog omsider engang kan forfare eders guds kraft, om han også virkelig formår at udrive eder af mine hænder!“ [4])

6. *Om den herre pavens brev.*

I det år et tusind et hundred otti syv, siden ordet blev kød, på den fjerde dag i Juli måned[5])

1) Saladin holdt sit indtog i Jerusalem 3. Okt. og ikke, som det i beg. af det følgende st. hedder, 28, Sept. 1187. — 2) Smnl. Ez. 5,11. 7,4. 9. 8,18. 9,10 — 3) Begrædelsers bog 1,1. — 4) Smnl. 2. Kong. 18,35. 2 Krøn. 32,14. Es. 36,20. — 5) Dagen, da slaget ved Hittin stod.

lagdes det forjættede land øde, og den otte og tyvende September toges den hellige stad af Sarracenernes konge Salladin. Samtidig stod pave Gregor, hr. Urbans eftermand, for styret i Roma[1]), og den romerske kejser Fritherik bar kongekronen. Gregor klædte imidlertid kun i få dage pavestolen; og efter hans bortgang[2]) ophöjedes hr. Klemens på apostelsædet. I sin smerte over ødelæggelsen af kirken i Jerusalem rettede han skrivelser til hele Romerverdenen og underrettede heri samtlige kirker om, på hvor ugudelig vis man havde overgivet guds tjenere til døden og slagtet dem, samt om de øvrige vederstyggeligheder, Sarracenerne havde øvet i det hellige land, tilskyndede derfor alle til at vise sig nidkære imod de ugudelige og til at kræve hævn for udgydelsen af det hellige blod, og til vederlag for Herrens korses og den hellige stads befrielse lovede han i kraft af sin apostoliske myndighed almindelig forladelse for alle synder. Derhos formanede han enhver til at forlade sin onde vej[3]), afholde sig fra overflødig tant og afskaffe den flagrende, vanhellige klædedragt, kendetegnene på en hoffærdig levevis og på den herskende køds- og öjenslyst.[4]) Det var, som vilde han dermed sige til alle: „Ligesom I har fremstillet eders lemmer i urenheds og uretfærdigheds tjeneste til uretfærdighed, så fremstiller eder nu, I det hellige korses dyrkere! for dettes ære som retfærdigheds tjenere til helliggörelse!“[5]) Nogle faster tillyste han ligeledes for alle og enhver og bestemte, at offentlige bönner efter messereglen skulde afholdes i alle kirker, klostre og sogne, ved hvilken

1) Urigtigt; ti Urban III døde først 19. Okt. 1187. — 2) Gregor VIII † 17. Dec. 1187 efterfulgtes af Klemens III. — 3) Smnl. Jon. 3,8 o. a. st. — 4) Smnl. 1 Joh. 2,16. — 5) Smnl. Rom. 6,13. 19.

lejlighed psalmen: „Gud! hedningerne er brudte ind"[1]), skulde messes, en psalme, hvori alle de i det hellige land ovede sorgelige gerninger samt derhos de synder, hvormed vi har fortjent vreden, findes omtalte på profetisk vis.

7. *Om pilegrimsfærdens ordning.*

Alle kirkens over hele jordens kreds adspredte sönner ræddedes såre ved synet af pavens brev og fyldtes med overvældende skræk over det, som deri var givet dem tilkende. Alles sorg var fælles, og alle klagede enstemmigen og sagde: „Ak! hvi er vi dog fodte til at skue sonderknuselsen af guds folk og odelæggelsen af det hellige land, hvor hærskarernes Herre har trådt med sin fod, han, der kom til denne verden for at frelse alle? Nu „„er vort hoveds krone affalden, vor dans er omskiftet til sorrig.""[2]) Vore helligdomme er vanhelligede, guds tempel er skændet, og hedningerne har besudlet det. Den hellige stad er fyldt med urenheder, og Herrens kors er i fremmede folks hænder; men vi, dets dyrkere, må holde ud og tör ikke helme, för vi har fået det tilbage. Så omgjorde enhver nu sin lænd med sværdet, og lader os tillige med vore brodre lide og do med ham, der er dod for os! Ti ligesom han har sat sit liv til for os, således er og vi skyldige at sætte livet til for brodrene.[3]) Til nidkærheds hævn for guds hus og gengæld for det retfærdige blod gå brudgommen ud af sit kammer og bruden af sit bur![4]) Glædesdage bortfalde, sang og flöjte forstumme i gaderne,[5])

Pyntesygen hos hoben og danselysten forsvinde!

---

1) Ps. 79,1. — 2) Begrædelsers bog 5,16. 15. — 3) Smnl. 1 Joh. 3,16. — 4) Joel 2,16. — 5) Smnl Joh. Åb. 18,22 o. a. st.

Opflammede af slig iver higede alle jordens herlige, for hvis vælde verden böjer sig, higede både den fornemme og den ringe, både den rige og den fattige — ti skræk og harm var falden over dem — som med ét sind efter at drage på Jorsalsfærd og gav sig, mærkede med det hellige korses tegn til deres synders forladelse, brat på vejen. Hovedsmanden og bannerforeren var den romerske kejser Fritherik, der vendte sig mod Kristi korses fjender for at tvinge dem, higende efter at forhöje kejserrigets hæder og agtende det for en herlig slutning på den strid, han både for guds og den timelige æres skyld havde stridt, om det måtte times ham at ende sine dage med en hædersdåd som denne. Som en forstandig överste ordner[1]) traf han på klogtig vis anstalter til toget og bod alle pilegrime fra sit rige, såvel dem, der vilde med til hest, som dem, der vilde gå til sos, at være færdige ved Maj måneds komme det følgende år. Efter at han selv i forening med mange höjbårne mænd, og foranlediget ved biskop Godefrid af Erbipolis' og andre prædikeres forkyndelse i Moguntia[2]) var mærket med tegnet på Herrens pine, tillyste han en almindelig herredag til Goslaria for der at drøfte forskellige rigsanliggender.[3]) Her forligte han adskillige, der lå i tvedragt, og påbod tillige nedbrydningen af nogle borge for derved at forebygge roveri, på det at han, når han havde bragt alle til ro, måtte kunne tilendebringe sin besluttede færd så meget mere uhindret og med så meget större nidkærhed. Også hertug Henrik bod han at indfinde sig der, på

1) Archivetator skal være archimetator. Metator bruges bl. andet om den, der i felten sörger for at skaffe hæren kvarter. — 2) Rigsdagen i Majntz 27. Mars 1188. — 3) De ved denne lejlighed, 25. Juli og 8. Avgust 1188, udfærdigede skrivelser haves endnu.

det at han, eftersom der herskede en ikke ringe splid imellem Henrik og Bernard angående hertugværdigheden, pány kunde bringe fred i stand mellem begge på et eller andet med fyrsternes beslutning stemmende vilkår. Hertug Henrik gav han imidlertid valget imellem tre ting: enten kunde han slå sig til tåls med en ordning, der medforte en delvis genindsættelse i hans forrige værdighed, eller på kejserens bekostning drage med på hans pilegrimsfærd og senere blive fuldt genindsat, eller endelig med ed give afkald på landet for tre år så vel for sit eget, som for sin sön og navnefælles vedkommende. Hertugen valgte dog hellere med ed at give afkald på landet fremfor enten at drage hen, hvor det ikke lystede ham, eller at stækkes og lide noget skår i sin forrige værdighed.

8. Om kejserens pilegrimsfærd.

Da nu våren[1]) smilte, gav den herre kejseren sig ilsomt på pilegrimsfærd. Men da han kom til Ratisbona, havde han ved synet af de store huller i hæren nær opgivet sit forehavende. Denne ufuldstændighed i hæren hidrorte derfra, at en stor skare af alle slags folkefærd allerede var dragen i forvejen, da enhver i sin higen efter at komme ud på pilegrimsfærd skyndte sig afsted. Kejseren holdt imidlertid råd, og da han indså, at de med fremrykningen forbundne vanskeligheder vilde hindre de andre i at beholde deres forspring, drog han videre frem ad samme vej, som han fra begyndelsen havde slået ind på. Fra Ratisbona brod han op og kom til Avstria, hvor hertugen i

1) 1189.

landet[1]) ilede ham i møde med et stort følge, beredte ham og hans mænd en glimrende modtagelse og på ærefuld vis skænkede sine gaver til alle, der vilde tage imod dem. Men under kejserens ophold i dette lands hovedstad, der hedder Wene, begyndte urenhed og utugt at tage så groft overhånd i hæren, at fem hundrede slige skørlevnere, tyve og andre løsgængere efter sigende på kejserens råd og bud skal have måttet vende om. Derefter gav kejseren sig atter på vej og kom ved pinsetid[2]) til Ungariens port[3]), hvor han rastede for at holde pinsefestens dage. Men kongen af Ungarien[4]) lod sine udsendinge tage venlig imod ham og viste ham den velvilje at åbne ham adgang til sit land samt love ham, at han der efter behag måtte göre indkøb af alle varer. Da korsfarerne kom ind i landet, lod han slå bro over alle uvejbare steder såsom floder, vandløb og sumpe; og da den herre kejseren kom til den by, der hedder Grane og er Ungarernes moderstad, drog kongen ham i egen person med et følge på tusind riddere festligen i møde, lagde på alle måder sin hengivenhed for dagen og viste ham ikke blot gæstevenlighed men tilmed al skyldig ærefrygt. I Grane rastede kejseren fire dage, og på begge fyrsternes råd lod man her den overdreven urolige og selvrådige hær aflægge ed på ukrænkeligheden af en fast og varig fred.[5]) Dronningen[6]) skænkede den herre kejseren et ypperligt telt, og inde under teltet var der anbragt en baldakin, et fodteppe af samme længde og bredde som

1) Ljutpold V. — 2) 28. Maj 1189. — 3) Presburg. — 4) Bela, hvis datter kejserens sön, hertug Frederik af Svaben, året i forvejen havde taget til hustru. — 5) Dette var alt sket i Presburg. — 6) Margaretha, søster til kong Filip II August i Frankrig.

denne, en med hovedpude og kosteligt sengeteppe prægtig smykket seng og en foran sengen stående filsbens stol med hynde, alt tilsammen så pynteligt arbejd, at denne ringe pen ikke er i stand til at give det rette begreb derom. Og for at foroge det nydelige og tiltrækkende ved disse påfund spillede der rundt om på teppet en lille hvid jagthund. Derefter fremgik dronningen, som selv havde tilvirket disse gaver, og bad kejseren lægge sig imellem og udfri hendes svoger af det fangenskab, hvori kongen femten år igennem havde holdt sin broder; og kongen, som havde vist den herre kejseren så stor hengivenhed og nodig vilde bedrove ham i noget stykke, loslod på hans bön ikke alene sin fange, men medgav endog denne to tusind Ungarere og lod ham som vejbereder og vejviser drage frem foran kejseren. Derefter modtog kongen påny sin gæst i en borg, som hedder Grane, der naedes efter overgangen over den flod, som har givet navn både til byen, hvor kejseren tidligere havde rastet, og til selve borgen. Her skænkede kongen kejseren tvende huse, fyldte med det reneste mel. Dette, som kejseren ingen brug havde for, bortskænkede han til den fattige befolkning, der i sin umættelige griskhed teede sig så vildt, at tre af dem endog fandt deres grav i melet. Fra Grane førte kongen sin gæst til en by, der hedder Adtile, hvor kejseren i fire dage hengav sig til jagtens glæder. Derfra kom man til byen Slankemunt, hvor man brugte trende dögn til at gennemvade et vand, der kaldes Ejza[1]), og ved drukning mistede man tre riddere. Her vides det, at kongen skænkede hele

1) Ejza vides at have været Drav. Men Slankemunt (Slankamen, Salankemen) ligger ved Donav langt østen for det sted, hvor den optager Drav. Arnold er her i vilderede.

hæren en tallos mængde levnedsmidler. Derefter kom de til en flod, der hedder Sowa, hvor der holdtes mandtal over hæren, som fandtes at lobe op til en skare på halvhundredtusind riddere og desforuden hundredtusind andre væbnede og krigsdygtige mænd; og af overströmmende glæde over sin talrige hær bragte den fornöjede kejser personlig en ridderleg i stand, hvorved han ophojede tresindstyve fornemme, yngre mænd af de så kaldte væbnere til ridderstand og -kald. Der[1]) sad han også til doms og lod selv sine domme iværksætte, så at tvende kobmænd mistede hovedet, og fire knægte, som havde gjort brud på den svorne fred, hænderne. Samme dag dræbtes fem hundrede foderknægte med giftige pile af indbyggerne der i landet, som kaldes Server; men dagen efter[2]) indfandt dette folks hertug[3]) sig, aflagde den herre kejseren sin hylding og tog sit land til len af ham. Derfra brød de så op og kom til en flod, der hedder Marowa[4]), hvor kongen skikkede kejseren en mængde med mel læssede og hver især af tvende tyre trukne vogne. Samme steds bod kongen farvel til kejseren og skænkede ham ved skilsmissen fire kameler, læssede med kostelige gaver, alt anslået til en samlet værdi af fem tusind mark. Den herre kejseren gav ham til gengæld mange tak og skænkede ham alle de skibe, der var fulgte med fra Ratisbona. Samme dag indfandt hertugen af Grekien[5]) sig hos

1) I byen Belgrad ved floden Sav, hvor de 29. Juni 1189 holdt Peter-Povlsfesten. — 2) Det følgende skete først ved udgangen af Juli måned 1189, medens kejseren opholdt sig i Nissa (Nisch) i Serbien. — 3) Storgrev Stefan Neaman af Serbien. — 4) Morava er en flod i Serbien. Kongen af Ungarn skiltes fra kejseren 2. Juli 1189 i Branitzova ved Donav. — 5) Alexius, en fætter til den græske kejser Isak Angelus (Se bog III, st. 8 næstsidste anm.), mødte kejseren i Nissa.

kejseren, hvem han skænkede et til at løfte i tvende øskener indrettet guldkar, og derhos så mange levnedsmidler, som var tilstrækkelige til hæren for otte dage.

9. Om værkets fremgang.

På salig Johannes den døbers fødselsdag[1]) forlod de Ungarien og drog ind i Bulgarien. Her traf de trende dage igennem ikke på vand og kom derved noget i knibe. Alle trange veje lod hertugen af Grekien udvide for dem, og således nåede de på salig Jakobs dag[2]) borgen Ravenelle, som ligger midt i en skov; efter at de havde arbejdet sig igennem den, nåede de på dagen for den salige jomfrus optagelse (himmelfart)[3]) til staden Listriz[4]), der ligger på grænsen imellem Bulgarien og Grekien, og hilste den som et guds Paradis. Derfra brød de op og kom til Vinopolis[5]), en stor men øde by; ti mens hele hæren der fandt ly, var endda knap hvert andet hus optaget. Her rastede de i atten uger. Iblandt så mange og store held skortede det naturligvis ej heller på modgang, da der ingensinde har været en Abel, som Kajn ikke har ladet sin ondskab gå ud over. Ti hertugen af Brandiz, en på grænsen af Ungarien og Bulgarien liggende by, ilede, fuld af avindsyge imod Kristi tjenere, skyndsomst forud til kongen i Konstantinopolis[6]) og sagde til ham: „Hvi har du dog villet göre sligt og tilstede så ugudelige mennesker gennemgang gennem dit land! Deres öje sparer

---

1) 24. Juni 1189. — 2) 25. Juli 1189. — 3) 15. Avg. 1189. — 4) Ifølge ét öjenvidnes beretning kom de 11., ifølge et andet 13. Avg. til byen Straliz (Sofia). — 5) Her (til Filippopel) ankom de 24. Avg. 1189. — 6) Isak Angelus.

hverken stad eller by, men alt hærger de og lægger det under sig. Det må du derfor vide: kommer de først ind i dit land, støder de dig selv fra tronen og indtager dit rige." Konstantinopolitaneren skænkede kun altfor let hans ord tillid og bød i sin skræk at lade kejserens sendinge, nemlig biskoppen af Monasterium[1]), grev Robert af Assowe og kæmneren Markvard tillige med fem hundrede riddere gribe; og forfærdede for følgerne forlod alle indbyggerne i landet ved pilegrimenes nærmelse stæderne og byerne, som de lod stå tomme, for at søge hen til tryggere egne.

10. *Fortsættelse.*

Da kejseren derfor holdt rast i fornævnte stad[2]), undrede han på, hvi de mænd ikke vendte tilbage, som han til bedste for freden havde skikket til kongen for at minde ham om den pagt, de havde sluttet, og det løfte, hin havde givet, om at han som en nidkær gudshævner og straffetager for det hellige lands undertrykkelse og udgydelsen af guds tjeneres retfærdige blod vilde i alle stykker være pilegrimshæren til måde. Han havde nemlig lovet, at mændene i korshæren, så længe de blev indenfor hans riges grænser, skulde nyde fred og sikkerhed, og at han vilde göre alle uvejbare steder fremkommelige for dem og i nåde tilstå dem indkøbsret såvel med hensyn til levnedsmidler som til deres andre fornødenheder. Kejseren undrede sig endnu mere, eftersom han for sin del så troligen overholdt alle sine løfter, at han, som ovenfor sagt, ikke tilstedte nogensomhelst i hæren at sætte sig i besiddelse af nogetsomhelst hverken

1) Herman. — 2) Filippopel.

ved vold og ran eller ved tyveri. Da han desårsag i længere tid forgæves havde biet, og der ingen sendemænd vendte tilbage, gav han sig i sin harme til at øve hærværk imod hele det omliggende strøg og lod landet opplöje, hvilke forholdsregler dog kun toges af list for derved at indjage beboerne skræk. Så store rigdomme sankede hæren da ved det bytte, den her gjorde på guld og sølv, kostelige klæder og høveder, at én, der vilde skaffe sig en mere udsøgt lækkerbid, gav otte oksne i bytte for en höne. Denne overflod sank imidlertid, såsnart alt var fortæret eller rettere sagt forødet, ned til slig mangel, at det var, som om hele den tidligere overflødighed rent var gået ad glemme. Efterat de altså der havde tilbragt sytten uger, brød de op og kom til Andropolis.[1]) Her slog man sig ned i syv uger og øvede lignende hærgninger, og her vendte endelig kejserens udsendinge tilbage[2]) med halvhundrede gisler og overbragte tilsagn om sikker fred, således som af kejseren begæret, og om opfyldelsen af dennes øvrige krav. Efter modtagelsen af gislerne forlod de derfor midt i fasten Andropolis, drog lykkelig videre, kom til påsken, som i det år[3]) holdtes på Herrens bebudelsesdag[4]), til hellig Georgs arm, ved hvilken de slog lejr og fejrede Herrens hellige påske med glæde.[5]) Dagen derefter gik de om bord og satte over sundet, og til overfarten havde kongen sörget for at hidskaffe så

1) I det foregående stykke siger Arnold, at de i Vinopolis (Filippopel) tilbragte 18 uger. Til trods for, at Arnold ellers ikke stemmer med noget öjenvidne med hensyn til tidsangivelserne på denne del af færden, står så meget dog fast, at hæren, efterat den i påsken 1190 havde holdt rast, i de følgende dage satte over til Lilleasien (se slutn. af stykket). — 2) 1190. — 3) 1190. — 4) 25. Mars. Herrens bebudelse d: e: Mariæ bebudelse. — 5) I denne glæde gjorde de voldsomme regnskyl dog et betydeligt skår.

mange fartöjer, at hele hæren med alt tilhorende gik over på trende dage.[1])

11. Om pilegrimenes modgang.

Efter overgangen over havet istemmede derfor hærskarernes Herres[2]) folk, ligervis som efter udfrielsen fra Faraos trældom[3]), en lovsang til ære for Kristi bekendelse. Ti såsom de havde taget gislerne med, håbede de på fred. Dog se! deres forventning blev til skamme. Tingene kom i ulave, tilførsel fattedes, savn og sult trykkede dem. Ikke mange dage efter, medens de endnu opholdt sig i Grekerkongens land, kom Turkerne imod dem og lagde baghold for dem. Vel brod de sig fra forst af kun lidet om disse, der var så få og ikke for alvor tænkte på ondt imod dem. Men fra dag til dag blev Turkerne mange som sand i havet, der ikke kan tælles for mængde[4]), og omsværmede dem både ved nat og ved dag. Imidlertid istemmede guds folk psalmen: „Herre! hvi er mine plagere blevne så mange? Mange står op imod mig, mange siger til min sjæl: „„Han har ikke frelse hos sin gud.““ Men du, Herre! er min hjælper.“[5]) Og hvorvel de kristne, tæt omringede af fjender, var som får midt iblandt ulve[6]), veg de dog ikke fra deres begyndte færd. Men hver gang de selv, skiftede også fjenden lejr. Alt var de på vejen ind i Rumenien, et ode, uvejsomt og vandtomt land, og brodet var slup-

1) Öjenvidner fortæller, at hæren ikke brugte mindre end 6 dage til overfarten, der gik for sig fra 23. til 28. Mars. — 2) Den Herre Zebaoth (hærskarernes Herre) er en bibelsk betegnelse for gud — 3) Smnl. 2. Moseb. 15,1—21. — 4) Havets sand, jordens stov og himlens stjerner er bibelske billeder på det tallose overhovedet. Smnl. 1. Kong. 4,20. 1. Moseb. 22,17. 13,16. 15,5. 2. Moseb. 32,13. 5. Moseb. 10,22. — 5) Ps. 3,2 ff. — 6) Smnl. Matth. 10,16. Luk. 10,3.

pet op i deres madposer, eftersom de ingen næringsmidler havde at tage til. Dog var der nogle af dem, der, medens de endnu var i velstand, havde lavet sig honningbrød, og dermed kom nogenledes igennem[1]), hvorimod de, som intet sådant havde i beredskab, enten måtte leve af hestekød, vand og rodder eller også lide hunger lige til døden, og når de ikke længere havde kraft til at gå, faldt på deres ansigt til jorden og blev blodvidner for Herrens navn, idet fjenderne styrtede over dem og uden mindste medynk myrdede dem i alles påsyn. Alt var det kommet så vidt, at lastdyrene var slupne op, dels fordi de ingen græsning havde, dels også fordi man havde brugt dem til føde, og mange fornemme og fine mænd måtte anstrænge sig med at gå hele dagen til fods og takke deres gud til. Deres rækker ordnede de således, at fodfolket og de svagelige havde deres plads i midten, medens ridderne havde deres på höjre og venstre flöj for at modstå fjendernes anfald. Selv gjorde de også gentagne gange angreb på modstanderne, strakte adskillige af disse til jorden, én gang endog henved fem tusind, men måtte ikke desto mindre opgive at forfølge dem. Dog efterdi „mange genvordigheder vederfares de retfærdige, men Herren skal udfri dem af alle disse,“[2]) derfor var Herrens hånd ikke krafteslos over dem, men styrkede dem i alt, hvisårsag de led „som de, der er revsede, men dog ikke ihjelslagne“[3]) og „som sörgmodige, men dog altid glade“[4]). Og skönt kejseren ikke kunde tvivle på, at man havde lokket ham i en fælde, lod han dog de gisler, han havde, fare og holdt sig til det ord: „Mig hører

1) Herom har öjenvidnerne ikke det mindste, hvor stærkt de så for resten går i det enkelte. — 2) Ps. 34,20. — 3) 2. Kor. 6,9 — 4) 2 Kor. 6,10.

hævnen til, jeg vil betale, siger Herren"[1]). Derefter kom de ind på et ganske tört strog, hvor de tvende dage igennem måtte døje torst. Til pinsen[2]) kom de til Turkernes hovedstad Ykonium, slog lejr i en dyrehave i byens nærhed og styrkede sig der med urter, som groede i de omliggende haver; og tyktes det dem nu i deres sind, som havde de fanget Paradisets glæder.

12. Om kejserens kamp med sultanen.

Som guds folk derfor efter hungerens lange og magre tid nogenlunde var kommet til kræfter igen og nu omsider håbede på uforstyrret ro efter sine langvarige anstrængelser og på uformorket fred efter krigsstormenes rasen, se! da lod det uretfærdighedens barn, Salhadins sön og sultanens svigersön[3]), melde kejseren følgende: „Vil du have sikker gennemgang gennem mit land, må du give mig en guldbyzantier for hver af dine mænd; gör du det ikke, da vid, at jeg i morgen går løs på dig med krig og lader dig og dine mænd enten springe over klingen eller vandre i fangenskab!" „Vel er det helt uhort," lod kejserens svar, „at den romerske kejser betaler skat til nogen dødelig, han, som ellers er vant för at kræve end at betale og för at tage end at give skat. Al den stund vor kraft imidlertid for öjeblikket er udtömt, er jeg dog villig til, på det at vi må kunne drage videre i

1) Rom. 12,19. Hebr. 10,30. Smnl. 5 Mosebog 32,35. — 2) Pinsedag 13. Maj 1190 kom de ikke til Ikonium, men var endnu under vejs og plagedes hårdt af hunger. Til dyrehaven ved Ikonium kom de først 17. Maj. — 3) Han var omvendt sultanen af Ikoniums sön men Saladins svigersön og hed Melik eller Malekschah, og hans fader Kilidsch Arslan. Sendefærden skikkedes kejseren 15. Maj, altså 2 dage för de nåede Ikonium.

fred og ro, at betale ham en denar af den slags, man kalder for en manlat.[1]) Vil han imidlertid ikke tage imod den, men foretrækker at forstyrre os med krig, må han vide, at vi, hvem vor kærlighed til Kristus kun lader valget imellem sejr eller død, hjærtensgerne vil stride med ham for Kristi navns skyld." Den omtalte manlat er en ringere møntsort, der hverken er helt af guld eller af kobber, men er sammensat af blandet og ringe stof. Sendebudet vendte da tilbage til sin herre med den besked. Men kejseren lod de mere vel sindede i hæren sammenkalde og gjorde disse rede for den foreliggende sag for ved rådslagning at udfinde, hvad der var at göre. De tilkaldte svarede som med én mund og sagde: „Det gensvar, I har givet tyrannen, er både godt og kejserens majestæt værdigt. Men for vort vedkommende være det eder vitterligt, at vi ikke er til sinds at søge fredsvilkår, men kun bier på død eller liv, tab eller sejr!" Denne så store fasthed hos guds mænd kunde ikke andet end tækkes kejseren, og ved morgenrødens frembrud fik han hæren opstillet således, at hans sön, hertugen af Svevien[2]), med kærnen af krigerne stod i første række, medens han selv tillige med resten af hæren omgjordede sig for at knuse dem af fjenderne, der trængte ham i ryggen; og således kæmpede Kristi stridsmænd[3]), skönt deres styrke rigtignok ikke stod i forhold til deres mod; men han, som fordum skænkede blodvidnerne kraft til at holde ud i deres lidelser, han hærdede nu selv bestandigheden også hos disse sine kæmper. Deres modstandere faldt til

---

1) Manlat var en byzantinsk mønt, der i værdi står langt under en guldbyzantiner, og som var præget med kejser Manuel Komnenus' (se bog III st. 8. beg.) billed. Se det følgende. — 2) Frederik. — 3) Slaget ved Ikonium 18. Maj 1190.

höjre og til venstre; der var ikke tal på de dræbte, og ligenes mægtige dynge vidnede bedst om storheden af mandefaldet. Tilsidst, da mængden af de slagne endog spærrede indgangen til staden[1]), vedblev nogle korsfarere endnu at hugge ned for fode, medens andre sörgede for at skaffe de faldne til side, indtil man på den vis omsider brod ind i byens porte og med det skarpe sværd slog alle dem, som man traf i staden. Resten af fjenderne trak sig tilbage til borgen, der stod i forbindelse med byen. De kristne havde således både inde og ude ydmyget fjenden og holdt nu tre dages rast i staden selv. Da skikkede sultanen ansete sendemænd med gaver til kejseren og lod ham sige: „I en god stund, herre kejser! er du hidkommen i mit land; og hvad det angår, at din höjhed her langtfra har fundet den foronskede modtagelse, da har du ikkun ære, men vi skam deraf; ti, medens din store sejr vil skabe dig et evigt ry, vil den for os blive en kilde til stadig blusel og vanære. Dog må du være fast forsikret om, at det således forefaldne ikke er sket med min vilje, eftersom jeg for öjeblikket ligger på sotteseng, ude af stand til at råde enten for mig selv eller andre. Desårsag beder jeg dig nu at te mig miskund, modtage gisler og alt, hvad du ellers måtte begære, i fredspant og til vederlag forlade byen og pålny opslå din lejr i haven.“ Kort at fortælle, kejseren rommede virkelig staden med sine mænd, ikke alene fordi alt, hvad han krævede, ydedes ham efter onske, men også fordi den af ligene så forpestede luft nodte hæren til at fortrække. Efter således at have fået freden stadfæstet drog Kristi kæmper deres vej med glæde, fritagne for videre forfolgelse af modstanderne, styrede

1) Ikonium.

deres færd gennem Armeniernes land og kom til floden Salef, hvorved der lå en borg af samme navn.[1])

13. Om kejserens død.

Da man var nået dertil, vilde den herre kejseren på grund af den overdrevent stærke hede og det smudsige støv tage et kølende bad. Floden var ikke synderlig bred men omkredset af bjærge og havde som følge deraf et rask løb. Medens nu de andre gik over på et sted, der uden fare kunde gennemvades, lod kejseren trods manges misbilligelse stå til ud på floddybet; ti han håbede at kunne svømme over; men den stærke ström greb ham og førte ham anden steds hen, end han selv vilde; og inden hans omgivelser kunde bringe ham hjælp, overvældedes han af bølgerne og omkom.[2]) Der blev nu almindelig sorg, og alle klagede som med én mund og sagde: „Vor første støtte i kampen er bukket under. Hvo skal nu trøste os på denne vor pilegrimsfærd. Som vildfarne får midt iblandt ulve vil vi være prisgivne, og ingen vil værge os mod deres bid.“ Således fortærede folket sig i orkesløs gråd og jammerklage. Men kejserens sön trøstede dem og sagde: „Vel er min fader død; men vil I kun være standhaftige og lade være at fortvivle, så skal I snart skue Herrens hjælp over eder.“ Og da han i enhver henseende bar sig forstandig ad, böjede efter faderens død alle sig for hans høvdingvælde. Således samlede han de tiloversblevne — de fleste var nemlig allerede spredte — og kom til Antiokia[3]), hvor fyrsten modtog ham

1) På latin kaldes den Selevcium og floden Selevcius, men af Grækerne Selefkieh, Salef el. Safet. — 2) 10. Juni 1199. — 3) 21. Juni 1190.

med hæder og anviste ham staden at råde over efter eget tykke. Ti Sarracenerne trængte idelig byen så stærkt, at fyrsten som følge af deres anfald måtte opgive ethvert håb om selv at holde den. Kejserens sön rastede desårsag en stund i staden for der at udhvile. Men her begyndte det forsultne krigsmandskab til overmål at fylde sig med vin, og hvad der iøvrigt fandtes af gode ting i byen; og under disse omstændigheder steg dødeligheden så voldsomt, at der nu omkom flere af overfylding end för af tomhed. Og ikke alene lå mange af den store hob under for denne deres mangel på mådehold, men selv adskillige höjbårne og gode mænd gik til grunde som følge af den overdrevent stærke hede, blandt disse sidste hr. biskop Godefrid af Erbipolis, en klogtig og ordsnild mand, som efter den ham skænkede nåde for en stor del styrede pilegrimsfærden; også han omskiftede her sin jordiske bolig med sit himmelske fædreland.[1]) Men hertugen lod tre hundrede krigere blive liggende der og kom selv med resten til Akon, hvor han traf en stærk hob kristne i færd med at angribe byen; og skönt han ikkun stødte til med en skare på tusind mand, styrkedes Tevtonernes parti alligevel betydeligt ved hans komme. Dog, medens han der opholdt sig og beredte sig til kampen med fjenderne, forekom en altfor tidlig død ham og gjorde ende på hans dage.[2]) Og sålunde sluttedes denne tilsyneladende næsten frugtesløse færd.

Desårsag har adskillige forarget sig derover og påstået, at den ikke var retteligen begyndt og derfor heller ikke heldigen fuldbragt. Men du, som dömmer slig, se til, at det lys, der er i dig, ikke er mørke![3])

1) Biskop Gotfred af Würzburg, tidligere kejserens kansler, døde 8. Juli 1190. — 2) 20. Jan. 1191. — 3) Smnl. Luk. 11,35.

som Herren siger: „Dit legems lys er dit öje,“[1]) idet han vil have „öjet“ forstået om det indre öjemed, men „legemet“ om den ydre dåd. Og Visdommen siger: Mennesket ser på det udvortes, men gud ser i hjærtet.[2]) Når altså dit öjes lys er i hjærtet og synligt for gud alene, medens det, der ses af mennesket, kun er legemet og ydersiden, hvor tör du da vove at tiltage dig dommen, der tilkommer gud, som alene kender det skjulte! Hellere måtte du ialfald udlægge det, hvis öjemed du ikke fatter, til det bedste. Her foreligger dog tydelige tegn, som vel fortjente nöjere at påagtes, da de viser, at hine evangeliets mænd virkelig af kærlighed til Kristus har forladt hus og hjem, brodre og søstre, fader, moder og hustru, sönner og agre[3]), ja! hvad som mere er, selv har givet deres legem til pris for anstrængelser og lidelser. Ti de fleste af dem, der gik med på dette tog, dreves af en så brændende gudhengivenhed, at de hellere vilde bekende Herren og bukke under end vende tilbage til deres hjemstavn. Ihvorvel derfor denne ledings- og pilegrimsfærd ikke førte til målet, den så hedt attraede, afgörende kamp, har man alligevel ingen ret til at tvivle på, at pilegrimene har vundet krandsen, hvorefter de higede. Ti „kostelig i Herrens öjne er hans helliges død;“[4]) men ligesom gud alene kender, hvilken udgang det skal tage med dem, samt hvorlunde og hvornår døden skal komme over dem, således er det og ham alene, hvem det tilkommer at dömme om den lön, hver enkelt af dem har fortjent. Ti den retfærdige, om han end dør tidlig, skal han husvales.[5])

1) Luk. 11,34. Matth. 6,22. — 2) Smnl. 1. Sam. 16,7. — 3) Smnl. Matth. 19,29. Mark. 10,29. — 4) Ps. 116,5. — 5) Smnl. Visdom 4,7.

14. Om angrebet på Akkon.

Men imidlertid arbejdedes der på at tage Akkon af Kristi stridsmænd, som af alle slægter, folk, stammer og tungemål[1]) var komne sammen dér. Først var kong Wido, der, som ovenfor sagt[2]), var løst af sit fangenskab, kommen fra Tyrus og havde lagt sig for byen med to hundrede tusind mand[3]), og siden var angrebet under guds medvirkning blevet overmåde voldsomt. Tyrus var nemlig dengang hartad den eneste stad, hvor de kristne endnu fandt tilflugt, og dette skyldtes markgrev Konrad, som med störste ihærdighed vedblev at holde byen. Ti denne mand havde gud hidskikket til styrke for det kristne ridderskab og til værn for sine troende, idet han på selv samme tid, som det hellige land ødedes, var på valfart til Jerusalem for der at bede; men da han om bord på et fartöj kom fra Grekien og vilde lægge til ved Akkon, erfor han, at Salhadin havde indtaget hele landet, og at byen selv var overgivet til denne[4]); derfor flygtede han og lagde vejen om ad Tyrus til. Selv der i byen var dog Salhadins folk tilstede for at tage imod gisler. Men stadens bedste mænd som fik nys om Konrads komme, optog ham hemmelig i byen, knyttede venskab med ham og overdrog ham herredömmet over den[5]), hvorefter han lod Salhadins mænd jage på porten, styrkede Tyriernes mod og sörgede for udbedringen af murenes brøst og de til værn for samme opførte tårnes befæstning. Salhadin, der just

1) Smnl. Åbenbaringen 5,9. 7,9. 11,9. — 2) Se st. 5, sl. af første afsnit. — 3) I Avgust måned 1189. — 4) Se st. 5 beg. — 5) Markgrev Konrad, en sön af markgrev Vilhelm af Ejsenberg (Mons Ferratus) — se st. 2 beg. —, ægtede Isak Angelus' datter Theodora og kom i Juli eller Avgust måned 1187 til Tyrus, just som man tænkte på at overgive byen.

opholdt sig i Akkon, og hvem det skete kom for øre, lagde sig imidlertid i sin harme öjebliklig for byen og lod syv angrebsmaskiner bygge imod den og göre så stærkt brud på dens mure, at staden alt stod hans krigere åben. Men markgrev Konrad satte mod i sine folk og slog sin lid til Kristi bistand, som aldrig lader dem, der håber på ham, i stikken; han lod portene åbne, gjorde et dristigt udfald imod fjenderne, drev Salhadin på flugt og forfulgte ham op i bjærgene; og ved denne lejlighed faldt der fem tusind af Saladins mænd.[1]) Derefter vendte Konrad om med et rigt bytte og mættede sålunde dem, som alt var helt vansmægtede af hunger. Men Salhadin gentog ikke mere sit angreb på byen, ja! han måtte endog siden for meget guld tilkøbe sig fred af markgreven, som ved stadige udfald foruroligede hans lejr. Desårsag prøvede adskillige at sigte Konrad for troløshed, efterdi han tog imod gaver af de vantro. Men han tog kun bytte af Egyptierne for dermed at göre Hebreerne rige;[2]) ti alt, hvad han på nogen vis fratog de vantro, lod han troligen komme de troende tilgode.

15. Om Tevtonernes komme.

Imidlertid lå kong Wido, som sagt[3]), for staden Akkon med tevtoniske stridsmænd samt dem, der fra Longobardien og Tuskien havde samlet sig i Tyrus; og de fornemste var greven af Gelrem[4]), grev Henrik af Aldenburk, Widikynd, foged i Rieden[5]), grev Adelbert af Poppenburk og mange flere biskopper

1) Denne sejr tilkæmpede Konrad sig ved udgangen af Januar måned 1188. — 2) Smnl. 2. Moseb. 3,21. 22. 11,2. 3. 12,35. 36. — 3) Se st. 14 beg. — 4) Otto, greve af Geldern — 5) Widekind af Rheda i Vestfalen, foged for klosteret Freckenhorst, grundlægger af klosteret Marienfelde i stiftet Münster.

og höjbårne mænd. Men Salhadin voldte dem uafladelig så mange bryderier, at de alt var på veje til at lade håbet fare om længere at kunne holde ud dér. Dog han, som tilforn horte Israels börns suk i Egypten, der de plagedes af Farao[1]), han kom nu sin miskundhed i hu[2]), så ned til dem fra sin ophöjede stol og skikkede dem hjælp. Omsider på den tredje dag, som de lå for staden, det vil sige den første September[3]), viste der sig en mængde skibe, som kom fra forskellige egne i Tevtonien, og som Herren så velholdne havde styret gennem meget byrdefulde landomkrydsninger og en sejlads over såre vidt rækkende havstrøg, at det aldrig havde skortet dem på medbor, og intet af dem havde lidt nogetsomhelst tab hverken på mennesker eller redskaber. Men de tevtoniske skibe, der således for fulde sejl lagde til land, udgjorde femti fem; og i følge med dem var en herre af Avense ved navn Jakob med fem store skibe med mandskab, våben og levnedsmidler. Salhadin, der med en talløs skare havde beredt sig på den følgende dag at falde over Kristi stridsmænd, studsede i begyndelsen ved at hore tale om så stor en flådes komme, tabte i sit hjærtes bitterhed al fortrøstning og blev helt elendig, da han ikke ét öjeblik tvivlede på, at disse, som han ikke havde kunnet holde borte fra land, var komne til hans fordærv. Da de nu havde vundet ind i havnen og var gåede i land med stærk hånd, lagde de en vold trindt om staden, men kunde alligevel ikke forhindre, at Salhadins mænd, hver gang de fik det i sinde, ad den port, der vendte imod øst, drog ind og ud af byen med kameler; således havde de hartad en måned igennem under stor möje og fare deres læs med at ligge for staden, og deres kræfter

1) Smnl. 2. Mosebog 3,7. — 2) Smnl. t. eks. Ps. 25,6. — 3) 1189.

var såre udtömte på grund af deres stadige vagthold både ved dag og ved nat, eftersom Sarracenerne uophorlig forstyrrede dem med pileskud og anfald. Imidlertid havde de i sinde at stride med dem, så snart de kun ved guds gunstige forelse så sig i stand til at få hold på dem, og de skikkede desårsag bud til Tyrus efter markgrev Konrad og landgrev Lothewig af Thuringien, der forst for kort tid siden med ære var kommen fra sit land med en mængde krigsmænd og et stort forråd på levnedsmidler, og bad begge at bringe sig hjælp. Markgreven indfandt sig dog forst på gentagen opfordring og det tilmed ikke med god villie som folge af nogle kivsmål, han havde med kongen. Han skyldte nemlig denne for, at han kun i det öjemed derved selv at slippe fri havde overladt Salhadin mange faste stæder. Begge kom imidlertid med vældig hånd, og de kristne glædede sig over deres komme, men synderlig dog over landgrevens, efterdi denne på dette tidspunkt havde indfundet sig som en ny kæmpe og havde ord for at være hovedet for det derværende ridderskab. Også hr. patriarken havde givet mode i lejren og styrkede modet hos såre mange. Hæren opstilledes da i slagorden, således at ridderne, bueskytterne og kærnemandskabet i hele sin styrke var ude på fri mark, medens resten vogtede lejren mod anfald fra byen. Da nu de, som var udenfor, tornede sammen med fjenderne, kastede derfor bymændene sig over dem, der vogtede lejren, og trængte dem hårdt. Men Salhadins lejr sloges på flugt. Da de, som vogtede skibene, blev det var, råbte de, at Salhadin flyede; og således slap de, der opholdt sig i lejren, ud af deres klemme. På den anden side forfulgte de, som var ude på åben mark, Salhadin op i bjærgene, men vendte om igjen af frygt for baghold. Men imedens

fodfolket var i færd med at rive bytte til sig i fjendens lejr, rejste der sig slig kævl imellem dem om et muldyr, som alle rev og sled i, at folkene rustede sig til indbyrdes krig; og da Saracenerne fik nys herom, kom de bag på dem, brød ind over dem og strakte mer end tusind mand af dem til jorden, medens resten flyede til deres egen lejr.[1]) Det skete vakte stor sorg hos guds folk, og fra den tid af fastsatte de, at de vilde drage en vold omkring sig for ikke at vorde et brat bytte for fjenden. Ti grov de tvende store grave, den ene ind imod byen, den anden ud imod det åbne land, og i ly af disse nød de fred og ro, eftersom fjenderne i staden nu var indelukkede og havde mistet friheden til at gå ud og ind. Landgreven og de øvrige höjbårne mænd satte tillige igennem, at man med stor anstrængelse og mange udgifter opførte trende trætårne ind imod byen. Men skönt man håbede ved hjælp af sligt krigsudstyr at indtage byen, opbrændte dog bymændene alle disse bygninger med den såkaldte græske ild, og derover grebes Kristi stridsmænd både af sorg og harm og en følelse, der på grund af fjendernes hån, lignede skam. Derhos døde landgreven efter disse dages forløb[2]), og fra den tid af syntes de at være uden hovedsmand, —

16. Om kongerne af Frankiens og Angliens komme.

— da kongen af Frankien med ét ankom[3]) og med stærk hånd begyndte at lade en vold kaste omkring staden og angrebsmaskiner bygge imod samme. Kongen

1) Slaget stod 4. Okt. 1189, men var ikke det sidste. — 2) Som følge af sit svage helbred drog han bort og døde i Oktober måned 1190 på øen Cypern. — 3) Filip II Avgust kom påskeaften 13. April 1191.

af Anglien var nemlig på den tid i færd med at indtage Cypern, et af hav omgivet land, som stod under kongen af Konstantinopolis, hvem det årlig måtte betale syv vægtdele guld af dem, der kaldes cyntenere.[1]) Men kongen af Cypern var stegen i rigdom og vælde og i sit overmod på én gang affalden fra Konstantinopolitaneren og fra den katholske tro.[2]) Desårsag gik Anglikeren ham på klingen, fik både ham selv og landet i sin magt og lod ham kaste i fængsel i en stad, som kaldes Meregart; og eftersom han havde svoret på ikke at lade ham lægge i jern, lod han ham binde med en sølvlænke; og der døde så kongen. Men af hans land tog kongen af Anglien såre store skatte og overgav det tillige som kristent land til kong Wido af Jerusalem, da denne i forvejen ved sin hustrus død havde mistet sit rige, som markgrev Konrad havde fået med hans svigerinde.[3]) Efter Cyperns hærgning landede kongen af Anglien derfor ved Akkon[4]), forenede sine stridskræfter med kongen af Frankiens og indesluttede staden; og Kristi stridsmænd skyede ingen fare, men undergravede uophørlig både ved nat og ved dag byens mure og omstyrtede dens tårne, så at de, som opholdt sig der inde, tvungne af nøden, begyndte at underhandle om stadens overgivelse. I smug skikkede de imidlertid tidt sendemænd til Salhadin, for at han efter løfte måtte fri dem; men som han var ude af stand til at göre det, overgav de byen.[5]) Alle der inde toges således til fange, men lovede for deres frigivelse mange løse-

1) Centner. — 2) Konge eller kejser på Cypern var dengang den grusomme Isak. — 3) Efter Sibylles død tog Konrad Elisabeth til ægte og fik ved vold kongeriget Jerusalem i sin magt ved udgangen af året 1190. — 4) 8. Juni 1191. — 5) 12. Juli 1191.

penge, ja! tilmed tilbagegivelsen af Herrens kors, og fik mod at stille gisler våbenhvile på en måned, hvorefter de gik til Salhadin angående tilbagegivelsen af Herrens kors; men hos ham udrettede de intet og kunde lige så lidt betale pengene, hvisårsag de vendte om og begav sig ind i staden igen, hvor fire tusind hedenske mænd nedhuggedes i Salhadins påsyn. Dog løste Karkas og Mesthus[1]) og andre af de mere ansete sig med penge. Men kongen af Frankien gik efter byens indtagelse om bord på sin flåde og vendte tilbage til sit[2]), men på det vilkår, at han skulde have halvdelen af hele det i staden gjorte bytte. Dette lovede kongen af Anglien ham vel i öjeblikket, men glemte dog rent at opfylde løftet. Men efter kongen af Frankiens bortgang vendte Angliens konge sig mod Askalon for at indtage den. Da indbyggerne imidlertid blev dette var, satte de ild på deres by og flyede. Men kongen holdt sit indtog i den øde stad[3]), lod den genopbygge til en meget fast by og istandsatte dens mure og tårne.

Efter disse dage myrdedes[4]) kong Konrad af Jerusalem efter sigende ved kongen af Angliens og nogle Tempelherrers svig.[5]) Ti en høvding fra bjær-

1) Sajfeddin Ali Meschtub og Bohaëddin Karakusch var begge emirer. Det her fortalte foregik først efter Filip Avgusts afrejse — 2) Fra Akkon drog han ved udgangen af Juli måned 1191. — 3) Rikard Løvehjærte kom først 20. Jan. 1192 til Askalon. Arnold fatter sig her i stor korthed. — 4) 28. April 1192. — 5) Markgrev Konrad, der var valgt, men endnu ikke kronet til konge af Jerusalem, dræbtes 28. April 1192 i sin by Tyrus af to Assassiner. Assassinerne (Haschischin) var en muhamedansk sekt, der grundedes i slutn. af 11. hundredår af Perseren Hassan Sabbah „den Gamle fra bjærget.“ Deres navn har de af en berusende drik, tilberedt af „haschisch“ d. e. bladene af indisk hamp. Det franske ord „assassin,“ snigmorder, er sandsynligvis hentet fra deres navn. Om

gene, der betegnes som den øverste ved navnet den Gamle, tog imod stikpenge for at udskikke tvende af sine mænd til drabet. Om denne Gamle kommer jeg nu til at berette adskilligt, som lyder naragtigt, men hvorom jeg dog har troværdige mænds vidnesbyrd. Nævnte Gamle omspinder folkene i sit land i den grad med sin trolddom, at disse hverken dyrker, ej heller tror på nogen anden gud end ham. Tillige foregøgler han dem på synderlig vis løfte på nogle glæder, der medfører en evig fryd, hvorved han bringer dem dertil, at de vælger døden fremfor livet. Tidt styrter mange af dem, når de står oppe på en höj mur, sig nemlig på hans vink og bud så brat ned fra denne, at deres hjærne brydes, og de således omkommer ved en ynkelig død; og de er efter hans forsikring de saligste, som udgyder menneskeblod og til hævn for slig dåd selv bider i græsset. Når desårsag nogle iblandt dem har valgt at dø på den vis, at de først vil snigmyrde en eller anden og derpå til hævn for drabet på ham finde en så meget saligere død, rækker han dem selv knive, der er indviede udtrykkelig i samme öjemed, lader dem derpå tage sig en sådan rus i et bæger, at de derved rives hen til forstyrrethed og åndsfraværelse, foregøgler dem så ved sine trolddomskunster visse drömme, der spiller ind i det fantastiske, og som er fulde af alskens fryd og lyst, eller rettere sagt af allehånde narreværk, og forsikrer dem nu, at de til vederlag for slig dåd evindelig skal have alt dette i eje. Han tog, som sagt, imod stik-

Assassinerne og deres schejk „den Gamle fra bjærget“ se endvidere bog VII, st. 8, afsnit 20! — De i det følgende omtalte redskaber kaldtes Fedawis, „Ofre.“ Afskaffelsen af de positive religioner og udryddelsen af de kronede hoveder var sektens formål.

penge og skikkede dem, der havde sammensvoret sig om markgrevens død, tvende af sin sekt for at myrde denne. Efter at de vel havde myrdet greven, blev de så selv myrdede; dog skal jeg lade det være usagt, om de virkelig blev til guder.

Da markgreven — ti under dette navn gik han sædvanligst — eller kongen derfor var død, opstod der en ikke ringe forvirring hos guds folk, eftersom den faldne var en god og vis mand, ved hvem Herren ofte havde teet frelse i Israel.[1]) Derefter sluttede kongen af Anglien, der ønskede at vende hjem til sit, en såre tryg fred med Salhadin på trende år og firti dage; men den kunde dog ikke gælde, med mindre kongen først lod Askalon nedbryde; og dette gjorde han da også virkelig, dreven af nød, eftersom han savnede indbyggere til at nedsætte sig der efter hans bortgang.[2]) Han gik desårsag om bord på et skib og landede i Bulgarien, medens hans mænd drog videre til Brandiz. Selv traadte han imidlertid tillige med nogle enkelte i en galej, drog til Ungarien og vendte tilbage ad en anden vej end den, han var kommen.[3]) Han var nemlig ræd for kongen af Frankien, som han havde stødt ved ikke at tage hans søster[4]), der var ham trolovet og ført til ham af kongen selv, til sin hustru; men i den sted havde han ægtet kongen af Avernes datter[5]), som hendes moder med stor prunk havde ført til ham. Medens han altså havde taget sine forholdsregler imod denne snare, faldt han imidlertid i en anden. Ti som han drog gennem Ungarien på pilegrims vis — han var

1) Smnl. 1. Sam. 11,13. — 2) Freden sluttedes 1. Sept. 1192 — 3) 9. Okt. 1192 forlod han det hellige land. — 4) Adelhejd. — 5) Berengaria af Navarra.

nemlig selv tillige med sine mænd klædt som Tempelherre — blev han tagen til fange af hertugen af Østerrige eller Avstrien, der udleverede ham til kejseren.[1]) Og sålunde er det forjættede land[2]) for vore synders skyld end ikke befriet. „Ti Ammoriternes ondskab er endnu ikke fuld“[3]), „men Herrens hånd er endnu udrakt“.[4])

1) Rikard blev fangen ved udgangen af året 1192 af hertug Leopold og overgivet til kejser Henrik VI 23. Mars 1193. — 2) Hebr. 11,9. — 3) 1 Mosebog 15,16. — 4) Es. 5,25.

Femte Bog.

1. Om hertugens tilbagekomst fra Anglien.

Men alt imedens denne ledings- og pilegrimsfærd stod på, skortede det ikke på nyt i Saxonien. Ti samme år[1]) som den herre kejseren ved Majmånedstide var brudt op med dem, der af kærlighed til gud deltog i hans pilegrimstog, deriblandt grev Adolf, — samme år omtrent ved salig Mykahels fest[2]) vendte hr. hertug Henrik med sin efter faderen opkaldte sön tilbage fra Anglien og modtoges med venlighed af hr. ærkebiskop Harthvig af Brema. Denne var nu hartad ringeagtet af alle for Thietmarcernes[3]) skyld, som han ikke evnede igen at få tilbage fra Waldemar i Sleswik; og desårsag sluttede han venskab med hertugen, eftersom han ved Henriks hjælp håbede at genvinde sin tidligere magtstilling, tog ham til sig i Stadium og overdrog ham grevskabet. Ved efterretningen herom ilede de mere formående iblandt Holtsaterne og Sturmarierne med at møde hertugen, bringe ham fredshilsen og tilbyde ham fri adgang til deres land; og af glæde over dette tilbud lovede han dem opnåelsen af höjere værdigheder, ifald han ved deres hjælp kunde få indpas i landet. De besatte derfor straks grevens pladser Hammemburg, Plune og Etziho og drev hans mænd ud af landet. Ved synet heraf trak Adolf af Dasle, som dengang på sin søstersöns vegne opholdt sig i landet, så og greven af Skowenburgs moder, fru Mektildis, og hans hustru,

1) 1180. — 2) Ved Mikkelsdagstide (c. 20. Sept.). — 3) Se bog III st. 22.

fru Adelhejdis[1]), en datter af hr. Burkard af Overenvorde, sig alle tilbage til staden Lyubeke.

2. *Om Bardewiks ødelæggelse.*

Men hertugen samlede en hær fra Stadium og fra Holtsaternes, Sturmariernes og Polabernes land, indesluttede Bardewik og lavede sig til at indtage den med grev Bernard[2]) af Racesburgs, grev Bernard af Wilepes, grev Helmold af Zverins og andre af sine venners hjælp. De, der var i byen, satte sig dog til modværge og vilde ikke overgive den. Hertugen fik imidlertid overmagten og den så rige stad ødelagdes helt af krigsmændene, som hverken sparede kirker eller kirkegårde, men plyndrede alt og satte ild på den. Alle derinde toges til fange, deriblandt også Hermann af Sturthenebuthle og andre riddere tillige med byens borgere; og ikkun kvinderne og de små börn undgik med nød og neppe fangenskab.[3]) Hertugen havde således lykke på sin vej[4]), hvisårsag han omtrent ved salig Martins fest[5]) begyndte et nyt hærtog og beredte sig til angreb på Lyubika. Men som han alt nærmede sig staden, skikkede de derinde, skræmmede ved Bardewiks ødelæggelse, sendebud til ham med fredshilsen, dog på det vilkår, at grev Adolf af Dasle og greven af Skowenburgs moder — greven var dengang selv på pilegrimsfærd — samt hans hustru og tjenstgörende mænd frit og uhindret med alt dem tilhørende turde forlade landet. Og da hertugen nu var kommen i besiddelse af staden og hele den på pilegrimsfærden fraværende grev

1) Grev Adolf IIIs anden hustru. Den første hed ligeledes Adelhejd. — 2) Den ældre. — 3) På Simons og Judæ dag, 28. Okt. — 4) Smnl. 5 Mosebog 28,29. — 5) Ved Mortensdagstide (c. 11. Nov.).

Adolfs land, søgte han umiddelbart derefter at indtage hertug Bernards fæstning Løwenburg, som også efter en måneds forløb overgaves til ham, dog på det vilkaar, at de, der var i borgen, turde drage uforulempede bort. Da hertugen således vedvarende havde held med sig ved sine foretagender, lod han endelig Sygeberg, den eneste borg, der endnu holdtes af grevens mænd, angribe af Walter af Blandensile[1]) med Holtsaternes og Sturmariernes hjælp. Disse omgikkes imidlertid med svig; deres tidligere færd fortrød dem, de skiftede sind og faldt fra hertugen; og borgen undsattes således ved Eggo af Stures og hans venners hjælp. Walter toges til fange, lagdes i lænker og måtte, skilt fra sit hjem, tage tvungent ophold på borgen, som han tidligere håbede at indtage. Sålunde svækkedes atter hertugens parti i disse egne. Adolf af Dasle vendte nu også tilbage med den på pilegrimsfærd dragne greves moder og hustru og foruroligede staden Lyubeka på mange måder. Siden, da Maj måned[2]) kom, opbød dog hertugen ved grev Bernard af Racesburgs, Helmold af Zverins og skafferen Jordanis hånd en hærstyrke imod Holtsatiens land for at tage hævn over sine modstandere. Men folkene naaede ikke langt udenfor staden Lyubeka, førend de sloges på flugt, og både Helmold, skafferen Jordanis og mange andre toges til fange. Mange druknede også i floden Travene, medens greven af Racesburg og andre undkom ved flugten. Helmold og Jordanis fængsledes med håndlænker på borgen Sigeberg, men løstes siden af fangenskabet, først-

1) Skal vistnok være Walter af Baldensele, hvis navn forekommer i dokumenter fra 1198—1217. Baldensele er formodentlig Gross-Bollensen i kirkesognet Nettelcamp i det lüneburgske. — 2) 1190.

nævnte imod en udbetaling af tre hundrede mark penninge[1]), men Jordanis, der var velhavende, mod seks hundrede mark sølv.[2])

3. *Om kongens komme.*

Da den unge konge imidlertid spurgte hertug Henriks og hans söns tilbagekomst, harmedes han både derover, at Henrik, som det syntes, af ringeagt for hans unge alder tvært imod sin ed var vendt tilbage för tiden, og over, at han havde sat sig i besiddelse af et land, som tilhørte grev Adolf, der, som sagt, var gået på de lange rejser med drottens fader. Kongen kom derfor ilsomt til Bruneswik for at lægge den øde[3]); men da vinteren var for nær, til at han kunde få byen i sin magt, drog han derfra imod den Konrad af Rothe tilhørende borg Limbere for at indtage den. Der udrettede han imidlertid lige så lidt, hvorfor han, gram i hu, vendte tilbage til sit eget. På Bremernes klage jog han dog ærkebiskop Hartwig af Brema, som var skyld i al denne forvirring, fra ærkesædet, og Hartwig, der ikke mægtede at bære kongens vrede, drog først til Anglien, hvor han tilbragte et helt år, og begav sig siden ved sin hjemkomst til hertugen, som imidlertid ved ærkebiskop Konrad af Moguntias og Filip af Kolonias mellemkomst begyndte at anstrænge sig for at genvinde kongens nåde. Denne satte ham virkelig en herredag i Vulda og tog ham til nåde på de vilkår, at han skulde lade murene på alle fire sider af Bruneswik nedbryde og fæstningen Louenburg slöjfe; selv skulde han som en gave af kongen besidde den ene halvdel

---

1) 3700 kroner. — 2) 22,200 kroner. — 3) I November måned 1189.

af staden Lyubeka, medens grev Adolf skulde blive i uforstyrret besiddelse af den anden tillige med hele sit land.[1]). Som gisel for denne fredslutnings urokkelighed modtog kongen hertugens sön Ludger, der siden døde i staden Avgusta[2]), hvorimod hertugens ældre sön Henrik med femti riddere fulgte kongen både til Roma og til Appulien. Men hertugen slöjfede ikke Lowenburk, ligesom han heller ikke efter løfte tilbagegav halvdelen af Lyubeka til Adolf, der endnu var på pilegrimsfærd, og ophørte lige så lidt med sine angreb på dennes land.

4. Om kongens indvielse til kejser.

Da kongen imidlertid således havde ordnet disse anliggender, rykkede han med stærk hånd ind i Italien[3]) og havde i sit følge Kolonieren Filip, hertug Otto af Boëmien og mange andre. Men da han nærmede sig Roma for at modtage den apostoliske velsignelse, døde apostelherren Klemens[4]), i hvis sted den herre Celestinus ophöjedes på pavestolen. Og da denne så, på hvor opsigtvækkende en måde kongen indfandt sig, søgte han at trække det i langdrag med hans indvielse og udsatte derfor sin egen indtil videre. Romerne gik imidlertid ud til kongen og sagde til ham: „Slut venskab med os og hædre os og s t a d e n med samme rettigheder, som de konger, der var dine forgængere, har skænket os! Derhos skaffe du os ret over din besætning i Tuskulanum, som uafbrudt volder os uro! Vi vil da være dine talsmænd hos den herre paven og bede ham sætte

---

1) Dette forlig kom i stand i beg. af Juli måned 1190. — 2) † 15. Okt. 1190. — 3) Ved udgangen af året 1190. — 4) 20. Mars 1191.

kejserkronen på dit hoved.“ Kongen viste sig rede til i alle stykker at opfylde Romernes ønske og bød derhos, at borgen og byen, som de havde ført klage over, skulde nedbrydes. Men Romerne kom, endnu førend deres plan var røbet, til den herre paven og sagde; „Herre! vi er dine får, men du er dine fårs hyrde og dine börns fader. Desårsag bønfalder vi da og din miskundhed, at du vil spare os, som er såre ilde farne. Ti, som du selv bedst véd, din pligt er det med folkenes lærer at græde med de grædende og glæde dig med de glade.[1]) Nu har denne konge med en tallos hob taget landet i besiddelse og hærger vore sædemarker, vore vingårde og vore oljehaver. Vi beder dig derfor her at hjælpe os ved ikke længere at opsætte hans indvielse, på det at landet ikke må blive armodens bytte. Kongen selv forsikrer også, at han kommer hid i fredsærind og med ønsket om i enhver henseende at hædre vor stad og vise dig sönlig lydighed.“ Disse bønner fandt bifald hos apostolikeren; under den störste jubel holdt kongen sit indtog i staden; og sålunde gik den herre pavens höjtidelige indvielse for sig påskesøndag[2]), medens kejseren og kejserinden i störste fred og ro modtog velsignelsen og kronedes påskemandag.[3])

5. *Om kejserens tog til Apulien.*

Da den herre kejseren således havde modtaget velsignelsen, drog han til Apulien for at tage imod hele Sikuleren Willehelms land, som tilhørte ham på hans hustru[4]) kejserindens vegne. Eftersom apostelstolen imidlertid allerede havde indsat en anden ved

1) Smnl. Rom. 12,15. — 2) 14. April 1191. — 3) 15. April s. å. — 4) Se bog III, st. 15.

navn Tankrad[1]) til konge samme steds, optog den herre paven dette skridt som en så stor fornærmelse, at han endog beredte sig på at sætte magt imod magt; dog var hans kraft for ringe, til at han kunde holde stand imod kejseren. Ti skræmmede ved dennes komme overgav indbyggerne i landet alle befæstede byer og stærke borge i hans hånd; og da han kom til Kassinerbjærget, hvor salig Benedikt hviler, modtog man ham der med stor venlighed. Medens han her opholdt sig i Hellig Germanus ved foden af bjærget, forlod hertug Henriks sön ham uden afskedshilsen og vendte igen tilbage til Roma, hvorfra han tilsøs for bort med skibe, som han fik hos nogle af Romerne. Denne fornærmelse bed kejseren imidlertid i sig og fortsatte sin begyndte færd, kom således lykkelig til Neapolis, men traf der på en stærk krigerskare og et hårdnakket stivsind hos indbyggerne. Kejseren hærgede da hele landet, ødelagde deres vingårde og oljehaver, lod en vold rejse mod staden og angreb den på det voldsomste.[2]) Herom bekymrede dog de, der var inde i byen, sig ikke stort, eftersom de ad søvejen havde lejlighed til at slippe både ind og ud. Kejseren omgikkes imidlertid med den plan at trække en stor mængde skibe sammen fra Pisa og andre stæder og indeslutte byen både tillands og tilsøs; men medens dette stod på, nærmede hundedagene sig og afstedkom uophørlige sygdomsanfald i hæren.

6. *Om Kolonierens død og kejserens tilbagevenden.*

På den tid døde dersteds Kolonieren Filip[3]), hvis legem bragtes til Kolonia og jordedes der med skyl-

1) Greve af Lecce, sön af hertug Roger af Kalabrien og sönnesön af kong Roger. — 2) Dette angreb varede fra slutningen af Maj til slutningen af Avgust måned 1191. — 3) † 13. Avg. 1191.

dig ærefrygt. Ogsaa hertug Otto af Boëmien[1]), som tillige med ærkebiskoppen udgjorde hærens fasteste støtte, samt mange andre, både ansete og småfolk, bukkede der under. Selv kejseren begyndte som følge af den overdrevent stærke hede at skrante så heftigt, at hans fjender i den tro, at han alt var død, tog kejserinden, der var draget videre, til fange. Således hævedes angrebet på byen; kejseren vendte, endnu inden han helt var kommen sig, hjem igen[2]); og senere kom kejserinden med ære bagefter; men fjenderne tog som følge deraf de punkter tilbage, som kejseren havde fået i sin magt.

7. *Om grev Adolfs hjemvenden.*

Men imidlertid erfor den på pilegrimsfærden stedte grev Adolf ved sit komme til Tyrus, at hans land var besat af hertug Henrik; og han opgav derfor efter et råd, han fik af flere gudelige mænd, sin pilegrimsfærd og gav sig på vej tilbage til Skowenburk. På hjemvejen kom han til kejseren, som dengang opholdt sig i Svevien[3]), og denne gav ham vistnok for öjeblikket godt håb om at få sit land tilbage, lovede at hjælpe ham på alle måder og understøttede ham ovenikjøbet med gaver i rigt mål. Men da greven kom til Skowenburk, opdagede han, at adgangen til Holsatien fra alle sider var ham spærret; ti hertugen sad inde med alle punkter i omegnen af Albia, nemlig Stadium, Lowenburk, Boyceneburg og Zverin; og heller ikke kunde han få adgang gennem Sklavien, eftersom hertugens svigersøn Burwin[4]) der havde lagt

1) † 9. Sept. s. å. — 2) Han drog derfra i September og kom til Tyskland omtrent 13. Dec. 1191. — 3) Ved slutningen af 1190. — 4) Se bog III, st. 4.

ham baghold. Desårsag drog han til hertug Bernard og til markgrev Otto af Brandenburk, og disse gav ham med stærk hånd følge til Ertheneburk, hvor hans søstersön Adolf af Dasle med en mængde Holtsatere og Sturmariere tilligemed hans moder og hustru kom ham i møde og modtog ham med glæde. Ogsaa grev Bernard af Racesburks sön, den yngre Bernard, som hertugen med den apostoliske herres tilladelse, fordi faderen ikke havde flere sønner tilbage, havde ladet gå over fra klærke- til ridderstanden, kom af frygt for at miste sit land til hertug Bernard og markgreven, gik i kejserens navn over til disse, skilte sig således fra hertug Henrik og begyndte at bistå grev Adolf i et og alt, hvorimod hans fader begav sig til hertug Henrik og blev hos ham i mange dage. Siden ramtes faderen imidlertid af en sygdom og førtes tilbage til klostret — ikke borgen — Racesburk, hvor han, plejet af sin sön og hustru, en tid lang skrantede, indtil han omsider udløstes af sin elende[1]) og fik ende på sine dage.[2]). Ej fortryde det imidlertid læseren, om et og andet forudskikkes, men senere atter vender tilbage i fortællingen, eftersom der er forskel imellem en naturlig og en kunstig ordning af stoffet, hvisårsag også digteren lægger skribenten det på hjærte

Straks at sige, hvad straks for øjeblikket maa siges,
Men mangfoldigt at lade bero og for tiden forbigå.[3])

Her bør det derfor heller ikke glemmes, men tværtimod udtrykkelig bringes i erindring, at bemeldte Bernards fader var en højbåren og anset mand, nemlig grev Henrik af Bodwide, som indkom i landet på

1) Udlændighed. — 2) Som det synes, døde han i beg. af året 1195. — 3) Horats.

kong Konrads tid, medens hertug Henrik af Saxonien og Bauwarien endnu levede, og hans sön, den senere hertug Henrik, var barn. Da samme hertug Henriks fader Henrik faldt fra, fik greven af Bodwide landet af denne hans dengang endnu spæde sön Henrik. Imellem grev Henrik og den ældre grev Adolf af Skowenburk, som også dengang opholdt sig i landet, var der imidlertid krig, og forstnævnte førte en anstrængt kamp for at komme til magten i Wagrien. Men Adolf gik af med sejren og indtog Wagrien, medens Henrik fik Racesburk med Polabernes land i bestandigt len af hertugen. Denne, som på den tid var voksen og stod i stor anseelse, begyndte nu at lægge grunden til kirker hinsides Albia og stræbte i følge et råd, han fik af ærkebiskoppen af Magdeburg, at forfremme provst Evermod samme steds til styrer over stiftet Racesburg. Fornævnte greve hjalp ham på alle måder, og ved guds nådige bistand kom hin dengang endnu helt spæde kirke til kræfter og ogede både sin formue og tallet af sine lemmer. Samme greve havde også en sön ved navn Bernard, som ligeledes efter sin faders død viste sig som en nidkær mand, skönt han flere gange havde stor vanskelighed med at udholde Sklavernes angreb. Men efterat han havde fået dem uddrevet, udrettede han også dag for dag större ting i landet. Denne Bernard hjemforte som brud en höjbåren kvinde fra Sklavenland, datter af Pomeranernes fyrste Ratibor, og som følge af dette ægteskab herskede der blivende fred og forbund imellem landene. Med denne sin hustru avlede han sönnerne Volrad, Henrik og Bernard, der, da de voksede til, blev dådkraftige mænd, hvis lykke ej stod tilbage for deres faders. Volrad og Henrik optoges i ridderstanden, medens Bernard forfremmedes til klærk og som sådan fik en præbende

ved hovedkirken i Magdeburk. Volrad fandt døden i en kamp, som han engang førte med Sklaverne, og hans lig bragtes til Racesburk, hvor han fik sin grav hos sine frænder og følgende velfortjente gravskrift:

Trængende fjendens skarer selv sank du, tapreste ridder!
Volrad! over dit Tab græder enhver, dig har kendt.
Du, som din fader ligned[1]), for fædrelandet, din moder,
Var både hævner og skjold, lönne dig gud for din dåd!

Hans broder Henrik derimod endte sit liv i fred. Da deres fader Bernard nu, som sagt, også gik bort, ægtede hans tredje sön Bernard, der — dog ikke uden pavelig tilladelse — havde forladt klærkestanden, og var bleven ridder, grevinden af Alremunds höjbårne datter Adelhejdis, med hvem han fik en sön, som han gav sit eget navn. Siden ramtes han af en legemlig lidelse og endte sine dage i Racesburk, og sönnen fulgte ham endnu som barn nogle år efter i graven, medens moderen Adelhejdis omskiftede sin enkestand og ægtede grev Adolf af Dasle. Således uddøde hin Slægt.

8. Om det andet angreb på staden.[3])

Da nu hertug Bernard havde genindsat Adolf, vendte han tilligemed sin brodersön markgreven tilbage til sit eget. Men de levnedsmidler, som han havde fort med sig, overlod han til grev Adolf og og Bernard.[4]) Begge disse lod öjeblikkelig, ihvorvel de hver især forblev i deres eget land, staden Lubeke indeslutte med en vold og angribe af al magt. Hertug Henriks mænd holdt imidlertid med stor be-

1) *Morte* er en skriv- eller trykfejl for *more*. — 2) Ikke synderlig tidligere end 1201, det år, da grev Adolf af Dasle fik grevskabet Ratzeburg. — 3) Lybek. — 4) Den yngre.

standighed byen. Til hovding i denne havde hertugen sat en vis Ljuthard, sön af Walter af Berge. Denne Ljuthard var en såre nidkær mand, der ikke blot viste stor udholdenhed under angrebet, men endog ved sin død bevarede byen lige til den dag i dag. Da Adolf derfor mærkede, at angrebet ikke trykkede indbyggerne synderlig, eftersom Travena gav dem fri lejlighed til at slippe både ind og ud, lod han med stor anstrængelse floden spærre med mægtige pæle og bjælker, hvorved byen trængtes meget hårdt; og under selve angrebet begav han sig til kong Kanut af Dacien for at hilse på denne og tillige for at bringe ham sin varmeste tak, fordi hans land i hans egen fraværelse ved kongens hjælp havde nydt den tryggeste fred. Dette var virkelig ikke uden grund, da kongens broder, hertug Waldemar, tilligemed biskop Waldemar i Sleswik, efter at greven var draget bort, med stærk hånd var faldne ind i hans land og havde modtaget gisler af hans søstersön Adolf af Dasle, der med sin bedste vilje ingen modstand kunde göre, men som kun måtte forpligte sig til at afholde sig fra angreb på Thietmarcerne, som dengang stod under hertugen og biskoppen, såvelsom fra ethvert andet foretagende imod kong Kanuts rige. Efter således at have hilst på kongen vendte greven tilbage til sit.

9. *Om tilfangetagelsen af hertugens vasaller.*

Men imidlertid trak hertug Henrik, hvem de indesluttede bymænds skæbne gik til hjærte, en hær sammen, som han under ledelse af Konrad af Rothen, der på den tid af hertugen havde fået Stadium at råde over, samt ovennævnte Bernard[1]) lod tage vejen

1) Den ældre.

ad Lubeke til; og efter at de henimod Lowenburk skjult var gåede over Albia, kom de nær til Racesburk og skræmmede grev Bernards folk, som lå på vagt i nærheden af byen på et sted, kaldet Herenburk, så at de tog flugten og trak sig tilbage til Racesburk. Således hævedes angrebet på disse kanter, stadens indbyggere kom ud, ranede det der forefundne bytte og forråd på levnedsmidler og begav sig således med stor glæde ind i byen igen. Men ved morgenrodens frembrud den folgende dag greb de til våben og rykkede ud af byen for under grev Bernards og Konrad af Rodhens anforsel at kæmpe med fjenderne midt inde i deres land. Disse modte dem imidlertid til trods for deres ringere antal ikke langt fra byen, besatte et vadested ved en ström, kaldet Zwartowe, som de vilde gå over, stred kækt og slog dem øjebliklig på flugt, hvorefter de trak sig tilbage til byen, medens Bernard den yngre vendte tilbage fra Racesburk med alle dem, han i forvejen havde haft om sig, i forbindelse med Holzaterne og endnu samme aften slog lejr nærved sondersiden af byen for næste morgen at lade den afgörende kamp stå med de andre, hvis disse vovede sig ud der på stedet. Dette mærkede hertugens folk i byen dog i tide og rykkede derfor om natten nord på for at vende hjem ad en anden vej. En flod ved navn Wokenize, som var imellem dem og deres modstandere, hindrede nemlig forelobig et sammenstod. Bernard samlede imidlertid hæren mere og mere og forfulgte dem, medens grev Adolf ved sygdom opholdtes i fæstningen Sygeberk. I nærheden af Boyceneburk ved Albias bred kom det da endelig til kamp, og en del af hertugens folk faldt, endnu flere slæbtes i fangenskab, og resten flyede. Ved modtagelsen af dette glædesbudskab var det, ligesom om Adolf kom

sig af sin sygdom, og han begyndte nu at overveje, om det ikke med guds hjælp kunde lykkes ham at komme i besiddelse af Stadium. Iblandt fangerne var der nemlig en stor mængde fra grevskabet Stadium, og over dem rådte han, eftersom han havde været klog nok til at loskobe dem hos de riddere, som havde taget dem tilfange. Disse løskøbte havde givet ham godt håb og forsikret ham, at de, hvis de kun i ham fandt en nådig herre, för vilde gå ham tilhånde end hertugen. Tilmed lovede de at vise al mulig tjenesteiver, for at han, støttet ved deres råd og bistand, måtte vorde i stand til at sætte sig i besiddelse af Stadium.

10. Om, hvorlunde greven indtog Stadium.

Oplivet eller rettere sagt oplyst ved deres ord samlede greven en hær i Hammemburk og kastede sig dermed over en nær ved byen liggende ø, kaldet Gorieswerther. Hammemburgerne, der frygtede hans komme, drog da selv ud til ham og sluttede en venskabspagt med ham, hvorpå greven samlede de skibe, som på den tid var til at opdrive, med hele sin styrke gav sig på farten til Stadium og til en begyndelse afsved nogle mindre landsbyer på Albias anden bred.

Lydt i höjenloftshallen alt længe tonede rygtet[1])

om grevens komme med stærk og mægtig hånd, og skrækken var overvældende. Ti de havde endnu ingen trøst fået i sorgen over deres døde og fangerne, som de havde mistet. Desårsag talede den ene til

---

1) Efter den romerske digter Statius, der levede på Flaviernes tid og skrev om Akilles.

den anden og sagde: „Bedre at tjene greven, der igen kan hjælpe os til vore fanger, end hertugen, som har voldet os så stor en kvide!“ Men da Konrad[1]) forudså, hvad der vilde komme, og frygtede for et oprør, så forbitret som folket var, lod han under påskud af en forretningsrejse hestene sadle, opmuntrede folket og takkede dem på skrömt for den iver og anstrængelse, hvormed de havde stået deres herre og hertug bi, lod sin hustru og sit bohave blive og fjernede sig uopholdelig for ikke mere at vende tilbage. Derefter kom beboerne af borgen i fredsærind til greven og tilbød at overgive sig selv og den. Da greven således havde fået fæstningen, bød han at stille vogne med forspand til befordring af Konrads hustru og ejendele, et höjsind, som han efter sigende kom til at fortryde, idet kvinderne med stor træskhed førte ham bag lyset ved på disse vogne at bortføre hele sække fulde af kostbarheder, som de udgav for deres mænds pansre. Vel havde nu greven borgen; men Luneburgerne trængte ham heftigt, brød gentagne gange frem og røvede og plyndrede vedholdende i grevskabet Stadium.

11. Om biskoppen i Lubike.

Imidlertid voldte de også hr. biskop Thiderik i Lubike ikke ringe besvær og hjemsøgte uafbrudt provstiet i Kevena. På den tid var nemlig ærkebiskop Hartwig af Brema fordreven af Bremerne, fulgte hertug Henrik og voldte biskoppen bryderier. Ihvorvel nemlig Thiderik, der som følge af sin imod riget udviste troskab med venskabsbånd var knyttet til Bremerne, selv stammede fra Brema og dér i byen

1) Se st. 9 beg.

havde mange brodre og andre frænder, ja! var en kodelig frænde af ærkebiskoppen selv[1]), døvede denne alligevel sit ore for blodets røst og vilde i kraft af den kanoniske ret uden skånsel have styrtet ham fra hans stilling. Dertil kunde han imidlertid ikke bringe det; dog stevnede han under sit ophold i Luneburk tidt skriftlig biskoppen til at møde for sig. Men da biskoppen ikke vovede at overskride sit stifts grænser for at indfinde sig mellem folk, der var hans modstandere, stevnede ærkebiskoppen ham endelig for sidste gang uden at bekymre sig om det brud, han derved gjorde på retsordenen; — Thiderik havde nemlig ved den foregående stevning af Hartwig selv fået tilstået en tidsfrist, som endnu ikke var udløben, da denne ny stevning udgik til ham — og da biskoppen nu heller ikke denne gang indfandt sig, løb lidenskaben omsider i den grad af med ærkebispen, at han på et møde, der i Minden holdtes mellem ham og Bremerne, rasende erklærede Thiderik for udstødt af kirkesamfundet, en kendelse, som disse imidlertid höjt og lydelig betegnede som død og magteslos, både fordi biskoppen ikke fortjente en sådan dom, og fordi ærkebiskoppen her sad på anklagebænken og ikke på dommersædet og følgelig ikke kunde betragte sig som sin egen herre. Senere sattes denne kendelse da også helt ud af kraft ved hr. kardinal Cynthius, der som pavelig legat på tilbagevejen fra Dacien kom til Brema. Derefter rykkede den yngre hertug Henrik, sön af den ældre hertug af samme navn, i spidsen for en hærstyrke og med ærkebiskoppen i sit følge ind i grevskabet Stadium, viste sig for byen og ventede besynderligt nok, at denne skulde åbne sine porte for ham. Stadierne vilde imidlertid ikke have noget

1) Thiderik var en sön af Hartwigs søster Mektildis.

med ham at skaffe, hvisårsag han begyndte med at lade det gå ud over biskoppens i nærheden af byen liggende gård Horst og dernæst kom til Kevena, hvor han i ærkebiskoppens navn lod borttage hartad alt løsøre og kvæg, som stedets folk havde søgt sikkerhed for i klostret; og følgen blev, at Kristi tjenerinder, som havde lukket sig inde for nat og dag at kvæde deres himmelske brudgom lovsange, længe måtte lide stor mangel. Også en anden gang, medens Konrad af Rothe endnu havde borgen, brød Bremerne frem for at göre bytte i grevskabet, og det hændte da, at de ved den lejlighed også plyndrede biskoppens mænd. Denne selv var just i færd med at fuldbyrde messetjenesten, da det bud bragtes ham, at Bremerne havde udplyndret hans tjenere, og at røverne alt var et godt stykke vej borte med byttet. Den guds mand var her i tvivl, både om hvad han skulde gribe til, og hvorhen han skulde vende sig. Ti til det meget, der udenfra påtrængte sig, kom for hans vedkommende endnu den daglige bekymring for alle lidende og især, som tilborligt, for sine egne, alt efter ordet: „Hvo er skrobelig og jeg ikke også, hvo forarges, og det brænder ikke i mig?“ [1]) Ti kastede han messeklæderne og forlod kirken, gav sig ilsomt på vejen, satte efter røverne og vedblev i åndelos hast at løbe henved en milsvej, indhentede dem, lagde hånd på byttet og veg ikke derfra, för han havde skaffet sine folk deres ejendom tilbage. Alle tilhobe forfærdes ved hans komme og bekender deres synd, tager mandens höjsindede medynk og udholdenhed i betragtning, ærer hans hvide, med støv og smuds bedækkede hår og ræddes ved at se hans hellige hænder trække i tyrenes horn; og i den grad

1) 2 Kor. 11,29.

skræmmer den store kirkefyrstes anseelse dem, at alle indvendinger forstummer. Hvor opfyldt af den inderligste barmhjærtighed og hvor dybt gennemtrængt af medlidenhed har denne mands sind dog ikke været, siden hans kærlighed drev ham så brat afsted, at han ikke engang gav sig tid til at stige til hest, men straks satte efter røverne tilfods! Derhos var han en nidkær fredsmægler og nedlod sig stundom endog så dybt, at han for at forlige de stridende parter selv kastede sig i fuldt bispeskrud ned for deres fødder, når de omkringstående ved æggende tilråb stræbte at hindre forsoningen, Også holdt han det for saligere at give end at tage[1]), hvisårsag han ved kirkevielser hellere vilde sörge punktlig for alle på egen bekostning end trykke og forulempe andre for selv at få det efter ønske. Ved klærkevielser var han aldrig gladere, end når han så sit hus helt fuldt af andre indviede personer. Ligesom han i sit hjem var den mest gæstfri vært, således var han ude den beskedneste gæst, som tænkes kunde. Med særlig omhu sörgede han altid for de trængende, indbød dem til sit eget bord og samtalede der stedse med dem på den behageligste vis. Ti kommer det os fore, at vi om denne fra enhver side set lige ypperlige mand med fuld føje kan sige:

From, blufærdig, vis og med ydmygt hjærte,
Nöjsom, kysk og fredelig sindet gik han
Trofast her sin vandring, sålænge blodet
Rulled i åren.[2])

De i det foregående omtalte genvordigheder bar han med sligt tålmod, at ingen nogensinde har set ham vredes eller hørt ham råbe eller set ham betale ondt

1) Smnl. Ap. gern. 20,35. — 2) Af en hymne til den hellige Nikolaus.

med ondt; men han kastede stedse sin betænkning på Herren[1]) og sagde med apostelen: „Er Gud for os, hvo kan da være imod os?"[2]) Dog nu nok herom!

12. Om ståden Lubikas overgivelse.

Men lad os nu efter dette længere sidespring komme tilbage til angrebet på Lubika! — Imidlertid fik vore[3]) af den langvarige indeslutning trykkede bymænd underretning om den i Stadium foregåede omvæltning[4]) og begyndte nu i deres store skræk at tænke på byens overgivelse, ved hvilken lejlighed de dog blev uenige. Nogle sagde nemlig: Lader os overgive byen til Danernes konge og finde nåde for hans öjne! Så vil han redde os fra ethvert fjendligt angreb og derhos give sit minde til, at vi må drive købmandskab i hans land; og ingen vil kunne volde os ufred, sålænge som vi står under hans varetægt." Andre derimod sagde: Nej! ikke så! Ti vor stad ligger under Romerriget, og, river den sig løs, vil vi til straf af den herre kejseren blive satte i rigens akt og derved pådrage os almindeligt had. Lader os derfor hellere, om eder så tykkes, overgive byen til markgrev Otto, på det at vi, når han i kejserens navn modtager den, kan slippe for at komme under grevens voldsherredomme!" Da Adolf vidste dette, trængte han imidlertid byen endnu hårdere end för, og i deres skræk åbnede bymændene omsider portene for ham, men på det vilkår, at hertugens mænd fik lov til at drage bort, uden at der tilføjedes dem skade. Adolf, der således havde fået byen, begav sig derefter til

1) Smnl. Ps. 55,23. — 2) Rom. 8,31. — 3) Her regner Arnold sig ikke, som der står i indledningen, for borger i Lybek, men betegner rigtignok denne by som sit opholdssted. — 4) Se st. 10.

kejseren[1]), som til vederlag for grevens anstrængelser overdrog ham alle byindkomsterne og tillige gentagne gange hædrede grev Bernard med gaver.

13. Forfatterens selvbekjendelse.

„Jeg vil ihukomme Herrens miskundhed.“[2]) Eller hvi forbigår jeg i dette mit for efterverdenen bestemte mindeskrift vor guds i vore dage for lyset komne miskundelige gerninger? Hans ihukommelse vil jeg sætte over alt andet, efterdi han også har ihukommet mig[3]) og er bleven mig til frelse.[4]) „Ti min fader og min moder forlod mig; men Herren tog mig op.“[5]) I alle mine trængsler og angester skuede jeg om efter hjælpen; men der var ingen hjælp. Ikkun Herren, nådig og barmhjærtig[6]), han var min hjælper.[7]) Af fyrsterne og de store har aldrig nogensinde nogen holdt sin hånd over mig; det var stedse, ligesom om gud selv i min nød sagde til mig: „Kast din sorg på Herren!“[8]) „min nåde er dig nok;“[9]) og byg ikke dit håb på fyrster og på menneskebörn, hos hvem der ingen frelse er at finde![10]) Ti hvad har jeg vel med fyrsterne at skaffe? Mig båder det bedre at sige: „Jeg er en orm og ikke en mand, menneskens spot og folks foragt.“[11]) Stedes jeg iblandt mennesker, da kan jeg ikkun rose mig af min skrøbelighed.[12]) Intet finder de hos mig at beundre; ti „mit hjærte er ikke hovmodigt, og mine öjne er ikke stolte; og jeg vandrer ikke i store ting eller i dem, som er mig for

---

1) Den 28. Juni 1193 vides han at have været hos denne i Worms. — 2) Es. 63,7. — 3) Smnl. nogle stykker, som ere lagte til Daniel, kap. 14,37. — 4) Se t. ex. 2 Moseb. 15,2. — 5) Ps 27,10. — 6) Se t. ex. Ps. 145,8. — 7) Se t. ex. Ps. 118,7. — 8) Ps. 55,23. Arnold har sat cor istedenfor Vulgatas curam. — 9) 2 Kor. 12,9. — 10) Smnl. Ps. 146,3. — 11) Ps. 22,7. — 12) Smnl. 2 Kor. 11,30.

underlige."[1]) De derimod sætter deres hu til det stærke og ser ned på det i denne verden skrøbelige og ringeagtede, som du, min gud! helst udvælger for at beskæmme det stærke.[2]) Du trænger nemlig ikke til de stærke, efterdi du selv er en stærk gud;[3]) derfor udvælger du hellere de skrøbelige for at göre dem stærke, og for at du må vorde navnkundig ved din sejr[4]), når de tilfulde indser, at de uden dig aldeles intet formår at göre.[5]) Gör nogen sig derimod uden dig til af sin magt og styrke, til ham vil jeg sige: „Hvi roser du dig af din ondskab, du vældige i uret?"[6]) Hvad mennesker altså misbilliger hos mig, er just det samme, som du billiger. De ringeagter mig, fordi jeg er en synder; men til dig, du kærlige! vender jeg mig og siger: „Gud! vær mig synder nådig!"[7]) og du forlader mig min synds misgjerning.[8]) De søger visdom;[9]) „men du véd min dårlighed."[10]) De skyr mig, fordi jeg skyr verdslige handeler; men mig er det godt, at jeg holder mig nær til dig, Herre, min gud![11]) De flyr mig, fordi jeg er en så lidet anset person; men du, min gud! anser ikke personer.[12]) Derfor vil jeg helst rose mig af mine skrøbeligheder, at din kraft må bo i mig.[13]) Ti ikke den, der priser sig selv, står proven, men den, som du, min gud! priser.[14]) Desårsag ihukommer jeg, som tilbørligt, din miskundhed, på det at jeg, som ikke er i tvivl om den nåde, hvormed du har forekommet mig, også engang må forekommes med de velsignelser af godt[15]), som de retfærdige nyder for dit ansigt, min gud![16]) Du

1) Ps. 131,1. — 2) Smnl. 1 Kor. 1,27. 28. — 3) Se t. ex. Joh's Åb. 18,8. Josva bog 22,22. — 4) Smnl. 2 Sam. 12,28. — 5) Smnl. Joh. 15,5. — 6) Ps. 52,3 Vulgata. — 7) Luk. 18,13. — 8) Smnl. Ps. 32,5. — 9) Smnl. 1 Kor. 1,22. — 10) Ps. 69,6. — 11) Smnl. Ps. 73,28. — 12) Smnl. Ap. gern. 10,34 o. a. st. — 13) Smnl. 2 Kor. 12,9. — 14) Smnl. 2 Kor. 10,18. — 15) Smnl. Ps. 21,4. Vulg. — 16) Smnl. Ps. 68,4. Vulg.

fromme, miskundelige, sagtmodige og kærlige gud! hvorledes skal jeg takke dig for al din miskundhed imod mig? hvorledes skal jeg betale dig alle dine velgjerninger imod mig?[1]) Hvilke lovprisninger kan udtömme din storhed, som himmel, jord og hav ikke udtömmer?[2]) Men, fordi min lovsang altid, så længe jeg lever, gælder dig[3]), eller du rettere sagt selv er min ros[4]), så tage du, min gud! til takke med denne min ringe lovprisning, hvis genstand du er, og de bönner, som du selv og ingen anden ved din forekommende nåde indblæser mig, dem ville du fremdeles nådigen ledsage med din bistand! Hvad skal jeg sige om den forandring som den Höjestes höjre[5]) har virket også hos mig? Hans hånd omvendte den ugudelige og forvandlede ham til et andet menneske. Ti jeg levede engang under loven tvært imod loven og var lovens horer, men ikke dens görer.[6]). Skönt bunden ved mit munkelofte var jeg hartad en helt ugudelig og nyttede min ordens frihed til uhindret at synde indenfor ordenen. Ti den mig af kærlighed skænkede overbærelse misbrugte jeg istedenfor at bruge den; og da jeg hverken rettede mig efter de tidsbestemmelser, som var fastsatte til læsning, til arbejde eller til bön, var jeg altid ustadig, altid usikker og forblev aldrig i længere tid i samme tilstand. Hverken i henseende til afholdenhed eller faste fulgte jeg reglens forskrift; og skönt slige uregelmæssigheder kun må betragtes som særlige gunstbevisninger, steg de dog til et sådant overmål, at jeg ikke længere anstrængte mig med at overtænke, hvorvidt noget var tilladeligt men nöjedes med at undersoge, hvor behageligt det

1) Smnl. Ps. 116,12. — 2) Smnl. 1 Kong. 8,27. 2 Krøn. 6,18 o. a. st. — 3) Smnl. Ps. 104,33. — 4) Smnl. Jer. 17,14 o. a. st. — 5) Smnl. Ps. 77,11. — 6) Smnl. Rom. 2,13. Jak. 1,22.

var. Lediggang betragtede jeg som regelmæssighed, umådehold som afholdenhed, svælgeri som mådehold, småsnakken som tavshed og holdt det for den störste plage endog blot om natten at tie med min sladder. Hvad da? Mon det er min regel, jeg fordömmer eller laster? Nej! reglen er det ikke, men overflodigheden på tillæg, som skriver sig fra den tid, da man begyndte at ændre på reglen. Dog er dette ikke således at forstå, som om jeg dermed sigter hine fædre for at have været mindre hellige og retfærdige mænd; men at jeg her skal bruge digterens ord:

— Frihed til last udskejed —

og koret

Skændeligt tav, såsnart det voved ej mere at skade.[1])

Ti hvad der fra disse mænds side var ment som en overordentlig gunstbevisning, det betragtes af os som en ligefrem tilladelse til at ændre ved det bestående. På den vis forfalder reglen fra dag til dag ved ændringer, foretagne af de mange, som ikke til både, men til skade for den indforer slige begunstigelser, så at det nuomstunder snart er kommet dertil, at ingen mere kender til reglen selv, men kun til forvanskningen. Da jeg var barn, talte jeg som et barn, havde forstand som et barn og tænkte som et barn; men da jeg ved din nåde, min gud! blev mand, aflagde jeg det barnagtige;[2]) og da jeg horte reglen, som jeg overtrådte, indså jeg min vildfarelse. Hvorledes det? Ved din frygts ånd.[3]). Han åbnede mine öjne og lærte mig ved sin sandhed hele sandheden.[4]) Da indså jeg, at dersom slige bestemmelser virkelig

1) Horats. Digteren taler om komediens udskejelser. — 2) Smnl. 1 Kor. 13,11. — 3) Smnl. Vulg. Es. 11,3 og den alm. oversættelse Es. 11,2. — 4) Smnl. Joh. 16.13.

skal tages til følge, som dem, jeg tidligere i stort omfang prøvede på at underkaste mig, da volder de ikkun den störste möje og åndskval[1]), og reglen kan under sådanne forhold umuligt bestå. Ti reglen er enfoldig, indgivet de hellige fædre af dig, du gud, der selv er den höjeste enfold; og fra dem modtog vor höjsalige fader Benedikt den og nedskrev den. Dens bud er mig sødere end honning og honningkage.[2]) Ti dér er alt det, som de stærke kan ønske, og de svage ikke behøver at fly. Derfor skal min lovsang gælde dine retfærdighedsbevisninger, du min gud! at jeg må synge på Herrens veje; ti stor er Herrens ære.[3]) For disse dine velgjerningers skyld vil jeg således ihukomme din miskundhed, at jeg både selv må love dig og forkynde din lov for alle, idet jeg beretter dine miskundelige gerninger, som du har gjort i vore dage, på det at både de nulevende og efterkommerne må blive i stand til at lovprise dit navn, som er velsignet i evigheder. Amen.

14. Et jærtegn med Herrens blod.

En lille pige i Thuringiens egne i nærheden af byen Erpisfordia var syg. Da præsten efter skik og brug besøgte hende for at give hende rejsetæringen (sakramentet), aftvættede han efter endt handling sine fingre i et rent bæger, flyede hende indholdet til drikkevand og gik så sin vej. Men pigen, der var sig fuldt bevidst, sagde til dem, der omgav hende: Dækker vandet til på det omhyggeligste! jeg så en smule af Kristi legem fra præstens fingre falde deri.

---

1) De nævnte begunstigelser medførte altså en hel række smålige og pinagtige forpligtelser. — 2) Smnl. Ps. 19,11. — 2) Smnl. Ps. 138,5 Vulg.

Man gjorde da, som hun bad; men da hun siden efter vilde drikke, og man derfor bragte hende vandet, var det alt sammen forvandlet til blod, og smulen, der dog kun havde fået skikkelse af en lillefinger, til blodigt kød. Ved synet heraf forfærdes alle, og kvinderne løber skrigende til med forundrings- og bestyrtelsesråb og taler allehånde om den aldeles uhørte hændelse. Der går bud, og præsten kaldes, som viser endnu större bestyrtelse og derhos gribes af skræk ved tanken om sin uagtsomhed. I sin vånde frygter han endog embedsafsættelse, ønsker derfor at skjule det forefaldne og søger at formå de tilstedeværende til at opbrænde sakramentet. Dog, det var umuligt at skjule det, som gud vilde, skulde åbenbares ved et jærtegn. Det her forefaldne bringes til fleres kundskab og giver anledning til et møde af præster. Men disse véd i forvirringen intet råd og begiver sig til ærkediakonen, som dog heller ikke tör tage bestemmelse i sligt, men skriftlig indberetter det forefaldne til Moguntierherren. Imidlertid opstilles bægeret med det livsskabende blod, dækket med det hellige lin, på alteret; da kommer i alle tilstedeværendes påsyn en due og bliver i længere tid siddende på bægerranden; og undlader det ikke at vække almindelig forundring, at den ej ved sin krops vægt vælter det lille kar, eftersom bægrene på de egne for at være håndelige ere snevrere forneden og videre foroven; hvisårsag de, der så det, heller ikke antog duen for et legemligt, men for et åndeligt væsen. Som dette nu tildrog sig omkring martyren salig Vincentius' fest[1]), kommer hr. ærkebiskoppen til disse egne på bebudelsesfesten;[2]) ti den dag havde han i forvejen sat alle sine prælater, samtlige klærke og menige

1) 22. Jan. — 2) Marie bebudelsesdag 25. Mars.

kristne, for at han, når de alle der var forsamlede, kunde indhente deres råd med hensyn til, hvad han i dette tilfælde skulde göre. Alle kommer således sammen i den landsby, hvor sakramentet var gemt; og ved det sammesteds ordnede festoptog bæres Herrens blod af prælaterne, litanien[1]) afsynges, og under folkets fromme bön drager alle på deres bare fødder ad fornævnte by til og standser første gang på salig Cyriakus' bjærg, hvor nonnerne dersteds med ydmyg underkastelse går dem i møde, knæler dybt og med brændende andagt synger: Jesu! vor forløsning o. s. v. Her holdes en til öjeblikkets krav svarende messe; og derefter fortsætter toget vejen til salig Petri bjærg, hvor et stort og fromt munkesamfund fra arilds tid var dannet. Sammen med munkene holdes der med brændende andagt messe; og derefter kommer toget til guds salige moder Marias kirke, hvor hr. ærkebiskoppen i fuldt skrud under tjenesten opfordrer folket til med gråd og bön at anråbe guds imod menneskeslægten altid miskundelige nåde, den samme guds, som nu for at göre ende på de vantros vildfarelse og styrke sine troendes forvisning ved de mest iöjnefaldende kendetegn havde vist, at sakramentet, der under skikkelse af brod og vin velsignes, helliges og modtages, virkelig er hans eget kod og blod. Dette havde han åbenbaret til sit navns lov og forherligelse og tillige til glæde og fryd for sin hellige kirke, på det at vi måtte prise hans hellige navn og rose os i hans ros. Nu opfordrede ærkebiskoppen dem til at anråbe Herren om, at han i nåde vilde nedlade sig til påny at forvandle kod og blod til de tidligere bestanddele, brod og vin, for at — ligesom han selv virkelig er det livsens brød[2]) og

1) Bodsbönnen. — 2) Smnl. Joh. 6,35. 51.

den vin, som på åndelig vis glæder menneskets hjærte[1]) — således sakramentet, som han under bröds og vins skikkelse havde skænket kirken til brug, virkelig påny måtte omskiftes til sin bekendte skikkelse. Da imidlertid til trods for vedholdende bön kødet og blodet ikke antager den forrige skikkelse, påbyder ærkebiskoppen opforelsen af et nyt alter af ny sten til et ærefuldt gemmested for dette Herrens kod og blod. Allerede forinden havde han flere gange under bönnerne og formaningerne omsonst skikket hen for at erfare, om forvandlingen ikke var gået for sig; men brat kommer der nu en og melder, at Herren havde hort Israels börns bönner og suk[2]), og at de tidligere bestanddele atter var komne helt og holdent tilstede. Da hr. ærkebiskoppen horer det, brister han i heftig gråd, begynder at formane alle til at frembære deres taksigelse, bryder selv i formaningstalens sammenhæng ud i lovprisninger til Vorherre Jesus Kristus og taler således til alle: „„Af Herren er dette sket, og det er underligt for vore öjne.“[3]) O forloser! hvilken dodelig kan nogensinde ophöje dine kærlighedsgerninger med værdige lovprisninger? du, som altid tænker freds- og ikke ulykkestanker.[4]) Og efterdi det for dig er egent, at du altid viser medynk og skånsel, du, hvis natur er godhed, hvis vilje er magt, og hvis gerning er miskundhed, derfor gör du, hvad dit er, men vi, hvad vort er. Du er rede til at forbarme dig, inden vi kalder på dig;[5]) men vi har fra vor ungdoms dage tilböjelighed til det onde. Vi er utaknemlige ligeoverfor din rige og gavmilde kærlighed; men du, som lader din sol opgå over gode og onde og lader det regne over retfær-

1) Smnl. Ps. 104,15. — 2) Smnl. 2 Moseb. 2,24. — 3) Ps. 118,23. — 4) Smnl. Jer. 29,11. — 5) Smnl. Es. 65,24.

dige og uretfærdige[1]), du unddrager end ikke de utaknemlige dine velgerninger. Den, som er af jorden, taler af jorden; men du, som er nedstegen af himlen, er over alle;[2]) ti du alene véd, hvorfra du kommer, eller hvorhen du går[3]), du, som for at styrke dit folks tro har forvandlet dette sakramente til blodigt kod, og som virkelig har givet mennesket dig selv, det levende brod, der nedstiger af himlen[4]), at æde for at forebygge, at han på sin jordiske pilegrimsfærd skal forsmægte, det brod, som engelen i himlen stadigen nyder uden at ledes derved. Men medens engelen nyder det for lyst, nyder mennesket det kun stundum og til lægedom, begge lige virkeligt, men ikke lige fuldeligt. Ti apostelen siger: „Et menneske prøve sig selv og således æde han af hint brod!“[5]) Et er det nemlig at modtage sakramentet, et andet frugten af sakramentet. Et er den synlige skikkelse, et andet den usynlige nåde. Med hensyn til denne dobbelthed er nydelsesmåderne tvende, den ene den sakramentlige, den anden den åndelige. På den første vis nyder alle, på den sidste ikkun de gode. Hist er mange kaldede, her få udvalgte.[6]) Derfor sagde jeg „begge lige virkeligt, men ikke lige fuldeligt,“ efterdi den ene ikkun modtager sakramentet, medens den anden både modtager sakramentet og sakramentets frugt. Den fromme og værdige modtager nemlig tillige med det synlige sakramente tillige den usynlige nåde, medens den, der uværdig modtager sakramentet, bliver skyldig i Herrens legeme og blod, eftersom han æder og drikker sig selv til dom, idet han ikke gör forskel på Herrens legeme.[7]) På det derfor, I

1) Smnl. Matth. 5,45. — 2) Smnl. Joh. 3,31. — 3) Smnl. Joh. 8,14. — 4) Smnl. Joh. 6,33. 41. 50. 51. 58. — 5) 1 Kor. 11,28. Vulg. — 6) Smnl. Matth. 20,16. 22,14. — 7) Smnl. 1 Kor. 11,27. 29.

höjtelskede! at vi må aflægge værdige taksigelser til den Herre Jesus Kristus, der ved det forefaldne både har villet forfærde og troste os, tilråder, foreskriver og forordner vi alle dem, der står under vor kirkeretslige myndighed, at de samtlige fra den mindste til den största og fra den yngste til den ældste, både svende og piger, falder på knæ og tilbeder, priser og ophöjer Vorherre Jesus Kristus, for hvem hvert knæ böjer sig, derés i himlen, på jorden og under jorden[1]), på det at vi således må ære hans velsignelsesrige sakramenter, at vi ikke alene modtager sakramentet, men i troen tillige sakramentets frugt ved hans nåde, som både er præst af Melkisedeks rang[2]) og selv offeret[3]), på det at han må göre os til sit ejendomsfolk[4]) nidkært til gode gerninger."[5]) Til disse ord svarede alle amen, hvorefter hr. ærkebiskoppen til minde for efterkommerne i et prægtigt kar ærefrygtsfuldt henstillede det tilbageforvandlede vand i samme kirke, men førte bægeret med sig til Moguntia, hvor det endnu den dag idag er genstand for den störste hæder. Men alle i hele hans stift knælede så andægtig til Kristi pris, at endog de spæde börn i vuggen takkede knælende overensstemmende med ordet: „Af de spædes og diendes mund har du beredt dig lov."[6])

15. *Et andet jærtegn.*

Også en anden velgerning af vor frelser, et under, som rygtedes på ærkebiskop Filip af Kolonias tid,

Smnl. Filipp. 2,10. — 2) Smnl. Hebr. 5,6. Ps. 110,4. — 3) Smnl. Hebr. 7,27. — 4) Smnl. 5 Moseb. 7,6. 14,2. 26,18. Tit. 2,14. — 5) Tit. 2,14. — 6) Matth. 21,16. Smnl. Ps. 8,3. — For at forstå tankegangen i det foregående må man huske, at ligesom Herrens legem aldrig tænkes uden blodet — hvorfor Katholikerne mener, at også lægfolk får del i det sidste — således må brodet her ikke tænkes uden i forbindelse med vinen.

vil jeg her berette. Det hændte nemlig på en hellig påskesabbat, da de spæde börn ifølge kirkelig skik døbtes, at en Jøde der i byen[1]), dreven af nyfigenhed, tillige med de øvrige tilskuere trængte sig ind for at være öjenvidne til den hellige handling; og da biskoppen under denne salvede et barns hoved med den hellige olje, åbnedes Jødens öjne, og han så helligånden i skikkelse af en due dale ned over barnet. Forfærdet og dybt rystet i sindet ved et så mægtigt syn gik han bort, og det begyndte at klare op i hans forstand; men skönt han ikke helt tvivlede, var han dog heller ikke helt overbevist om, at det sete var en åbenbaring af den guddommelige hemmelighed. Ti vel havde han oftere hørt tale om kristensakramentets store betydning; men hans jødevantro satte sig imod, og selv det, som han deraf kunde fatte, optog han tvivlende. Dog bevarede han det altsammen og overvejede det i sit hjærte.[2]) Således hengik et helt år. Da fik han på beredelsesdagen, som går forud for sabbaten, i synagogen en åbenbaring af den alkærlige frelser. Jøderne har nemlig den afskyelige skik, at de for at fylde deres fædres mål[3]) hvert år smæder frelseren ved korsfæstelsen af et voksbilled. Som de nu efter sædvane overdængede hans billed med forhånelser, og de havde fuldbragt det øvrige, hvorom der læses i lidelseshistorien, pisket ham med svøber, slået ham i ansigtet, spyttet på ham og gennemboret hans hænder og fødder med nagler, gennemstak de endelig hans side med en lanse, og straks udgik blod og vand. Og han, det har sét, har vidnet det, og vi véd, at hans vidnesbyrd er sandt.[4]) Ti denne af gud oplyste Jøde så det og troede. Han

1) Køln. — 2) Smnl. Luk. 2,19. — 3) Smnl. Matth. 23,32. — 4) Smnl. Joh. 19,34. 35.

forlod synagogen, løb straks hen til ærkebiskoppen og underrettede ham om det forefaldne, fralagde sig synagogens vantro, modtog på den hellige påskesabbat genfødelsens bad og glædede ved sin omvendelse ikke alene guds engle, men tillige menneskene. Lader da også os, I højtelskede! glæde os over forløserens huldsalige nåde, så at vi nytter endog det onde godt, vender selv sletheden hos Jøderne til saliggjørelsesmidler for os og, oplyste ved deres forblindelse, opflammer vor gudhengivenhed for Jesus! Lader os betragte virkningen af deres ondskab og i sandhed tro, at vor fromme hengivenhed virker det samme hos Jesus. De fylder deres fædres mål[1]) — de fædre, som for at nedkalde forbandelse over sig selv og deres sagde: Hans blod komme over os og vore börn!"[2]) — og korsfæstende ham i hans billed, korsfæster de ham i virkeligheden. Vel forgriber de sig ikke legemligt således som hine på det livsens ord med ugudelige hænder[3]), men hader og forbander ham ligefuldt og rører ham således med ondskabens hænder. Skönt den fra de døde genopstandne Kristus nemlig ikke mer dør, og døden ikke mere hersker over ham[4]), udelukker det dog ikke, at han efter sin lidelse har kunnet korsfæstes i et billed, ligesom han för denne på lovens tid kunde ofres i skikkelse af et lam.[5]). „Denne ofring," siger du imidlertid, „var en sindbilledlig handling." Vistnok! Men dem, som desårsag ikke sætter lid til gyldigheden af den ovenfor fremsatte mening, henviser vi til det vægtige vidnesbyrd af hint skrift, der handler om lignende forgribelser af Jøderne på Herrens billed, og hvor man finder optegnet, at der af hans side udgik

1) Smnl. Matth. 23,32. — 2) Matth. 27,25. — 3) Smnl. Ap. Gern. 2,23. — 4) Smnl. Rom. 6,9. — 5) Påskelammet.

blod og vand, hvorved mange blinde fik synet, lamme førligheden, spedalske rensedes, og dæmoner uddreves. Lader os da være fuldelig forsikrede om, at vor tro udretter ligeså store ting for os, som deres ondskab for dem! Den, der med gudhengivent sind således kommer Herrens lidelse ihu, at smerten stinger ham til tårer, lider han i virkeligheden ikke med Kristus, hvis lem han er?[1]) drikker han ikke af Herrens lidelses kalk med hans höjherlige moder Maria, hvis hjærte smertens sværd igennemstak[2]), og med hendes kyske sön og tjener Johannes, om end denne ikke så døden, för han ved Herrens besøg opnåede en blid udfrielse fra kødets bånd?[3]) græder han i virkeligheden ikke med kvinderne, som sad og klagede ved graven og fældede tårer over Herren? De, som ved omtalen af sligt helt igennem ter sig fromt og medynksfuldt, flyr de ham ikke med Nykodemus og Josef til jorde med vellugtende urter og hyller ham i rent lin? Visseligen skal sådanne, som græder med de grædende, også glæde sig med de glade;[4]) ti så sandt som vi virkeligen lider sammen med Kristus i hans død, skal vi tilvisse også herske sammen med ham i hans opstandelse.[5])

16. Om angrebet på Lovenburg og dens befrielse.

Men hertug Bernhard, som så, at grev Adolf havde haft held til at indtage Ljubeka[6]) og Stadium[7]), og som ved hans hjælp håbede at få en meget betydelig

---

1) Smnl. Efes. 5,30 o. a. st. — 2) Smnl. den latinske kirkesang: Stabat mator dolorosa (Jesu moder stod med smerte). Ferrum pertransiit animam ejus: „sværdet gennemborede hans sjæl" hedder det i Vulgata Ps. 105,18 om Josef. Heraf er dette en efterligning. — 3) Legenden herom knytter sig til Joh. 21,21. 23. — 4) Smnl. Rom. 12,15. — 5) Smnl. Rom. 8,17. — 6) Se st. 12. — 7) Se st. 10.

overmagt i landet og udvide sit navns myndighed, indfandt sig tillige med sin hustru og hele sit bohave i tiden omkring „salig Petri stol“[1]) med stærk hånd for Lowenburk, kastede en vold og angreb byen hårdt, ihærdigt understottet af greverne Adolf og Bernard. Men som hertugen ved et langvarigt angreb alt havde trængt borgen i den grad, at de derinde var nær ved at forsmægte af hunger, og som han nu i sin tryghed havde ladet hæren sprede sig således, at han indskrænkede sig til at sörge for, at der fremdeles udstilledes vagtposter, — som sagerne altså stod således, indfandt hertug Henriks venner grev Bernhard af Wilepe og Helmold af Zverin sig med de folk, som de havde samlet, for enten, om muligt, at bringe de nødlidende levnedsmidler, eller, hvis dette ikke lod sig göre, at fri dem for angrebet. Da disse mænd begyndte at gå over vandet, tog hertugen i førstningen intet hensyn til dem; men da deres tal voksede, vilde han standse dem, hvortil han dog ikke var i stand; og således søgte de, stærkere i antal og med större våbenmagt, sammen med dem i borgen ud på åben mark for at udkæmpe striden med fjenderne. Hertugen vidste ikke, hvad han skulde göre; hæren var, som sagt, spredt, Adolf borte, og grev Bernard lå med sine folk for borgen Barsith. Dog lod han sig ikke bringe ud af fatning, greb til våben og stred som en mand; men sejren svigtede ham, så at alle hans folk faldt i fangenskab, og han selv med nød og neppe undgik samme skæbne. Hans hustru måtte lade hele sit bohave i stikken og tage vejen til Racesburk. Således befriedes imod al forventning Lo-

1) 22. Febr., formodentlig 1103. — Dagen kaldes endnu i vor almanak Peters stol, d. e. bispestol. Egentlig havde Peter efter sagnet to stole (Antiokia og Rom) og derfor to sådanne dage.

wenburk, enten fordi den blinde lykke sveg hertug Bernard, eller fordi gud vilde spare hertug Henrik nogle rester hinsides Albia. Denne higede trods alt bestandig efter at få hævn over sine fjender og anmodede snart Sklaverne og snart Danerne om hjælp, men til ingen nytte.

17. *Om Danekongens færd til Holsatien og biskop Waldemars tilfangetagelse.*

Danernes konge Kanut var imidlertid bragt i harme af grev Adolf og rykkede desårsag med stærk hånd ind i hans land for at hjemsøge det med ild og rov. Den afdøde kong Kanuts[1]) sön, biskop Waldemar af Sleswik, havde nemlig indladt sig på fjendtligheder imod den nu regerende kong Kanut[2]) for selv at blive konge og havde samlet sig hjælp fra kongerne i Northwegien og Svecien, medens fra den anden side kejserens venner markgrev Otto, grev Adolf og grev Bernhard af Racesburk var ham ligeså velsindede. Da Waldemar derfor førte en hær i marken imod Kanut, gik grev Adolf samtidig med en mægtig hob folk over floden Egdora og hærgede kongens land helt op til Sleswik, men modtog her en jobspost, hvisårsag han med stort bytte vendte om til sit eget. Waldemar var nemlig underfundigen af nogle venner bleven overtalt til som kødelig frænde og for gammelt venskabs skyld at henfly til kongens nåde: denne vilde utvivlsomt ikke betænke sig på at vise ham al den venlighed, han så höjlig fortjente, og øge hans anseelse både med æresbevisninger og med

1) Knud V. Magnussön. — 2) Knud VI. — Valdemar havde med kongen af Sverigs hjælp i begyndelsen af 1193 rejst sig imod Knud, men blev ved forræderi tagen tilfange 2. Avg. s. å.

rigdomme. Til slige råd slog han sin lid, men måtte til gengæld friste lykkens ustadighed, hårdt lænkebunden både på hænder og fodder.

På grund, som sagt, af slige uroligheder, eller, som nogle vilde vide, for at komme hertug Henrik til hjælp rykkede kongen med et følge af væbnede lensmænd ind i grevens land, og denne kom imod ham, skönt med ringere styrke. Greven havde nemlig længe i forvejen haft nys om, at kongen vilde komme, og havde desårsag ikke alene hidkaldt markgreven, men tillige samlet en mægtig ridderskare. Da kongen alligevel gav sig god tid, var markgreven draget bort med mange mænd; men med ét indfandt kongen sig nu, og greven rykkede ud imod ham. Imidlertid beregnede han, at han ikke kunde møde kongen i åben strid, hvisårsag han skikkede en sendefærd til ham for at bede om fred. Sålunde fik han kongens nåde imod at udrede fjorten hundrede mark penninge, og Kanut drog hjem igen til sit sted.

18. *Om Lunde ærkebiskop Absalons død.*[1])

I løbet af disse dage borttoges hr. ærkebiskop Absalon i Lund[2]) fra dette liv. Den afdøde var from, höjforstandig, overmåde hensynsfuld og en sjælden hædersmand. Hans utrættelige nidkærhed skyldtes det, at kirkerne i hele Danien, som för havde haft forskellig skik, nu allesammen fik ensartet gudstjeneste. Oventil på sin bispestol lod han fastgjöre et krucifiks for at betyde dem, der gik ud og ind[3]), at

1) Da Absalon først døde 21. Mars 1201, er her et temmelig stort spring i fortællingen. A. blev biskop i Roskilde 1158 og ærkebiskop i Lund 1179. — 2) S. 93. l. 11 f. o. „Lunden" læs „Lund." — 3) Abscedentibus skal formodentlig være accedentibus.

det mindre var ham end den kortfæstede, de böjede sig for. Derhos bortskænkede han gavmildt sin ejendom til kirker og klostre og lagde i særdeleshed vind på at berige og udsmykke martyren salig Lavrentii bispekirke i Lund med kostbare lysekroner, meget store klokker, som man nu ser dem, og forskjellige andre prydelser. Og efterdi han, som sagt er, havde stor forkærlighed for munkestanden, lagde han ligeledes megen vægt på opførelsen og den rigelige udstyrelse af et kloster for Cysterciensermunke i Sora. Samme steds angrebes han henimod sine dages ende af et legemsonde og skrantede siden. Dog beholdt han endnu tid til at ordne sin kirkes anliggender, forinden han omsider på abbeden salig Benedikts dag[1]) afsluttede sit jordeliv. Over hans død sörgede hele Danien dybt; og ihukommende, hvor mange splidagtige han i levende live havde ført til fred og forsoning, befol alle den hedengangne til den store fredens stifter Jesus Kristus. Absalons efterfolger blev kongens hofkansler hr. Andreas, en höjt videnskabelig og ligeså höjt benådet mand. Alt fra sin første ungdom hengav han sig til lærde sysler og prydede sin vandel ved stræng sædelighed. Stadig virksom i sin konges ærind vidste han altid at töjle kødet ved en stærk afholdenhed, som han, selv da han i forretninger opholdt sig ved Romerhoffet, så lidet fraveg, at han tværtimod også ved denne lejlighed i sin adfærd viste sig som en Herrens korsdrager og aldrig nogensinde smagte så meget som en bid om fredagen. Heller ikke efter sin indvielse opgav han sin strænge levevis, men var fremdeles lige ydmyg, fredsommelig, ærbar og afholdende, så at mange følte hans nidkærhed som en spore. Også som lærer virkede han så

1) 21. Mars.

indtrængende og kraftigt, at han med den guddommelige kærligheds lue opflammede adskillige både klærke og lægmænd og lig en glødende malm overalt udsåede guds ords gnister. „Havesygen, som er en afgudsdyrkelse,“[1]) afskyede han fuldstændig, tragtede ikke efter med vold at tilrive sig noget, men, indskærpede, selv nöjet med sit eget, også andre, at det er saligere at give end at tage.[2])

19. Kansler Konrads brev.[3])

Ikke fortryder det mig til andres opbyggelse her at indskyde et Brev, som kansleren Konrad har tilskrevet os om Apuliens beliggenhed og Virgils kunstværker, så lydende:

„Konrad, af guds nåde udvalgt biskop for kirken i Hildensem, legat for kejserhoffet og kongeriget Sicilien, skikker herved sin i Herren höjtelskede Hartbert, provst ved samme kirke, sin hilsen tillige med tilkendegivelsen af sin inderligste kærlighed. Efterdi Herrens höjmægtige höjre ved det skarpe sværd således har udvidet grænserne for vor hæderstrålende herre og hersker Henriks, Romernes glorværdige kejsers, rigens bestandige øgers og Siciliens konges, herredömme, at vi nu ansigt til ansigt og med egne öjne har skuet de ting, som vi tilforn gennem skildringen i skolen hos eder ikkun lignelsesvis og ligesom i et spejl maatte nøjes med at skimte[4]), desformedelst har vi ikke holdet det for overflødigt at tilskrive eder

1) Kol. 3,5. Smnl. Ef. 5,5. — 2) Smnl. Ap. gern. 20,35. — 3) Dette brev synes skrevet ved år 1195, da Konrad opholdt sig i Apulien (se st. 25). — 4) Smnl. 1 Kor. 13, 12. Konrad må altså antages at have gået i skole i Hildeshejm og har ventelig været en discipel af sin formand Berno, der fra skoleforstander først blev dekan og senere 1190 biskop.

desangående, for at vi såvidt muligt af eders sind kan bortrydde ethvert gran af tvivl om det, som måtte have forekommet eder ugrundet og utroligt, og med det samme vække eders attrå efter selv at se de ting, hvorom vi fortæller, for at det, som kun gennem øret sig listed[1]) og derfor endnu kan vække eders tvivl, omsider må godtgöre sin fulde pålidelighed derved, at I får syn for sagn, hvilket uden altfor stor vanskelighed lader sig göre, eftersom I ikke har nødig at vove eder udenfor rigets grænser eller overskride Tevtonerværldens kreds for selv at nyde skuet af de herligheder, som det har taget digterne så lang tid at skildre.

Den første bekendte by, der efter vor möjsommelige overgang over de snedække Alper mødte vort öje, var

Mantua, nabo, ak! til jammerstaden Kremona [2]).

Begge skyndte vi os forbi, strejfede

Mutinas trængsler [3])

og stod ikke uden stor forundring

Ved liden Rubikos vove,

hvis virkelig påfaldende lidenhed ej alene overraskede os, men tillige vakte vor udelte beundring for den ordsnilde og veltalende digter Lukans svulmende og prægtige ord om en i sig selv så lidet ophöjet genstand. Ligeså meget undrede det os, at en så ube-

---

1) Smnl. Horats. — 2) Vergil. — Kremona havde i borgerkrigen holdt med Brutus og Kassius. Efter disses nederlag skulde byens agre fordeles på det sejrende partis krigere; men da Kremona ikke havde land nok til disse, måtte nabobyen Mantua, skönt den havde holdt med Avgust, afstå nogle landstrækninger. — 3) Udtrykket er hentet fra den romerske digter Lukans Farsalika, der skildrer borgerkrigen mellem Cæsar og Pompejus. L. levede fra 38—65 e. Kr. og dræbte sig selv under Nero. Mutina (Modena) spillede en vigtig rolle i borgerkrigen efter Cæsars død.

tydelig å, som mindst fortjener navn af flod, således har været i stand til at skræmme en saa stor hovding som Julius Cæsars i alle farer uböjelige mod og vanskeliggöre hans overgang. Denne vor forundring lagde sig imidlertid senere, da vi horte folkene der på stedet forsikre, at Rubiko ved regnbygers og bjærgströmmes hjælp jævnlig stiger til höjde med virkelige floder. Vor kejser slap med lethed over den og var i så måde heldigere end Julius Cæsar.[1]) Gennem Pesavrium[2]), som de gamle har kaldt således efter guldvejningen, fordi de romerske krigere der fik guldet tilvejet d. e. solden udbetalt, når de rykkede ud for at undertvinge fremmede folkefærd, -- gennem Pesavrium altså nåede vi byen Fanum[3]), hvor krigerne, för de drog i leding, holdt bön i afgudernes templer, — spor af disse findes endnu, — gjorde lofter til guderne for en lykkelig hjemkomst og under taksigelse indfriede lofterne, når de som sejrherrer vendte tilbage fra fjendernes undertvingelse. Derefter gik vi ikke uden vanskelighed over Apenninerbjærget og kom til Ovids fædrebygd Sulmo, der er mere berømt som den store digters fodeby end for sin frugtbarhed og rigdom. Ovid siger selv om den:

Sulmo mig avlede, Sulmo, så rig på iskolde vande;

og vi fandt den, sandt at sige, lige så frugtbar på iskold sne. I egnen der omkring så vi nogle træer,

---

1) Lukan fortæller i anledning af overgangen over Rubiko det samme, som Konrad lægger de indfødte i munden, men lader på et andet sted Cæsar bruge rhetoriske vendinger om denne overgang. Konrad forstår ikke, at Cæsars nølen hidrorte fra hans frygt for at tænde borgerkrigens fakkel. — 2) Byen hed ikke Pesavrium, men Pisavrum, nu Pesaro; brevskriveren udleder navnet af det latinske udtryk *pensare aurum*: at veje guld. — 3) Fanum Fortunæ (Fortunatemplet), nu Fano. Det var altså Fortuna (Lykken), der her specielt dyrkedes.

som efter sigende har den vidunderlige egenskab, at, hvis man bryder en gren af dem, dor man inden årets udgang eller slipper i hvert Fald ikke for hidsige og langvarige feberanfald. Hvor utroligt det lyder, forsikres der, at, da Fetons[1]) søstre under tårestrømme havde stedet deres broder til hvile, forvandledes de ved gudernes medynk til sådanne træer. Derefter kom vi forbi byen Thetis[2]), hvor Akilles' moder Thetis havde sin bolig; til höjre lod vi ligge byen Nymfa, hvor Nymferne forestilledes at have hjemme og dyrkedes for de liflige kilders skyld. Endvidere så vi Kannæ, hvor så mange tusind fornemme Romere ihjelsloges af Hannibal, at to skepper fyldtes med de slagnes ringe, et smykke, som på de tider kun bares af standspersoner. Fremdeles kom vi forbi byen Jovinianum, hvis navn betyder Jupiters fødebygd, fordi Jupiter der først skal have set dagens lys. Ej heller vil vi med tavshed forbigå, at vor vej førte os forbi Musernes hjemsted, kilden Pegaseus[3]), af hvis vand I nu kan øse og drikke, så meget I lyster, medens digterne tilforn kun ved langvarig flid og anstrængelse fik adgang til at smage det. Nu har I ikke mere nødig at flytte eders stav hinsides Savromaterne[4]) eller til de ved verdens grænse boende Indere; ti Musernes kilde ligger nu i vort eget rige. Ikke langt fra den findes bjærget Parnas, hvor Devkalion og hans kvinde kastede stene for at råde bod på det

1) ɔ: Faeton, solgudens søn, som en dag fik lov til at køre solvognen over himlen for sin fader men ikke formåede at styre hestene og derfor styrtede ned og slog sig ihjel. — 2) Theti el Chieti, forhen Teate, lå i provinsen Abruzzo ved floden Pescara. Et tempel for Thetis lå derimod i Thessalien ved Farsalos. — 3) Om floden Pescara er ment, vides ikke med vished. — 4) Savromaterne el. Sarmaterne er et skythisk folkeslag. Ifølge digteren Ovid kaldes Sortehavet (Pontus Evxinus) også Sarmatersøen.

tab, som vandfloden havde påfort menneskeslægten.[1]) Der ligger også bjærget Olimpus, der rager således op, at det synes at trykke de andre i sig selv höje bjærge helt ned til jorden.[2]) Der kom vi også forbi Kajanum, som kaldes så, fordi den tilforn var bolig for Janus[3]), og forbi et sted, kaldet Minervas hoved, hvor denne gudinde tilforn dyrkedes. Ligeledes strejfede vi den klippefulde kyst, der bærer navnet Palinurus, den samme, hvor fordum

Uden ly lå henstrakt på fremmed strand Palinurus[4]),

røbende endnu i Døden Æneas' nidingsdåd; thi ud for hin kyst sænkede Æneas den i tjenesten grånede Palinurus ned i ukendte bolgers skjød. Vi så også Virgils storværk[5]), staden Neapolis, hvis mure, grundede og rejste af den store vismand, det mærkværdigt nok stod skrevet i skæbnens bog, at vi på kejserens magtbud skulde sløjfe. Omsonst satte indbyggerne deres lid til et billed af byen, som Virgil havde tryllet ned i en glasflaske med yderst snever munding. Bevarelsen af dette klenod tillagde bymændene den allerstörste betydning; ti, sålænge flasken var hel, troede de byen sikker for al våde. Nu er både flasken og byen i vor magt; og skönt vi har slöjfet byens mure, holder flasken ikke desto mindre; men den er rigtignok lidt sprukken, en fejl, som tör hænde

1) Disse stene forvandledes efter sagnet til mennesker. — 2) Som det ses, forveksler Konrad her stadig Grækenland med Italien. — 3) Byen hedder egentlig Cajetanum (Gaëta); brevskriveren opfatter navnet som *casa Iani*, Januses hytte. — 4) Vergil. — Denne digter fortæller iøvrigt, at Palinurus selv i sövne gled over bord. — 5) Til forståelse af den nu følgende omtale af Vergil må bemærkes, at dennes store ry som romersk digter havde tilfølge, at middelalderen i ham så en stor troldmand; derfor lader også Dante i sin „guddommelige komedie“ Vergil være sin fører gennem helvede.

alligevel har skadet byen. Endvidere findes der i Neapolis en malmhest, således sammensat ved Virgils trolddom, at sålænge den er uskadt, kan ingen hest blive brudt i ryggen, medens hestene der til lands tidligere ikke kunde og, hver gang malmhesten tager mindste skade, fremdeles ikke kan bære en rytter i længere tid uden derved at pådrage sig hin skavank[1]. Byen har også en såre fast bygget, borglignende og med malmflöje hængt port, som nu vogtes af kejserens hirdmænd; dér havde Virgil tilforn anbragt en malmflue; og sålænge den var uskadt, kunde ingen flue komme ind i staden. På byens nærliggende tind hæver sig en helt havomkredset borg, gemmestedet for Virgils ben; og bringes disse ud under åben himmel, formorkes hele himlen, havet oprores i sin dybeste grund, søen rejser sig pisket af stormens svobe, og et grueligt vejr bryder uformodentlig løs med bulder og brag. Alt det har vi selv både set og oplevet.

I byens nabolag ligger det af skribenterne omtalte Bajæ, hvor Virgils mod alle mulige legemsonder kraftige bade findes. Den store hovedbygning indeholder de af tidens tand gnavede afbildninger af alle de syge legemsdele og gibsafstobninger af de mod forskellige onder brugelige bade. Samme steds findes Sybillas af flere storartede bygninger sammensatte palads og deri et bad, som nu til dags går under navn af Sybillebadet. Der er ligeledes det palads, hvorfra Paris efter sigende bortførte Helena. Vi kom også forbi øen Chiros[2], hvor Thetis af frygt for skæbnens trusler og Grækernes list hensatte sin sön

1) Vergils hest stod i Neapel indtil året 1322. — 2) Konrad har set de ikke langt fra Capri liggende sirenusiske øer og forvekslet dem med øen Skyros (en af Sporaderne).

Akilles. Omsider drog vi gennem det vilde og uvejsomme Kalabrien og passerede på overfarten til Sicilien ikke uden stor frygt Skilla og Karibdis, et sted, der til alle tider har været en sand rædsel for enhver, som har livet kært.

I begyndelsen af vort ophold på Sicilien så vi på en bjærgtop Dedaluses hus, hvor Minotavros[1]) tilforn holdtes indespærret og med et liv i mørke bødede for sin moders skændsel. Stedet kaldes endnu Tavrominum[2]) enten efter Minotavros eller efter tyren, som med Pasife avlede dette misfoster; i sidste tilfælde betyder navnet tyremurene.[3]) Der så vi de höjst indviklede spor af den forvirrede bygnings[4]) sælsomt slyngede grundvolde og murrester. Det tilgrænsende hav hedder det ykariske[5]); ti der skal Ykarus have fundet sin ynkelige død, da han under sit overmenneskelige forsøg på ved kunstige vingers hjælp at gennemkrydse luften letsindig overtrådte sin faders forbud. Omsider kom vi til Ethna, det bjærg, hvori Jupiters smed Vulkan og hans medtjenere Gyganterne smedede tordengudens lyn. Derinde var der nemlig en vældig luende esse, som i sin frygtelighed ikke nöjedes med at udspy gnister, men udsendte mægtige ligesom jernslakker af ilden halvforbrændte stene, der endnu den dag i dag dækker hele jordskorpen en dagsrejse langt til alle sider og ikke alene umuliggör hele den omliggende landsdels opdyrkning, men ved deres mængde endog fuldstændig spærrer de vejfarende enhver gennemgang. Men slige kul behøvede den hårde lynsmed; ti ellers kunde let hans vældige blæsebælges pust have slukket ilden.

1) Minotavrossagnet tilhører Kreta. — 2) Taormina. — 3) På Latin *tavri moenia*. — 4) Han tænker på Labyrinthen. — 5) Således kaldte de gamle det ægæiske men ikke det sikuliske hav.

På siden af bjærget ligger der en skærmet og yndig plet, hvortil gudinden Ceres betroede sin datter Proserpina af moderlig omhu for dette sit eneste barn. Samme steds er der en ikke helt lille, skrækkelig bælgmork revne i jorden, hvorfra Pluto efter sagnet brød frem for at rane Proserpina. Den för omtalte esse i Ethna var der lige indtil möen Agathes[1]) tider. Da den imidlertid engang havde et så usædvanligt voldsomt udbrud, at den med sine gløder dækkede hele jordskorpen der omkring, og mange tusind mennesker omkom i dens rasende luer, holdt Sarracenerne, der havde set mange jærtegn, som Herren i sin nåde havde gjort for den salige Agathes skyld, pigens slør op imod flammerne, hvorpå luen flyede ligesom for vindens pust, trak sig tilbage i jordens indre og ikke mer kom til syne på Sicilien, hvorimod den underjordiske ild tog vejen ud til en i havet liggende klippe, hvorfra i vore dage en tæt slynget hvirvel af flammer og aske uophørlig skyder frem. Klippens gængse navn er derfor Vulkanus, da det ifølge den enfoldige almues overtro er Jupiters smed Vulkan selv, som fra Ethna er flyttet derud. I bjærget Ethnas omkreds ligger byen Syragia, hvorom det hedder hos Vergil:

> Spøgende prøvede først den syrakusiske tonart
> Musen o. s. v.

I nærheden udspringer på strandbreden kilden Arethusa, som først i sammenhæng robede tildragelsen med Proserpinas rov for hendes bekymrede moder. Tæt forbi denne kilde strömmer Alfeus, der har sit udspring i Arabien[2]) og derfra lægger sin vej midt

1) Denne blev efter sagnet martyr 251 under Decius, og skal være født i Palermo. Dog gør Catania Palermo rangen stridig. Hendes liv er først skildret mindst 650 år efter hendes foregivne martyrium. Hendes martyrdag er 5 Febr. — 2) Arkadien.

igennem havet til Sicilien, hvor den higer efter at blande sine bølger med Arethusas vande; ti den kan ikke glemme sin gamle kærlighed, men stræber nu, da den elskede er forvandlet til en kilde, at blande sig med dennes vande. Der så vi også de af skribenterne oftere omtalte varme bade samt Siciliens tre forbjærge Pelorum, Pachinnum og Lilibeum.

Der så vi Sarracener, som med spyt alene kan dræbe giftige dyr; og hvorfra de har denne kraft, vil jeg kortelig her berore. Det skete nemlig, at apostelen Pavlus led skibbrud og strandede på oen Kaprea, den samme, som i apostelhistorien kaldes for Mitilena[1]), hvor han tillige med mange andre bjergede livet og modtog beviser på oboernes venlighed. Da disse af hensyn til de skibbrudne optændte et bål af riskviste, smuttede, opskræmmet af ildens hede, en hidindtil i risene gemt slange ud, sårede med sit giftige bid apostelens hånd, grov sig fast med sine tænder og blev hængende i kodet. Da oboerne så det, sagde de: „Dette menneske er sandelig en grov synder og ildgjerningsmand, som ikke fortjener at leve; ti neppe er han frelst fra den ved skibbruddet overhængende livsfare, för gud til straf lader ham hjemfalde til en endnu hårdere dod.“ Pavlus rystede dog ganske rolig slangen af sig, og hånden lægtes straks. Höjlig forbavsede herover begyndte Sarracenerne nu at vise ham guddommelig ære; og for Pavli dyders skyld fik hans vennesæle vært og dennes sönner og efterkommere lige til nu den gave til belönning at kunne dræbe giftigt kryb alene med spyt. Ethvert sted, disse mennesker blot har gået rundt omkring, skys derefter af sådanne giftige dyr, og ingen slange

1) Konrad forveksler Malta med Kapri og sætter derhos istedenfor Melite (Malta) Mitilena, hovedstaden på øen Lesbos.

vover nogen sinde at røre dem. Hver gang en af dem avler en dreng, lægger han derfor knøsen ene med en slange i en jolle, som han længe lader drive på bølgerne; og får han ham uskadt igjen, véd han, at drengen er hans eget kød og blod; men finder han ham såret af slangen, sønderslider han ham sporenstregs led for led og straffer siden sin hustru for ægteskabsbrud.

Her mindes jeg den såkaldte jernport i Neapolis. I denne port indespærrede Virgil alle de myldrende mange slanger, hvoraf den på underjordiske bygninger og gange overvættes rige egn vrimler. Af byens mange porte sparede vi kun denne ene af frygt for, at de der indstængte slanger skulde slippe ud af buret og falde landet og dets indbyggere til byrde. Inde i byen findes de af Virgil rejste slagterboder, hvor kødet af det samme steds slagtede kvæg seks uger igennem kan holde sig friskt og ufordærvet, medens det, når det flyttes, stinker og viser tegn til forrådnelse.

Foran byen ligger bjærget Veseus, hvorfra der altid én gang i løbet af hvert årti plejer at frembryde ild i forening med masser af stinkende aske. Lige overfor dette bjærg havde Virgil opstillet en mand af malm med spændt armbryst[1]) og pil på strengen. En bonde, som fandt det sært, at denne mand uafbrudt sigtede, men aldrig skød, kunde engang ikke bare sig for at støde til snoren; pilen gik af og ramte kraterets munding; og fluks skød luen frem, for hvilken man fra den tid af aldrig mere er sikker.

Udenfor byen ligger en ø, som almindeligvis kaldes Iscla, hvor ild blandet med svovldampe stadig-

1) Dette ord bør s. 15 l. 10 f. o. sættes i steden for det der brugte „kastemaskine.“

væk fremvælter; paa øen har der tilforn ligget en borg; men ilden har efterhånden således hærget både denne, stenene og klippen selv, at der nu ikke mere er spor af borg at se. Der, hedder det for vist, er helvedgabet, der henlægges pinestederne, og der skal Eneas have tiltrådt sin helfart. I en dal i nærheden viser sig hver sabbat ved den niende time sorte, rogsværtede fugle, raster der hele söndagen og flyver under höje klageskrig bort om aftenen. De dukker ned i flammesøen, viser sig først igen den følgende sabbat og skal efter nogles antagende være pinte sjæle eller dæmoner.

I omegnen af Neapolis er også Barbarerhöjen (mons Barbarus); for at nå derind, måtte vi lægge vejen midt igennem et stort bjærg og en underjordisk gang, der var så helvedmørk, som om den havde været nedgangen til underverdenen. Dybest inde i bjærghulen træffer man på mægtige paladser, underjordiske gader som i en storstad og underjordiske floder med skoldhedt vand, som nogle af vore folk så og endog vovede sig henved to mil ind i bjærget. I dette siges syv kongers skatte at ligge, vogtede af dæmoner, som er indespærrede i forskjellige gru opvækkende malmbilleder, og uafbrudt ses at høde med spændt bue, draget sværd eller andre ligeså morderiske våben. — Alt dette har vi set og mere til, som vi dog ikke således husker i det enkelte.

20. Om hertug Henriks bryllup og kejserens andet tog til Apulien.

Hertug Henrik havde imidlertid endnu ikke opgivet at søge bistand hos kongen[1]), hvisårsag han

1) Knud VI.

skikkede sin sön og navne fra Bruneswik did med befaling til ikke at vige fra kongens side, för denne havde hjulpet hans fader til hele landet norden for Albia. Det håb, kongen i forstningen gav, beskæmmede[1]) imidlertid; ti det svandt dag for dag og viste sig på grund af kongens travlhed så usikkert, at hertugens sön omsider helt opgav det og fjernede sig. Fra nu af gik han en anden vej, opgav at virke for faderens genindsættelse og stræbte personlig at indynde sig hos kejseren. På grund af sin höje byrd, sin mærkelige bravhed, sin legemsstyrke og -skönhed og sit store ry fik han nemlig en datter af paltsgreven fra Renus til hustru.[2]) Kejseren havde rigtignok en stærk mistanke om, at planen til hin forbindelse var udgaaet fra hans farbroder paltsgreven; men denne forsikrede, at den var kommen i stand uden hans vidende, og søgte ved indsmigrende kløgt at formilde sin brodersön; og da den lovformelige ægtepagt ikke atter kunde løses, stræbte han ved sin fortsatte mægling at bringe den unge paltsgreve i yndest hos kejseren, som den gang omsider ordnede sit andet tog til Apulien. I dette deltog hertugens sön og behagede ved sin tjenstiver således kejseren, at denne ikke alene kom til at ynde ham i höj grad, men endog i medfor af lensretten egenhændig overdrog ham hele hans svigerfaders værdighed. Da opgik der over Saxonien et nyt og frydeligt fredens lys;[3]) ti fra nu af hængte hertugens sön med slig hengivenhed og troskab fast ved kejseren, at han for eftertiden besluttede intet at foretage imod ham. Sålunde blev der overalt såvel til lands som til søs

1) Smnl. Rom. 5, 5. — 2) I året 1194 ægtede han Konrads datter Agnete. — 3) Smnl. Helmold st. 41. side 111, l. 5 f. o., hvor der efter „Saxoniens land“ tilföjes „alene,“ samt Arnold VII bog, st. 15.

gjort en ende på plyndring, ran og tyveri, og stimænd og blodmennesker sukkede over tabet af deres forbandede vinding. Velsignet dette bryllup, velsignet iblandt kvinderne denne brud, og velsignet hendes livsfrugt![1]) Ti denne pagt blev en kilde til fred og fryd for landene; byers og borges længe spærrede porte åbnedes, og vagtposterne inddroges; de, som hidtil havde været uvenner, søgte hverandre, og næringsdrivende og landbrugere færdedes uhindret. Den gamle hertug tilbragte resten af sit liv i fred og ro, sysselsat på adskillig vis med udsmykningen af guds hus og sit eget slot i Bruneswik. Kejseren, der havde lykken med sig på sit tog til Apulien, fik ved sin fjende Dangkrads død[2]) efter ønske hele Willehelms kongerige. I kongeborgen forefandt han senge, stole og sølvborde med opsatser af det reneste guld. Derhos fandt han forborgne skatte og en hel flor af kostelige stene og juveler, så rig, at han hæderstrålende vendte hjem til sit land med hundrede og femti dyr efter sig læssede med guld og sølv, ædelstene og silkeklæder. Alt havde han nået Tevtoniens riger, da et ilbud fra kejserinden, som var forbleven i Apulien, indhentede ham og bragte ham melding om, at kong Rothgers skatte var fundne. Hos kejserinden var der nemlig en gammel kvinde, som havde været i Rotgers tjeneste og var en af de meget få, som kjendte hans skattegemme, der var i en ældgammel, for sikkerheds skyld med den störste omhu overkalket og med malerier prydet vægmur, hvor enhver opdagelse tyktes umulig. Da dette nu imidlertid ved den gamles forræderi var røbet og kommet til kejserens kundskab, lod denne kejserinden sige: „Med de omtalte skatte kan du skalte efter eget tykke.

1) Smnl. Luk. 1, 42. — 2) 20. Febr. 1104.

Men hvad mig angår, da være det dig vitterligt, at jeg ikke for öjeblikket agter mig tilbage til Apulien!“ Kejseren var nemlig såre gavmild. De forborgne skatte, hvormed det behagede gud at øge hans velstand, bortskænkede han ufortrøden ihvorvel uden ødselhed til alle, jevne riddersmænd og menige lige så vel som höjere standspersoner. Heller ikke de fattige glemte han og bar i alle stykker ved siden af klogt alvorlig fromhed til skue.

21. Om ærkebiskop Harthwik af Bremas hjemvenden til sin bispestol.

Samtidig vendte den af Bremerne fordrevne ærkebiskop Hartwig af Brema[1]) tilbage til sin bispestol. Klærkene bifaldt det, og nogle af vasallerne sluttede sig til ham. Ti vel havde man af ovennævnte grunde ved pave- og kejserhoffet arbejdet stærkt på at få ham fjernet fra hans stilling både som overhyrde og som lensherre. Men hans modstanderes anstrængelser havde ikke båret frugt og derfor måttet opgives; den apostoliske herre Celestinus holdt sin hånd over ham, bevægelsen lagde sig, og han blev påny tagen til nåde af kirken. Harmen imod ham havde nemlig vokset sig så stor, at hele kirken med kejserens tilladelse enstemmig havde kåret hr. biskop Waldemar af Scleswik til hans eftermand[2]), og kejseren havde samtykket i dette valg på det vilkår, at Bremerne skulde i enkelte sager begære hans navn og underskrift og på deres mønter føre hans billed og overskrift. Waldemar blev imidlertid som følge af dette valg kong Kanut og hans venner mistænkelig. Ti da Kanut stod på en spændt fod med kejseren, troede

1) Om denne se III, 13. 22. V, 1. 11. — 2) 1191.

han, at Waldemar havde fjendske bagtanker med at eftertragte kejserens ærkebispedömme. Og efterdi hvert rige, som er splidagtigt, bliver ode[1]), kunde heller ikke Waldemars rige bestå; ti han forligtes kun dårlig med kongen. Borgerne så alligevel ikke gerne hr. Hartwig, hvis tilbagevenden, de påstod, ikke kunde skyldes kejseren, som han havde fornærmet. Desårsag sogte de at forholde ham oppeborslerne af byen, som kejseren havde lagt i deres hænder. Hartvig forsikrede dog, at det ikke var efter eget påfund men efter kejserens udtrykkelige vilje, at han havde indfundet sig, og at hin helt havde taget ham til nåde igen. For at bevise denne påstand henviste han til Kolonierherren Adolf, som holdt med ham og både skriftlig og mundtlig ved sendebud stadfæstede sandheden deraf. Men borgerne, der sad inde med kejserens fuldmagt, påstod, at der heri intet kunde rygges uden formelig skrivelse og udtrykkeligt budskab fra kejseren selv.

22. *Om ærkebiskoppens bandstråle i anledning af oppeborslerne.*

Da grev Adolf horte om hr. Hartwiks komme, begav han sig til Brema for at lykonske ham i den anledning og forvisse sig om, hvorvidt han virkelig af kejseren eller fra anden side var bemyndiget til dette skridt. Under Hartwigs forvísning havde Adolf nemlig på alle måder ved kejserens og selve Bremerkirkens hjælp stræbt at få ham tilbage til hans tidligere hæderspost. Desto gladere var han derfor nu og gjorde sig som folge af denne lykkens vending håb om et bevis på ærkebiskoppens taknemlighed.

1) Smnl. Matth. 12, 25. Luk. 11, 17.

Da han ved sit komme til Brema forhørte sig hos begge parter i fleng, erfor han dog til sin græmmelse, at Hartvig ikke var indgangen igennem dören.[1]). Desårsag blev der af Adolf i forening med byens borgere og andre af den herre kejserens venner taget den bestemmelse, at, når hr. ærkebiskoppen af rent kirkelige grunde havde noget i byen at varetage, måtte han der tage ophold, men kun for et tidsrum af en eller höjst to dage, hvorimod han ingen brug turde göre af de forelobig beslaglagte indkomster, forinden det forefaldne var indberettet til kejseren og sammes afgörelse indhentet.

Denne sagernes ordning mishagede dog höjlig hr. Hartwig og hans parti, eftersom han havde stået i den formening, at han uden videre turde angribe bispeindtægterne. Omendskönt derfor grev Adolf i følge kejserlig fuldmagt[2]) ikke alene sad inde med grevskabet Stadium, men også med mange andre af bispedömmets ejendomme, begyndte Hartvig alligevel at udslynge hårde beskyldninger imod ham og brændemærke ham som en kirkerover. Men Adolf, der så sig forulempet ved kirkens uretfærdige kendelse, indankede for sit vedkommende sagen for apostelstolen. Derefter sammenkaldte hr. ærkebiskoppen en kirkeforsamling og spurgte den, hvad der under disse omstændigheder var det rådeligste, og hvad kirken dömte, at herved var at göre. Efterat have indhentet forsamlingens svar, udstødte han dernæst sine modstandere af kirkesamfundet og forbød forelobig fuldbyrdelsen af alle kirkelige handlinger ikke alene i sit bispesæde, men i hele sit stift, en forholdsregel, der foruden at tynge på kirken bidrog til heftigere at

1) Smnl. Joh. 10, 1. — Se IV bog, st. 1. — 2) Kejserens skrivelse er udstedt 28. Mars 1196.

ophidse modstandernes harme imod ham; og disse søgte nu — ti denne verdens börn ere klogere end lysets börn i deres slægt[1]) — at nytte Hartwigs egen kendelse til at bringe ham i forlegenhed, idet Adolf — men rigtignok i ærkebiskoppens fraværelse — kom til Brema, her beråbte sig på, at han efter sagens lovlige indankning med urette var udstødt af kirken, og desårsag ikke vilde give afkald på de af den herre kejseren under hans fraværelse på pilegrimsfærden beslaglagte, men ved hans tilbagekomst ham overdragne kirkelige indkomster, medmindre kejseren af egen magtfuldkommenhed ændrede sin beslutning. Derhos ytrede han, at han för havde fortjent tak end utak, efterdi han stedse havde vist sig tro og hengiven både imod hr. ærkebiskoppen selv og hele kirken; og salig Petrus havde hans anstrængelser at takke for generhvervelsen ikke alene af Stadium, men også af Thietmarcerne[2]), som selv havde givet sig ind under Danernes konge.

Denne strid afstedkom ikke ringe forvirring i kirken som følge af de smigrere, som på hver af siderne stræbte at göre sig behagelige. Ti de, som var på råd med greven, erklærede udstødelsen af kirken for magteslos, eftersom greven havde taget sin tilflugt til paven, hvilket ærkebiskoppens parti heller ikke kunde modsige, men påstod, at grevens udstødelse havde andre grunde.[3]). Denne forsikrede dog, at hans udstødelse udelukkende skyldtes de i hans indlæg anførte grunde. Da staden Brema nu imidlertid alt i et længere tidsrum havde lidt under

1) Luk. 16, 8. Vulg. — 2) At grev Adolf havde generhvervet Ditmarsken, vides ikkun herfra. Dette må være sket för 3. Juli 1194. — 3) Om appellen til paven handles der i en 3. Mars 1195 udstedt skrivelse af Coelestin III, hvor hele striden sættes ud fra hinanden.

denne pestilense, og forrådnelsen af de lig, der henlå ujordede på kirkegårdene, virkede höjst skadeligt på indbyggernes sundhedstilstand, blev dommen formildet derhen, at gudstjeneste turde afholdes i byens hovedkirke, og borgerne samles der, medens dog greven og byens foged tillige med nogle af de betydeligere mænd, som indkasserede oppeborslerne, vedblivende skulde være i band, og ingen, når de var tilstede, turde holde gudstjeneste. Heller ikke det kunde dog overholdes uden at give anledning til forargelse. Ti da hine blev ved deres og ikke vilde indrömme, at de var udstødte af kirken, førte det kun til, at grevens tilhængere fremdeles meddelte denne sakramentet, og det ikke alene i Hammenburk, men også overalt i alle kirkesogne og byer, medens andre for at fylde deres tomme pung holdt folket fast i torvekirken i Brema, hvor de lige for biskoppens og kanikernes öjne holdt gudstjeneste, så at det sidste bedrag her blev værre end det første.[1]) Og hvad skal jeg sige om kanikerne? Udjagne af deres egne huse tåltes de kun i kirken og i klostrets forrådshuse. Ti man sagde: „I er kejserens fjender, som vil overgive byen, og som vi derfor ikke tåler her.“ Alt dette var en følge af kejserens fraværelse, idet han netop den gang var dragen til Apulien. Men efter hans hjemkomst tilkøbte ærkebiskoppen sig hans tilgivelse for 600 mark, og greven fik til len grevskabet Stadium tillige med tredje delen af indkomsterne[2]), hvorhos alt band fuldstændig løstes.

---

1) Smnl. Matth. 27, 64. — 2) Kejseren kom tilbage i Juli måned 1195 og stadfæstede 25. Okt. s. å. i Gejlenhusen grevens af Hartvig foretagne indsættelse som lensmand. I et dokument fra 1197 kaldes Adolf greve af Stade.

23. *Om biskop Berenward af Hildensems flytning.*

I løbet af disse dage drog abbeden for ærkeengelen salig Mikaels kløster i Hildensem til de hellige apostler Petri og Pavli dörtærskel for med dybeste andagt at ære deres ihukommelse og med de ydmygste bönner at anråbe deres stedtræder hr. pave Celestinus om i kraft af sin egen og den hellige Romerkirkes myndighed på helgenlisten at optage Berenward, forhenværende biskop for kirken i Hildensem og første grundlægger af ærkeengelen salig Mikaels kloster og nu dets höjtærede skytspatron hos Gud. Allerede længe havde denne i sin hidtilværende grav givet tilstrækkelige beviser på sin hellighed. Ti der ved graven var dæmoner blevne uddrevne, blinde havde fået deres syn og lamme deres førlighed. Men dog burde man nu, på det at hele kirken måtte få lejlighed til at ære og tilbede hans hellige legem, skride til dets optagelse af støvet og flytning. Dette abbedens fromme ønske eller rettere sagt denne hans retfærdige begæring fandt villigt øre hos Romerkirken, der kærligt bönhører alle rimelige fordringer; og da tilmed hr. kardinal Cyncius forenede sine bestræbelser med abbedens ydmyge bönner, bod paven biskoppens kanonisering og tilstedte, at den höjhellige kirke iblandt sine helgenrester ærede hans af graven optagne legem og höjtidelig erklærede ham for en, hvis fortjenester utvivlsomt gjorde fyldest for den hos Gud. Hvad ovennævnte kardinal Cynthius angår, havde han netop i en vigtig sendelse været skikket til Danien;[1]) og efter at han først der havde røgtet sit ærind, havde han på hjemvejen gæstet ærkeengelen salig Mikaels kirke, hos den omtalte

1) Se st. 11.

abbed og hans brødre nydt den gæstevenligste behandling og oftere hørt disse udtale deres fromme ønske om det ærværdige legems flytning; og sålunde opnåede de ved hans råd og hjælp omsider opfyldelsen af dette længe nærede ønske. Men da abbeden og hans kirke således hos den herre paven på det kraftigste støttedes af kardinalen, fik han ikke alene sit ønske om biskoppens flytning opfyldt, men opnåede tillige selv at hædres af den herre paven med visse forrettigheder. Kort at fortælle, han modtog af paven bispehue og bispering til brug ved höjtidelige lejligheder og for sin kirkes vedkommende alle de af ham ønskede begunstigelser i rigeste mål. Hædret sålunde af ypperstepræsten og forsynet med brev angående omtalte helgens flytning kom han efter mange udstandne besværligheder omsider tilfreds hjem, hvorefter han i hr. biskop Bernos og hele domkapitlets nærværelse trådte frem og foreviste hr. pavens brev, som ved oplæsningen pristes af alle og behagede dem, ikke alene fordi gud havde ladet en så dyrebar skat komme for lyset, men tillige på grund af abbedens fromme nidkærhed, og fordi Guds höjherlige moder Marias by derved æredes. Kirken trådte desårsag sammen, og man forhandlede spörgsmålet om relikviernes flytning, hvortil en bestemt dag fastsattes. Men den avindsyge fjende ad alt godt kunde heller ikke lade denne lejlighed til at göre sig værdig til den højeste grad af fordömmelse gå unyttet hen og prøvede desårsag at hindre det påtænkte. For at forebygge folkeopløb havde biskoppen i forening med de sundere tænkende nemlig først besluttet at åbne graven og samle de hellige levninger tidlig om morgenen, så at toget uhindret og til rette tid kunde sætte sig i bevægelse; men siden betænkte han sig og kom allerede för daggry hemmelig med

nogle ganske få munke til graven, åbnede kisten og samlede de undergörende ben i rent linned, lod dem så blive der under bevogtning og begav sig atter hjem. Da det nu tidlig om morgenen blev bekendt, hvorledes man havde båret sig ad, kom brodrene ved domkapitlet i bevægelse og sagde: „Vi har ingen del i disse levninger, som i nattens stilhed er blevne forfalskede med andre dodningben. I fortrolighed sagde de til hinanden: „Hvo kan indestå os for, at vi ikke her i steden for virkelige relikvier får hovedet, skulderbladene eller skinnebenene af en svirebroder eller anden grov synder. Med slig höjtid vil vi intet have at skaffe; lad os derfor gå hjem!" men til biskoppen: „Eftersom I ved denne lejlighed har svigtet os, vil vi til gengæld heller ikke indfinde os ved eders fest idag." Som folge af slige tvistemål forsinkedes flytningen, og folket, som var kommet sammen langvejs fra, blev så utålmodigt over den lange toven, at nogle opgav det hele og gik deres vej, medens andre vel blev stående, men dog folte sig forargede. Den forste anledning til striden antager jeg imidlertid, har været folgende. I samme kloster var der tidligere nogle temmelig enfoldige brodre, som i bevidstheden om, hvilke kraftige gerninger den salig biskop både i levende live og efter sin dod havde ovet, holdt hans minde höjt i ære, hvisårsag de mente, at han i höjeste grad havde gjort sig fortjent til omflytning, og folte et mere brændende begær efter at berige sig med hans hellige levninger end med guld og ædelstene.[1]) Ti lagde de råd op med kirkevogterne, åbnede i smug graven, borttog reli-

1) Smnl. Ps. 119, 127. Oversættelsen giver topazion ved „fint (rent) guld" (se III bog, st. 10), men i parallelstedet Ps. 19, 11 har Vulgata lapis pretiosus (kostelig sten).

kvierne, bragte dem i sikkerhed i deres celler og ærede, hædrede og tilbad dem med psalmesang, messer og andre mindre bönner. Men efterhaanden som disse andagtsovelser tog til, kunde de ikke mere holdes skjulte; sagen røbedes, vakte mishag og ansås ikke for bevis på fromhed, men på frækhed, hvisårsag relikviedyrkerne tabte modet, ønskede at göre det skete usket eller dog i hvert fald så godt som muligt at råde bod derpå og i stilhed og med omhu igen lagde den skjulte skat tilbage på det forrige sted. Dette vidste munkene og tog derfor i betænkning i höjtideligt optog at nærme sig relikvierne, og af den grund fuldbyrdede de alt i forening med biskoppen alene. Han kendte imidlertid ikke deres bevæggrunde, men bar sig kun således ad for at sikre dem, der besörgede flytningen, imod overlast. Dette var altså det opspind, hvormed den rænkefulde fjende, som sagt, nær havde hindret flytningen af de hellige levninger, et forsæt, som han selv alt nogle dage forud gennem en besats mund havde røbet. Da der imidlertid ved denne lejlighed var strömmet en mængde gudelige mænd sammen, lagde disse sig imellem og bidrog til, at enigheden, alle dyders fælles moder, hos sine venner gik af med sejren. Biskoppen bekræftede med ed, at han kun til kirkens beroligelse havde handlet således, som han havde gjort, og munkene aflagde ligeledes ed på, at det kun var ægte relikvier, de havde fremhentet. Det hellige legems skat blev hentet frem, almindelig jubel opstod, og mangestemmig sang genlød fra folkeskarerne, som kappedes om at frembære gaver og bede den store skytspatron om hans bistand. Biskoppens levninger henbares i den salige jomfru Marias hellige kirke, hvor helgenen, medens han forestod kirken, så ofte med gudelig lovsang havde priset ærens dron-

ning. Og efterdi han, som det sömmede sig, havde lovprist hende, ophöjede hun til gengæld ham i guds kirke. Efterat guds pris derfor var sunget, nedlagdes den hellige biskops hoved og höjre arm i Mariekirkens helgenskrin, det første rigt smykket med det udsøgteste arbejd, kostelige juveler og det røde guld, medens det øvrige legem bragtes tilbage til ærkeengelen salig Mikaels kirke. Denne flytning, hvorved det heller ikke skortede på kraftige tegn, foretoges af hr. biskop Berno i hans bispedömmes sjette[1]) år, det 1194de, efter at ordet blev kød, under hr. pave Celestins forsæde i Roma og i hans ypperstepræstedömmes fjerde[2]) år, under den fromme kejser Henriks kongedömme, i det syvende år af hans regimente efter hans på Jorsalsfærd med æren hensovede faders død, men i hans kejserdömmes fjerde og i det 188de år efter den her omtalte helgens bisættelse.[3]) Og Vorherres Jesu Kristi navn, han, som i vore tider således har villet herliggöres i sine helgen, bliver derfor höjlovet og priset af alle folkeslag. Hans konge- og kejserdömme aflader ikke, men står i evigheders evigheder. Amen.

24. Om biskop Bernos og hertug Henriks død.

I løbet af de samme dage døde[4]) hr. biskop Berno, den første biskop i Zverin. Ti tidligere, på Ottonernes tid tituleredes kirkefyrsten ikke biskop af Zverin, men biskop af Magnopolis.[5]) Derfra forlagdes bispesædet imidlertid af skræk for Sklaverne, der oftere

1) Berno blev forfremmet til biskop 1190. — 2) Coelestin III kom på pavestolen 1191. — 3) Unöjagtigt; Berenward afgik ved døden 1022. — 4) 27. Jan. 1190 eller 1191?. — 5) d. e. Mikilinburg, Meklenburg.

krænkede biskoppen følelig. Berno, som hertug Henrik satte til deres biskop[1]), var deres første rettroende vejleder i vore dage. Han måtte tåle kindheste og næveslag af dem og blev tidt under spot og hån tvungen til at overvære afgudsofringer. Dog fik han af Kristus kraft til at udrydde afgudsdyrkelsen og omhugge lundene og fik det indrettet således, at de i steden for Gutdrak ærede biskop Godehard. Desårsag følte de troende sig også trøstig forvissede om, at han sejerrigt havde fuldkommet løbet.[2]) Efter hans hedenfart steg hr. Brunward, dekan ved samme kirke, til bispeværdigheden.

Omtrent på samme tid døde[3]) den navnkundige hertug Henrik i Bruneswik og opnåede ved alt sit arbejd, som han havde arbejdet under solen[4]), ligesom Salemon ikkun en tilpas berömt grav. Tillige med sin hustru fru Mektildis hviler han i biskoppen og martyren salig Blasii kirke. Ti, som også Salomon vidner, alle menneskers sidste lod er ens, den vises endeligt ligner dårens, og den höjlærde dør ligesom den enfoldigste.[5]) Men i alle ting og over alle ting velsignet være den höjeste gud! Ti længere end solen varer hans navn.[6])

Fyrste! til ætherens rige höjlovet og salig du stige!
Freden du monne betænke: den rette mammon dig skænke
Drotternes drot i sin nåde, som evig har alting at råde!
Mandig og from var din færden, dit ry flöj så vide om verden,
Ridderlig vart du i sæder og høvisk, som helten det klæder;
Sklaverne tvang du at böje knæet for Krist i det höje,
Så de ad Sathanas' pile lærte i troen at smile,
Stræbe nu gud kun at dyrke flittig af al deres styrke,
Takke i husene trygge, som du for Herren lod bygge.

---

1) Om hans indsættelse se Helmold I, 87. — 2) Smnl. 2 Timoth. 4. 7. — 3) 6. Avg. 1195. — 4) Smnl. Prædikereu 2, 18. — 5) Smnl. Prædikeren 2, 14. 16. — 6) Ps. 72, 17. Vulg.

Ikke et folkefærd findes, som dine dyder jo mindes,
Alle dit navn monne hylde; dig kendte det yderste Thyle,
Kom for sin skænk dig at bære; dig Grekien nævnte med ære;
Jorsal din fromhed höjagted og rørt dine løfter betragted,
Bispen med drotten dernede hædrende hyldest dig tede.
Avind disværre ej kunde så strålende dyder dig unde;
Dog, for hvad her du mon döje, glæde dig gud i det höje,
Lønnen dig skænke den fulde, dig og din hustru den hulde!
Hun, den höjfromme og rene valgte sin frelser at tjene;
Herren i himmelen signer slægten, som faderen ligner,
Og dine sönner med ære Kristus nu lader regere.

25. *Om den anden pilegrimsfærd.*

„Med alt dette har hans vrede ikke lagt sig, men hans hånd er endnu udrakt.“[1]). Ti for vore synders skyld, som daglig gror til over os[2]), er din tid til at forbarme dig endnu ikke kommen.[3]) Ti Syon er i fangenskab og endnu stedse nedtrådt af hedningerne.[4]) Men du, Herre! vil göre dig rede og forbarme dig over Syon;[5]) ja! gid tiden til at være den nådig snart måtte komme! Dog, af din miskundhed, kærligste fader! tör vi dristig håbe, at den ikke længe vil lade vente på sig. Ti hvor mange af dine börn, Herre! viste sig ikke allerede på den foregående pilegrimsfærd nidkære for at forløse Syon? Hvor mange konger og fyrster, höje og herlige mænd hengav ikke sig selv og alt, hvad deres var, og tålte for din skyld frivillig forvisning og død? Og, omendskönt ikke alle lagde lige stor udholdenhed for dagen, fik du alligevel frivillige brændofre af dine udvalgte. Hvad skal jeg sige om de herlige biskoppers stand, dem, som med glødende nidkærhed trak det tunge læs på hin

1) Es. 5, 25. 9, 12. 17. 21. 10, 4. — 2) Smnl. Ps. 38, 5. Begrædelsernes bog 1, 14. Ez. 33, 10. Esra 9, 6. — 3) Smnl. Ps. 102, 14. — 4) Smnl. Luk. 21, 24. — 5) Ps. 102, 14.

pilegrimsfærd, og som for mange blev et forbillede og opflammede deres mod både ved ord og gerning? Også præsterne bragte ved deres tjeneste og formaning Herren frelsende ofre, og de i forening med den talrige skare af kaniker styrkede såre guds folk. Lad din bruds, den hellige kirkes fromme hengivenhed, lad dine troende, hos hvem du med al deres gerningers ufuldkommenhed dog har fundet tro i Israel[1]), lad denne deres tro tækkes dig! Ti vi kender ingen anden gud at sætte vort håb til end dig, Herre! Ti endskönt du med rette vredes en tidlang[2]), vil du alligevel for din egen skyld[3]) være nådig og ikke i din vrede holde din miskundhed tilbage. Op da nu, alle I støvbårne menneskebörn, rig og fattig tillige, forsoner Herren og tager guds fulde rustning[4]), det sejersæle korsens tegn, op til kampen imod hans fjender, både de synlige og usynlige! Låner øre til psalmistens formaning: I dag, når I hører hans røst, så forhærder ikke eders hjærter.[5]) Denne røst hørte, som vi håber, også den fromme kejser Henrik; ti, endskönt han ikke offentlig mærkedes med korsets tegn, tvivler vi dog ikke på, at han formedelst guds inderlige barmhjærtighed åndeligt har været mærket. Ti ligesom hans fader bragte den første, således bragte hans nidkærhed den anden pilegrimsfærd i stand. Ved en hofretsforhandling i Argentina[6]) modtog han nemlig af den höjværdige kardinal Gregors[7]) hånd en skrivelse fra hr. pave Celestinus og lovede höjtidelig, at han med al nidkærhed vilde hellige sig til denne pilegrimsfærd. Tillige skikkede han ansete

1) Smnl. Matth. 8, 10 — 2) Smnl. Ps. 30, 6. — 3) Smnl. Es. 43, 25. — 4) Smnl. Ef. 6, 13. — 5) Ps. 95, 7. 8. Vulg. — 6) 1195. — 7) Af pavebrevet (27. April 1195) fremgår, at pavens sendebud ikke var Gregor, men kardinalerne Gratianus og Petrus.

sendemænd til hr. kansler Konrad, som den gang i kejserens ærind just opholdt sig i Apulien, og pålagde ham i tide og med den störste omhu at tilvejebringe alt, hvad der vilde gå med til pilegrimsfærden næste år, såvel af guld og korn som af skibe i mængde. Kejserens nidkærhed opflammede såre mange både stormænd og riddere til ved denne lejlighed at tage Herrens pinetegn til deres synders forladelse; således paltsgrev Henrik fra Renus og markgrev Otto af Brandenburk, som dog ikke foretog denne pilegrimsfærd, men fritoges af hr. paven, hertug Henrik af Brabantien, landgrev Hermann af Thuringien, grev Walraven af Lymbork, grev Adolf af Skowenburk[1]), hertugen af Osterike[2]), ærkebiskop Hartwig af Brema, biskop Rodulf af Verden og såre mange andre. Mange modtog også af fornævnte kardinal skriftlige opfordringer fra hr. paven, som de bragte omkring til en stor mængde byer og kirkesogne; og ved synet af disse skrivelser opflammedes ligeledes nogle af himmelsk ild og tog til forsvar for det hellige land triumftegnet på Herrens pine; således tog i staden Lubeka henved firehundrede af de dygtigste mænd korset. Med glødende kristelig nidkærhed og from iver rustede derfor alle som en sig, både fattige og rige til pilegrimsfærden den påfølgende sommer. Også kejseren selv ilede til Apulien for i egen person at ordne pilegrimstoget og viste ikke mindre nidkærhed end imodekommen imod de der indtræffende pilegrime.[3]) Men da Leviathan med sine snoede bovsener[4]) provede på at hindre foretagendet, gav det anledning til

1) Grev Adolf var med kong Henrik i Würtzburg 28. Mars 1196; se side 238 anm. 2. — 2) Friderik. De samme og andre fyrster var med kongen i Worms 6. Dec. 1195. — 3) Ved udgangen af Juni måned 1196. — 4) Tegn på kraft. Smnl. Job. 40, 12.

en utålelig fejde. Ti kejserens hustru lagde sig ud med ham, og en mægtig sammensværgelse af landets første mænd og tilmed af kejserindens egne kodelige frænder rejste sig imod ham.[1]) Gangen heri kan vi imidlertid ikke forfølge, da vi har andensteds ærind, og mener derfor at burde overlade det nærmere til historikerne af faget.

26. Om pilegrimenes fremrykning.

Som derfor årstiden kom nær, da kongerne plejer at drage i krig[2]), foretog det hellige kristenfolk, denne kongelige slægt og dette kongelige præstedömme[3]), med from nidkærhed sin ledings- og pilegrimsfærd imod Sathanas' legion; og nogle gik søvejen, medens andre drog over land. De første finge af guds nåde bliden bor, og de sidste færdedes lykkelig ad kongevejen.[4]) Således kom de til landskabet Benevent i Ytalien, hvor de rigtignok mødte en slags forekommenhed hos egnens beboere; ti disse skaffede dem tilførsel og livets øvrige fornødenheder i rigt mål; men i smug skadede og forfordelte de dem uophørlig; ja! nogle udskældte dem lige op i deres åbne öjne og sagde: „Hele denne eders færd er underfundig og gudforhadt; ti kun i det ydre ter I eder som kristne pilegrime, medens I indvortes og i grunden er rivende ulve.[5]) Ti ikke strider I for eders himmelske, men kun for eders jordiske kejser, med hvem I nu kommer hid for at plyndre hele Apulien og Sicilien.“ Kristi stridsmænd var i tvivl om, hvad de skulde göre, og

1) Medens Henrik i året 1197 opholdt sig på Sicilien. — 2) Foråret 1197. — 3) Smnl. 1 Pet. 2, 9. — 4) Smnl. 4 Mosebog 20, 17. — 5) Smnl. Matth. 7, 15.

vidste ikke, om de skulde drage videre eller vende tilbage igen. Ti ved deslige ord svandt modet i manges bryst som vokset, der smelter for ilden.[1]) De frygtede virkelig forræderi og var, ifald de drog videre, ængstelige for at miste både liv og gods.

Fristerens rænker dog ej de fromme formåede at standse.

Ti den alkærlige Gud slog ikke hånden af sine venner, men styrkede deres bestandighed i hans ærind. Samtidig opholdtes kejseren, som sagt, i Apulien af forskellige genvordigheder og kampe, da han her var kommen efter kejserindens og adskillige af hendes höjtstående landsmænds forræderi, hvisårsag han i sold udbetalte en endeløs sum af guld og derved drog enhver tapper og dygtig mand til sig. Det lykkedes ham imidlertid at gribe selve sine modstandere og straffe dem tilbørlig. På den til modkonge valgtes[2]) hoved lod han sætte et diadem, beslået med spidse nagler, som borede sig ind i hovedet; og de andre straffede han enten med strikken, bålet eller andre pinsler. Derefter lod han en almindelig rigsdag indkalde til kongestaden Palerma, trådte selv frem i forsamlingen og henvendte følgende ord til medlemmerne: „Vel undgår det os ikke, at I samtligen er indviede i det ugudelige forræderi imod os; men efterdi det med guds hjælp er lykkedes os at pågribe, overbevise, dömme og som höjforrædere straffe hovedmændene for vildfarelsen, der havde vidst at besnære vor mildhed, byder nu vor kejserlige værdighed[3]) os at lade os nöje dermed og ingen yderligere

1) Smnl. Ps. 68, 3. — 2) Jordanus af Sicilien. — Også i en anden kilde omtales kejserens grusomheder ganske overenstemmende med beretningen her; men i det derpå følgende stemmer hin kilde ikke med Arnold. — 3) I beg. af kansler Konrads brev st. 19 „hæderstrålende“ læs „ophöjede“ (serenissimus).

hævn at tage. Ti forlade vi nu af hjærtet hele vort kongerige dets medskyld i den mislige sammensværgelse, som I havde indgået imod os, idet I hævede en modkonge på tronen og stod os efter livet. Værer ikkun for eftertiden fredens börn[1]), og fredens gud[2]) være med eder!" Ved slige beroligende ord gjorde han sig såre afholdt i kongeriget, og for eftertiden var landet roligt; men selv bar han på en svar skrøbelighed, som vedblev at plage ham lige til hans død.

Imidlertid nærmede pilegrimshæren sig, og grev Adolf med de bedste mænd indfandt sig for at göre kejseren deres opvartning, hvilket opmuntrede ham i den grad, at han modtog dem med den hofligste velvilje og beværtede dem med den störste gæstfrihed. Netop samtidig hermed løb også pilegrimenes flåde, som Herren på den höjst trættende fart over de videste havstrøg havde friet fra søskade, for gunstig medbør og fulde sejl og med firti fire skibe i følge, gladelig ind til byen Messina på Sicilien; og dens ankomst bidrog yderligere til at forhöje glæden både hos kejseren selv og alle de i anledning af den truende krig sammenströmmede Tevtonere. Kejseren havde nemlig virkelig for at straffe sine fjender sammendraget en uendelig stor hær, hvis störrelse løb op til seksti tusind mand, hentede fra Svevien, Bauwarien, Frankonien og andre landsdele; og af disse var alle de bedste tillige med kejserens hofsinder og hr. kansler Konrad enige om at deltage i den fromme pilegrimsfærd. Også kejseren havde under sit længere ophold i Appulien rustet sig til færden med et overordentligt udstyr; ti foruden hans øvrige bohave og vidtløftige skatte, som han siden efter i rigeligt mål bortskæn-

1) Smnl. Luk. 10, 6. — 2) Smnl. Rom. 15, 33. 16, 20. 1 Kor. 14, 33 o. s. v.

kede, ansloges alene guld- og sølvkarrene, hvorpå retterne og bægrene ved hans daglige taffel indbares, til tusinde mark. Kansleren gav sig, skønt viet præst og bisp[1]), med frisk mod på færden, medbringende rige belønninger, som kejseren havde tiltænkt det unge mandskab, der med mandemod kæmpede Herrens krige. Således brød de op fra byen Messina omtrent på salig Egidii dag[2]) og ankrede på salig Mauricii dag[3]) op i Akkons havn ganske uforstyrrede og velbeholdne og uden at have mistet et eneste skib; dog lagde kansleren sammen med grev Adolf og andre venner til ved Cypern for med et af hr. kejseren oversendt diadem at krone kongen der på øen[4]), såsom han, der tidligere havde stået under den konstantinopolitanske kejsers overherredømme, ikke havde noget ivrigere ønske end at øge sin hæder og værdighed ved at modtage kronen af Romernes glorrige og hellige kejser. Did begav desårsag kansleren sig med et glimrende følge, fandt en endnu mere glimrende modtagelse, nød den herligste gæstfrihed og røgtede sit forehavende ærind, hvorefter han, selv beriget med de udsøgteste gaver og i følge med alle sine hver efter stand og rang ligeledes med gaver betænkte ledsagere igen gik om bord og lykkelig sejlede til Akkon.

Men som han endnu der opholdt sig, ramtes han af jobsposten om kongen af Jerusalem, grev Henrik af Kampaniens[5]) få dage forud brat og uventet indtrufne dødsfald. Sarracenerne var nemlig brudte frem og havde indesluttet byen Joppe; og ved rygtet

1) Af Hildeshejm. — 2) 1. Sept. 1197. — 3) 22. Sept. s. å. — 4) Amalrik, broder til den forhenværende kong Gvido af Jerusalem. — Om Cypern se IV bog, st. 16. — 5) Han blev konge i Maj måned 1192 efter markgrev Konrads død, hvis enke han havde ægtet.

herom havde fornævnte konge uopholdelig grebet til våben for at komme byen til undsætning. Men de kristne inde i byen, der mere forlod sig på deres eget mod end på Herren, åbnede byportene og begyndte selv at hugge ind på fjenderne, men blev af disse, som eftertrykkelig bød dem spidsen, drevne på flugt; og da de vilde trække sig tilbage til byen, lukkede de, der var derinde, af frygt for fjendernes angreb portene og mistede således en talløs mængde af faldne brødre, hvorefter Sarracenerne så hårdt trængte byen, at de fik den i deres vold; men af de der tilstedeværende indskrænkede de sig til at undlive alle Tevtonerne. Det föjede sig da så, at Tevtonerne ved den lejlighed både inde og ude måtte finde sig i alene at bide i græsset; dette udfald måtte efter sigende tilskrives forræderi af dem, der var der fra Ytalien og Anglien; men dette gengældte gud dog disse efter fortjeneste; ti endskönt de skyldige reddede livet, mistede de deres gods og fæ, medens hine selv i døden agtedes for sejrherrer. Men kongen, som så, hvor stort et antal man havde forsömt at redde, vendte tilbage til Akkon og begav sig ind i sit hus; og som han ganske alene stod ved vinduet for at trække frisk luft, styrtede han pludselig ned, brækkede halsen og døde.[1]). Adskillige siger rigtignok, at Gud således har tugtet ham, fordi han var ilde tilfreds med Tevtonernes komme og ikke undte dem den lykke med guds hjælp at have befriet det hellige land. Omtrent på samme tid landede pilegrimene ved Akkon og greb ved rygtet om deres brødres undergang til deres våben for med Kristi hjælp at prøve at overvælde fjenderne og fravriste dem deres

1) Rimeligvis i beg. af September 1197. Det synes, at han hele tiden er forbleven i Akkon.

bytte. Men hine søgte, efterat de havde ødelagt byen, med fangerne og et stort bytte hjem igen, og pilegrimene på deres side vendte om til Akkon.

27. Om pilegrimenes held.

Da nu skibene var samlede, og guds börn mødtes, opstod der glæde over al måde ved synet af den store, der i Kristo forsamlede menigheds fromme forening. Ti Syon hørte det og glædede sig, og Juda døtre frydede sig;[1]) dog ikke det jordiske Syon, som Babylons usle datter endnu holdt fanget; men Akkoniterne og Tyrierne, der fordum ikke var guds folk, men nu er Kristi medarvinger og guds börn[2]), priste gud med lovsange og bekendelser, bedende og anråbende ham om at høre deres fromme bönner og skaffe dem fyldestgörende hævn over korsets fjender. Disse på deres side blev ikke lidt urolige og frygtede deres egen undergang og det hellige lands befrielse, hvisårsag de ved rygtet om pilegrimenes landgang lod mange befæstede steder, som de hidtil trygt havde siddet inde med, ligge øde og derfra begav sig til andre, der bod dem endnu större sikkerhed. Pilegrimene samlede, som sagt, deres hær og drog alle i forening til Tyrus; der mønstrede de deres våbendygtige mandskab, og udskikkede derefter hærafdelinger imod Sydon. Rytteriet fulgte landvejen og resten gik sövejen; men ved deres komme til Sydon traf de byen tom både på folk og fæ. Derimod så man huse opførte af sten og cedertræ og udsmykkede på adskillig vis, som det var en hel herlighed at bo i og en hel jammer at lægge øde. Hvor mange byggede ikke der hestestalde af cedertræ eller brugte

1) Ps. 97, 8. — 2) Smnl. Hos. 1, 9. 2, 1. Rom. 8, 16. 17.

det som brænde til at koge deres mad ved? Men de lagde da Sydon øde og vendte sig derpå til Sydoniernes by Sarepta[1]), den de handlede med på lignende vis, kom derefter til „Havernes Brønd“ og vendte derfra deres åsyn mod Baruth, som indbyggerne forlod, hvorimod de besatte den höjst anselige, op til byen stødende borg med de tapreste mænd og forsynede den med rigeligt mund- og våbenforråd. Da mændene på borgen nu så landhæren rykke imod sig, men endnu ikke öjnede flåden, åbnede de portene og rykkede alle tilsammen ud imod vore, som ved synet deraf påkaldte himlen om hjælp og samlede deres kækhed til kampen imod dem. Under forskellige spredte træfninger viste lykken her sin lunefuldhed, og længe kæmpedes der med vekslende held på begge sider. Imidlertid havde grev Adolf sammen med en adelsmand, Bernard af Horstmere, hemmelig lagt baghold i den hensigt at holde öje med slagets gang, og han så nu borghøvdingen[2]) selv langt borte komme ridende i fuld prunk på en vælig hest, en sand stridsganger, og under sin storladne optræden true mange med død og fordærv. Da tog greven lejligheden i agt; og da hovedsmanden kom ham på nært hold, brød han frem fra sit skjul, rendte voldsomt ind på ham fra siden og strakte med ét stød både hest og rytter til jorden. Ved sit bratte fald blev høvdingen straks helt forvildet og kastede forvirret blikke til alle sider, men omsonst; ti hjælpen var for langt borte. Omsider kom han til sig selv igen og søgte at komme til kræfter, men kastedes til jorden af hestens hove. Da det samme gentog sig tredje gang, opmandede han sig endelig, opbød endnu

1) Denne by ligger imellem Tyrus og Sidon. Arnold er her i vilderede med begivenhedernes orden. — 2) Emir Assamah.

en gang sine kræfter og prøvede med sine arme at holde hesten nede. Men for tredje gang styrtede han og faldt baglængs til jorden, pansret åbnede sig ved navlen, og som et lyn svang hans truende fjende sin lanse og gennemborede ham; flere stød gav han ham ikke. Imidlertid var der kommet röre mellem fjenderne, og de kappedes om at bringe ham hjælp; men greven og hans folk satte sig så mandig til modværge, at tvende af modstandernes fremragende mænd toges til fange, og resten trak sig tilbage[1]); men grev Adolf, som med Herrens hjælp modig havde udsat sig selv for dødsfare, pristes höjt. Medens dette forefaldt, nærmede søstyrken sig med gunstig vind til den forladte by, hvor ikkun de kristne fanger var blevne tilbage; på skibenes firkantede sejl genkendte disse deres trosbrødres hærskarer; og en af dem begav sig hen til det tårn, der ragede höjest op og var det stærkeste; med et fjenderne tilhørende stykke værktöj åbnede han i smug dören, med listende fjed og tilbageholdt åndedræt steg han op og fandt fængselsvogterne sovende; og i det han styrtede sig over de intet anende, viede han dem til en brat undergang og formælede deres sövn med døden. Derefter greb han et banner og vinkede dermed efter bedste evne ad skibenes besætning for at indbyde dem til at underlægge sig byen. De, der var om bord på skibene, blev det var, erkendte straks deri guds finger, skyndte sig endnu mere med at lægge til land og kappedes om at gå fra borde; kansleren, som også var til stede, gik sporenstregs løs på borgen; og fjenderne var så rædselsslagne ved det onde varsel, idet deres hovedsmands fald og deres tårns tab berøvede dem næsten

1) Slaget stod 23. Okt. 1107. Arnolds skildring er forøvrigt ikke nöjagtig.

hele deres håb, at de aldeles tabte tilliden til deres styrke, begyndte at fly gennem øde og vildsomme strøg og kun troede at kunne redde livet ved at betro sig til bjærge, fjelde og klippekyster. Men Kristi tjenere drog glade ind i byen og borgen, hvilken sidste de fandt fyldt med alle mulige rigdomme. Også vin og hvede og alle andre levnedsmidler forefandt de der så store oplag af, at det skönnedes, at borgmændene havde været forsynede for hele tre år; og endelig var der på skydevåben, armbryster og buer en så mægtig overflod, at tvende store skibe ikke behøvede anden ladning. Ti Baruth er den anseligste by og stærkeste fæstning der på strøget og tilbyder som følge af sin ypperlige søhavn alle skibe en bekvem både ind- og udfart; og intet hverken sejlskib eller rofartöj kan strejfe denne kyst uden med eller mod sin vilje at løbe derind. Deraf kom det også, at allerede siden Syriens erobring[1]) ikke mindre end nitten tusind kristne fanger fra denne borg var bragt til Saladins hof. Byen har fremdeles den forret, at alle landets konger der må lade sig krone; hvorfor også Salhadin, først efter at han havde erobret den, kronedes og hilstes som konge af Jerusalem og Babylonien.[2])

Men medens hæren opholdt sig der og var i færd med at rejse den ødelagte bys mure, indløb jobsposten om kejserens død[3]) og voldte guds folk ikke ringe sorg. Ti de tapre mænds skarer begyndte nu at opløses, og som sædvanligt ved et regeringsskifte frygtede en for at miste sin værdighed, en anden sit len, en tredje sin arv, og sålunde grebes fast alle af vankelmod. En lod sig af sin selvfølelse indgive den

---

1) Ved Saladin 1187. Se IV, 4. — 2) Se side 156 anm. 2. — 3) † 28. Sept. 1197 i Palermo.

tanke, at, når han kun var hjemme, måtte kronen nødvendigvis tilfalde ham; en anden frygtede omvendt, at hans modstander skulde komme til roret, og var, jo dårligere hans sager stod, desto tilböjeligere til at foretrække splid for fred og enighed, i det håb under partistridighederne på alle måder at mele sin kage. Under den almindelige rådvildhed ledede de besindigere dog endnu af råds- og visdomsånden[1]), som løste ugudeligheds lænker[2]) og fastholdt alle ved deres forsæt. Høvdingerne tog nemlig på et fællesmøde den bestemmelse, at alle de af rigens første mænd, som var tilstede, skulde aflægge troskabsed til kejserens sön.[3]) Og således lagde bevægelsen sig.

Ligeledes holdt de der råd om, hvo der værdig kunde forestå kongeriget Jerusalem, hvis konge, som sagt, var afgået ved døden;[4]) og alle var da enige om, at kongen af Tyrus[5]) var den, der havde de fornødne betingelser for at klæde denne trone. Denne fulgte virkelig det til ham udgåede kald, kom med æresfølge did, ægtede kongens enke[6]) og erklæredes enstemmigen for konge. Alt dette gik for sig under ivrig medvirkning fra fyrsten af Antiokias[7]) side, som med en stor stridsmagt var kommen did fra sine enemærker og nu, da han havde nået sit mål, ilede for at komme hjem, men dog forud vilde underrette sine folk om udfaldet, hvisårsag han skikkede dem bud med en due.

Denne brevforsendingsmåde, som jeg nu skal skildre, er i sig selv langtfra urimelig; det sære derved er kun, at kundskaben derom skyldes hednin-

---

1) Smnl. Es. 11, 2. — 2) Smnl. Es. 58, 6. — 3) Den senere kejser Fredrik II. — 4) Se IV bog, st. 16. — 5) Kong Amalrik af Cypern, se st. 26. Han var forøvrigt allerede valgt til konge. — 6) Elisabeth, som da giftede sig for fjerde gang. — 7) Boëmund III.

gerne, der, eftersom de er klogere end lysets börn i deres slægt,[1]) udtænker meget, som vore ikke kender, för de har lært det af dem. Når de drager ud i et eller andet ærind, plejer disse folk nemlig at medtage duer, der hjemme ligger på æg eller har nyfødte unger; og hvis man undervejs vil affærdige et ilbud, skriver man ikkun et brev, fæster det omhyggelig under duens navle og lader den flyve. Duen skynder sig nu bort til sine unger og bringer samtidig udsenderens venner det forventede budskab. Dette middel nyttede den omtalte fyrste for ved duepost på det ilsomste at underrette sine folk om det skete. Da disse erfor Sydons odelæggelse og Beriths indtagelse, besluttede de at bryde frem og prøve, om ikke også de kunde overvælde fjenderne. Da nu fyrsten af Antiokien, efterat han havde taget afsked med hovdingerne, var på hjemvejen og for fulde sejl nærmede sig Lystra[2]), indjog gud indbyggerne der i byen en sådan skræk, at de greb flugten og søgte ud i bjærge og marker; men fyrsten drog ind i byen, lagde der en besætning og gjorde den til en fæstning for de kristne. Ved efterretningen om Antiokenernes komme betoges indbyggerne i Gybel[3]) ligeledes af panisk skræk, forlod deres boliger og reddede sig ved flugten; men fyrsten kom over byen og indlemmede den i de kristnes landområde.

28. Om angrebet på Thorut.

Da Herren altså styrkede sit folk og stadfæstede sit ord, som han havde talet til sine ved profeten, der han siger: Som en moder troster sine börn, således vil jeg trøste eder[4]), — da frydede guds tjenere

1) Smnl. Luk. 16, 8. Vulg. — 2) Laodicea. — 3) Dschabala. — 4) Smnl. Es. 66, 13.

sig höjligen og ønskede sig til lykke i ånden. På dem var nemlig hint andet profetiske ord gået i opfyldelse; ti alle ting tjente dem virkelig til fromme[1]), hvisårsag de frit nød alle landets goder.[2]) Da hæren jo nemlig nu havde kystlinjen, lå ikke et eneste sted i hele Syrien udenfor dens rækkevidde, og alle nærede derfor det sikkre håb i den nærmeste fremtid at sidde inde med selve den hellige stad.[3]) For vore synders skyld kom det dog helt anderledes; og uagtet vi højst ugerne dvæler ved det følgende, nøder vor plan os her til at følge historiens gang. Da man altså havde bødet den skade, byen Berith eller, som andre vil, Baruth havde taget, og sörget for indbyggere til den, gjorde Herrens hær omkring og vendte ad samme vej, som den var kommen, tilbage til Tyrus[4]), hvor den tilbragte nogen tid; men derefter vendte alle korsfarerne sig imod en borg ved navn Thorut[5]), der ikke lå længere end omtrent en dagsrejse fra Tyrus, indesluttede den og åbnede et storartet angreb på den. Men eftersom den bratte brink, hvorpå borgen lå, gjorde den fast utilgængelig, forsøgte korsfarerne en ny og for deres fjender hel ukendt angrebsmåde. Blandt de kristne var der nemlig også nogle Saxonere, som vidste af erfaring, på hvad måde udhulingen af det vidt og bredt kendte sølvbjærg ved Goslar går for sig.[6]) Med megen anstrængelse og store udgifter skred man således til værket, hvormed de foresatte holdt et vågent öje, medens arbejderne hele lejren over vekslede og afløste hverandre; og da de således

1) Smnl. Rom. 8, 28. — 2) Smnl. Es. 1, 10. — 3) Samme håb udtaler hertug Henrik af Brabant i et brev til ærkebiskoppen af Köln. — 4) Saladins broder Malek al Adel drog nemlig imod den. — 5) Borgen Toron ligger 5 mil fra Tyrus. Angrebet begyndte 11. Dec. 1197. — 6) Rammesberg. Se Helmold II, 11 s. 273. — Tyrkerne forstod sig forøvrigt også på minegravning.

på kunstig vis udhulede bjærget og ved at lægge ild til efter ønske bragte murene til at ramle, vidste de forskrækkede fjender, som så borgen rave, men ingen murbrækkere blev var, ikke mere, hvad de skulde gribe til. Imidlertid begyndte de selv på lignende vis at grave gange, men udrettede med al deres möje slet intet. Da fjenderne derfor til trods for en hel måneds vedholdende anstrængelser endnu ikke havde fundet noget middel til at krydse minerne, sagde de bestyrtede til hverandre: „I mænd, brødre! hvad skal vi göre for at undfly den truende død? På samme vis omkom også vore brødre og kødelige frænder i Akkon, hvor fire tusind på en eneste dag lige for vore öjne dömtes til døden.[1]) Lader os desårsag drage omsorg for os selv og vore spæde! Ti disse mennesker er over al måde hårde halse, frygtelige ilsindede og mægtig tørstige efter vort blod. Gid det derfor måtte tykkes os et godt råd at bede om fred og ikke sky noget middel til at redde vort liv!“ Rådvilde kom de jævnlig tilbage til disse overvejelser; og som de en dag stod på muren, henvendte de ordet til de vagthavende lige overfor og sagde til dem: „Vi udbeder os lejlighed til en fredelig samtale med eder.“ Da denne var dem tilstået, sagde de: „Vi besværger eder at svare os på det spörgsmål, vi af et oprigtigt hjærte gör eder. Hvo er eders herre, og hvis er lejren lige overfor os?“ „Lejren, som I har for öje,“ svarede de, „tilhører den höjst navnkundige hertug Henriks sön, paltsgrev Henrik fra Renus, hvis tjenere vi er.“ „Vi ønskede gerne,“ vedblev mændene i borgen, „hvis det var muligt, at få eders herre i tale.“ „Og hvorom,“ spurgte de kristne, „skulde fredsforstyrrere og bedragere som I vel ønske at tale med

---

1) Se IV bog, st. 16.

ham?“ „Om sandhed, fred og forlig,“ svarede hine. Kort og godt! på deres bön indfandt paltsgreven sig og vekslede håndslag med dem, hvorefter de henvendte ordet til ham og sagde: „Hårdt trængte af eders angreb bede vi dig, glorværdige fyrste! under dit lejde at skaffe os adgang til hovedsmændenes forsamling og lejlighed til med dem at forhandle om borgens overgivelse og vor frelse.

Dennem gensvarte helten og mælte i korthed som følger:[1])

„Rigtignok smigrer vi os med at have en så höj stjerne hos hovedsmændene, at vi gerne selv uden al fortrydelse kunde indføre eder hos dem; men da den kloge intet foretager uden overlæg, vil jeg dog forst indvie dem i sagen, inden jeg skyndsomst vender tilbage.“ Med disse ord forlod han dem og tilkendegav deres ønske for sin navne, den enstemmig til hovedsmand over hele hæren valgte hertug af Brabantien. Da de øverste i lejren erfor öjemedet, hvori hine var komne, og ikke kunde tvivle på, at de havde i sinde at underhandle om borgens overgivelse, lovede de dem ukrænkelighed, førte de syv fornemste af borgens mænd med sig ind i lejren, sammenkaldte alle befalingsmændene og gav ordet til de fremmede, som talte således: „I tillid til eders mildhed bönfalder vi eder om at vise os skånsel og den kærlighed, I som sande kristne efter eget sigende er alle mennesker skyldige. Ihvorvel ikke kristne dyrker vi ligefuldt gud, roser os af at være Abrahams börn og kaldes Saracener efter hans hustru Sara.[2]) Står det end til troende, at eders Kristus som sandt gudmenneske har

---

1) Efter Vergil. — 2) Andre skribenter fra middelalderen foretrækker navnet Agarener (Ps. 83, 7. Vulg.) efter Hagar. Saracener eller Saracenere betyder Ostens börn.

forløst eder på korset, og roser I eder derfor af eders legems korsform[1]), kan I jo se, at vi heller ikke i så henseende står tilbage for. eder. Deraf fremgår altså, at vi til trods for vor forskellige tro har en og samme skaber og fader og til trods for vor forskjellige bekendelse i kraft af vor menneskenatur er brødre. Tænker derfor på vor fælles fader og skåner eders brødre! Alt, hvad vort er, være eders, kun at vi må leve med eder! Skönt vi ikke mere kan göre fordringer, giver vi eder dog herved et indblik i vor hidtidige stilling: I borgen, som I ser ligge for eder, var det os, der rådede som de höjbårneste iblandt vore frænder. Måtte det desårsag tækkes eder indtil videre at behandle os som eders fanger, tilbyder vi eder i vederlag for vor frihed ej alene skatte i rigeste mål, men derhos tilbagegivelsen af et ubegrænset antal kristne fanger. Dem inde i borgen beder vi eder spare på det vilkår, at de ved udrykningen lader alt deres fæmon blive tilbage og kun medtager en enkelt og det deres tarveligste klædning; og dersom nogen findes i besiddelse enten af guld og juveler eller kostelige klæder og hvadsomhelst andet end det fastsatte, miste han ufortøvet sit hoved! Dette tilbud gör vi eder villig og gerne; ti det er os kun om at göre at redde livet. Borgen tilhøre eder, kun at vi uhindret må forlade den!" Tilbudet huede hovedsmændene, som tilmed overvejede, at når først én borg havde overgivet sig til dem, så kunde de lettere blive herrer over to andre der i nærheden, hvoraf den ene på gallisk hedder Baufort, men på latin *bella fortitudo* (det vakre fort), den anden[2]) . . . . Og for at det begyndte

---

1) Justinus Martyr og Tertullian udstrækker i deres forsvarsskrifter ligheden med korset til hele skabningen. — 2) Et hul i teksten.

måtte have god fremgang sluttede de fred med borgen. Også efter hr. kansleren gik der bud, for at han ved sit samtykke skulde stadfæste den trufne foranstaltning. Han bad sig rigtignok undskyldt med legemssvaghed, men til trods for hans udebliven beholdt fredserklæringen bindende kraft. Adskillige gjorde dog indvendinger imod den vedtagne ordning og foreslog heller med magt at tvinge fjenderne. „Tvinger vi disse med våbenmagt," sagde de, „vil al fremtidig modstand af sig selv bortfalde; ti denne grundfaste borgs fald vil slå alle modstandslystne med en sådan skræk, at det ringer for deres øren." Således talte nogle; men störste parten var höjlig tilfreds med den fordelagtige fred; dog lod denne sig vanskelig opretholde; ti kærligheden rådede langtfra ikke hos dem alle. Imidlertid førte hertug Adolf for at skræmme modstanderne de mænd, som nylig havde haft ordet i hovedsmændenes forsamling, hen til minegangene, for at de rigtig kunde få öjnene op for, hvor nær døden var dem. Men medens dette stod på, og korsfarerne var indbyrdes uenige, ilede nogle af dem til våben og angreb med armbryster og kastemaskiner mændene i borgen. Da disse mærkede, at det ikke løb af uden blod, sårede de til gengæld nogle med stenkast og pileskud og dræbte andre; den ene part kæmpede, medens den anden mæglede; de sidste græd med de grædende, de første glædede sig med de glade.[1]) Tilsidst genoprettedes dog freden, og den vilde bevægelse lagde sig; og efter nogle dages forhandling stadfæstedes fredsvilkårene af kansleren, der endvidere bestemte, at inden de fremmede fik lov til at vende hjem, skulde de stille gisler for opfyldelsen af deres løfter.

1) Smnl. Rom. 12, 15.

29. *Fortsættelse.*

Da de hjemvendte gjorde deres landsmænd rede for gangen af deres forhandlinger, huede den indgåede overenskomst mændene ilde, og der rejste sig en stærk indbyrdes kiv. Nogle erklærede, at det lovede oversteg deres kræfter, og andre satte mod i hinanden og sagde: „Er vor borg ikke grundfæstet og forsvaret af et tappert og vel udrustet mandskab? Lader os holde sammen og enes om at sætte magt imod magt!“ Meddelelsen om høvdingernes uenighed bestyrkede dem derhos ikke lidet i det forsæt at rokke ved løfterne og bryde forliget. Freden slog de således en streg over og greb til våben; og istedenfor at opfylde deres forpligtelser beredte de sig til kamp. Vore rustede sig på deres side til modværge og ilede til angrebsmaskinerne og de øvrige krigsredskaber. Men fra den dag af, da mændene i borgen havde ladet gislerne i stikken, stræbte de også ret på kraft at værge sig, og, medens lykken begyndte at gå vore imod, fik fjenderne stedse mere fordelen på deres side. Ti ved deres overordentlige snuhed lykkedes det dem at ødelægge minegangen, hvortil vore fortrinsvis satte deres lid, og dræbe flere af folkene derinde med ild og sværd. Nogle trak de også levende ud deraf, halshuggede dem og nedstyrtede kroppene fra muren.

— — — Se kun hvad tvedragten bragte
Vort usalige folk til![1]) —

Ti medens fjenderne enedes om at holde ud, var der splid imellem vore landsmænd, hvoraf kun en del stred, men resten var optagen af andre idrætter. Og efterdi kærligheden kølnedes hos mange[2]), og de med

1) Vergil. — 2) Smnl. Matth. 24, 12.

deres hjærte vendte tilbage til Egypten[1]), desårsag fik de at fornemme, at Egyptierne, det er udlagt mørkets börn[2]), satte sig op imod dem. Ti det gudelige forsæt, der havde skaffet dem navn af hellige, havde mange af dem svigtet og lå derfor krafteslose under for lasternes baghold. Hvor mange var der således ikke af dem, der for Kristi skyld havde ladet deres ægteviede hustruer blive tilbage i hjemmet, men som nu hængte ved usle skøger, som de ligesom drevne af kristelig kærlighed tog i deres tjeneste, men i hvilke de siden efter, da gud i sin vrede lod dem falde for deres fjender, genkendte Moabiternes døtre![3]) Og hvor mange lod sig ikke skuffe af et rettens skin, berigede sig med prisen for deres skibe og viste större nidkærhed, hvor det galdt deres havesyge, end hvor det galdt kampen for Kristi skyld! Eller hvad skal jeg sige om sådanne, som opblæste af hovmod med tom forfængelighed hævede sig over deres lige og på pilegrimsfærden skammede sig ved at være deres jævnbyrdige, som de i hjemmet havde delt kår med. Og da Herren selv siger: „Lærer af mig; ti jeg er sagtmodig og ydmyg af hjærtet," hvor var det så vel muligt, at han kunde sejre ved slige folks hjælp, der ukendte med Herrens frygts ånd,[4]) men fulde af hovmodsånd, mere efterlignede Kristi fjender end hans disciple! Dog, jeg beder om tilgivelse; dette skriver jeg ikke for at beskæmme nogen, men jeg formaner ikkun mine i Kristo elskelige.[5]) Nu vil vi derfor fortsætte.

Imidlertid slap levnedsmidlerne op for guds folk, og de nødtes desårsag til at skikke bud til Tyrus for

1) Smnl. 2 Moseb. 16, 3. 4 Moseb. 14, 2—4. — 2) 1 Thess. 5, 5. — 3) Smnl. 4 Moseb. 25, 1 ff. — 4) Smnl. Es. 11, 2. — 5) Smnl. 1 Kor. 4, 14.

derfra at forsyne sig. Men af frygt for fjenderne foretrak man istedenfor en mindre skare at sende så mange som muligt derhen. Hæren deltes altså i tvende halvdele, af hvilke den ene, som kaldtes karuanere[1]), skulde drage ud, medens den anden skulde blive tilbage og våge over lejren. Karuanerne var netop ude på deres færd, og deres tilbagekomst imødesås med ikke ringe forventning af de tilbageblevne, som dels trængte til levnedsmidler og dels var bekymrede over den fare, hvori deres brødre svævede. Det rygte havde nemlig nået lejren, at disse truedes af Saffadin[2]) med en endeløs skare folk fra Persyen, Medyen og Damaskus, og at han havde til hensigt intet mindre end at tilintetgöre dem og undsætte borgen. Medens de således svævede mellem frygt og håb, klang trompeterne i kanslerens lejr til tegn på, at karuanerne var komne, og de kristne frydede sig og modtog med glæde deres frænder. Men høvdingerne, som vidste, at fjenderne truede dem, holdt om aftenen för Marie renselsesdag[3]) råd og lod udråbe i lejren, at alle tidlig den følgende dag skulde være kamprustede. Glæden og jubelen blev nu almindelig, og alle opmuntrede de hverandre og besluttede at sejre eller falde for Kristus. Men som de således var enige om af morgendagen at håbe udfrielse fra alle deres trængsler, og bedst som de rustede sig nidkært til kampen, kom pluselig det ord ud imellem brødrene[4]), at hele kanslerens og de andre höjfornemme personers tyende havde læsset alt det dem betroede gods på lastdyr og skyndte sig ad Tyrus til. Opskræmmede af denne nyhed begyndte de da også allesammen ilsomt at

1) Fordrejning af ordet karavane. — 2) Saladins broder Sajfeddin Abubekr Mohammed Malek al Adel. — 3) 1. Febr. 1198. — 4) Smnl. Joh. 21, 23.

samle deres fæmon og læsse det på dyrene og kappedes til hest og til fods om snarest muligt at følge efter; og larm og forvirring opstod iblandt flygtningerne, der sörgede over den bratte omskiftelse og klagede over adspredelsen af deres gods. Hvor mange syge og sårede lodes ikke der i stikken og mishandledes og spottedes her af fjenderne men taltes hisset iblandt de frelste! Men uden at tænke på dem flygtede resten, skræmmet ved de overordnedes flugt. På begge sider rådede frygt og nedslagenhed. Disse havde tabt modet, hine førtes i deres blindhed på afveje. De første vilde Herren spare ved flugt, de sidste opskræmmede han i vrede. Til de øvrige ulykker kom en orkan, som fra himlen faldt over de flygtende med torden og lynild, regnskyl og hagelbyger. Efter at de således havde hævet angrebet og trukket sig tilbage til Tyrus og Akkon, begyndte de som følge af skrækken ved rygtet om kejserens død at træffe anstalter til hjemfarten og at tage forholdsregler med hensyn til deres stilling, som agtede at blive der, og skænkede de trængende levnedsmidler og våben, hvorpå der var den største overflødighed. Såsnart Mars måned[1]) derfor nærmede sig, gik fast alle de höjtstående ledere tillige med det bedste mandskab med gunstig vind om bord og vendte hjem. Dog blev Moguntier- og Verdenerherrerne[2]) og nogle af de fornemmere tilbage hos guds folk i forventning om, at Herren vilde forbarme sig og trøste det. Moguntieren var imidlertid dengang fraværende og opholdt sig i Armenien for at krone kongen[3]) der i landet, et hverv, hvortil kansleren, der, som ovenfor berettet[4]), havde udført noget lignende på Cypern, oprindelig

1) 1198. — 2) Konrad og Rudolf. — 3) Leo. — 4) St. 26, andet afsnit.

var udset. Men da denne var i Baruth, besluttede hovedsmændene, at han skulde blive der, og Moguntieren i hans sted påsætte kongen diademet og krone ham som Romerrigets vasal, en udmærkelse, kongen selv på alle måder attråede. Rygtet om guds olks djærvhed var nemlig nået til ham, og han havde hørt, hvorlunde Herren ved deres ankomst havde sat alle deres fjender i skræk, og hvor mange faste pladser de med ære havde indtaget. Desårsag havde han skikket ansete sendebud med ikke få gaver til dem, ladet dem hilse og melde, med hvor store forventninger han imødeså deres komme, og både skriftlig og mundtlig med prægtige ord tilkendegivet sin overordentlige beredvillighed til at give sig ind under Romerriget, ifald han måtte agtes værdig til at modtage den længe attråede krone af dets udsendings hånd. Ti rose sig Romerkirken, efterdi den ved Kristi nåde således udbreder sig ikke alene i åndelig, men også i timelig vælde, at selv konger hinsides havet finder det attråværdigt at stemples med dette navn;[1]) og måtte de se sig vel for, som tilsidesætter denne værdighed og snarere ponser på at indskrænke end at udvide Romerriget! Moguntieren røgtede, som sagt, sit ærind med glans og bragte fred og god forståelse tilveje imellem kongen af Armenien og fyrsten af Antiokien, hvis uenighed længe havde voldet kirken i de egne en ikke ringe forstyrrelse.

30. Om Livoniens omvendelse.

Jeg holder det for passende at bringe de troende i erindring og ikke med tavshed forbigå den fromme nidkærhed og möje, hvormed mange gudelige mænd

1) Navn af Romerrigets vasal.

i deres ansigts sved har udsået guds ords sæd iblandt de hedenske Livoner og arbejdet på at få dette folk til at slippe afguderiet. Som følge af deres ihærdighed har vi set mange medarbejdere træde til, nogle ved selv at begive sig did som pilegrime, andre ved at bidrage med gaver, til at Kristi sæd måtte skyde frem og bære frugt og ved en rig høst kvæle djævelens klinte.[1]) Men grundlæggeren af denne stiftelse var den sygebergensiske kanik hr. Mejnard, hos hvem guds ord optændte en glødende nidkærhed efter at forkynde Herrens fred for dette vantro folk og lidt efter lidt tænde gnister af troens varme i deres hjærte. Og da den brave mand adskillige år i træk drog did i selskab med nogle næringsdrivende og selv med ikke ringere nidkærhed passede sin gerning, mærkede han både, at Herrens hånd ikke var svag[2]), og at Livonerne følte sig i höj grad dragne af det, de hørte. Desårsag henvendte han sig til kirken i Brema, som dengang styredes af hr. ærkebiskop Hartvik[3]), og satte både ham og domkapitlet ind i sin plan; ti det tyktes ham ikke rådeligt at fortsætte sit begyndte værk uden efter fuldmagt og modent overlæg. Ærkebiskoppen og kapitlet, der håbede, at gud vilde give vækst til hans plantning og vanding[4]), udsendte ham derpå for at prædike for hedningerne og ophöjede ham for yderligere at styrke hans anseelse til biskop. Og således udsåede han ydmyg og nidkær guds ords sædekorn i sine tilhøreres sjæle, böjede hedningernes hårde sind både ved at overbevise og ved indstændig og kærlig at besværge dem, men som oftest ved det sidste, og førte lige så meget ved gaver[5]) som

1) Smnl. Matth. 13. Mark. 4. Luk. 8. — 2) Smnl. Ps. 89, 14. — 3) Hartvig beklædte denne stilling fra 1184—1207. — 4) Smnl. 1 Kor. 3, 6. — 5) Det samme siges om hans eftermand Bertold.

ved formaninger tid efter anden med guds hjælp deres hjærte, did han vilde.

I det år 1186 efter at ordet blev kød, lagde den ærværdige Mejnnard på et sted i Livonien kaldet Riga[1]) grunden til en bispestol, som han stillede under guds salige moder Marias udtrykkelige varetægt. Og efterdi stedet som følge af sin frugtbare jordbund har overflod på alt, hvad der er godt, har det aldrig skortet kolonien på kristne nybyggere eller den unge kirke på plantere. Landet giver nemlig overalt en rig grøde, har græsgange i stor mængde, gennemströmmes af floder[2]) og egner sig godt både for fiskeri og skovhugst. Også hr. abbed Bertold i Lukka[3]) opgav sin stilling som prælat der, viede sig, nidkær efter at udså guds ords sædekorn iblandt hedningerne, utrættelig til denne gerning og kom ved guds nådes medvirkning i höj yndest hos adskillige af dem, som satte pris på mandens behagelige omgængelse, ædruelige mådehold, fordringsløse tålmodighed, dydige afholdenhed, indtrængende forkyndelse og hoviske vennesælhed.

Efter hr. Mejnnards bortgang[4]), han der, som alt sagt, havde stridt den gode strid og lykkelig fuldendt løbet[5]), var desårsag alle tilhobe enige om ret at hjærtet af ønske, at hr. Bertold, hvis vandel både klærkene og folket kendte, måtte få den afdødes plads, hvisårsag han begav sig til Brema og der indviedes til biskop. Til bestridelse af hans byrdefulde

1) Fra begyndelsen af var Yxkyll bispesæde. Biskop Albert, Bertolds eftermand, byggede først Riga 1201 og flyttede samme år derhen. — 2) Nævnte biskop Alberts biograf sætter navnet Riga i forbindelse med rigare, at vande. — 3) Lokkum. — B. drog til Lifland 1194. — 4) † 11. Okt., som det synes, i året 1196. Efter andre beretninger indviedes hans eftermand Bertold allerede 1195. — 5) Smnl. 2. Tim. 4, 7.

kald anvistes ham endvidere i årlig indtægt af kirken henved en snes mark. Grebne af hans indtrængende forkyndelse lod adskillige höjtstående og höjbårne mænd sig mærke med det hellige korses tegn og gav sig på pilegrimsfærd for at kue hedningernes magt eller rettere sagt lægge dem under Kristi åg. Ikke heller skortede det på præster og skriftkloge, som styrkede dem med deres opmuntringer og lovede dem til lön for deres lykkelige bestandighed også på den vis at nå det forjættede land. Og da der forelobig ikke syntes at være udsigt til noget korstog til Jerusalem, havde pave Celestinus for at fremme dette foretagende tilladt enhver, som viede sig dertil, ifald de selv måtte ønske det, at slutte sig til Livoniefærden og for deltagelsen deri lovet dem ikke ringere syndsforladelse af gud. Således samledes der fra hele Saxonien, Westfalien og Frisien en såre stor mængde prælater, klærke, riddere og handlende, både fattige og rige, i Ljubeka, hvor de skaffede sig fartöjer, våben og levnedsmidler, og hvorfra de umiddelbart nåede Livonien. Dog her faldt den salige biskop, da han førte hæren imod de på de kristne lurende fjender, med ikkun tvende andre i hænderne på de ugudelige og dræbtes[1]), men kronedes, som det er vort håb, med hæder og ære; ti han besjæledes af en brændende længsel efter døden.

Ligesom han den første og höjeste kamppris har vundet,
Således først i det blodige stevne ham døden har fundet.

Da man omsider anden dagen søgte efter de dræbtes lig, fandtes biskoppens urørt og velbevaret, medens de andres som følge af heden vrimlede af fluer og

1) † 24. Juli 1198.

orme. Hans afsjælede legem jordedes med störste sorg og höjtidelighed i byen Riga.[1])

Derefter ophöjedes Bremerkaniken hr. Albert på den afdødes stol.[2]) Skönt endnu i sine friske ungdomsår udmærkede han sig allerede ved sin store sædelige modenhed; og da han fremdeles var af höj slægt[3]) og vel forsynet med formående brødre og venner, havde han en stor mængde medarbejdere i Herrens vingård. Det er heller ingen let sag for mig at beskrive den store yndest, hvori han stod hos konger og stormænd, som understøttede ham både med penge, våben, skibe og levnedsmidler. Iblandt de sidste var mænd som ærkebiskoppen i Lund hr. Andreas[4]), biskop Bernard af Pathelburn[5]) og Yso af Verden[6]), som alle viede deres hænder til Herren.[7]) Af pavestolen havde han derhos fået tilladelse til, nårsomhelst han traf på gudelige mænd og guds ords udbredere, enten munke, regelbundne kaniker eller andre fromme, da at göre dem til sine medarbejdere, hvisårsag en stor mængde af sådanne i forening med en talrig ridderskare fulgte ham. Og da han ved sommertide ofte førte sin hær imod Kristi korses fjender, lykkedes det ham efterhaanden således at undertvinge ikke alene Livonerne selv, men ogsaa andre vilde folkefærd, at de gav ham gisler og modtog hans fredstilbud.[8]) Således fik guds kirke i Livonien fremgang ved den ærværdige Albert og udstyredes

1) I kirken samme steds. — 2) I beg. af Mars måned 1199. — — 3) Herrerne af Apeldern eller Apelderlo. — 4) Andreas Sunesøn var ærkebiskop 1201—1228 og besøgte Riga 1206. — 5) Biskop 1203—23. — 6) Biskop 1205—31. — 7) Bernhard og Yso lovede 1210 at gå til Lifland og indfriede deres løfte det følgende år. — 8) Med Kurer og Letter sluttedes freden 1201, med indbyggerne i Semgallen 1203.

tilstrækkelig med forstandere, kirkesogne og klostre. Mange lovede ligeledes at afholde sig fra ægteskab og begærede at stride for gud alene, gav som en art Tempelherrer afkald på alt, viede sig til Kristi ridderskab og bar som tegn på deres løfte foran på deres klæder et billede af det sværd, de drog i kampen for gud.[1]) De voksede både i mod og i tal og frygtedes i en ikke ringe grad af guds fjender. Heller ikke holdt den guddommelige miskundhed sig tilbage, men styrkede og opretholdt de kristnes tro og viste det ved tilforladelige tegn. Ti da nogle af de nyomvendte blev tagne til fange af deres fjendtlig sindede landsmænd, gjorde disse sig umage for ved gaver og gode ord at lokke dem tilbage til deres tidligere vildfarelse; men da de viste sig aldeles uimodtagelige og fuldt besluttede på med den största bestandighed at modsætte sig ethvert forsøg på at rokke ved den hellige tro, som de havde modtaget, pinte hine dem med utrolige og udsøgte kvaler til døde. Deres bekendelse styrkede mange; ti tilskyndede ved deres heltemod forherligede en stor mængde af deres brødre ligeledes Herren. Midt i al denne fremgang skortede det dog ikke på modgang. Kongen af Rucien plejede nemlig fra tid til anden fra Plosceke[2]) at lade opkræve skat af Livonerne; men denne nægtedes ham af biskoppen; og af vrede herover gjorde han gentagne voldsomme angreb på landet og den oftere nævnte by.[3]) Men gud, som er en hjælper i nødens tider[4]), holdt altid sin hånd over sine egne. Dog opstod der imellem hr. biskoppen og de omtalte brødre, som kaldes guds riddere, en indre tvedragt og sælsom

1) Sværdriddernes orden stiftedes 1201. — 2) Polozk ved Düna. — 3) Riga. — 4) Smnl. Ps. 9,10.

strid, idet brødrene rejste retskrav på tredjedelen af alt det hedningeland, som hr. biskoppen ved sin prædiken og ved våbenmagt kunde erobre; og da denne på det bestemteste modsatte sig det, rejste der sig en stor uenighed imellem dem, så at de på deres side af alle kræfter søgte at modarbejde ham ved Romerhoffet; men de opnåede ikke andet, end at hr. biskoppen udtrykkelig stadfæstede sin afgörelse.[1])

1) Pave Innocens III's bulle af 20. Okt. 1210.

Sjette Bog.

1. *Om Ottos kongevalg.*

„Med alt dette har hans vrede ikke lagt sig, men hans hånd er endnu udrakt“.[1]) Da fyrsterne omsider var hjemkomne fra pilegrimsfærden, sad Syon for vore synders skyld endnu hen i fangenskab, og kirken i Vesterland plagedes ikke mindre af indvortes krige. Ti da den glorværdige kejser Henrik, ved hvem gud, som sagt, mægtig havde udvidet rigets grænser, faldt fra, tilsidesatte man troskaben imod den afdøde og lod ikke hans söns valg gælde; men tvende sole, det vil sige konger, gik op og satte ved deres hverandre krydsende stråler Romerriget i ikke ringe forvirring. Den berömte rigsstad Kolonia Agrippina begyndte nemlig ved et offentligt møde at forhandle med de første mænd i riget om valget af en ny konge. Tilstede var ærkebiskop Adolf af Kolonia og ledede også ved denne lejlighed forretningerne på Moguntieren Konrads vegne, der, som sagt, havde ærind hinsides havet og desårsag var hindret i personlig at indfinde sig, hvorimod herren af Treveri ikke udeblev ved denne lejlighed. Tilstede var fremdeles paltsgrev Henrik fra Renus[2]) tillige med en mængde höjbårne mænd, der alle endrægtigen valgte den höjtberömte fyrste, hertug Henriks sön Otto til konge og Romerrigets overhoved, skikkede sendebud til ham, som på den tid endnu opholdt sig i Piktavia, og lod ham

1) Es. 5, 25 smnl. V bog, st. 25 beg. — 2) Urigtigt; han var dengang ikke kommen hjem fra det hellige land.

med de störste æresbevisninger føre til Kolonia.[1]) Heller ikke hans morbroder, kong Riczhard af Anglien undlod ved denne lejlighed godhedsfuldt at tilskikke sin søstersön skatte i hobetal og forsyne ham så rigeligen, at han kunde optræde med al den ydre glans, som forfremmelsen til hans ophöjede kald medførte. Da kongevalget således var stadfæstet, samlede Otto kærnen af sit ridderskab, angreb med sine vælgeres bistand af al kraft Akvisgranum og indesluttede denne by, som bevarede troskaben imod den afdøde kejser og hans broder Filip og desårsag viste overordentlig hårdnakkethed. Skönt ikke uden vanskelighed og meget store omkostninger, der endog løb op til syvti tusind mark, lykkedes det ham imidlertid med magt at sætte sig i besiddelse af byen. Derefter salvedes han af nævnte ærkebiskop Adolf til konge, ophöjedes på rigets trone og hilstes som Romernes Avgustus;[2]) og hans valg og indvielse til konge tilkendegaves Romerstolens höje biskop pave Innocents ved hjælp af ansete sendemænd fra Kolonierherren og de andre ærkebiskopper, fyrster og fornemste mænd i riget med den indstændige fællesanmodning, at apostolikeren vilde billige og ved sin myndighed stadfæste Ottos kongevalg og indvielse. Innocents glædede sig såre og billigede ikke alene Ottos valg, men holdt ingen for værdigere til styrelsen af Romerriget, erklærede ham for sin elskelige sön og bød i sendeskrivelser samtlige prælater, ærkebiskopper, biskopper og abbeder, som sad inde med kongelige len, under henvisning til deres lydighedspligt at tjene den valgte konge.[3])

---

1) Efter valget, som skete i beg. af April, kom Otto midt i Maj 1198 til Køln. — 2) Kroningen foregik 12. Juli 1198. — 3) 1201.

2. *Om Filips kongevalg.*

Imidlertid stræbte Filip, som sad inde med rigsklenodierne, at blive sin broders efterfølger. Han understottedes af en stor mængde Saxonere, Frankonere, Svevere og Bawarere, eftersom han var indehaver af alle faste pladser, stæder og byer; og da ikkun Kolonia og en del af Westfalien holdt med Otto, sluttede hele kærnen af riget sig til Filip. Desårsag samledes en mængde prælater og fyrster fra Frankonien, Saxonien, Svevien, Bawarien og Thuringien i Moguntia, hvor han med alles samstemning og bifald kåredes til konge. Med klærkenes fælles samtykke og domkapitlets indvilligelse, som dog kun blev given under forbehold af den som fraværende tidt omtalte Moguntierherre Konrads ret, indviedes han med stor höjtidelighed af ærkebiskoppen i Tarentum[1]) og hilstes som Romernes Avgustus.[2]) Der fremgik også dronningen, dog ikke kronet med diadem, men ikkun med ring.[3]) Ad byrd en Grekerinde[4]) havde hun ægtet Filip og bidraget ikke lidet til at øge hans anseelse i sin hjemstavn. Også Boëmeren fik en höjere værdighed. Tidligere havde han nemlig været hertug, men ophöjedes af Filip til kongelig rang og skred ved denne lejlighed også frem med krone på hovedet, bærende det kongelige sværd. Men da de tvende konger[5]) ikke herskede i fællig, men var indbyrdes splidagtige, kom kirken i forvirring; skismaer og tvistigheder blev følgen, og på

---

1) Istedenfor Tarent burde der stå Tarantasia (Moutiers en Tarantaise i Savojen). — 2) Kongevalget foregik i Arnstadt i Thüringen 6. Mars, kroningen i Majntz 8. Sept. 1198. Avgustus er egentlig kejsertitel, men Filip fik aldrig pavens sanktion. — 3) Hertugkrone. — 4) Irene, datter af Isak Angelus, var tidligere Tankreds sön, Vilhelms brud. — 5) Filip og Otto.

begge sider fremstod smigrere, der stræbte at tækkes hver sit parti.[1]) Dog støttede apostolikeren standhaftigen Otto, stillede i kraft af sin myndighed prælaterne under ham og klædte ingen ærkebiskop med kåben, uden at han ærede Otto med fuld troskab og hengivenhed. Som følge heraf var især kleresiet, som for en stor del frygtede sin hyrdes kendelse, velvillig sindet imod Otto, medens Filip, som verdslig storhed havde hjulpet på tronen, galdt höjest hos lægmænd, skönt også adskillige biskopper tilsidesatte agtelsen for pavens bud og under forskellige udflugter søgte at unddrage sig tjenstpligten imod Otto, ja! nogle endog var hans offentlige modstandere og ikke skyede lige til deres livs ende at fremture i deres ulydighed. Efter sin indsignelse begyndte nu Filip tillige med sine mange tilhængere og i ledtog med Boëmeren gennem vidderne imellem Renus og Mosella at nærme sig Kolonias område.[2]) Modig rykkede Otto med sine folk imod ham. Stærk af legem, dristig af ånd, brölende som en ung kamphidset løve[3]), higede han kun efter sejr eller død. Filip, der mere udmærkede sig ved sin sejghed, tilstræbte hellere sejren ved list end i åben dyst. Da hans hær nu lavede sig til at gå over Mosella, gjorde Ottos tilhængere den heftig modstand, hvilket gav anledning til et blodbad, hvorved ikke få bed i græsset på begge sider; men følgen blev, at Filip vendte om, og Boëmeren drog hjem.

---

1) Se III, 17. V, 22. — 2) Omtrent først i Okt. 1198. — 3) Tekstens latinske udtryk *catulus leonis*, som ordret betyder „en løves hvalp", sigter til Ottos familienavn Welf. Se Helmold I, 35.

3. Om Moguntieren Konrads død.

Omtrent i de samme dage forlod Moguntieren Konrad livet[1]; og såsnart han havde lukket sine öjne, gav det höjtansete ærkesæde i Moguntia öjebliklig tønder til et skisma, idet Filips parti satte Lippold[2]) i spidsen for Moguntierkirken, medens kirkens mænd frygtede apostolikerens kendelse og desårsag kårede Syfrid[3]) til ærkebiskop. Hin, som af Filip fik tegnene på det verdslige herredömme, var ved hjælp af sin stridsmagt vidt og bredt den stærkeste, medens denne, stadfæstet af kirken, fredeligen styrede sine undergivne.

4. Om ærkebiskop Ludolf af Magdeburgs død.

På den tid forlod ærkebiskop Ludolf af Magdeburg livet[4]), og domprovsten ved samme kirke, hr. Albert, ophöjedes på ærkebispestolen. Ved sit valg havde han nogle medbejlere, hvisårsag han af fri drift begav sig til apostolikeren; og fra ham vendte han da med ære tilbage med stadfæstelse såvel på sin provste- som på sin bispeværdighed, dog på det udtrykkelige vilkår, at han skulde slutte sig til kong Otto og ikke måtte modsætte sig hans styrelse.

Derefter vovede Filip i tillid til sin store stridsmagt påny at binde an med Otto og samlede en hær, hvormed han indfandt sig og begyndte at trænge byen Brunesvik.[5]) Kong Otto var selv dengang fraværende, men hans broder, paltsgrev Henrik holdt standhaftigen byen. Dog lykkedes det modstanderne

1) 27. Okt. 1200. — 2) Ljutpold af Schönfeld, biskop af Worms. — 3) Sifrid af Eppstein. — 4) † 16. Avg. 1205. — Her er ligesom i V, 18 et spring i tidsfølgen. — 5) I sommeren 1200.

på strøget omkring salig Egidii kloster at slippe ind og besætte broen[1]), så at de alt stod på nippet til at trænge helt ind i byen. Men dette kom til deres kundskab, som inde i byen havde travlt med at forsvare en anden kant af denne, for hvilken kong Filip med hovedstyrken viste sig, hvisårsag de brat vendte sig til modværge imod de indtrængende fjender, jog dem på flugt, skød på dem med deres armbryster og drev dem langt tilbage. Imidlertid var der nogle skelmer, som benyttede lejligheden til at göre indbrud i salig Egidii der på strøget liggende hus, med barbarisk vildhed kastede sig over munkene, rev klæderne af dem, plyndrede klostrets forrådshuse, sovesal og køkken for alt indbo, ja!, gik så vidt, at de end ikke sparede bedehuset, men sprængte dörene med økser og prøvede på at rane kirkesmykkerne; men dette holdt dog gud sin hånd over, så at det reddedes ved nogle munkes iver, idet de ved hjælp af noget værktöj så snildt dækkede dören til sakristiet, at der ikke såes andet end en fast væg. Og ligesom i Rakels dage blev den ransagendes forsken til skamme.[2]) Imidlertid kom kansler Konrad, såsnart han hørte tale om kirkens plyndring, til med en stor skare, fik oprøret stillet og jog de ugudelige ransmænd langt væk. Heller ikke udeblev guds straf. Ti den følgende dag faldt den værste af hine voldsmænd i raseri og omkom ynkelig for alles öjne. Og hvad under vel! Ti hvor mange kraftige gerninger er ikke formedelst guds miskundhed fra arilds tid for salig Egidii bönners skyld øvede i dette hus! hvor mange dæmoner er ikke uddrevne af besattes legemer, hvor mange blinde har ikke fået synet, lamme og værkbrudne førligheden, og hvor mange ulykkelige mennesker både

1) Over floden Ocker. — 2) Smln. 1 Moseb. 31,35 Vulg.

her og der er ikke udfriede af deres strikker, fodlænker og fængsler og er med hymner og lovprisninger strömmede sammen til salig Egidii hus, hvor de, som det nu kan ses, med glæde har efterladt minder om deres udfrielse! Imidlertid tör det ej heller forarge nogen, om gud for skjulte synders skyld har tilladt, at dette på kraftige gerninger så rige hus for en tid led våde under Belials sönners hånd, da selve de kraftige gerningers herre og ærens konning for vor frelses skyld fandt sig i at holdes og korsfæstes af ugudelige hænder. Angrebet på byen øgedes dog igennem adskillige dage; men de angrebnes mod og kraft steg, alt imens angriberne döjede meget ondt. Hine glædede sig ved gentagen rigelig tilstrømning af levnedsmidler, medens angriberne martredes af sult og nød. Ottos mænd[1]), der holdt yderposterne besatte, lå nemlig skjulte i klipper, dale og skove, standsede med vældig hånd de fra forskellige steder og byer med levnedsmidler kommende lastvogne, dræbte folkene, fangede også nogle af dem, tog vognladninger og heste, ja! lod endog levnedsmidler gå til spilde. Man kunde der se hele strömme af ol og vin, som, da karrene søndredes, vandede jorden med en vældig flom. I deres nød ønskede fjenderne sig langt borte. Imidlertid kom det til en slags fredelig overenskomst[2]), angrebet hævedes, og hine fortrak ærelost og opgav ethvert yderligere forsøg. Ti en ikke ringe kilde til håb har byen i forbönnerne af den treveriske ærkebiskop salig Avktor, hvis legem hviler der. Dette fik

1) Otto havde imidlertid selv indfundet sig henne fra Rhinegnene. — 2) Der sluttedes ikkun våbenhvile på 7 uger (i Horneburg, en borg ved floden Ocker på den modsatte bred af Wolffenbüttel).

markgrevinde Gerthrudis, markgrev Egberts hustru[1]), som i sin enkestands tid havde grundet klosteret, ved mange ydmyge bönner udleveret af Treverenserne og lod det tillige med nogle af de thebeiske blodvidners legemer i samme kloster hæderligen bisætte i en sarkofag, hvad man alt sammen endnu kan se. Og efterdi samme biskop, da hans land hjemsøgtes af Hunerne, som myrdede de hellige moer i Kolonia, ved sine bönner hjalp byen Treveri, som han dengang styrede, og frelste den fra vade, formenes han endnu stedse hos gud at have sådan undergörende kraft, at han med sine bönner skærmer og værner den stad, hvori han nu hviler, imod fjendtlige angreb. Desårsag er det blevet sæd hos Brunesvicenserne, at de, når de trænges af skræk for et angreb, under afsyngelsen af litanier og lovprisninger til gud[2]) og under almisseuddelinger andægtig bærer de omtalte relikvier rundt om deres by, hvorved de indenfor dennes omkreds sikre sig imod alle fjendtlige indfald. Dette slår virkelig til og har oftere vist sig som et virksomt middel til deres befrielse.[3])

5. *Om kong Ottos færd til Thuringien.*

Det følgende år forskød Boëmeren Odaker sin lovlige hustru og hjemførte i hendes sted en brud fra

1) Gertrud var ikke hustru, men søster til Egbert af Brunsvig, markgreve af Mejssen. Hun var gift med Henrik d. Tykke af Northejm og svigermoder til kejser Lothar III (1125—37). I året 1115 lod hun salig Avktor flytte til St. Ægidii kloster. — 2) *Lavdes* betegner særskilt de bibelske såkaldte Halleluja-Psalmer, se navnlig Ps. 113—118 (det store Halleluja) og 148—150. Litanien (bodsbönnen) i messen begynder med ordene: Kyrie elejson (Herre forbarm dig). — 3) Det fortælles, at byen ved denne lejlighed reddedes af St. Avktor, som i drömme åbenbarede sig for ærkebiskoppen af Trier.

Ungarien.[1]) Oprørt herover bevægede hans forstødte hustrus broder, markgrev Theodorik af Misna, i forening med hertug Bernard kong Filip, med hvem begge stod på en venskabelig fod, til at love at fratage ægteskabsbryderen Odaker kongeriget eller hertugdömmet Boëmien og overdrage det til Theobalds unge sön og navne, som på den tid studerede i Magdeburk; og således skete det også; men af vrede herover skilte Boëmeren sig fra Filip og forbandt sig med landgrev Hermann af Thuringien, og i deres had til Filip begyndte begge at lægge mange råd op imod ham.[2]) Skönt Hermann var kejser Fritheriks søstersön, agtede han nemlig hverken blodets bånd eller sin troskabsed, men gik over til kong Otto[3]), tog af ham Northhusen og Mulenhusen til len, førte med ham i forbindelse med Boëmeren en hær imod Filip og voldte ved samme lejlighed sit eget land ubodelig skade. Ti understøttet af Moguntieren Lippold og med talrigt andet hjælpemandskab rykkede Filip med svar hånd[4]) ind i Thuringien, lagde sig i Erpisfordia og hærgede hele det omliggende land.[5]) På den anden side hjemsøgtes denne del af riget i lige så höj grad af Ottos fremmede hjælpere. Ti Boëmerne er af naturen slette og udædiske mænd, som kun vil gå i leding, når de efter eget godtykke frit kan skamskænde alt i fleng uden at göre ringeste forskjel på helligt og ikke helligt. Heller ikke skortede det på

1) Tidsangivelsen — 1201 — er urigtig. Ikke længe efter sin kroning 1198 var det, at Ottokar forskød markgrev Ottos datter Adela og ægtede kong Emmeriks søster Konstantia. — 2) I virkeligheden overdrog Filip ikke Bøhmen til en anden, förend Ottokar 1202 faldt fra. — 3) Landgrev Hermann fulgte først Otto, derpå Filip, men svigtede i året 1203 pány denne. — 4) Se t. Ex. Dommernes bog, 1,35. — 5) 1203.

de gudsforgåene kroppe, som kaldes Valwer[1]), der også her drev deres grumme og skændige spil, som det er såre uopbyggeligt og en sand jammer endog kun at fortælle om. Ti da Filips modstandere ikke vovede at møde ham i åben mark, gennemstrejfede de, som sagt, alle mulige steder og udplyndrede Thuringien både for det ene og det andet. Hele seksten for gudelige mands- og kvindesamfund bestemte samlingshuse foruden 350 kirkesogne lagdes øde af Boëmerne, og tillige med det øvrige løsøre besmittedes endog kirkesmykkerne af disse kæltringer. Der kunde man, med skam at tale om, til eksempel se det værste skarn iført messesærk i steden for skjorte og omgjordet med stola[2]), medens en anden som kjortel bar en dalmatika[2]), og en tredje i steden for kappe svøbte sig i en kasula.[2]) En anden af nidingerne lod sin hest løbe om med et alterklæde til dækken. Men det grueligste af alt, som fast ikke lader sig fortælle uden suk og gråd — fromme og ædelbårne gudhellige møer slæbte disse afskum efter sig, bundne som krigsfanger til hestenes stigböjler, og besmittede i deres rasende brynde disse guds ikke med menneskehånd gjorte templer;[3]) ja, nogle af disse kvinder pinte de endog uafbrudt på slig vis, lige indtil de bukkede under for mishandlingerne og døde. Mon vi da kan andet end give disse kvinder plads imellem blodvidnerne? Ti langt fra Kristi troende være den tanke, at slige kvinder villigen skulde have ladet sig besmitte, så at sige, af skændige hunde. Ihvorvel derfor deres kød er blevet krænket, er det vor inderste ønske og faste håb, at ånden må have gjort modstand, og at

1) Cumanere og Petschenegere, kong Emmerik af Ungarns tropper. — 2) Altsammen præstelige klædningsstykker. — 3) Smnl. Ap. gern. 7,48. 17,24.

derfor deres gudindviede sjæl lige indtil det sidste må være forbleven ukrænket. Er ikke også i den første menighed, når blodvidneforfølgelsens tider stundede til, hellige og navnkundige møer, som vi læse det i deres lidelseshistorie, jævnlig af deres ugudelige dommere og bødler blevne truede på samme vis? Frelstes imidlertid hine kvinder på underlig vis af deres kærlige brudgom Jesus Kristus, der i sin miskundhed ikke vilde tilstede, at de bukkede under for afgudsdyrkerne, — så tror vi med lige så stor sikkerhed at turde håbe det samme om disse, som på den bestående kirkes tid, af kristne af navn men ikke af gavn, led samme medfart, uden derfor at lade sig rokke i deres kyskhedsløfte. Finder vi ikke noget lignende optegnet om den hellige mø og martyrerske Hyrene, hun, som gav den afskyelige dommer, der truede hende med skændsel, til svar: „Mig bekymrer det ikke, om mit legem får den grusomste og skændigste død, når kun ånden ikke ligger under for pinslerne eller indvilliger i kødets dragelser, men urørt og uplettet hænger ved gud. Mon de hellige martyrer, i hvis med magt opspærrede mund du lod helde blod, ofret til dæmonerne, mon de virkelig er blevne besmittede af afgudsofrene? Nej! til vederlag for disse og andre dem tilföjede pinsler og forurettelser har de fået en evig krone.“ Belærte ved sådanne og lignende eksempler tror vi desårsag, at også disse kvinder er blevne kronede, eftersom de ikke har svigtet deres kyskhedsløfte men til trods for deres dødsmåde hverken har indvilliget eller samtykket i noget ugudeligt.

Imidlertid rykkede Boëmeren frem lige indtil Halle og lagde under eksempelløse grusomheder hjemvejen igennem landgrevens[1]) land, for at tage hævn over

1) Af Mejssen.

ham, men måtte selv ved samme lejlighed friste et hårdt folketab, idet gud betalte disse nidinger efter deres idrætters ondskab og på adskillige steder lod dem lide et ikke ringe nederlag. Men kong Otto lod efter sin hjemkomst, för han afskedigede hæren, bygge den meget faste borg Harlungenberk, der trykkede indbyggerne i Goslaria i den grad, at mange af dem forlod byen, som derved halvvejs fik et mennesketomt udseende. Ti borgerne i byen led sult og nød, da denne østen for sig havde den ny borg og vesten for sig Lichtenberk, hvad der havde til følge, at de vogne og koretöjer, som skulde tilføre de indstængte bymænd deres livsfornødenheder, ikke fik lov til at komme ind. Midlertid erobredes Lichtenberk ved list af grev Hermann af Hartesburk, og byen friedes foreløbig fra angreb fra den side. Dog var det samme borg, som siden efter gav anledning til Goslarias römning.

6. *Om paltsgrevens skilsmisse fra sin broder.*

Da en lille tid var gået, nærmede Filip sig påny med en skare krigere til Ottos landemærker.[1]). Denne, der opholdt sig i Brunesvik, samlede en mængde stridsmænd, tildels også borgere — ti disse har som følge af deres stadige krigsøvelse ikke ringe færdighed i brugen af sværd, bue og lanse — og rykkede ud imod Filip, der lejrede sig i nærheden af Goslaria. I Ottos følge var hans broder paltsgreven med ikke ubetydelige stridskræfter, som han dels havde trukket sammen fra Aldenburk og Stadium, og dels samlet af sine egne tjenestemænds flok. Men som brødrene nu,

---

1) I begyndelsen af året 1204 satte Filip sig i bevægelse for at indtage Harlungenberg.

beskyttede af så store hærmasser, lå i nærheden af en landsby ved navn Burktorp, opdukkede lige med et en uforudset strid, der altid bringer ulykke over ethvert folk, som digteren[1]) siger:

— — — Se dog, hvad tvedragten ledte
Vort usalige folk til![2]) —

Således gik også til almindelig bestyrtelse og sorg dette forbund overstyr og oplostes uden at have udrettet noget. Paltsgreven horte sig nemlig på grund af den nidkære understottelse, som han ydede sin broders parti, stadig truet af Filip med tabet af sin værdighed som paltsgreve ved Renus, ifald han ikke trak sig tilbage fra Otto. Ti Filip erklærede, at han betragtede sig som enerådende med hensyn til alt, hvad der angik det kejserlige Pfalz, og ikke vilde tåle nogensomhelst indskrænkning på dette område. Desårsag tyktes det paltsgreven lovlig strængt at skulle spæde til begge steder, her ved at punge ud i broderens tjeneste og hist ved, til lön for tilsidesættelsen af Filip, at miste sin paltsgreveværdighed. Derfor sagde han straks ved det forste møde med sin broder kongen i fortrolighed til ham: „Broder! jeg har en dobbelt forpligtelse til at tjene dig; ti dels er jeg knyttet til dig ved blodets bånd og dels ved den troskab, jeg skylder kongens majestæt. For nu således at kunne yde dig fuld bistand, må jeg billigvis forlange nogen godtgörelse, hvisårsag jeg beder dig afstå mig byen Brunesvik og borgen Lichtenberg, for at jeg, stottet til disse pladser, kan være rede til at modstå alle dine fjender trindt om land.“ Dette forslag tog hans kongelige broder ham imidlertid unådig op og svarede: „Nej, ikke så, min broder!

1) Vergil. — 2) Se V bog, st. 20.

Bedre, at du venter, til jeg med fast hånd holder regeringens töjler; så kan du være selvanden med mig om alt, hvad dig lyster. Men ikke vil jeg, at det skal få udseende af, at jeg nu gör noget af frygt, som jeg, tör hænde, siden kan komme til angre og göre om.“ Nok sagt! Paltsgreven forlod enten med overlæg eller nødtvungent sin broder og gik til forundring, ja! dyb sorg for mange over til Filip, medens Otto vendte tilbage til Brunesvik. Men imidlertid måtte Goslarierne døje bestandige tryk og tab fra Brunesvikernes side, idet de ofte drev handel udenfor byen, og disse så nyttede lejligheden til at opsnappe dem og skade dem overordentlig ved ødelæggelsen af deres sølvhytter.[1])

7. *Om Goslarias erobring.*

Derefter sammenkaldte kong Ottos skaffer (kogemester) Guncelin[2]), medens kongen opholdt sig i Kolonia, sine venner for at tilbageerobre Lichtenberg, hvorfra Brunesvikerne måtte döje mange fjendtligheder, og begyndte at angribe borgen, som imidlertid var så

1) Se V bog, st. 28. — 2) Af Wolfenbüttel. — Det latinske ord hos Arnold, der her er gengivet ved skaffer eller køgemester, betegner den bestillingsmand (det medlem af følget, hirden) hos de tyske fyrster, der kaldtes truchsess (i Frankrig seneskal, hos os drost); den tjeneste, der var ham betroet, var det overordnede tilsyn med fyrstens husholdning, hvorfor han også ved særligt festlige lejligheder satte den første ret på kejserens bord; denne såvelsom de øvrige hoftjenester, de så kaldte erkeembeder (kansleren, håndskriveren eller sekretæren — hushovmesteren, kämmerer eller kæmner — keldermesteren eller mundskænken — staldmesteren, marstaldens tilsynsmand, marskalken, marsken, konetablen ɔ: *comes stabuli*) forenedes under Otto den fjerde med kurembederne og bleve arvelige for besidderne af visse rigslande.

stærkt befæstet, at de med spildt möje måtte opgive deres forehavende. De holdt da råd, vendte sig mod Goslaria og gav sig til hårdt at angribe denne by, der, som sagt, for en stor del var römmet af indbyggerne og ikke havde nogen besætning, hvisårsag den i en håndevending indtoges og grundig udplyndredes af fjenderne. Rigtignok lå Hermann der med en ringe styrke fra Hartesburk; men al modstand var omsonst, fjenderne brød ind, og han og hans mænd måtte redde sig ved flugten. Den mægtig rige by gennemplyndredes, borgerne toges til fange, og bortskaffelsen af byttet, der gik for sig paa talløse i dette öjemed hidbragte lastvogne, varede i otte dage. Blandt andet var forrådet på peber og andre kryderier så stort, at man delte det i skepper og meget store dynger. Byen selv, som længe havde stået Otto imod, vilde nogle sætte ild på, medens andre beredte sig til at ødelægge kirkerne. Adskillige trængte også med våben i hånd ind i salig Matthias' kirke og lavede sig allerede til at bortføre de gyldne lysekroner og de utallig mange andre af kongerne med rund hånd skænkede prydelser; men ifølge en höjere indskydelse betænkte de sig dog, tog imod gisler af borgerne og efterlod byen i uskadt stand, indtil kongen selv kunde komme. Denne billigede deres adfærd; og efter at han havde taget byen i sikrere besiddelse, lod han borgerne få en del af det dem fratagne gods tilbage og beholdt fremtidig staden i sit værge.[1])

8. Om kong Filips andet hærtog.

Derefter[2]) iværksatte kong Filip for anden gang et hærtog til Thuringien, indesluttede staden Wiscense

1) Goslar indtoges 9 Juni 1206. — 2) Arnold vender her tilbage til det i st. 6 omtalte tog, der fandt sted i året 1204.

og angreb hårdt denne by, der lå midt inde i landgrevens land. Da angrebet i løbet af nogen tid vedblev at vokse i styrke, var landgrev Hermann stedt i den största nød, eftersom han var for svag til at stå kongen imod. Rigtignok indfandt hans forbundsfælle Boëmeren sig for at bringe sin ven hjælp. Men da han befandt sig i egnen omkring Horlemunde, lod han sig skræmme ved tanken om Filips krigerske dygtighed og begyndte at ponse på, hvorledes han skulde slippe bort. På skrömt underhandlede han dog samtidig med markgrev Konrad af Landesberg om muligheden af ved hans mægling at komme i nåde hos kongen. Og efter at markgreven havde lovet ham at virke hen dertil, sagde Boëmeren: „Det er straks davretid og desårsag bedst, at I nu vender tilbage til lejren. Men det må I vide, at al min stræben går ud på at komme i nåde hos kong Filip, og at jeg under ingen omstændigheder viger herfra, uden først ved eders hjælp at være stedet for hans åsyn.“ Markgreven vendte altså tilbage til lejren; men så snart som han vel var borte, lod Boëmeren alt sit gods og sin lejr i stikken, steg sporenstregs til hest og tog flugten uden at medtage andet end den hos Boëmerne brugelige ridepisk. Men han blev forfulgt af paltsgrev Otto af Witilisbach lige til den skov, som kaldes Boëmerwald. Ved synet heraf blev landgreven endnu mere ræd; og da han ikke længere så nogen udvej, faldt han tilföje uden at stille nogen som helst betingelse, kom selv og kastede sig ned for Filips fødder.[1]) Da han i længere tid således havde ligget paa jorden og hørt kongens bebrejdelser over hans dårlige troløshed, rejste denne ham omsider op på de omståendes lydelige tilskyndelser og tog ham med et kys til nåde.

1) I klostret Ichtershausen i nærheden af Erfurt.

Men Odaker ydmygedes så dybt af Filip, at han kun med nød og neppe fik lov til at beholde hælften af sit hertugdömme, medens fornævnte Theobald fik det øvrige.[1]) Dog — lad os nu slippe dette og igen vende os til vort emne!

9. Om kong Kanuts hærtog imod markgreven.

Imidlertid skortede det ikke på nyt i Danien og Nordalbingien. Ti markgrev Otto af Brandenburk øvede fjendtligheder imod kong Kanut ved at underlægge sig nogle af Sklaverne[2]), som kongen erklærede for sine undersåter. Forbitret herover bragte kongen et hærtog istand imod ham og lod sin flåde tage vejen ind i hans land op ad den ström, som kaldes Odera, og som falder ud i havet. Imod Danerne rykkede Rugianerne eller Ranerne tillige med Polaberne og Obotriterne. Danekongen blev dog selv tilbage paa øen Mone, medens kansler Peter[3]) førte hæren. Markgreven mødte dem med en mængde af sine stridsmænd og af Sklaverne, og paa begge sider var der sårede og slagne. Blandt andre faldt biskoppens broder Durbert[4]), kansleren selv såredes og måtte vandre i fangenskab; og dermed var denne færd opgivet.[5]) Biskoppen holdtes i streng forvaring af Otto, der ved hjælp af ham håbede at få mange fanger tilbage og komme i besiddelse af en stor del af Sklavenland. Men efter at dette havde varet en kort tid, foregav den kloge og snu biskop, som endnu ikke var kommen sig efter sit sår, större svaghed og lod, som om han helt havde opgivet sig selv; og tildels af menneskelighedshensyn, men også af frygt for at

1) 1204. — 2) Pomerinkerne. — 3) Biskop Peder Sunesön i Roskilde. — 4) Thorbern. — 5) Dette tog gik for sig i sommeren 1198.

komme i vanry begyndte derfor markgreven at holde biskoppen mildere, for at han ikke helt skulde vansmægte i det strenge fangenskab, og satte en vis Ludolf til at vogte ham. Men aldrig så snart så biskoppen sit snit, för han begyndte at pleje underhandlinger med fangevogteren om sin frihed; kort og godt, det lykkedes ham med dennes samtykke og bistand at slippe ud af sit fangenskab og hjem igen; og Ludolf fik til gengæld en ikke ringe belönning.

10. Om markgrevens hærtog.

Men i den påfolgende vinter, da kulden havde lagt en usædvanlig tyk skorpe over floder og kær, samlede markgrev Otto en hærstyrke og hjemsøgte med grev Adolfs hjælp hele Sklavenland, sparede ej heller det Jeromar tilhorende land, som kaldes Tribuses, ja! vilde endog have hærget selve Rugien, hvis ikke isen, som lå over sundet, var brudt op. I anledning af det her fortalte faldt kongens[1]) vrede tungt på Adolf, som i det hele taget siden den tid havde ham til uven. Ti greven havde oftere fornærmet kongen såvel ved gentagne gange at angribe Sklaverne, som ved i sin tid at tage parti med biskop Waldemar imod ham.[2])

11. Om Kanuts hærtog til Egdora.

Da sommeren[3]) altså var for hånden, førte kong Kanut en hær mod Adolf til et sted ved Egdora, der kaldes Rejnoldesburk.[4]) Greven kom imod ham med en tallos mængde krigere og understøttedes af grev Otto med et stort antal væbnede. Der var grev Sy-

---

1) Knud VI. — 2) Se bog V, st. 17, — 3) 1199. — 4) Rendsborg.

mon af Teheneburk, Bernard af Wilipia, Mavricius af Aldenburk og mange andre tilstede, ligesom hr. ærkebiskop Hartvig af Brema heller ikke savnedes; og alle disse underholdt grev Adolf i et tidsrum af ikke få dage på egen bekostning til stor forundring for mange, der ikke kunde begribe, at greven var i stand til at udrede de dermed forbundne omkostninger. Således lå hærene lige overfor hinanden med floden til skel; men da hverken kongen eller fjenderne havde mod på at overskride den og åbne angrebet, brød den førstnævnte omsider op og drog hjem igen. Og sålunde endte denne krigsfærd uden fredslutning.

12. Om Rejnoldesburks opbyggelse.

Straks som vinteren var omme, begyndte grev Adolf at genopbygge den gamle borg Rejnoldesburk i det håb derved at sikre sig imod kongens angreb. Men denne, som ikke kunde glemme hans forurettelser, samlede ved Maj måneds komme[1]) en hær og rykkede med en stor styrke frem til Egdora, hvor greven også indfandt sig med sine folk. Da Adolf ikke var kongens angreb voksen, lykkedes det ham at få fred og blive tagen til nåde af denne på det vilkår, at han afstod ham borgen, men selv fik lov i ro at beholde sine øvrige besiddelser. Men kongen udvidede og befæstede borgen og lagde der en stærk besætning tilligemed store våbenforråd, lod slå en bred bro over Egdora og havde således vejen åben til at trække ind i grevens land og ud igen, hvad der fra tid til anden gav anledning til kiv og strid med denne. Alligevel begyndte greven i forening med sin navne,

1) År 1200.

grev Adolf at Dasle, at angribe Louenburk[1]) efter at have bygget borgen Haddenberge, som således stængede for hin, at borgmændene dér hverken kunde slippe ud eller ind. Angrebet forstærkedes derved, at greven førte et antal skibe did fra Hammenburk, som han på det bedste havde forsynet med mandskab, våben og krigsredskaber. Som nu borgen således trængtes både fra land- og flodsiden, og hertug Henrik, som derhos var paltsgreve, ikke så sig i stand til at bringe den undsætning, begyndte borgmændene, da levnedsmidlerne var ved at slippe op, at indlede underhandlinger om deres borgs overgivelse og skikkede lönbud til kong Kanut for at tilbyde ham den. Glad ved tilbudet lod denne dem takke og sendte en fornem mand fra Holsacien ved navn Radulf[2]) derhen for på hans vegne at tage imod borgen og påse, at mændene i den til tegn på underkastelse hejsede det kongelige banner; selv lovede han snart at være hos dem for at redde den fra fjenderne. Men dette blev ikke skjult for de to frænder[3]), hvorfor de begyndte at trænge den endnu hårdere og, eftersom levnedsmidlerne der inde var slupne op, ret snart undertvang den med magt. Ved efterretningen herom var kongen vel klog nok til ikke at lade sig mærke med noget; men hans had til greverne fik derved ny næring. Hos paltsgreven[4]) kom grev Adolf senere ved venners mægling i nåde, og hertugen og greven kom til at stå paa den venskabeligste fod med hinanden, så at hertugen forlenede greven med det arvegods, han havde ved floden Gamme, og greven udbetalte hertugen syv hundrede mark.

1) Se bog V, st. 16. — 2) Se st. 13. — 3) Greverne Adolf. — 4) Henrik Løves ældste sön, Henrik den Smukke eller den Lange.

13. Om Sklavernes hærtog ind i landet Racesburg.

Imidlertid iværksatte Henrik, også Borvin kaldet, og hans frænde Nikolaus, også kaldet Niklot, på kong Kanuts tilskyndelse et hærtog ind i grev Adolf af Dasles land.[1]) Greven modte dem med sine folk ved et sted, som hedder Warsikowe. Og efter at de havde opstillet deres rækker, åbnede Nikolaus angrebet på fjenderne og faldt[2]); han var en brav og klog mand, hvis tab greb hele Sklavenland så smertelig, at mange gik i døden for at hævne ham. Ti da den store hovdings fald rygtedes iblandt fjenderne, fordoblede disse deres angreb, slog Tevtonerne ned for fode og fældede en så talløs mængde af dem, at greven selv kun med största nod undkom tillige med nogle enkelte riddere, syvhundrede mand måtte springe over klingen, og resten mistede deres frihed.

Ak! hvor sukked og græd så mangen sörgende enke!

Af mangel på mænd lå det vidtstrakte land næsten ode, og torne og tidsler skød frem, hvor der hverken kom plov eller stude. Men fra den tid af var fornævnte greve[3]) kun lidet yndet i landet, eftersom han selv var skyld i denne store ulykke, idet han med sin frænde Adolf havde gjort indfald i Thietmarcien, som regnedes for at stå under kongen[4]), plyndret landet og ombragt ikke få mennesker. Grev Adolf[5]) var imidlertid ikke bedre stedt, men måtte lide under sine mænds troloshed, fordi han havde straffet nogle af dem med boder, nemlig Henrik med tilnavn Busche,

---

1) Se III, 4 og V, 7. — 2) 25 Maj år 1200. — 3) Adolf af Dasle, greve i Ratzeburg. — 4) Knud VI. — 5) Adolf af Schaumburg, greve i Holsten.

som han derhos havde ladet gribe og kaste i lænker, Egko af Sturgia[1]) og Bruno af Tralowe. Fælles sag med dem gjorde de, som greven havde fordrevet fra landet, og som opholdt sig i landflygtighed hos hertug Waldemar i Jutien, nemlig Skakko og hans brødre Widag og Radulf, Ubbo, Thymmo og hans brøder Markvard, alle kødelige frænder af statholderen Markrad, som af greven var bleven landsforvist og tillige med sin hustru Ida var død der[2]) i udlændigheden. Disse havde ikke ro på sig, men vedblev uafbrudt fra dag til dag selv og ved mellemhandlere rastløst at udså tvedragtens klinte i grevens land og søgte også i anledning af den nu truende krig at lokke nogle over på deres parti, nemlig Emmeko af Viszowe og Vergot af Sybrandestorp, der virkelig gik over til grevens modstandere og alt da fik befaling til at øve åbent fjendskab imod ham. Nogle blev også vundne for kongens og hans brøder hertug Waldemars sag ved løfter om len, andre lod sig lokke ved pengegaver. Men da nu alle de bedre mænd heldede til kongens og hans brøder hertugens parti, gjorde hertug Waldemar ved det hellige korses ophöjelsesdags tide[3]) et tog ind i grevens land med en svar styrke. Det var ved det lav, da fiskeriet plejer åt gå for sig i Skonia, og efter gammel skik mange af vore bymænd[4]) søge derhen; disse blev nu denne gang holdte tilbage der med deres skibe og gods, ja! nogle af dem måtte endog döje fængsel. Greven mødte med sine folk hertugen ved et sted, der hedder Stilnowe. Slaget stod; men grevens tilhængere trak det korteste strå; mange af dem bed i græsset for sværdet, og andre måtte vandre i fangenskab. Greven selv reddede sig til Ham-

1) Eggo af Sture. Se V, 2. — 2) I Jylland. Se III, 1. Markrads død falder för 1190. — 3) 14 Sept. 1201. — 4) Lybekerne. Se V, 12.

menburk. Samtidig besatte hertugen Etzeho og lod Sygeberk og Travenemunde angribe; også Plune, der tyktes et stort værn, indtoges af hans folk. Men da hertugen så, at lykken var ham huld, og at landet lå ham åbent, udbød han omkring Symons og Judæ dag[1]) påny sin hær, rykkede ind i landet tillige med den kloge og rådsnilde biskop Peter fra Roskilde og kom, da greven alt havde forladt det, til Hammenburk. Her strömmede befolkningen ham imode, og såvel klerkene som hele folket modtog ham med hæder. Dagen efter brød han op og kom til Bergherstorp, og den følgende dag rykkede han frem til Louenburk. Greven af Dasle, som kendte hertugens tapperhed og af fornævnte grunde frygtede forræderi, havde ligeledes forladt sit land. Men de tilbageblevne tog af frygt for hertugens angreb imod råd, gik ham i møde til Louenburk og tilbød ham borgen Racesburg og åben adgang til landet. Og da hertugen så, at han ikke kunde indtage Louenburk, lod han Haddenberk genopføre[2]), efterlod der stridsmænd, våben og et stort forråd af levnedsmidler og rykkede frem til Racesburk; og da han havde fået den i sin magt, overgav mændene fra Wittenburk og Godebusz sig ligeledes til ham. Da han således vedvarende havde lykken med sig, stevnede han mod den navnkundige stad Lubeke, vel vidende, at hvis det lykkedes ham at göre sig til herre over denne storby, vilde hans navn fare vide. Men de mere ansete borgere i byen ihukom fængslingen og tilbageholdelsen i Skonien af deres för omtalte bymænd og skibe og skönnede derhos, at hele landet trindt om var rede på hertugens mindste vink, så at ind- og udgangen var dem spærret både til lands og

1) 28. Okt. 1201. 2) Dens nedbrydelse er ikke omtalt.

til sos. Ti holdt de råd og besluttede, tvungne af nøden, at ile hertugen i møde; og de traf ham i Bredenvelde og overgav byen til ham imod at få deres fanger med samt skibene og alt det beslaglagte gods tilbage. Hertugen tog gisler såvel af staden Lubeka som af de andre stæder og borge og drog glad hjem. Ved samme lejlighed satte han Thymmo til foged på borgen Sygeberg, som han dog endnu holdt belejret og ikke havde indtaget, og beskikkede hans broder[1]) over Travenemunde, som grevens mænd sad inde med. Skakko udnævnte han til greve i Thietmarcien, hans broder Widag satte han over Plune, og Radulf gjorde han til lensmand i Hammenburk og gav dem således rigeligt vederlag, fordi de for hans skyld havde været fredløse.

14. Om grev Adolfs fangenskab.

Derefter samlede grev Adolf af Skovenburk, af harm over tabet af sit land, omkring salig Andreæ dag[2]) skibe og krigsmandskab fra Stadium, som han endnu sad inde med, og besatte Hammenburk. Forfærdede derover tog kongens og hertugens mænd med samt fogden Radulf flugten. Men såsom borgene Louenburk, Siegeberg og Travenemunde endnu holdt med greven, og nogle af landets indbyggere gav ham godt håb, i hvor vel det kun var på skrömt, de gjorde det, troede han, at hans sag ikke var tabt, og blev i staden indtil jul, hvad der dog kom ham dyrt at stå. Ti da hertug Waldemar hørte om grev Adolfs komme, rustede han sig ufortrøden til ledingsfærd, opbod alle sine venner fra Nordalbingien,

1) Markvard. 2) 30. Nov. 1201.

Sklavien og Thietmarcien og påskyndede angrebet pa byen. Heller ikke grev Guncelin med Henrik Borwin udeblev, men bragte pligtskyldig hjælp. Greven havde imidlertid ladet sig fore bag lyset af dem, der gjorde ham forestillinger og svigagtig forsikrede ham, at hertugen under ingen omstændigheder vilde komme paa grund af julen, som Danerne har for skik at hojtideligholde med festlige drikkelag; og det var derfor en overraskelse for ham, da han juleaften[1]) fik budskabet om, at hertugen alligevel havde indfundet sig med en tallos hær. Men da var flugten ham spærret; ti den strænge vinterkulde havde lagt hele Albia og Halstera til. Derfor var han ilde stedt og vidste, hverken hvad han skulde gribe til, eller hvor han skulde vende sig hen; ti fra alle sider trængtes han af sine fjenders raseri. Han gik da på råd med sine folk, om det ikke kunde lade sig göre ved nattetide, når de andre sov, rask at gribe til våben og med magt at bryde ud. Men ogsaa dette var ugörligt på grund af de store vagtposter, som alle vegne var udstillede rundt omkring byen; og da salig Stefans dag[2]) kom, enedes man endelig om, at greven skulde overgive hertugen Lowenburk og på det vilkår uhindret matte forlade byen med sine folk. Grev Guncelin af Zverin fik det hverv at fore greven til Lowenburk under sikkert lejde, for at han samvittighedsfuldt kunde opfylde sit lofte. Men da Thietmarcerne spurgte, at greven havde forladt byen og var i Guncelins lejr, sammenrottede de sig efter eget overlæg eller pa andres tilskyndelse og gjorde tværtimod overenskomsten forsog paa at dræbe ham. Derved kom det til mytteri; men Guncelin med sine mænd gjorde kraftig modstand, og imidlertid kom hertugens hovedsmænd

1) 24. Decbr. 1201. 2) 2. juledag (26. Dec.) 1201.

til og reddede grev Adolfs liv; men fra nu af holdtes han under streng bevogtning. Derefter brød hertugen op og drog til Lowenburk med ham for at sætte ham i stand til samvittighedsfuldt at indfri sit løfte. Greven tryglede da også mændene i borgen om at ynkes over ham og skaffe ham paa fri fod ved at overgive den; men da alle hans bönner var plat omsonst, lænkedes han paa hænder og fødder, førtes saaledes ikke uden vanære gennem alle de steder, han tilforn havde hersket over, og kom til Danien som en stakkels fange; og da Danerne hørte, at deres fjende var tagen til fange, forkyndte de det ligesom Filisterne på Sauls tid1) i alle byer og købstæder enhver til hjærtens fryd og glæde. Imidlertid brød Lowenburgerne jævnlig frem og gjorde deres til at forstyrre landefreden.

15. *Om hr. Wilhelms bryllup.*

Men ikke bør det glemmes, at herre kong Kanut med sin broder Waldemars samtykke med stor höjtidelighed bortgiftede sin søster frøken Helene til hertug Henriks søn hr. Willehelm 2), hvad der var til glæde for alle hertugens venner og for alle i Holsaternes og Sturmariernes land, idet de håbede, at han med hr. kongens søster vilde få hele landet; og skönt dette håb ikke gik i opfyldelse, hædredes han dog som kongens måg både af denne og hans broder hertugen gentagende og i mange stykker og steg höjere end de fleste i anseelse og værdighed. I løbet af den nærmest følgende sommer3) kom kong Kanut til Lubeke og modtoges med glans og hæder af klærkene og hele befolkningen. Ved hans indtog overgaves

1) Se 1. Sam. 31,9. 2 Sam. 1,20. 2) I beg. af året 1202. — 3) 1202.

borgen Travenemunde til ham, hvad der voldte ham ikke ringe glæde. Også landbefolkningen strömmede ham imode og hyldede ham såre villig. Derefter drog han til Molne, tog gisler, hvad der tidligere var forsömt, og vendte hjem igen. Hans broder hertugen rykkede frem til Louenburk, lod, da han ikke kunde indtage den, borgen Haddenberk, som Louenburgerne havde ødelagt, genopføre, og lagde, för han vendte tilbage til sit, besætning i den.

16. Om borgen Sigeberg.

Da dette var gjort, henvendte hertugen sin opmærksomhed på Sygeberg, som han så, at hans folk omsonst anstrængte sig for at indtage, idet borgmændene som folge af stedets faste beliggenhed gentagne gange med vold fratog indbyggerne i landsbyen deres kvæg og alle slags andre til føden nyttige dyr og derhos oftere hårdt sårede dem af dem, som satte sig til modværge. Desårsag lod hertugen, der for sit vedkommende aldrig kunde finde sig i at ligge ledig, volde opkaste omkring borgen, umuliggjorde derved ethvert udfald og trængte den svarligen. Men skönt det som folge af det langvarige angreb begyndte at skorte mændene i borgen på levnedsmidler, holdt de dog denne mandig og længe, hvor hårdt de end trængtes af fjenden, og hvor medtagne de end var af den lange faste, og håbede stadig paa undsætning. Selv da de intet mere havde at stille deres hunger på, blev de ikke desto mindre ved med at bilde deres kværnstene, for at holde deres modstandere i den tro, at de havde fuldt op af mel og brod. Omsider blev dog både angriberne og de udhungrede forsvarere lede og kede af al den möje og besvær; og borgen overgaves da på det vilkår, at enhver af besætningen

skulde beholde sit arvegods og sine len ubeskårne, hvorhos det skulde tilstedes dem frit og i enhver henseende uhindret at medtage alt deres bohave såvel som alt, hvad der ellers fandtes på borgen og horte dem til. Efter at hertugen derpå havde ladet denne besætte af sine mænd og alt var i færd med gladelig at drage hjem til sit, overraskedes han ved den sörgelige tidende, at hans broder kongen var dod1); og dybt rystet ved budskabet påskyndte han yderligere sin tilbagekomst for at modtage broderens rige. Med stor enighed valgtes han dernæst til konge, modtog ved juletide2) indsigningen i Lund af den derværende ærkebiskop Andreas og ophöjedes med glans på kongetronen.

17. Om angrebet på Louenburk og grev Adolfs løsladelse.

Efter at disse forholdsregler var trufne, kom kong Waldemar ved Avgust måneds tide3) med stor pragt og et tallost folge til Lubeka, hvor han med megen fryd og glæde hilstes som Daners og Sklavers konge og Nordalbingiens herre. Derfra begav han sig, ledsaget af Lunds ærkebiskop og hans broder Peter af Roskilde tillige med de øvrige biskopper, provster og forste mænd fra Nordalbingien, Thietmarcien, Sklavien og Rugianernes land, til Louenburk, som han med störste kraft lod kaste volde op imod; en lejr byggedes, angrebsmaskiner i mængde, blider o. desl. opstilledes, armbryst- og bueskytter holdt uafbrudt borgens besætning i ånde, og begge parter havde i disse træfninger både sårede og faldne. I længere tid skete

1) 12. Nov. 1202. 2) 25. Dec. 1202. 3) 1203.

der heri ingen forandring; kongen kunde på grund af borgmændenes stridbare tapperhed og borgens styrke ikke blive herre over den. Men omsider kom det dog til våbenhvile. Mændene i borgen udbad sig nemlig en samtale med kongen og indledede ved den lejlighed forhandlinger med ham om grevens losladelse; og ved ærkebiskoppens, hans broder kanslerens og de ovrige biskoppers og fornemmes mægling afgjordes sagen endelig derhen, at mændene skulde overgive borgen, og greven stille gisler for at komme på fri fod. Til gisler stillede greven sine to sönner, sin frænde Ludolf af Dasles sön[1]), grev Henrik af Dannenberghes sön og derhos otte sönner af sine lensmænd; og med éd fastsattes det, at gislerne efter ti års forlob skulde loslades; men afgik kongen forinden ved doden, skulde de straks frigives; ligeså i tilfælde af grevens dod. Således overgaves borgen, og greven vendte glad tilbage til Skowenburk.

18. Om biskop Waldemars løsladelse.

Imidlertid blev grevens medfange, biskop Waldemar, i sine lænker. Men også han kom, som vi vil få at se, omsider ud af sit fangenskab på hr. ærkebiskop Andreas' og andres kærlige forestillinger. Dermed gik det til på folgende måde. Der var mange, der holdt det for en betænkelig sag at lade ham komme på fri fod igen, idet de mindedes, hvorledes denne höjbårne mand, sön af kong Kanut[2]) og arving til faderens store jordejendomme[3]), tidligere[4]) havde vist sig ildesindet imod kong Kanut[5]) og hans broder, den da-

1) Grev Adolf af Ratzeburgs broder. — 2) Knud V. — 3) Se III., 22. — 4) Se V., 17. — 5) Knud VI.

værende hertug Waldemar, ham som nu var konge. Desårsag enedes man om at meddele den apostoliske herre sagens sammenhæng. Denne mæglede da ved sine sendebud[1]); og hr. Waldemar blev sat i frihed på det vilkår, at han aldrig vilde komme sin frænde og navne kong Waldemar så nær, at han kunde komme ham i vejen[2]). Dette stadfæstedes under ed af biskop Waldemar; og kongen sendte ham paa sin bekostning til hr. paven, for at han kunde opholde sig der, indtil denne så udvej til at underlægge ham et anseligt bispedømme. Waldemar holdt sig dog ikke aftalen ganske efterrettelig, men sluttede sig til kong Filip og beklagede sig over, at ham var sket uret af kong Waldemar[3]). Desaarsag påstår også nogle, at han har brudt sin ed.

19. Om Grekiens undertvingelse.

Vi nødes nu til at lade dette fare og gå over til Grekien for at meddele vore samtidige og efterkommere alt om de der ved guds virken eller med hans tilladelse forefaldne ny og forunderlige tildragelser, således som vi finder det stemmende med sandheden. Store, berömmelige og mindeværdige bedrifter må Latinerne der siges at have øvet; men hvorvidt disse gerninger er af gud eller af mennesker, kan kun fremtiden vise. Desårsag tilføjede vi de ord „med guds tilladelse“; ti vi skönner, at meget i kirken snarere må tilskrives guds tilladelse end hans virken; ihvorvel denne guds tilladelse med rette tillige kan betragtes som hans virken. Således tillod han jo også på Sathanas' begæring denne at hjemsøge Job, skönt

1) Pave Inocents' breve af 5. Dec. 1203 og 20. Jan. 1206. — 2) 1206. — 3) Dette synes at være gået for sig under vejs. Se VII., 10.

samme Jobs hjemsøgelse, som udfaldet viste, i virkeligheden kun var beregnet på Sathanas' ydmygelse og den hellige mands herlige ophöjelse. Ti gud magede det så, at Job fristedes ligesom med hans tilladelse, på det at den frommes ypperlige tålmodighed, den gud alene kendte, måtte bære frugt til lærdom og forbillede for de udvalgte. Dette forstod den hellige mand tilfulde, da han efter tabet af sit fæ og sine börns voldsomme død sagde: „Herren gav, Herren tog"[1]) o. s. v. Ti, fra det öjeblik af, da djævelen forlod sandheden og fjernede sig fra guds og de engles samfund, som tidligere måtte böje sig for ham, har han i sig selv ingen magt haft, lige så lidt som nogensomhelst ejendom med undtagelse af hans egen ondskab alene. Gör han altså i følge guds tilladelse noget, handler han som fordærveren, men gud som forbarmeren; og medens han i sin ondskab giver sig skinnet af at böje sig under guds vilje, går han imod sin vilje guds ærind. Dog — lad os nu slippe denne tankerække for at komme til den lovede meddelelse.

Ved dette lav rettedes til hr. kong Otto fra Grekiens egne følgende sendeskrivelse[2]):

„Den allerypperste herre Otto, af guds nåde Romernes konge og rigens bestandige øger, bevidne grev Balduin af Flandern og Hennegov, Lodewik af Blezæ og Clarumont og Hugo af St. Paul samt de øvrige baroner og riddere i korsfarernes hær på Veneternes flåde deres fulde kærlighed og agtelse og stedse redebonne lydighed[3]). Hvor store ting Herren har

1) Job 1,21. — 2) Væsentlig samme brev haves blandt andet også som rettet til hele kristenheden. — 3) Ogsa et i enkelthederne nöjagtigere brev fra greven af St. Paul til hertugen af Brabant haves.

gjort imod os[1]), eller rettere sagt, hvor stor ære han i disse dage har skænket ikke os men sit navn[2]), det vil vi her i al mulig korthed berøre og straks forudskikke den bemærkning, at vi fra det öjeblik af, da vi forlod overtrædelsens by[3]), — ti således kalder vi Jadera, til hvis odelæggelse også vi, skönt med smerte og nodtvungne, var vidner[4]) — at vi fra det öjeblik af, siger vi, ikke mindes en eneste i vor midte til hærens fælles gavn truffen foranstaltning, som guds forsyn jo har vendt til det bedre og hævdet sig hele æren for, idet gud har gjort vor visdom til dårlighed[5]). Desårsag afviser vi med rette al ros for, hvad berömmeligt der hos os er udført. Ti i dåd har vi kun lagt såre ringe styrke for dagen, og i råd har vi vist os helt krafteslose. Vil derfor nogen af os rose sig, må han nødvendigvis rose sig i Herren[6]) og ikke i sig selv eller i nogen anden.

I Jadera sluttede vi altså forbund med en höjbåren Konstantinopolitaner Alexius[7]), sön af den tidligere kejser Ysak. Ti det skortede os på alle levnedsmidler og brugsgenstande, hvisårsag vi måtte frygte, at vi ligesom andre af vore forgængere snarere skulde falde det hellige land til byrde end blive det til nogen lettelse; ja! vi var i sä stor trang, at vi måtte mistvivle om at nå Sarracenernes land. Dertil kom,

1) Smnl. Ps. 126, 3. — 2) Smnl. Ps. 115, 1. — 3) Urbs transgressionis kaldes Jadera (Zara i Dalmatien), fordi korsfarerne her, deres bestemmelse utro, vendte sig imod deres trosfæller, der ovenikøbet stod under kongen af Ungarn, som selv havde taget korset; paven lyste også band over dem. — 4) Venetianerne gav sig trods bandsættelsen til at nedbryde byens mure. Denne havde nemlig løsrevet sig fra Venedig og givet sig ind under kongen af Ungarn. — I April 1203 forlod korshæren byen. — 5) Smnl. 1. Kor. 1, 20. — 6) Smnl. 1 Kor. 1, 31. 2. Kor. 10, 17. — 7) Senere kejser under navn af Alexius IV.

at rygter og grunde, som i hvert fald havde såre meget for sig, bevægede os til at sætte vor kås til kongestaden[1]), idet den mere formående del af befolkningen der og de indflydelsesrigeste mænd i staten efter sigende sukkede efter Alexius, som de ved enigt valg og med pligtskyldig höjtidelighed havde kåret og kronet til kejser. Og ihvorvel vi ikke indskibede os på den sædvanlige årstid, fik vi dog gunstig medbor — ti vind og vove adlyder Herren[2]) — og landede imod al forventning inden kort tids forløb[3]) lykkelig og vel ved kongebyen. Dog kom vi ikke uventet, men forefandt i staden foruden fodfolk lige til seksti tusind mand rytteri. Uden tab bemægtigede vi os fluks de sikreste punkter som broer, tårne og floder, og indesluttede både fra land- og sosiden byen og dens tyran[4]), der havde øvet höjforræderi mod sin broder og vanæret tronen ved sit langvarige voldsherredömme. Tvært imod alles forventning fandt vi nemlig hele borgerskabet besjælet af hårdnakket trods imod os og byen spærret for sin herre med mure og maskiner, ret som om et vantro folk var hidkommet for at besmitte de hellige steder og udrydde kristendommen. Ti den grumme voldshersker, der havde forrådt sin herre og broder og skilt ham ved riget, idet han tillige uforskyldt havde fordömt ham til livsvarigt fængsel og vilde have gjort det samme med hans höjbårne sön Alexius, hvis ikke denne ved at vende sit fædreland ryggen lykkelig var sluppen ham ud af hænderne, — hin grumme tyran havde i forvejen i en skændig tale til folket

1) Konstantinopel. — 2) Smnl. Mark. 4, 41. — 3) Til Skutaris havn ankom de 26. Juni 1203 — 4) Alexius III, som i året 1195 på rænkefuld vis havde ladet sin broder Isak II blinde og afsætte.

smittet magthaverne og menigmand med sine giftige ord og fået dem til at tro, at Latinerne kom for at rokke ved deres gamle frihed og i en håndevending på ny overgive by og folk til den romerske biskop samt påtvinge riget fremmede love. Dette havde virkelig ophidset dem og bragt dem således i harnisk, at de alle uden forskel skönnedes at have sammenrottet sig imod os og flygtningen, som stod under vor beskyttelse. Skönt vi derfor gentagne gange ved sendebud, ja! ved den höje flygtning selv og vore baroner og tilsidst personlig krævede at hores at borgerne, fik vi alligevel ikke lov til at forklare dem grunden til vort komme og beskaffenheden af vor fordring; men hver gang vi enten fra land- eller sosiden henvendte os til dem, der stod på muren, svarede disse os med pile isteden for ord. I betragtning derfor af, at alt faldt ud tvært imod vor forventning, og at vi var bragte i en så yderlig stilling, at vi enten straks måtte sejre eller do — ti vi kunde på ingen måde endnu i fjorten dage holde byen indesluttet, da det i en utrolig grad skortede os på alle levnedsmidler — i betragtning af denne vor nød begyndte vi, skönt ikke drevne af fortvivlelse, men af uventet himmelsk mod og fortrøstning, at sukke efter kampen, ivrigt beredte på dristig at gå farerne i møde og, hvor umuligt det end tyktes, sejre i alt. Også til strid i åben mark ordnede vi os gentagne gange og tvang en uberegnelig hob fjender til ved vanærende flugt at indeslutte sig i byen; og da vi imidlertid havde bragt angrebsredskaberne i lave såvel til lands som til sos, lykkedes det os også på belejringens ottende dag[1])

1) 17. Juli 1203. — I de følgende enkeltheder stemmer hverken det her anførte eller greven af St. Pauls brev med de bedste kilder.

at trænge ind i staden. Ilden griber om sig, og kejseren opstiller sin hær imod os i åben mark; men da han sér, at vi er rede til at tage imod hans fremrykkende skarer, studser han og finder det ubegribeligt, at vi til trods for vort ringe antal alligevel holder stand; fejgt lader han sin hest göre omkring, vender tilbage til den brændende by og tager endnu samme nat flugten tillige med nogle få andre, efterladende sin hustru og sine spæde börn i staden. Da Grekernes stormænd kommer til kundskab om det skete hurtigere end vi, forsamler de sig i paladset, kårer höjtidelig flygtningen, eller bedre, erklærer ham for genindsat og lader til tegn på deres overraskelse og glæde bygningen oplyse med en mangfoldighed af blus. Ved daggry indfinder mængden af disse höjtstående Grækere sig våbenlose i lejren for med glæde at hente deres kårne, forsikrer os, at vi har gengivet byen dens frihed, og viser henrykte den til tronen hjemvendende sön hans ærværdige fader, den tidligere kejser Ysak, som de havde taget ud af fængselet[1]). Efter at de tilberedelser var trufne, som måtte anses for nodvendige, fores den ny kejser i festligt optog til hellig Sofias kirke, hvor den höje flygtning, uden indsigelse fra nogen side, atter udstyres med kejserdiademet og den fulde herskermyndighed.

Da dette var fuldbragt, iler kejseren med at indfri sine lofter og föjer endnu mere til: på det at vi må vorde i stand til at røgte Herrens ærind, forstrækker han os alle med levnedsmidler for et år, udbetaler fremdeles os og Veneterne to hundrede tusind mark og hyrer os på sin bekostning flåden på et år. Derhos

1) Efter at Isak var sat på fri fod, tog han sin 1. Avg. 1203 kronede sön til medregent.

forpligter han sig til at lade kongebanneret drage ud med os og i Marts måned, når søfarten begynder, give sig på korstog med så mange tusinder af væbnede, som han er i stand til at stille. End ydermere lover han at te den romerske biskop samme ærefrygt, som hans forgængere, de katholske kejsere vitterligen have tét hins forgængere, de tidligere biskopper. Og endelig påtager han sig efter evne at formå Østens kirke til at følge hans eksempel. Bevægede ved så fordelagtige tilbud[1]) samtykkede vi altså med pligtskyldig redebonhed i hans begæring, på det at vi ikke skulde få udseende af at vrage den frelse, Herren selv havde givet i vore hænder, og således vende det, som skönnedes at have bragt os uforlignelig hæder, til evig skam og skænsel for os. Desårsag er det vor plan, om gud vil, at overvintre her på stedet, idet vi med störste beredvillighed og, såvidt det står til os, fast og uigenkaldelig har forbundet os til, når søfarten næste år begynder, at sætte kåsen over til Egyptens egne.

Og nu — i fald vi virkelig må vente at høste nogen fortjeneste, tak eller endog ros for det, som således er blevet eller vil blive udrettet, er det vor begæring i Herren, at Eders Herlighed vil være deltager i eller rettere fører for vort foretagende. Vi har imidlertid til den ugudelige sultan af Babilonien, som holder det hellige land under sit åg, forudskikket vore sendebud, som på kongernes konges, Nazareneren Jesu Kristi og hans tjeneres, den nævnte kejsers og vore vegne i vor konges navn höjtidelig skal er-

1) Næsten ordret samme vending, ligesom den temmelig uvante betegnelse „sultanen af Babylonien“ (se det følgende) forekommer i greven af St. Pauls brev, der således måske er ført i pennen af samme hånd som brevet her.

klære ham, at vi med guds hjælp i den nærmeste fremtid er til sinds at bevise hans vantro folk kristenfolkets nidkærhed, og at vi forventer kraft fra himlen til at knuse vantroen. Men dette skridt har vi gjort mindre i tillid til vor egen end til eders og andre for kristennavnet nidkære mænds dygtighed i Herrens tjeneste. Ti vor attrå efter, at vore medtjenere vil slutte sig til os, vokser i inderlighed og styrke, jo större og ypperligere tallet bliver på dem af vor konges tjenere, som vi ser kæmpe ved vor side på liv og død for at hindre, at han, som fordum forrådtes til Jøderne, men som nu er optagen i herlighed[1]), længere skal blive til spot for hedningerne."

20. *Fortsættelse.*

Dette er, hvad vi gennem den til kongen[2]) rettede og eder her meddelte skrivelse har erfaret om, hvorledes Latinerne først fik indgang i Grekien. Nu kan I endvidere af nedenstående brev[3]) erfare, hvorlunde kejser Baldewin af Konstantinopolis erhvervede sig land og herredomme, hvor vældeligen han underlagde sig riget, og hvor rundeligen han uddelte de forborgne skatte og skjulte klenodier, som gud lod ham finde.

„Baldewin, af guds nåde fuldtroende kejser af Konstantinopolis, kronet af gud selv, romersk hersker og rigens bestandige oger, greve af Flandern og Hennegov, til alle Kristi troende, samtlige ærkebiskopper, biskopper og abbeder, priorer, provster,

1) Smnl. 1. Tim. 3, 16. — 2) Otto. — 3) Dette haves også adresseret til pave Innocents III., i hvis brevsamling ligeledes störste delen af den foregående skrivelse findes.

dekaner og kirkernes øvrige prælater og klærke samt alle baroner, riddere, væbnere og hele kristenfolket, så vidt som nærværende skrivelse når, huld og hilsen i den sande frelser![1]) Hører I, som ere fjern, og I, som ere nær, undrer eder og lover Herren! Ti stordåd har han øvet[2]), han, som har fundet for godt i vore tider at forny sine undergerninger fra de gamle dage og har skænket ikke os men sit navn ære[3]) til forundring for alle tider. De undere, hans hånd øver imod os, har altid andre undere i følge, der er större endnu, på det at selv de vantro ikke skal være i tvivl om, at det er Herrens hånd, som virker alle disse ting, eftersom intet af det, vi i forvejen havde ventet eller forudset, er indtruffet, men Herren først da, når al menneskelig kløgt syntes at glippe, uformodentligen har ydet os sin bistand. — I det brev[4]), vi overskikkede eder alle, tror vi at mindes, at vi førte beretningen om vor fremgang og stilling så vidt, at vi fik fortalt, hvorlunde vi, efter at den folkerige stad af nogle få med magt var tagen, tyrannen jaget på flugt, og Alexius kronet, lovede og indrettede os på at overvintre samme steds for kraftigen at kue enhver, der vilde modsætte sig bemeldte Alexius. Men for at det imod vore sæder stridende barbari ikke skulde give tønder til splid imellem os og Grekerne, forlod vi staden og slog på opfordring af kejseren lejr lige overfor, hinsides Pontus[5]).

Men var på den ene side det, vi gjorde for Gre-

---

1) Tekstens udtryk: *salutare* = *salvator* smnl. Luk. 2, 30. 3, 6. — 2) Es. 12, 5. — 3) Smnl. Ps. 115, 1. — 4) Et med den i det foregående stykke anførte skrivelse væsentlig overensstemmende men noget vidtløftigere brev fra korsfarerne til hele kristenheden. — 5) En del af hæren drog med den unge Alexius ud imod den flygtede kejser, medens en anden blev tilbage i forstaden Pera.

kerne, et værk ikke af mennesker men af gud, så var på den anden side heller ikke lönnen, som Grekien og dets ny kejser med vant troløshed skænkede os, et værk af mennesker men af dæmoner. Ti omendskönt vi havde bevist kejseren så store velgerninger, lod han sig dog imod forventning af Grekernes troløshed lokke til at unddrage os sit venskab og viste sig i god forståelse med sin fader og patriarken samt massen af de höjbårne Grekere i et og alt som en meneder og lögner, der agtede sine lofter for mundsvejr og gjorde sig skyldig i lige så mange edsbrud, som han havde givet os forsikringer. Da vi desårsag omsider unddrog ham vor bistand, ponsede han, skönt omsonst, på krig med os og traf foranstaltninger til at stikke ild på den flåde, som havde hidbragt ham og sat kronen på hans hoved. Men Herren holdt sin hånd over os og hindrede ham i hans grumme forsæt; det gik stadig tilbage for ham, og hans mænd hjemsøgtes af drab, ildsvåde og rov. Ude truedes han af krig, og inde knugedes han af skræk; og benyttende sig af hans daværende forlegenhed for en nær kødelig frænde, som kunde bruges til at skaffe ham vor hjælp, hævede Grekerne en medbejler af ham til kejser[1]). Men da hans sidste og eneste håb om redning beroede på os, skikkede han til vor hær en af sine edsvorne mænd ved navn Murzulfus[2]), som han havde vist velgerninger imod og derfor stolede på fremfor andre; og denne höjtbetroede mand lovede os dyrt og hellig i kejserens og sit eget navn det Blachernæ kaldede kejserlige palads i pant for alle de os tidligere givne tilsagn. For at få dette

1) Nikolaus Canabus valgtes i Januar 1204. — 2) Alexius Ducas med tilnavn Murzullus.

palads udleveret indfinder den höjbårne greve af Montisferran[1]) sig med vort mandskab; men Grekerne førte vore folk bag lyset og havde neppe fået de gisler tilbage, som de havde stillet os i anledning af dette deres løfte, för de uden sky gjorde sig skyldige i et af deres sædvanlige edsbrud. I den påfølgende nat bryder Murzulfus de både hans herre og os givne hellige løfter, røber den hemmelige plan til paladsets overgivelse for sine landsmænd og erklærer dem, at det med det samme for bestandig vil være ude med deres frihed, og at de, hvis det er deres mening at styrte Alexius, på alle måder må søge at forebygge planens iværksættelse. Til lön for hans forræderi ophöjer Grekerne Murzulfus til kejser; og nu lægger denne sine hænder på sin trygt sovende og intet anende herre, kaster dette offer for lumpent forræderi i fængsel tillige med en vis Nikolaus[2]), som uden sit vidende i St. Sofiakirken var bleven ophöjet til kejser af folket, og griber selv kronen; og kort efter dør Alexius' fader, hr. Ysak, som efter sigende var den, der allermest havde vendt sönnens hjærte bort fra os.

Da Grekerne imidlertid kun tørstede efter vort blod, og især klærkene og hele almuen skreg paa, at vi snarest mulig skulde ryddes af jorden, ruster den nys nævnte forræder sig til krig imod os og forsyner byens bolværker med maskiner, hvis mage aldrig er sét. Og skönt den forbavsende brede og mægtig höje bymur for hvert halvhundrede fod eller så omtrent var beskyttet af store og svære tårne, rejstes der ud imod søsiden, hvorfra et angreb befrygtedes, mellem hvert sådant par endnu et tre eller

1) Bonifacius. — 2) Nicolaus Canabus.

fire stokværk over muren sig höjnende trætårn, hvori en skare væbnede posteredes. Derhos opstilledes imellem hvert par skiftevis en petrarie og en magnel[1]); tårnene overbyggedes med andre meget höje tårne på seks stokværk; fra det overste af disse lagdes der stiger ud imod os med rækværk til begge sider og brystværn; og disse stigers overste ende ragede på lidet nær et bueskud op i vejret. Selve ringmuren omgaves igen med en lavere mur og en dobbelt grav, for at ingen maskiner, hvorunder minegravere kunde finde skjul, skulde nærme sig murene. Imidlertid provede den trolose kejser at skade os både til lands og til vands; men Herren holdt dog stadig sin hånd over os og lod alle hans forsog glippe. Da således henved tusinde af vore stridsmænd for at göre bytte af levnedsmidler trods vort forbud havde vovet sig alt for langt bort[2]), moder kejseren dem med en svær hob; men denne adsplittedes straks ved det første sammenstod, og ikke få af dem faldt eller toges til fange, medens vi på vor side ingen mistede. Kejseren selv griber til skammelig flugt, kaster sit skjold fra sig, afforer sig sin rustning og lader kejserbanneret i stikken tillige med et anset helgenbilled, som efter sædvane blev båret foran ham, men som vore nu til tak for sejren skænkede til Cysterciencerordenen. Derefter forsøger han påny at stikke vore skibe i brand[3]) og sender i nattens dybeste stilhed seksten skibe af sine, som der var stukket ild på, med sejl fastgjorte for oven samt nede ved forstavnen, for en frisk sondenkuling

---

1) Större og mindre blider. — 2) Til Philea i Pontus. — Slaget stod 2. Febr. 1204. — 3) Det tidligere i brevet omtalte forsog tilskrives ikke Alexius V. (Murzuflus), men Alexius IV. Se det foregående.

ind på vore. Men med Herrens hjælp slap vi med store anstrængelser uskadte derfra. I de brændende skibe slog vi nemlig nagler, forsynede med kæder[1]), halede ved roning fartöjerne ud på dybet og friedes således ved Herrens bistand af den truende dødsfare. Vi undlod heller ikke at udæske kejseren til landkamp og stod efter overgangen over den bro og ström, som skilte os fra Grekerne, længe med opstillede rækker foran kongestadens port med det levendegörende kors i spidsen, færdige til i den Herres navn, hvem Israels hærskarer tjener, at tage imod Grekerne, hvis de skulde rykke ud. Men kun en eneste höjbåren riddersmand indfandt sig for at prøve en dyst; ham søndersled vort fodfolk imidlertid led for led og vendte derefter tilbage til lejren. Selv udæskedes vi gentagne gange såvel til lands som til vands; men Herren skænkede os stadig sejr.

Da skikkede den falske tronrover på skrömt sendemænd til os i fredsærind og opnåede efter ønske en samtale med Veneternes doge[2]). Denne forestillede ham det mislige i at slutte fred med et menneske, der, således som han, viste sig ligegyldig for det, der såvel af alle andre som især af de troende holdes i hævd, edens, loftets og pagtens hellighed, og som havde fængslet sin herre og stødt ham fra tronen. Desårsag måtte han oprigtig tilråde ham at genindsætte denne, ydmyge sig og bede om tilgivelse, i hvilket fald dogen lovede, at også vi vilde gå i forbön for ham. Vilde han ikkun vise miskundhed imod sin herre, skulde og vilde vi såvidt muligt søge at glemme al hans giftige ondskab imod os og skrive den på hans ungdoms og ubesindigheds regning. Forlegen

1) Catenis er skriv- eller trykfejl for catenas. — 2) Henrik Dandolo.

for et fornuftigt svar tager Murzulfus sin tilflugt til forfængelige ord. Lydigheden imod Romerbispen og hjælpen til det hellige land nægter han rentud og siger, at han för vil miste livet og lade Grekien gå til grunde, end han vil finde sig i, at Østens kirke underlægges Latinernes biskopper. Den påfolgende nat kvæler han i fængselet hemmelig sin herre, som han endnu om morgenen havde holdt davre med, hvorefter han med uhort grumhed ved hjælp af en jærnkolle, som han bærer i hånden, knuser den døendes sider og ribben; og til trods for at han således selv med strikken har omkommet sin herre, giver han dog tilfældet skylden, tilstår ham en kejserlig jordefærd og søger ved at bevise ham den sidste ære et skalkeskjul for sin alle vitterlige udåd.

Således forløb hele vinteren for os; men da den var gået, og vi havde fået stormstiger befæstede til vore skibe og krigsredskaber i stand, gik vi med alt vort om bord og angreb den 9. April d. e. fredagen för „Herrens lidelse“ [1]) endrægtigen til ære for den hellige Romerkirke og bistand for det hellige land staden fra søsiden. På den dag led vi imidlertid til trods for vort forholdsvis ringe blodtab så meget, at vi blev til spot for vore fjender, da vi ved denne lejlighed gennemgående var så uheldige, at vi endog så os tvungne til at lade Grekerne beholde vore i land trukne krigsmaskiner og med uforrettet sag gå tilbage til den modsatte bred, så at vort anstrængende dagværk tyktes spildt. I begyndelsen var vi höjlig forvirrede og forfærdede; men omsider tog vi, styrkede i Herren, en afgörende beslutning, rustede os til fornyet kamp, lagde på den fjerde dag, som var

1) Femte söndag i fasten 11. April 1204.

den tolvte April, d. e. Mandagen efter „Herrens lidelse“, for en nordlig vind igen ind til murene og fastgjorde skibenes stiger til tårnenes, hvilket dog kostede os stor möje på grund af Grekernes hårdnakkede modstand. Men da vi først kom dem på livet og lod dem smage vore sværd, var kampens udfald ej længe tvivlsomt. Tvende med hinanden sammenlænkede skibe, som førte vore biskopper af Soissons (Avgusta Svessionum) og Troyes (Treca), og som til mærker havde paradiset og en kvindelig pilegrim, fæstede først deres stiger til tårnenes, så det var et gunstigt varsel, at de for paradiset kæmpende pilegrime således bragtes ind på fjenderne. Biskoppernes bannere var de første på murene, og sejrens förstegrøde tilfaldt ved himlens bistand dens hemmeligheders höjtbetroede tjenere. Så snart vore altså stormede løs, veg på Herrens bud en talløs skare for nogle ganske få, Grekerne lod bolværkerne i stikken, og vore folk åbnede uforsagt portene for resten af vor hær. Da kejseren, der stod under våben i en teltlejr ikke langt fra murene, så vore rykke ind, römmede han öjeblikkelig lejren og flyede. Vore mænd huggede ned for føde, den stærkt befolkede by erobredes; de, som undslap vore sværd, optoges i de kejserlige paladser; og efter at en mængde Grekere var faldne, samledes vore henimod kvæld og nedlagde trætte våbnene for at rådslå om angrebet den følgende dag. Også kejseren samler på ny sine mænd og opmuntrer dem til kampen næste dag med den forsikring, at nu, vore var indespærrede bag murene, var de endelig i hans magt. Men om natten tager han i følelsen af det store nederlag, han havde lidt, hemmelig flugten.

Bestyrtet ved denne tidende rådslår Grekerfolket om at sætte en ny kejser i hans sted; men medens

de om morgenen skrider til udnævnelsen af en vis Konstantin[1]), iler vort fodfolk til våben uden at oppebie udfaldet af hovedsmændenes forhandlinger; Grekerne tager flugten, de meget stærke og ypperlig befæstede paladser römmes, og i et öjeblik bliver staden vor. En tallos mængde heste gjordes til bytte; og af guld og solv, silkestoffer og kostbare klæder, juveler og alt, hvad menneneskeer ellers regner for rigdomme, fandtes der en saa uvurderlig fylde, at hele Latinervælden tyktes ikke at besidde magen. Og ved en gudsdom nodtes de samme mennesker, som för havde nægtet os en ringe del, til nu at overlade os det hele; hvisårsag vi trygt tör sige, at aldrig nogen krigs historie kan opvise underligere hændelser, og at profetien: En af eder skal jage hundrede fjender[2]), klarligen skönnes opfyldt på os; ti skulde sejren ligelig fordeles på den enkelte, har hver af vore mænd bundet an med og besejret ikke færre end hundrede Grekere. Men nu tilskriver vi ikke os men en större sejren; ti på en over al måde forunderlig vis har Herrens höjre frelst ham, og hans kraftes arm åbenbaret sig iblandt os[3]). Af Herren er dette sket, og det er underligt for vore öjne[4]).

Efter nu omhyggelig at have ordnet alt således, som forholdene krævede det, skred vi endrægtigen og andægtigen til valget af en kejser og beskikkede med udelukkelse af al ærgerrighed i Herrens navn til vælgere af vor kejser seks af Veneternes baroner, vore ærværdige biskopper af Soissons og Halverstad[5]), fremdeles hr. biskoppen af Betlehem, der var os tilforordnet som apostolisk legat for landene hinsides

1) Ikke Constantin men Theodor Lascaris. — 2) Sml. Josva 23,10. — 3) Smnl. Ps. 98, 1. 2. — 4) Ps. 118, 23. — 5) Konrad.

havet, endvidere den for Akkon udvalgte biskop og endelig abbeden af Lucedium[1]). På söndagen „Herrens miskund“ (Misericordia Domini)[2]) kårede disse efter en sömmelig indledningsbön enstemmigen og höjtideligen Os[3]) uværdigste, et valg, der både af klærkene og folket höjlydt hilsedes med lov og pris til gud. Og den fölgende söndag[4]), på hvilken sangen: „Jubler höjt!“ (Jubilate) afsynges, apostelen Peter byder at ære og adlyde kongen[5]), og evangeliet bebuder: „Ingen skal tage eders glæde fra eder[6])“, ophöjedes Vi af de gud og mennesker lige elskelige fædre, de omtalte biskopper, til guds og den hellige Romerkirkes ære med glans til magtens tind og kronens vælde og hilsedes med overströmmende hæder og jubel, fromme tårer og det almindeligste bifald, hvori også på deres vis Grekerne deltog. Af de i det hellige land boende kristne var der ved denne lejlighed höjtstående mænd tilstede både af kirkens tjenere og af krigerstanden, hvis glæde og taknemlighed endnu overgik alle andres. De forsikrede, at der var ydet gud en kærere tjeneste, end om selve den hellige stad var tilbagevunden for den kristelige gudsdyrkelse; ti nu havde til vedvarende beskæmmelse for korsets fjender kongestaden[7]) viet sin arm til den hellige romerske kirke og det hellige jerusalemske rige og opgivet sin langvarige og stærke modstand og indsigelse imod begge. Det er den samme stad, der som det ureneste hedningfolk iste-

---

1) I markgrevskabet Montferrat; abbeden hed Ogier — 2) 2. söndag efter påske 9. Mai 1204. — 3) Balduin af Flandern; se beg. af brevet. — 4) 3. söndag efter påske, der til evangelium har Joh. 16,16—22 og til epistel 1 Pet. 2,11—20. Kroningen foregik 16. Maj 1204. — 5) Smnl. 1 Pet. 2,17 — 6) Joh. 16,22. — 7) Konstantinopel.

denfor at holde sammen med brødrene skiftevis drak deres blod, den ene gang efter den anden frækt sluttede dødbringende venskaber med de vantro, længe diede dem ved sit fulde moderbryst og opdrog dem til verdsligt hovmod ved at forstrække dem med våben, skibe og levnedsmidler. Hvorledes den derimod behandlede pilegrimene, derom taler trindt i alle Latinerfolkene kendsgerninger höjere end ord. Ti den er det, som af had til kirkens øverste biskop neppe fordrog at høre apostelfyrstens navn nævne, ikke indrömmede denne, som af Herren selv har fået den øverste magt over alle kirker, en eneste kirke af Grekiens mange, og, således som det endnu vil være i frisk minde hos alle, der har oplevet det, fordömte en apostolisk legat til så skændig en død, at vi, hvor utrolige pinsler opfindsom grusomhed endog har udtænkt mod martyrerne, dog på intet blad af deres historie læser om noget tilsvarende. Den er det, som lærte, at man ikkun med malede billeder turde ære Kristus, og som, iblandt andre skændige og med ringeagt for skrifternes myndighed opfundne skikke, også havde den formastelige, i reglen ved gendåb at forspilde det frelsende bads nådevirkninger. Den er det, som holdt det under sin værdighed at tillægge Latinerne navn af mennesker, kaldte dem hunde og regnede udgydelsen af deres blod hartad for en god gerning, og som uden fyldestgörende bod lod sig fyldestgöre af lægbrødre, som her med tilsidesættelse af præsterne udøvede hele løse- og bindemagten. Disse og lignende afsindigheder, som det her i et brev vilde blive for vidtløftigt nærmere at gå ind på, har den guddommelige retfærdighed straffet efter fortjeneste; og da målet omsider var fuldt, og den Herre Kristus væmmedes ved Grekernes grove synder, ud-

drev den ved vor hjælp disse gudshadere og skænkede os, der elsker ham, et land, som har den störste overflødighed på alt godt, velstand på korn, vin og olje, rigdom på frugt, herlighed på skove, vande og græsgange, rigelig plads for kolonister og det bedste klima, så at det ikke har sin lige i verden.

Dog — dermed stilles ikke vor længsel, og ej vil vi tåle, at korsbanneret fjernes fra vore skuldre[1]); men når vore har fået fast fod her i landet, ville vi, pligten tro, besøge egnene hinsides havet og med guds hjælp nå målet for vor pilegrimsfærd. Ti vi håber til den Herre Jesus, at han, som har begyndt den gode gerning i os[2]), sit navn til lov og ære for stedse helt og fuldt vil ydmyge korsets fjender. Desårsag beder vi eder alle indtrængende i Herren, at I lade eder findes villige til med os at dele denne ære og sejr og dette forventede håb, hvortil en stor dör er os opladt.[3]) Del i disse herligheder vil I nemlig uden al tvivl få, når I, fornemme og ringe, uden hensyn til stand eller kön, drevne af samme brændende længsel efter at gribe de sande og store skatte, på én gang og med ét sind stræber at erhverve eder både timelige og evige goder. Ti af guds godhed har vi tilstrækkeligt til alle dem, som nidkærhed for kristendommen monne tilføre os, og som vi samtlige i forhold til deres stand og fødsel vil og kan berige og hædre. Men i synderlighed beder vi alle kirkens gud elskelige mænd, af hvad art deres gudsdyrkelse eller skikke end monne være, med mægtige ord at opflamme deres menigheder til det store foretagende,

1) Korsfarerne bar et rødt töjkors på den höjre skulder. — 2) Smnl. Filipp. 1,6. — 3) Smnl. 1 Kor. 16,9 2 Kor. 2,12.

belære dem ved eksempler og selv ile med flokkevis at indfinde sig for at plante kirken i de yndigste og frugtbareste egne, ikke mer under blodige forfolgelser, men nydende frihed og fred i fuldt mål og alle goder i overflod — lydigheden imod prælaterne, som det sig hør og bør, altid uskadt.“

Syvende bog.

1. Om Kolonieren Adolfs frafald fra kong Otto.

Dette er, hvad vi angående Latinernes stilling og Grekiens undertvingelse er kommet til kundskab om og her meddeler den videlystne læser. Men eftersom vi ikke ser os i stand til at give ham pålidelig oplysning om sagens endelige udfald, vil vi nu vende os til kongernes historie.

Da kong Otto, som fortalt[1]), med magt havde sat sig i besiddelse af Kolonia, og större lykke syntes at tilsmile ham, mødte der ham en brat og uventet modgang. Ti greven af Gulike[2]) begyndte at smede rænker imod ham, idet han hemmelig skikkede brev og bud til kong Filip og tilbød, i fald kongen fandtes villig til at øge hans rigdom og hæder, da for sit vedkommende at ville formå ikke alene alle höjfornemme tilhængere af kong Otto, men endog selve ærkebiskoppen af Kolonia til at gå over til Filips parti. Glad herover svarede Filip, at han for at forhandle desangående var villig til at mødes med greven på et bestemt sted; og dette møde kom virkelig i stand. Filip knyttede ham nærmere til sig ved at lade ham aflægge ed, gav ham i len en gård, som svarede 600 mark i rente, skikkede ham hjem beriget med guld, sølv, kostbare klæder og heste og opklædte ligeledes hans tjenstgörende følge på bedste vis. Grev Willehelm vidste ved sine kunster at besnære

---

1) I det foregående har Arnold ikke talt om Kølns indtagelse. I VI. bog st. 7 siger han kun: Medens kongen (Otto) opholdt sig i Kolonia. — 2) Vilhelm.

ærkebiskoppen selv og alle mere ansete mænd således, at de gik over fra Ottos til Filips parti. Sammensværgelsen greb kort sagt ustandselig om sig, og Filip førtes med magt ind i Akvisgranum, hvor ærkebiskop Adolf viede ham til konge og satte ham på kejsertronen[1]). Men dette ord[2]) mishagede Kolonierne, som blev Otto tro og gjorde ærkebiskoppen bebrejdelser, fordi han uden at spörge dem til råds havde vovet at foretage et så uhørt skridt; med mange indtrængende bönner opfordrede man ham til at erklære sin handling for ugyldig og mindede ham om hr. paven, som på hans egen begæring havde stadfæstet Ottos kongevalg og besluttet ikke at lægge sin hånd på nogen andens hoved. Men da ærkebiskoppen hverken vilde ændre sind eller dåd, rettedes der i kongens[3]), domkapitlets og bymændenes navn til den herre paven et brev, hvori det skete med sorg tilkendegaves ham; og harmfuld herover bod denne i en apostolisk skrivelse ærkebiskoppen inden seks ugers forløb personlig at give møde for apostelstolen og rense sig for disse anker.

2. *Om lemlæstelsen af en dekan og mordet paa kansleren.*

Imidlertid bør det her ikke glemmes, hvad der timedes domdekanen i Magdeburg Henrik[4]), höjlovlig ihukommelse. Da denne nemlig i egne anliggender vilde besøge kong Filip, mistænkte borggrevens[5]) broder Gerard ham for at have ondt i sinde imod hans

1) 6. Jan. 1205. — 2) Denne gerning, det skete. — 3) Ottos. — 4) Henrik af Glinden, der var på vejen til kong Filip for at opnå kanslerværdigheden. — 5) Borggreven i Magdeburg Burkard af Qverfurt.

broder, kansleren Konrad. Desårsag forfulgte og indhentede han ham med sine mænd, lagde frækt hånd på ham, kastede ham baglænds til jorden og blindede denne gode og fromme mand, som ved det store ry, han stod i, var en sand prydelse for sin kirke.[1]) For denne voldsdåd straffedes Gerard således, at han måtte betale den skadelidte tusind mark sölv, af sit len anvise domkirken indtil hundrede mark sölv i rente, tillige med mange höjbårne mænd blive dens vasal og med fem hundrede andre riddere underkaste sig en ridderbod, som bestod deri, at hver især af disse måtte bære en hundehvalp fra det sted, misgerningen var udovet på, lige hen til domkirkedören.

Også maa det endnu tilföjes, hvad der timedes kansleren Konrad. Denne havde frasagt sig bispedömmet Hildensem og var bleven ophöjet til biskop i Erbipolis; og som han var en for retten nidkær mand, kom han i strid med sine tjenere, som havde vovet at forgribe sig paa kirkegodset. Vel bilagdes striden paa det vilkår, at sagen ad retslig vej skulde afgöres; men inden dette kunde ske, blev Konrad i Erbipolis selv lumskelig overfaldet og myrdet af sine modstandere[2]). På det sted, hvor han havde fundet døden, rejste de troende et kunstfærdig udarbejdet kors med følgende indskrift:

Her jeg segned på tue, da synden jeg stræbte at kue,
Sår af snigmorderhånd salighed skænke min ånd!

Det er den myrdede selv, der her taler, og hans blod, der råber til gud ligesom den retfærdige Abels[3]). Nogle fortæller også, at man efter hans drab på hans blotte legem fandt en hårdugsskjorte, og at han i

---

1) Han blindedes 14. Avg. 1202. — 2) Han dræbtes 6. Decbr. 1202 af ridderne Botho og Henrik af Ravensburg. — 3) Smnl. 1 Moseb. 4,10.

levende live stadig sörgede for de fattige og ugentlig udgav en guldpenning[1]) i almisse til dem, „Herren kender sine".[2]) Hvo skulde tænke, at en så fin, silkeprydet mand bar hårdug på kroppen? Men stundom dolger et åndeligt sindelag sig under et verdsligt ydre, og desto værre også omvendt et kodeligt under et åndeligt ydre.

3. *Om Kolonierens afsættelse og afløsning af Bruno.*

Men ærkebiskoppen overhørte apostolikerens bud og indfandt sig ikke hos ham[3]). Desårsag sattes til dommere over ham Henrik, kanik ved St. Gereonskirken, og sognepræsterne Anselm og Kristjan, som formelig skulde stevne ham, formane ham til at afstå fra sin forvildelse og, i fald han vægrede sig, udstøde ham af kirkesamfundet, afsætte ham og i hans sted sætte en anden, til embedet vel skikket person over den hellige kirke, hvilket også skete[4]). Ti da Adolf ikke vilde tage imod heldbringende formaninger, belagdes han med interdikt (forbud), og provst Bruno i Bunna sattes i hans sted. Men for at få dette på höjtideligere vis iværksat, tilforordnede paven höjere stillede personer, således som det fremgår af nedenstående brev[5]):

„Innocentius biskop, guds tjeneres tjener, hilsen og apostolisk velsignelse til sine ærværdige brødre, ærkebiskoppen af Moguntia og biskoppen af Cameracum, og sin elskelige sön, skoleforstanderen[6]) ved St.

---

1) Tekstens udtryk ferto genfinder vi t. ex. i det engelske farthing, hvid. — 2) 2 Tim. 2,19. — 3) Se st. i slutningen. — 4) Adolf afsattes 19. Juni 1205. — 5) Givet 13. Mars 1205. — 6) Scholasticus betegner den af kanikerne, som forestod domkirkeskolen.

Gereon. At ærkebiskop Adolf af Kolonia må falde i den grav, han selv har gravet[1]), og at det grumme, sværd må trænge ind i hans hjærte[2]), det er noget, som hans hårdnakkede ulydighed, gentagne edsbrud og almen kendte forræderi med nodvendighed kræver. Ti uden frygt for gud eller mennesker og uden agtelse for Kolonierkirkens værdighed har han til guds fortörnelse, Romerkirkens nedværdigelse og sin bispestols skade afrystet lydighedens åg, brudt sin ed, den han havde svoret både en og to gange, og forrådt ham, han selv havde kåret. Efter at han nemlig tilforn havde kronet vor i Kristo höjtelskede sön, den til Romerkejser udvalgte berömmelige Otto, til konge og ydet ham sin troskabsed, anholdt han gentagne gange indtrængende hos os om, at vi skulde tilvende samme Otto vor apostoliske yndest og stadfæste det skete. Men efter at han ved gentagne henvendelser havde opnået, at vi til gunst for bemeldte Otto hædrede Kolonierkirken, begyndte hans nidkærhed for ham at kolnes, han selv at drage hånden tilbage fra ploven[3]) og hos os at ville finde intetsigende påskud til at forsömme vandingen af sin plante, for at denne, berøvet omsorgen fra planterens hånd, i hast måtte visne bort. Dog efterdi hverken den, som planter, ej heller den, som vander, er noget, men gud er den, som giver væksten[4]), trivedes den ny vinstok desuagtet ved guds nåde; og da den alt udbredte sine grene og satte spirer, så den avindsyge planter det, så skævt dertil og kunde ikke længere skjule sin gift; hans stolte tænkemåde brød nu ud i synd, og træet kendtes på frugten[5]). Påmindet og krævet til regnskab aflagde han vel igen ed på, at

1) Smnl. Ps. 7,16 o. fl. st. — 2) Smnl. Ps. 37,15. — 3) Smnl Luk. 9,62. — 4) 1 Kor. 3,7. — 5) Smnl. Matth. 12,33. Luk. 6.44

han aldrig vilde svigte Otto og vende sig til modparten; men eden formåede ikke at give hans af naturen strafværdig flygtige og vankelmodige sind större fasthed. Rigtignok kunde vi vanskelig tro, at en mand, der var klædt med så höj en værdighed, således vilde stå sig selv i lyset og lægge an på at nedbryde sit eget værk. Men da vi ikke var til sinds at lade det skorte på omhu fra vor side og ønskede at drive ham til bestandighed, trængte vi på ham med formaninger og trusler og bød ham, det bestemteste vi kunde, at bistå Otto, virksomt bidrage til hans forfremmelse og vogte sig omhyggelig for at høste forbandelse i steden for velsignelse, når han overbevistes om så skammelig at haveført os bag lyset. Han agtede imidlertid ikke på, at, ligesom lydighed foretrækkes for offer, således lignes ulydighed ved afgudsdyrkelse[1]), men sprængte töjlerne, faldt til ulydigheds synd, forrådte til trods for vor befaling og sin egen ed ubesindigen og efter sigende bestukken dertil sin herre, slog om som en falsk bue[2]) og skammede sig ikke ved at slutte sig til den höjbårne hertug Filip af Svevien imod Otto; og for at fylde sin dumdristigheds mål og forebygge enhver tilsløring af sin brøde har han i Akvisgranum, hvor han tilforn højtideligen havde kronet Otto, nylig offentlig påsat hertug Filip kronen, skönt han derved var hjemfalden den af vor broder G., ærkebiskoppen af Remi, dengang biskop af Preneste og apostelstolens legat, i salig Petri kirke i Kolonia under overværelse af en talrig menneskemængde offentliggjorte udstødelsesdom over dem, som monne falde fra Otto og slutte sig til modpartiet, en dom, ved hvis offentliggörelse Adolf selv var tilstede med præstestola om halsen

1) Smnl. 1 Sam. 15,22.23. — 2) Smnl. Ps. 78,57.

og tændt vokskerte i hånden. Desårsag vil vi, at Kolonierne, som ikke i det onde har villet efterligne deres syge hoved, men har stået og fremdeles står fast i deres troskab imod Otto, skal udrense den gamle surdejg, som vilde syre hele massen, og vorde en ny dejg, ligesom de er usyrede og ufordærvede[1]). Vel behoves der nemlig i folge de kanoniske bestemmelser ingen offentlig anklage; ti også uden en sådan havde vi åbenlyst kunnet udtale dommen over hin efter hans eksempel, som, fraværende med legemet men nærværende med ånden, alt havde fordömt den fraværende Korinthier[2]). Men for yderligere sikkerheds skyld og efter vore brodres og det både biskoppernes og flere andre prælaters råd giver vi ved apostolisk sendeskrivelse eders indsigt det pålæg og bestemte bud, at I, eftersom sagen er os mere end soleklar, hver sön- og festdag under klokkeringning og med tændte kerter offentligen erklærer bemeldte ærkebiskop for udstodt af kirkesamfundet, sörger for, at det samme med lige höjtidelighed forkyndes i alle Kolonier- og nabostifternes kirker, og derhos erklærer alle Kolonierkirkens undergivne og vasaller, såvel klærke som lægmænd, for loste fra lydigheden imod Adolf. Og eftersom, i fald slig forbrydelse forblev ustraffet, enhver for eftertiden uden frygt for straf kunde ove ulydighedens synd, menedens brøde og forræderiets misgerning, byder og befaler vi eder lige så strengeligen, at I, såsom hin kunde hitte på udflugter for hos os at dække sin forseelse, støtter eder til vor fuldmagt, afsætter ham fra bispeembedet og afskærer ham enhver sagen forhalende indsigelse og henvendelse, med mindre han inden måneds frist efter den af eder fremførte offentlige anklage indfinder sig

1) Smnl. 1 Kor. 5,6.7. — 2) Smnl. 1 Kor. 5,3.

ved apostelstolen for der at lade sin sag pådömme; og pålægger vi ud af apostolisk myndighed dem, hvem valgretten eder vitterligen monne tilkomme, at de til hyrde udvælger en duelig, så vanskelig og ærefuld stilling voksen person. Skulde imidlertid, hvad gud forbyde, valget ved en eller anden uforudset hindring trække i langdrag, så må I, for at Kolonierkirkens formue ikke imidlertid skal kunne tabes, overdrage styrelsen af bemeldte kirke til en hæderlig, indsigtsfuld og formående mand. Og efterdi vor nidkærhed for samme kirkes ære står i forhold til den overordentlige trofasthed og urokkelighed, som vi der har fundet både hos klærkene og hos menigheden, så pålægges det eder, for at der ikke skal ske noget brud på kirkens enhed, i tilfælde af, at de, hvem valget tilkommer, ikke har kunnet blive enige, at byde dem at overdrage deres stemmeret til nogle duelige mænd, der med vor tilladelse kan begive sig til apostelstolen; og skal vi da med guds hjælp göre vort yderste til, at de må vælge en duelig person til deres foresatte.“

Således afsattes Adolf, som fortjent, fra sin værdighed, og nævnte Bruno ophöjedes til hans plads. Han modtog af den apostoliske herre tegnene på ærkebispeværdigheden og forestod i god forståelse med Otto sine undergivne i byen selv; men Adolf, der var af höj familie, fejdede heftig og idelig på det udenfor staden liggende område.

4. Om apostelherrens bestandighed.

Under alt dette stod apostolikeren fast som en urokkelig söjle[1]) og veg ikke fra sit forsæt såvel at

1) Smnl. Åb. 3,12. Gal. 2,9. 1 Tim. 3,15 Jer. 1,18.

svække hin ulydige med kirkens straf, som standhaftigen at styrke Ottos sag. Vel skortede det ikke på sådanne, som med tilskyndelser, gaver og løfter søgte at få bevæget ham til at skifte sind; dog han var hverken ved bönner eller penge eller engang ved trusler på nogen vis at formå til göre om på det, som han havde gjort[1]), men stræbte stedse i et og alt både at styrke og vejlede den af ham udvalgte. Derom har vi mere end soleklar vished og kan bevise det ved som vidnesbyrd at anføre følgende skrivelse:

„Innocentius biskop, guds tjeneres tjener, til sin i Kristo höjtelskede sön, den berömmelige, til Romerkejser udvalgte kong Otto hilsen og apostolisk velsignelse. Den oprigtig kærlige hensigt, vi med hensyn til din forfremmelse til konge hidindtil har næret og endnu nærer, behøver vi ikke skriftlig at forklare, eftersom det, der er sket, fyldigere lægger den for dagen, og vore handlinger tolker vort sindelag med större troskab end en hvilkensomhelst skrivelse. Tvært imod mangfoldiges forventning og manges råd har vi lige fra begyndelsen af, skönt fast alle opgav håbet om din forfremmelse, antaget os din sag og stræbt virksomt at fremhjælpe dig. Ej heller har vi sluppet dig i det öjeblik, da du ved din morbroders død, kong Ryzhard af Anglien, höjlovlig ihukommelse, tyktes ladt i stikken af alle. Ti skönt det ikke har skortet på sådanne, som mangfoldigen fristede os og ved gaver og løfter stræbte at bringe os fra vort forsæt om at skænke dig vor yndest, saa har disse dog ikke i mindste måde hverken ved bönner, penge, trusler eller formaninger formået at böje vort sind og forhindre, at vi dag for dag optændtes af större kærlighed til dig og stærkere attrå efter din ophöjelse.

1) Se Innocents' egne ord i det følgende brev.

Og skönt hverken den, der planter, eller den, der vander, er noget, men gud er den, som giver væksten[1]), glæder vi os alligevel i ham, som giver alle overflodigen[2]), fordi han i sin miskundhed har skænket trivsel til det af os plantede og vandede, så at vor plante ligesom det senepskorn, hvorom vi læser, at en kvinde såede det i sin have, nu er vokset til et stort træ, i hvis grene himlens fugle med guds hjælp ret snart skal sidde, og i hvis skygge jordens dyr skal hvile[3]). Da Herren altså styrer dine fjed og dag for dag mere befæster din kongevælde, så formaner og opfordrer vi i ham din kongelige Herlighed til, eftersom du nu har fået den bedste lejlighed, i tide og i utide, årvågent og uafladeligen at holde ved[4]), på det at den gode begyndelse må krones med det bedste udfald, og os alles fælles onske og begæring ikke vende tom tilbage. Du vise altså velvilje, kærlighed og hengivenhed imod de dig velsindede fyrster for derved bedre at knytte andre til Din Herlighed! Og når da fyrsternes yndest tilsmiler dig, da tilstræbe du selv din endelige forfremmelse og forsömme i ingen måde din gerning, men lægge med al flid vind på dens fremme! Til ham, som er deres styrke, der håber på ham, er det nemlig vor fortrostning, at der, når du påny gör lige så store fremskridt, som du siges at have gjort i dette år, ingen mere vil findes, som modsætter sig din fremgang eller imodstår guds råd. Givet i Anagnia 16. December i vort bispedömmes sjette år[5]).

Det her sagte må være tilstrækkeligt til at vise apostelherrens bestandighed i forhold til kong Otto.

1) 1 Kor. 3,7. — 2) Jak. 1,5 Vulg. — 3) Smnl. Matth. 13,31.32. Mark. 4,31.32 Luk. 13,19 — Dan. 4,12. Ez. 17,23. 31,6. — 4) Smnl. 2 Tim. 4,2.5. — 5) 1203.

5. *Om Koloniernes nederlag og ærkebiskop Brunos fangenskab.*

Filip ophørte imidlertid ikke at fejde på Kolonia. Også havde han, som sagt[1], ved gaver således vidst at knytte alle til sig, at han endog bevægede hertugen af Lintburk[2]) til at tage hans parti. Denne havde nemlig efter ærkebiskop Adolfs frafald overtaget opsynet med byen, så at alt og alle rettede sig efter hans vink. Da nu Filip engang[3]) rykkede imod Kolonia, havde han været så træsk at føre borgerne ud af staden og berolige dem med hensyn til ethvert fjendtligt Angreb. Brat styrtede fjenderne sig derfor over dem i deres sorgløshed, nedhuggede henved fire hundrede mænd og førte hele resten i fangenskab med undtagelse af nogle få, som med nød og neppe undslap. Imidlertid var blandt disse kongen tillige med biskop Bruno og hertugens sön Walraven og kom til borgen Wassenberk, hvor han håbede at finde et tilflugtsted, men hvorfra han alligevel med Walraven af frygt for forræderi ved nattetid fjernede sig ad en hemmelig udgang. Da derfor de forfølgende fjender, som håbede at have indesluttet kongen, så sig skuffede i deres forventning og ikke traf ham, greb de den i borgen sig skjulende biskop og overgav ham til kong Filip, der i håb om her at have gjort en god fangst lod ham kaste i lænker og en tidlang holde i fangenskab; og til ikke ringe spot og spe førtes fangen først mange forskellige steder omkring og bragtes tilsidst til Erbipolis, hvor han fik langvarigt men forholdsvis mildt fængsel.

---

1) Se st. 1. — 2) Henrik. — 3) Sept. 1206.

6. *Fortsættelse.*

Derefter[1]) skikkede apostelherren som legater tvende kardinaler, af hvilke den ene hed Hugo og var biskop, den anden Leo[2]), og gav dem i ærind at virke hen til et mindeligt forlig, idet de skulde løse Filip af bandet og forsøge, om fred og enighed ved de vel sindede og fromme fædres forholdsregler og fyrsternes råd kunde tilvejebringes imellem de stridende parter, dog kun under den udtrykkelige forudsætning, at den fangne Bruno kom på fuldstændig fri fod. Apostelherrens legater indfandt sig da hos Filip, hvem de behørigen forklarede deres ærind; men skönt kongen ellers billigede det forebragte, nægtede han dog aldeles at frigive ærkebiskoppen og sagde at han derved vilde fornærme Adolf og alle, hvis gunst han skyldte sin anden indvielse og ophöjelse til magtens tind. Slagne med blindhed glemte nu kardinalerne pavens bud og lod sig bestikke af Filips gaver. Ti denne skænkede dem rigeligt både af guld og sølv, udstyrede dem paa det bedste med klædningsstykker og sörgede i enhver henseende aldeles glimrende for dem.

Til gengæld løste de da Filip af bandet[3]) men lod ærkebiskoppen sidde tilbage i fængslet; og til kong Otto sagde de: „Din medbejler har vi løst af hans band, på det at du overenstemmende med apostolikerens befaling så vidt muligt maa stræbe fredelig at enes med ham.“ Kongen svarede: „Har I røgtet den herre pavens ærind, så læser dette brev!“ Apostolikeren havde nemlig hemmelig sendt kong Otto et brev angående Filips løsning af bandet og

1) 1207. 2) Hugolinus, biskop til Ostia og Velletri, og Leo, kardinalpresbyter for hellig Korses kirke i Jerusalem. 3) I August maned 1207.

ærkebiskop Brunos frigivelse, af samme indhold som ordren til kardinalerne. Efter at disse derfor havde åbnet brevet og set indholdet, blev de såre forfærdede; og da Otto tilmed brugte skrækkelige trusler imod dem og kun af ærefrygt for overhyrden lod det blive ved trusler alene, vendte de tilbage til Filip, bekendte, at de havde fejlet, og erklærede ophævelsen af bandet for ugyldig, med mindre han frigav ærkebiskop Bruno. Nodtvungen handlede Filip derfor vel imod Bruno, lod ham los og traf selv forberedelser til et mode med kong Otto; og medens Filip opholdt sig i Qvidelinburg, og Otto i Harlunkberghe, modtes begge konger i overværelse af kardinalerne og ganske få andre [1]), men skiltes atter aldeles uforligte.

7. *Om ærkebiskop Brunos løsladelse.*

Filip, der onskede at tækkes ærkebiskop Adolf og sine ovrige venner, kunde dog ikke beslutte sig til at lade Bruno blive på fri fod men lod ham atter gribe og sende til den stærkt befæstede borg Rodenburk, hvor han holdt ham i fangenskab. Da dette tilkendegaves hr. paven, skikkede denne ham paany et brev, hvori han strengeligen bod ham at lade ærkebiskop Bruno los og fremsende ham med al hæder og ære, idet han måtte vide, at han ellers var hjemfalden til band. Af frygt for kirkens dom skikkede nu kong Filip paa hædrende vis ærkebiskoppen over til paven [2]), hvor han forblev, indtil han efter Adolfs ydmygelse fik hele sin værdighed og magtfuldkommenhed tilbage. Med hensyn til Adolf var

1) Disse sammenkomster fandt sted i August og September måned 1207 2.) Brunos endelige frigivelse falder i November måned 1207.

der omsider truffet den bestemmelse, at han skulde oppebære 200 mark af Deutzer-[1]) og lige så mange af Koloniertolden og otte stipendier i selve staden; men nöjet dermed skulde han også for eftertiden lade ærkebiskop Bruno være i fred.

8. Om Egyptens eller[2]) Babyloniens beskaffenhed.

Eftersom

Digterne enten går ud på at gavne eller fornöje[3]),

vil vi nu et öjeblik slippe kongernes historie for at gå over til andre, læsernes tarv tjenlige genstande, som vi er komne til kundskab om, og vender os derfor til Egypten og Libiens egne.

År 1175 efter Herrens kodspåtagelse skikkede hr. Fritherik, Romernes kejser og Avgustus, hr. Gerard, vicedominus[4]) i Argentina til Egypten til kong Salahadin af Babylonien. Så låner da nu øre til Gerards egne ord:

„Alt hvad jeg på den mig der betroede sendefærd set eller troværdigen fornummet haver, og hvad som her på vor beboede jord mig sjældent og fremmed tyktes både til sos og til lands, har jeg optegnet.

I Janua gik jeg den 6te September[5]) om bord, sejlede ud derfra og stod ind igennem strædet imellem de tvende oer Korsika og Sardinien, som ligger fire mile fra hinanden, begge vakre med tilstrækkelig

1) Deutz, der ligger ved Rhinen lige over for Køln, hedder ellers på latin Tuicium, og man skulde derfor ikke have ventet formen Ducencis men Tuiciensis. — 2) Se det følgende. — 3) Horats. — 4) Den næste efter biskoppen. — Han hed for resten ikke Gerard men Burchard. Vicedominus Burchards navn møder vi i diplomer fra årene 1182—1194. Han var tidligere kejserens notar, og flere breve haves fra ham. — Jo mindre videnskabeligt værd brevet har, desto mere karakteristisk er det. — 5) 1175.

afveksling på sletter og bjærge og overflod på alt, hvad jorden kan yde. På Korsika er indbyggerne af begge kön ordentlige, hoviske, föjelige og gæstfri, og mændene tapre og stridbare; på Sardinien derimod er befolkningen uordentlig, bondsk, vild og gnieragtig, og mændene kvindagtige og vanskabte. På Sardinien findes der ingen ulve. Havet der omkring er vildere og farligere end noget af de andre have, og oen, der på hver led har en udstrækning af seks dagsrejser, er et höjst usundt land. Korsikas udstrækning er pa hver led trende dagsrejser, og det er et meget sundt land, nar undtages, at det gjennemströmmes af en höjst fordærvelig elv, som dræber enhver levende sjæl, der smager af dens vand, og enhver fugl, som flyver for nær hen over den.

Strædet imellem disse to oer passerede jeg og kom til Sicilien. Denne o er et overmåde sundt land med rig og vekslende grode, smykket med sletter, bjærge, vinhaver, enge, græsgange, levende kilder, de lifligste floder og forskellige slags frugter og urter: den er som et vejmærke for den rejsende på hans fart over havet og har en for handelsmændene såre heldig beliggenhed. Indbyggertallet er imidlertid ringere, end man skulde vente, da oen på hver side i længden og i bredden holder seks dagsrejser og af större stæder tæller adskillige. I nabolavet ud for en af siderne ligger tyve mil derfra en anden o ved navn Maltha, der bebos af Sarracenere og står under Siciliens overhöjhed; og ikke langt fra Maltha ligger en tredje o Panteleon[1]), hvis indbyggere også er Sarracenere; men de står ikke under nogens overherredömme, da det er vilde og rå folk, som bor i jordhuler, hvorhen de, når en större fjendtlig styrke kom-

1) Pantellaria.

mer bag på dem, trækker sig tilbage og, da de ikke er i stand til at værge sig i striden, stræber at redde sig ved flugt. Det er mennesker, der lever mere af fæet end af markens gröde og kun dyrker lidet korn. Derfra rejste jeg seks dage igennem og kom til et barbarisk, af Arabiter beboet land. Hvorsomhelst i den vide verden denne stamme opholder sig, lever den uden huse under åben himmel. Efter eget sigende undlader de nemlig af hensyn til den guddommelige gengældelse at bygge huse og sætte bo for dette så korte liv. Jordens dyrkning forsömmer de og lever alene af deres kvæg. Både mænd og kvinder går næsten nøgne; kun skamdelene dækker de med et simpelt stykke töj. Det er et såre elendigt folkefærd, som savner alle livets goder; de er uden våben og klæder, sorte og vanskabte og har desårsag heller ingen kræfter. Syv og fyrretyve dage sejlede jeg på havet og så der fiske af forskellig slags, således iblandt andet en, der, så vidt jeg kunde skønne, holdt 340 alen i længden. Ligeledes så jeg fiske flyve så langt hen over havet, som en bue eller armbryst kan række.

Omsider løb jeg ind i Alexandrias havn, hvor et meget höjt stentårn knejser, rejst for at vise de sofarende havnen; thi Egypten er et fladt land. Hele natten brænder der blus i tårnet for at göre havnen kendelig for dem, som kommer i nærheden, og fri dem fra undergang. Alexandria er en ypperlig stad, prydet med bygninger og abildgårde; den vrimler af indbyggere, bebos såvel af Sarracenere og Jøder som af kristne og står under kongen af Babyloniens herredömme. Byens første anlæg var, således som sporene endnu viser det, overordentlig storartet, idet den i længden havde en udstrækning af fire og i bredden af én mil og på den ene side strejfedes af en fra

Evfrat[1]) afledet flodarm, medens den på den anden side beskyttedes af havet; nu derimod ligger den sammentrængt ved stranden og er ved en slette skilt fra fornævnte arm af Nilen. Man maa nemlig vide, at Evfrat og Nilen er et og samme vand. I Alexandria formenes det ingen frit at følge sin religions skikke. Byen er et såre sundt opholdssted, og jeg har der truffet særdeles mange hundredårige eller i hvert fald höjt bedagede mennesker. Staden forsvares af en ringe mur uden grave, og, hvad fornævnte havn angår, må man vide, at den årlig i told yder tresindstyve tusind guldstykker, hvilket udgör over otte tusind mark rent sølv. Byen gæstes af de forskelligste slags mennesker med deres varer; fersk vand fattes med undtagelse af det, som den på en vis tid af året gennem en vandledning fra ovennævnte Nil samler i sine cisterner. Der er adskillige kristne kirker, hvoriblandt en for evangelisten salig Markus, som ligger udenfor den ny bys mure ved havet. Inde i den så jeg sytten gravsteder, fyldte med ben og blod af martyrer, hvis navne dog ikke kendes. Ligeledes sa jeg det kapel, hvor denne evangelist skrev sit evangelium og led martyrdøden, og hans gravsted, hvorfra Veneterne har stjålet liget. I samme kirke vælges patriarken, og der begraves han, når han er død. Ti kristenmenigheden der har en af Grekerkirken afhængig patriark. I Alexandria havde Farao også et mægtigt palads, båret af vældige marmorsöjler, hvoraf man endnu ser spor. I nærheden af Alexandria så jeg et sted, hvor Nilen på et kort strøg føres ud af sit leje og ind over sletten, hvor den stod i nogen tid og uden at lægge beslag på menneskekraft og -snille omskiftedes til det reneste og bedste

1) Se det følgende.

salt[1]). Ti Nilen plejer hvert år at gå over sine breder og vande og frugtbargöre hele Egypten, som kun sjældent får regn. Floden begynder at stige i midten af Juni måned og vokser til hellig korses dag[2]); derefter begynder den at falde og synker til Herrens åbenbarelse[3]). Mærkes må det, at bonden, lige så fort som vandet synker og falder, straks plöjer og sår overalt, hvor jorden kommer til syne. I Mars måned mejer han sit korn; de eneste kornsorter, jorden der frembringer, er hvede og byg af fortrinlig godhed. Alle slags grönsager indsamles friske fra St. Martins dag[4]) indtil Mars måned og ligeså have- og urtefrugter. Fårene og gederne der i landet foder to gange om året og altid i det mindste tvillinger. Også horte jeg, at aseninder der bedækkes af heste. Over hele Egypten bor der både i stæder og landsbyer kristne, som svarer en vis afgift til kongen af Babylonien. Fast enhver landsby har en kristen kirke. Men folket selv er såre elendigt og forer et usselt liv.

Mærkes må det, at fra Alexandria til Ny-Babylonia er der tre dagsrejser til lands og seks til sos, når man går op ad floden. Man må vide, at der er trende byer, som forer navnet Babylonia, hvoraf den ene ligger ved floden Chobar[5]); det var der, Nabuchodonosor var konge, og Babelstårnet fandtes. Den kaldes det ode eller Gammel-Babylonia og ligger over tredive dagsrejser fra Ny-Babylonia. Endnu et

---

1) Således fremkommer alun, et kulsyre-salt, sammensat af de ypperlige godningsstoffer, kalk og magnesia. — 2) 14de Sept. — 3) Helligtrekonger. — 4) Mortensdag 11te Nov. — 5) Chaboras (nu Khabur) falder i Evfrat, som er den flod, Burchard her tænker på Chobar (Chebar) nævnes hos Ezekiel 1,1 og synes også der at være enstydig med Evfrat.

andet Babylonia var der ved Nilen i Egypten; det ligger ved foden af et bjærg i nærheden af orkenen; der var Farao konge, og det lå seks mile fra Ny-Babylonia, men er nu også lagt ode. Ny-Babylonia, der ligger på en slette ved Nilen, var i sin tid såre stor og er endnu bestandig en meget ypperlig og folkerig stad. Den har frugtbarhed på alt, hvad jorden kan yde; og dens indbyggere er allesammen kobmænd. Did kommer overalt ned ad Nilen skibe, ladede med indiske specerier, og fores derfra videre til Alexandria. Alle vegne i gader og stræder er der oplag af korn og grönsager. Ude i orkenen, en mils vej fra Ny-Babylonia knejser tvende af store marmor- og andre kvadersten kunstigen rejste bjærge, et helt underværk. De ligger et bueskud fra hinanden og er begge firkantede og indbyrdes lige store i bredden og i hojden; hver især strækker sig nemlig i bredden så vidt, som en meget kraftig bue rækker, og i höjden dobbelt så langt[1]). Fremdeles ligger der i nærheden af Ny-Babylonia, omtrent en tredjedel mil derfra, en anden ypperlig stad kaldet Chayr[2]), hvor kongen nu residerer, og hvor der findes paladser for ham og de ypperste mænd og en krigerkaserne. Denne krigerby, hvis bygninger er lige så beundringsværdige som kostbare, ligger tæt ved Nilen, indesluttet af en mur og indhegnet af de skönneste abildgårde. Indbyggerne er Sarracenere, Joder og kristne; hvert folkefærd folger frit sin religions skikke, og der er flere kristenkirker.

En mils vej fra denne by ligger en hartad et halvt bol stor balsamhave. Balsamtræets ved ligner en treårig vinstoks, men bladet et lille treklover.

---

1) Pyramiderne ved Dschiza er tre; de er ikke af marmor og ikke lige höje. — 2) Kairo.

Når træet ved slutningen af Maj måned når sin modenhed, kløves dets bark ved en af arbejderne kendt fremgangsmåde, og balsamstokkene afsondrer dråbevis en gummi, som opsamles i glaskar, opbevares et halvt år i duemog, udkoges og udrenses, hvorefter vædsken skilles fra bærmen. Haven vandes af en egen kilde og tåler ikke andet vand[1]). Mærkes må det, at balsamtræet ikke gror nogensteds i hele verden uden her. Til denne kilde var den salige jomfru med vor frelser tyet hen for at undgaa Herodeses forfølgelse og holdt sig en tid lang skjult der og tvættede barnets töj i kilden, således som dets menneskenatur krævede. Desårsag æres kilden lige indtil vore dage af Sarracenerne, som, når de tor sig der, bringer vokskerter og røgelse. På Herrens åbenbarelses fest strömmer en såre stor hob mennesker did sammen fra hele nabolavet og renser sig med det nævnte vand. Det er Sarracenernes tro, at den salige jomfru ved en engel har undfanget og fodt Jesus Kristus og efter at have bragt ham til verden er forbleven mo ligesom för. Denne jomfrusön var efter deres sigende en hellig profet, som af gud på underlig vis med sjæl og legem optoges i himlen; de höjtideligholder derfor hans fodsel men vil ikke vide af ham som guds sön og nægter hans dåb, korsfæstelse, dod og begravelse. De gör ogsa pastand på, at de har Kristi[2]) og apostlernes lov, eftersom de i modsætning til os er omskarne. Efter deres overbevisning var apostlerne profeter, ligesom adskillige af blodvidnerne og bekenderne står i stor anseelse hos dem.

I Chayr er der fremdeles et ældgammelt og såre

1) Om denne have og kilde læser man i flere rejsebeskrivelser. Nu findes der ikke mere balsam i egnen ved Kairo. — 2) Smnl. Gal. 6,2.

höjt palmetræ, som, da den salige jomfru gik forbi med vor frelser, böjede sig ned til hende og lod hende plukke af dadlerne, hvorefter det igen rettede sig op. Dette så den tids Sarracenere og fattede som følge deraf nid til den salige mo, hvisårsag de på tvende steder gjorde indsnit i træets ringe. Den påfølgende nat var dette imidlertid atter helt og rankt; men lige indtil den dag i dag ses sårmærkerne af snittet. Dette træ æres også af Sarracenerne og oplyses hver nat glimrende med lamper. I Egypten er der adskillige andre steder, hvor den salige jomfru boede, og som er hellige såvel for Sarracenerne som for de kristne.

Nilen eller Evfrat er en större flod end Rhinen; den kommer fra Paradiset; dens udspring kendes ikke af mennesker; og vor kundskab desangående indskrænker sig derfor til det, som vi ved fra skriften[1]); den har et jævnt fald, og dens vand er plumret og vrimler af fisk, som dog har ringe værd. I Nilen trives vilde heste, der skjuler sig under vandet, men tidt kommer frem. I floden lever ligeledes en uendelig masse krokodiler, et dyr, som i skabning ligner firbenet, har fire fødder, korte og tykke ben og hoved som en so. Det vokser stærkt både i længden og bredden og har meget store tænder. Det kommer frem i solen og dræber dyr og börn, når det støder på sådanne.

I Egypten er også en kristenkirke, i hvis nærhed findes en brond, som er tör hele året igennem undtagen på samme kirkes årsfest. Ved denne lejlighed stiger vandet i tre dage så höjt, som det kan komme, så at alle de til festen modende kristne kan

1) Smnl. 1. Moseb. 2,10—14. — Frat er Evfrat, medens man plejede at forstå Gihon om Nilen..

få nok deraf. Men såsnart festen er forbi, forsvinder det ligesom för.

I nogle orkenbjærge, en seks dagsrejser fra Ny-Babylonia brydes der alun, et af valkerne benyttet farvestof, som indsamles til kongeligt forbrug. Også indisk farve forfærdiges i Egypten. Landet har fremdeles stor rigdom på de mangfoldigste fuglearter. I hele Egypten sanker man hverken guld, sølv eller noget slags metal, og det skönt landet har guld i overflødighed. Også hesteavlen er fortrinlig.

I Egypten er der fremdeles en mængde papegöjer, som kommer fra Nubien. Dette, der ligger 20 dages rejse fra Babylonia, er et kristent land, som står under en konge; men folket er råt, og landet ligger udyrket. I Egypten udklækkes fremdeles på en gang et til to tusind kyllinger i en ophedet ovn og uden hjælp af rugehöne; og forbruget er kongens. Egypten er et meget varmt land, og der regner kun sjælden. Synai bjærg ligger i ørken, syv dagsrejser fra Babylonia.

Sarracenerne tror, at Paradiset endnu findes her på jorden. Dette, hvortil de mener, at de henflyttes efter døden, har, som de tror, fire floder, af hvilke den ene flyder med vin, den anden med mælk, den tredje med honning, og den fjerde med vand. Der, siger de, gror allehånde frugter, så at de både kan æde og drikke helt efter behag; for at mætte deres kodelige lyst plejer enhver af dem derhos daglig omgang med en frisk mø; og falder nogen af dem i krigen mod de kristne, står daglig hele ti møer til hans tjeneste. Men de blev mig svar skyldige på mit spørgsmål angående de nulevende kvinders fremtidsskæbne og om, hvad der blev af de møer, som de sagde, hver dag blev krænkede.

Egypten har rigdom på forskellige fuglearter og jordfrugter, på grund af deres religions forbud dyrker

indbyggerne kun lidt vin; men landet måtte, hvis det dyrkedes, i følge sin naturlige beskaffenhed kunne avle meget deraf.

Fra Babylonia rejste jeg til Damaskus igennem ørken; og denne ørkenrejse tog mig tyve dage; ti så længe varede det, inden jeg igen fandt til opdyrket land. Ørken er et sandet, vekselvis fladt og bjærgfuldt jordstrog, som kun frembringer lave buskvækster, og det endda kun på få steder. Klimaet der er meget usundt, om vinteren for koldt og om sommeren for hedt. Gennemrejsen falder sare vanskelig og vildsom; ti når det blæser, dænges vejen således til med sand, at den fast bliver ukendelig for alle med undtagelse af Bodovinerne[1]), som oftere tilbagelægger den og tillige er førere for andre gennemrejsende, ligesom lodserne for de søfarende. Mærkes må det, at ørken fostrer løver, strudser, svin, bøfler, vild- eller skovæsler og harer. Vand træffer man sare sjælden på, kun hver fjerde eller femte dag. Det røde hav rører ørken til den ene side, og til den anden det indiske hav. Ved dette sidste tilbragte jeg tvende nætter og så ligeledes to og halvfjerdsindstyve palmetræer, som gror på det sted, hvor Moses slog vand ud af klippen. Fra Synai bjærg tilbagelagde jeg endnu tvende dagsrejser i ørken. Det må nemlig mærkes, at intet menneske nogentid er bleven klog på dennes omfang og grænser; ti den er lige så uvejbar som det vilde hav. Efter at være kommen igennem ørken traf jeg på et i sin tid af kristne beboet men nu for tiden hærget og kun sparsomt opdyrket fladt land; det ligger nemlig på grænseskellet mellem de kristne og Sarracenerne. Der stødte jeg på en gammel stad ved navn Busserentinum[2]). I sin tid, me-

1) Beduinerne. — 2) Bostra i det stenede Arabien.

dens den beboedes af de kristne, var den meget stor, udhugget af marmor, herlig udsmykket og, som sporene endnu viser, en hel fager og lystelig by. Men nu, da indbyggerne er Sarracenere, er den skrumpet således ind, at så godt som intet står tilbage uden den stærkt befæstede borg. Derfra nåede jeg i løbet af tre dage til Damaskus igennem et land, der for en stor del er beboet af kristne, som svarer skat til herskeren der.

Damaskus er en höjst anselig by. Den er ypperlig befæstet, har en dobbelt ringmur, forsynet med en stor mængde tårne, og forskönnes ved rindende vand i mængde, brønde og vandledninger, der ikke alene findes uden for byen men også på adskillige steder inde i husene. Den er yderst sirlig bygget, folkerig og vidt og bredt til alle sider smukt indhegnet med de lysteligste urte- og abildgårde. Både inde og ude er den nemlig forsynet med så mange væld, som indbyggerne på nogen måde kan ønske sig, så at den ligner et jordisk Paradis. Der er adskillige kristenkirker, og blandt befolkningen findes der både kristne og en mængde Jøder. I byens nabolav gror den herligste vin. Mærkes må det endvidere, at Damaskus er et meget sundt opholdssted, hvisårsag der i den findes et forholdsvis stort antal höjt bedagede mennesker. Afstanden fra Jerusalem er knap fem, og fra Akkaron fire dagsrejser.

Tre mils vej fra Damaskus ligger der i bjærgene en plet, som kaldes Saydaneja[1]) og bebos af kristne. Der midt ude på landet er der rejst en til ære for den höjherlige jomfru indviet klosterkirke, hvor tolv

1) Sajdanâja er endnu navnet på et kloster. En rejsende fra året 1333, Vilhelm af Baldensele, kalder det Sardany og fortæller også om det foregivne Mariebillede men gör löjer med miraklet.

nonner og otte munke stadigen tjener gud og den salige mo. I denne kirke så jeg en omtrent en alen lang og en halv alen bred trætavle, anbragt bag altret i en vindvesfordybning i sakristiets mur og beskyttet ved et rudret jerngitter. På denne tavle var i sin tid malet et billed af den salige jomfru, men nu har ved et under dette på træ malede billed fået kød og blod, og en olje, hvis duft overgår balsamens, strömmer uophørlig ud derfra. Ved hjælp af denne olje helbredes ofte mange kristne, Sarracenere og Jøder for forskellige sygdomme. Mærkes må det, at oljen aldrig svinder, hvor stærkt der end tages til den. Den omtalte tavle tör ikke røres af nogen men må gerne ses af alle. Oljen, som med hellig omhu forvares af en kristen, er i stadig tilvækst; og brugt med andagt og ren tro yder den til ære for den hellige jomfru og i forbindelse med den höjtidelige messe aldeles utvivlsomt enhver, hvad han begærer. Til dette sted strömmer på den höjherlige jomfrus himmelfarts- og fødselsdag[1]) alle Sarracenerne i landet tillige med de kristne sammen for at bede, og Sarracenerne frembærer der med störste fromhed deres offergaver. Endnu mærke man sig, at hin tavle fra først af til ære for den salige jomfru er gjort og malet i Konstantinopolis og derfra bragt til Jerusalem af en patriark. På den tid skete det, at en abbedisse fra Saydaneja, som var draget ned til Jerusalem for at bede, fik stykket af patriarken der og tog det med til den hende betroede kirke. Dette skete i året 870 efter kødspåtagelsen. Men først lang tid derefter begyndte den hellige olje at flyde.

Man lægge mærke til, at på grænserne ved Damaskus, Anthyokia og Alapia[2]) bor der i bjærgene

1) 15de Avg. og 8de Sept. — 2) Aleppo.

et sarracenisk folk, som på deres mål kaldes Heyssesiner og på romansk segnors de montana[1]). Disse mennesker lever uden lov; de spiser tværtimod Sarracenernes skik svinekod og misbruger i fleng enhver kvinde, deres egen moder og søster ikke undtagne. De bor i bjærgene og er hartad uovervindelige, eftersom de har deres smuthuller i klippefaste borge. Deres land er ikke synderlig frugtbart, og de lever af deres kvæg. De har i deres midte en herre, som indjager alle sarraceniske fyrster fjern og nær ligesom også de i nabolavet boende kristne stormænd den yderste skræk. Ti på sælsom vis rydder han disse af vejen; og fremgangsmåden hermed er følgende. Hin høvding har der i bjærgene adskillige underskönne, af meget höje mure omgivne paladser, hvortil der kun er adgang igennem en lille og på det omhyggeligste bevogtet dör. I disse slotte lader han en stor mængde af sine bønders sönner opfostre lige fra deres spæde barndom og lader dem undervise i flere forskellige tungemål, såsom latin, græsk, romansk og sarracenisk foruden en stor mængde andre. Lige fra deres tidligste barndom af og indtil deres modne manddomsalder indskærpes det dem af deres lærere, at de skal vise lydighed imod ethvert deres landsherres ord og bud; gör de det, vil han som den, der har magt over alle levende guder, skænke dem Paradisets glæder. På den anden side lærer man dem også, at, ifald de i noget stykke modsætter sig landsfyrstens vilje, kan de umulig frelses. Tillige må det mærkes, at lige fra det öjeblik af, de som spæde indelukkes i slottene, får de foruden deres lærere og vejledere aldrig et menneske at se og modtager ingen anden undervisning, indtil de kaldes frem og stedes for høvdingen

1) Herrerne af bjærget. — Se om dem side 183 anm. 5.

for at øve et mord. Når de så kommer frem for hans åsyn, spörger han dem, om de er villige til at lyde hans bud, på det at han kan skænke dem Paradiset. De kaster sig da, som man har lært dem det, uden mindste indvending eller tvivlrådighed ned for fødderne af ham og svarer med glødende iver, at de er villige til at adlyde ethvert hans bud. Derpå giver han hver især af dem en gylden dolk og skikker dem ud for at myrde de fyrster, som han har udpeget.

Fra Damaskus drog jeg over Tyberias til Akkaron, derfra til Jerusalem og derfra igen til Askalona. Denne by ligger ved havet og er kun liden men stærkt befæstet ved mure og grave og et meget sundt opholdssted. Derfra vendte jeg gennem en otte dagsrejser lang ørk tilbage til Babylonia. På denne rejse fandt jeg vejen en stiv mil bedækket med gummisalt og så en stor mængde vildæsler og bøfler. I Ahir[1]) findes der mærkelig nok et offentligt skøgehus. Sarracenernes kvinder går tæt tilslørede med lin og kommer aldrig i templerne. De bevogtes stadig meget strængt af gildinger, så at fornemme fruer aldrig forlader deres hjem uden på deres mænds bud. Man mærke sig, at hverken en broder eller nogen anden nær frænde af manden eller hustruen vover at besøge denne uden hans udtrykkelige befaling. Mændene går fem gange i døgnet til templet for at bede. I steden for klokker har de udråbere[2]); og når disse kalder, er det skik og brug at samles til offentlig bön. Fremdeles mærke man sig, at de fromme Sarracenere har den vane hver time at to sig med vand; først tor de ansigt og hoved, derefter hænderne, armene, benene, fødderne, skamdelene og bagen, og først så går de hen at bede, hvilket aldrig sker uden knæböjning.

1) El Arisch. — 2) Muezzin kalder Muhamedanerne en sådan.

De tror nemlig på herren som alskaber og kalder Mavmeth den helligste profet og stifter af deres lov. Til ham valfarter derfor gerne både de nær og fjern boende Sarracenere med den dybeste ærefrygt. Også flere andre stiftere af deres lov ærer de. I følge loven står det enhver Sarracener frit på én gang at tage syv ægtehustruer; og hver af dem yder han særskilt det hende ved ægteskabskontrakten tilsagte og lovede. Men derhos synder han efter godtbefindende med enhver af sine slavinder eller tjenestepiger, uden engang selv at betragte det som nogen synd; bliver en af disse tjenestekvinder frugtsommelig, er hun straks fri fra livegenskab hos herren; og en Sarracener kan efter behag göre til arving enhver af sine sönner, enten denne så er fribåren eller trællefødt. Dog er mange af Sarracenerne så fromme, at de kun har en hustru. Indtil syv ægtehustruer er det enhver tilladt at have men ikke flere; og resten betragtes som friller.

Hvad ser man nu heraf uden forloserens bundløse nåde, han som ikke kan bære det over sig, at nogen eneste, lige så lidt den ugudelige som den retfærdige, skal gå glip af hans kærlighedsgave! Den retfærdige, ydmyge og fredsæle, der frygter hans ord, skænker han det evige liv til lön og saliggör ham med sig selv, som er det höjeste gode, og synet af sin herlighed; den ugudelige derimod, som kun har den evige fordömmelse i vente, skænker han stundom i dette forgængelige liv en overströmmende fylde af timelige goder. Derfra hidrører det, at disse fortabelsens börn sidder inde med de bedste lande, har overflodighed på korn, vin og olje, pranger med guld og sølv, juveler og silkestoffer, odsler med røgelser, sminker og salver og intet lader uforsøgt af det, som deres öje attrår. Ti på dem opfyldes Ysaks spådom, han,

som, da han havde velsignet Jakob med en særlig gave, sagde til Esav: „I jordens fedme og himlens dug herovenfra skal din velsignelse bestå[1].“ Det samme har vi Herrens egne ord for, dér hvor han siger: „Elsker eders fjender og velsigner dem, som eder hade, på det at I må vorde eders faders börn, som er i himlene; ti han lader sin sol opgå over gode og onde og lader det regne over retfærdige og uretfærdige[2].“ Og David siger: „Se! disse ere de ugudelige, og de har overflod i døgnet og høster rigdom[3].“ Når vi imidlertid i det først anførte sted tager udtrykkene „jord“ og „dug“ om de jordiske rigdomme, er der andre steder, hvor „duggen“ betyder helligåndens nåde. Således siger David også: „Han skal nedstige som regn på uldskindet[4],“ med hvilke ord han tydelig betegner, hvad der vederfores Gedeon[5]; og dér tages „duggen“ om helligåndens nåde og „skindet“ om den ubesmittede mø Marie, som undfangede og fødte guds sön, og som, skönt moder, vedblev at være jomfru. Ja, jorden selv udgav sin grøde, dengang hin signede mø fødte sin velsignede livsfrugt, verdensfrelseren Kristus.“

Dette må være tilstrækkeligt om tilstanden hos hedningfolkene og i kirken, som gud på underlig og nådig vis opholder indenfor deres grænser. Nu vender vi igen tilbage til gangen i vor fortælling.

9. Om Ysfrids død og hans efterfølger Filip.

På samme tid[6] døde biskop Ysfrid i Racesburg, höjsalig ihukommelse. Det var en såre tålmodig,

---

1) 1. Moseb. 27,39. Vulg. I grundteksten står det omvendte. — 2) Smnl. Matth. 5,44 45. Luk. 6,27.28. — 3) Ps. 73,12. Vulg. — 4) Ps. 72,6. Vulg. — 5) Smnl. Dom. 6,36—40. — 6) 14. el 15. Juni 1204.

strængt afholdende og helt til fromhedsøvelser hengiven mand. Men endnu forinden han var stedt til hvile, rejste der sig blandt kanikerne en strid om hans efterfølger. Ti et parti var bleven enige om at vælge den derværende provst Henrik, en forstandig og i alle måder værdig mand, som meget havde bidraget til at hæve sit provsti, både hvad indkomster, personale og bygninger angår, og, hvad der har endnu större betydning, i henseende til kristelig tugt. Et andet parti udbad sig derimod den afdøde biskops kapellan hr. Filip til overhoved. Der opstod således en strid, som dog omsider bilagdes derved, at både de valgte og vælgerne tog grev Adelbert[1]) som voldgiftsmand; og denne bestemte sig efter at have taget sagen under overvejelse for Filip. Til dette skridt tog man sin tilflugt på grund af kong Waldemars fraværelse, idet han nemlig på den tid krigede i Svecien[2]). Filip fik, kort at fortælle, investituren (indklædningen) og begav sig så til Brema, hvor han modtog den biskoppelige velsignelse af hr. ærkebiskop Harthvik; og efter at han dernæst havde indviet kirkerne og ordnet nogle andre sager i sit stift, begav han sig til biskoppen af Trajektum[3]), hvor han blev et helt år uden at fremstille sig for hr. kong Waldemar. Derved pådrog han sig kongens mistanke, men blev, skönt ikke uden vanskelighed, tagen til nåde igen ved grevens mellemkomst.

1) Valdemar Sejrs søstersön, Albert af Orlamünde, som efter Adolf III's fordrivelse fik Holsten (Nordalbingien) i len af sin morbroder (1203). — 2) Det var ikke i Sverig men i Norge, Valdemar Sejr dengang kæmpede og indsatte Baglerhøvdingen Erik Stejnvæg til konge. — 3) Theoderik.

10. Om Hartviks død og Waldemars valg.

Nogle år efter afgik den ovennævnte ærkebiskop af Brema, hr. Harthwik, ved døden[1]. Hin kirke havde alt lidt rystelser nok i hans levende live; og nu efter hans død opkom der endnu större og værre uroligheder. Ti samme kirkes kapitel kom på valgmødet til den både af klærke og folk endrægtigen billigede afgörelse, at hr. biskop Waldemar af Slesvik, der dengang var losladt af sit forhen nævnte fangenskab[2]) og nu opholdt sig i Bolonia, havde nærmest adkomst til hæderspladsen som deres biskop. Der var dog også dem, som ugerne vilde have med dette valg at skaffe og desårsag holdt sig udenfor, ikke ved at nedlægge indsigelse derimod men ved at drage bort. Dette var tilfældet med domprovst Burchard og nogle af hans tilhængere. Kanikerne i Hammemburg ansås derimod ikke for at være til at stole på ved dette valg, fordi kong Waldemar sad inde med deres stad, og blev end ikke tilkaldte. Da de imidlertid så sig tilsidesatte, gjorde de stærk indsigelse mod valget, idet de beråbte sig på, at deres kirke engang havde været moderkirken[3]), hvisårsag de, når det skulde gå rigtig til, burde have første stemme ved valget. Ikke desto mindre skikkede Bremerne anselige sendemænd såvel af klærkene som af kirkens vasaller til hr. Waldemar i Bolonia for at meddele ham udfaldet af det kanoniske valg. Denne og hans staldbrødre frem-

1) 5. Nov. 1207. — 2) Se VI bog st. 18. — 3) Under den hellige Ansgar forenedes bispedömmet Bremen med ærkebispedömmet Hamburg til et ærkestift; og indtil Liemars dage, som døde 1101, førte tilsynsmændene over dette stift titlen: ærkebiskopper af Hamburg-Bremen, medens de fra den tid af ikkun tituleredes ærkebiskopper af Bremen.

stillede sig, ledsagede af vælgerne og forsynede med Bremerkirkens vidnesbyrd, for apostelherren, som glad fornöjet modtog den for Brema udvalgte, med lykønskninger til, at Herren omsider efter biskoppens mange genvordigheder i nåde havde besluttet at føre ham til dette höje mål. Dog vilde han ikke straks göre alvor af hans forfremmelse, för han var bleven nærmere underrettet om valget. Mens Waldemar nu opholdt sig ved pavehoffet, kom der fra Hammenburgerne udsendinge, som gjorde indsigelse imod hans valg og godtgjorde, at det ikke var kanonisk. Ligeledes indfandt der sig en afsending fra kong Waldemar, nemlig provst Peter fra Roskilde; og rigtignok var han uden dokumenter, da disse, som han forsikrede, under vejs var ham voldeligen fratagne; men ikke desto mindre erklærede han valget for fuldstændig ugyldigt og mindede apostelherren om den ed, som Waldemar havde svoret, at han aldrig vilde binde sig til noget sted, hvor han kunde anses for at være sin frænde kongen til byrde[1]). Da apostelherren hørte det, holdt han Waldemar tilbage i nogle dage for med kardinalerne at drøfte, hvilken beslutning han skulde tage med hensyn til ham. Waldemar, som nu så sig i en vanskelig stilling, fjernede sig uden tilladelse og begav sig til kong Filip, som med hæder skikkede ham til Brema, hvor han modtoges med stormende jubel og de störste æresbevisninger. Men apostolikeren skikkede breve til alle Germaniens og Galliens kirker og bandsatte ham for hans ulydighed. Dette blev dog i nogen tid skjult for Bremerne, da ingen turde overrække apostolikerens brev; men omsider henlagdes brevet engang ved

1) Se VI bog st. 18.

en offentlig messe på alteret af en person, der lod, som om han ofrede tilligemed de andre.

11. Om kong Waldemars hærtog.

Men da kong Waldemar hørte om sin frænde biskop Waldemars tiltrædelse, gjorde han et indfald i landet med en svær styrke af ryttere og skibe for at krydse hans planer og, om muligt, sætte en anden i hans sted. Kongen havde tillige en fejde med grev Guncelin af Zverin og hans broder Henrik, som havde fornærmet ham ved at uddrive Johannes med tilnavn Gans af landet og voldeligen sætte sig i besiddelse af hans borg Grabove. Ti skikkede han en hær ud under Albert, som han havde sat til greve i Nordalbingien, lod forst deres borg Boyceneburg slöjfe og hærgede dernæst uopretteligen hele landet Zverin. Biskop Waldemar besluttede imidlertid at angribe kongens land; men skönt krigen imellem dem stadig truede med at bryde ud, hindredes hans forsæt ved forskellige hændelser. Domprovst Burchard, som tragtede efter at blive ærkebiskop og havde nogle vælgere i Hamenburg og selv i Brema, indfandt sig da hos kongen og modtog af ham den biskoppelige indklædning, hvorefter han bemægtigede sig Hamburg og ved hjælp fra nogle af kongens venner Stadium; og da Waldemar af Brema, som endnu ikke anede svig, kom til denne by og vilde drage ind, lukkede modpartiet porten og vægrede sig ved at modtage ham. Da Waldemar så det, sammenkaldte han sine venner fra bispedömmet Brema, angreb byen, tog den med vold, og prisgav, hvad der var i den, til sine hærskarer, som gjorde et såre stort bytte, hærgede alt og lod byen ligge næsten aldeles tom og øde[1]. Men senere

[1] Stade indtoges 3die Avg. 1208.

fik den til ærkebiskop udvalgte Burchards parti igen overtaget, indtog Stadium og begyndte der töjlesløst at husere. Videre lod kong Waldemar en bro slå over Albia, så vogne og ryttere frit kunde passere floden; og nu blandede han sig ved hjælp af sine tilhængere i Bremernes partistridigheder, men lod derhos til støtte for sin udvalgte borgen Horneburk[1]) meget fast bygge.

12. Om Filips hærtog og død.

Imidlertid lavede kong Filip sig til at gå såvel imod kong Otto som imod kong Waldemar, sammendrog en tallos hær fra hele riget, deriblandt en umådelig skare fra Ungrernes enemærker, skaffede sig hjælp af det ryggesløse pak, som kaldes Valve[2]), ophobede mægtige beholdninger af kasteskyts og alle slags våben og tog stade i Bavenberk, hvor han oppebiede den endelige samling af sine hærmasser. Da kong Otto, hvem disse store forberedelser ikke undgik, erfor det, begyndte han at forsyne sine stæder og borge med vældige forråd af levnedsmidler og våben og uforfærdet at berede sig på at møde dette storartede angreb, og kong Waldemar undlod ej heller at bistå ham med mandskab og penge; ti han betænkte, at, brydes tyrens höjre horn, må sagtens det venstre tage stødet[3]). Men den miskundelige og barmhjærtige gud, som ynkedes over den langvarige rystelse, kirken for sine synders skyld havde måttet döje, og

1) Det er sikkert Harburg (Horeburg), der menes. — 2) Se 6. bog, st. 5. — 3) Cornu skal sikkert oversættes ligefrem, jfr. talemåden: at tage tyren ved hornene. — Otto indfandt sig ved denne lejlighed selv i Boitzenburg hos Waldemar for at bede om hjælp.

som bevægedes ved sine troendes suk og bönner, endte omsider i nåde al denne jammer på følgende vis.

Da Filip, som det er forud fortalt, rastede i Bavenberk og der oppebiede krigsmandskabets forening, rejste der sig brat imellem ham og paltsgreve Otto af Widelungesbach en beklagelig og uventet strid, som vi umulig tror at turde forbigå med tavshed. Filip havde nemlig besluttet at trolove sin datter[1]) med den höjbårne Otto; men da denne var såre grum og umenneskelig, havde faderen skiftet sind og opgivet planen. Da paltsgrev Otto skönnede det, arbejdede han på at få hertug Henrik af Poloniens datter[2]) til fæstemø og sagde desårsag til kong Filip: „Herre! vi beder eders mildhed betænke, hvor tro og hengiven jeg altid har været eder, hvor meget jeg i denne krig alt har udlagt i eders tjeneste, og med hvor stor en udrustning jeg nu igen agter at göre eder følge imod eders fjender. Ti er det min bön til eder, at I nu også vil göre lidt for mig og henvende en anbefalingsskrivelse til hr. hertugen af Polonien, på det at mit allerede lykkelig indledte trolovelsesanliggende ved eders majestæts bistand sluttelig må krones med held“. „Jeg er ganske til eders tjeneste“, svarede kongen. Paltsgreven blev da glad og leverede ham et i anledning af den foreliggende sag affattet brev, og kongen sagde: „Gå nu, men kom snart igen! Så skal brevet være forseglet.“ Men, medens han var borte, underskødes der et brev i modsat ånd og forsegledes med det kongelige signet. Da paltsgreven fik dette, så han imidlertid en plet på den udvendige side; og da dette forekom ham mistænkeligt, gik han hen til en ven af sig og sagde til ham: „Åbn mig dette brev, for at

1) Beatrix, den ældste af kongens fire døtre. — 2) Gertrud, datter af hertug Henrik af Slesien og Hedvig af Meran.

jeg kan erfare, hvad det indeholder.“ Da vennen nu læste brevet, blev han såre forfærdet og sagde: „Jeg beder eder for guds skyld ikke at nøde mig til at göre eder bekendt med indholdet; ti gör jeg det, ser jeg ikkun min visse død for öje.“ Paltsgreven fik således brevet tilbage, men trængte nu så overhånds heftigt ind på den anden, at han omsider alligevel fik indholdet at vide. Dette gjorde ham aldeles rasende, og han havde nu ingen anden tanke end kongens død. Dog skjulte han sin vrede og gik tilsyneladende yderst fornöjet hen til Filip for at takke. Som nu denne en dag var bleven åreladt på begge arme og derfor havde trukket sig tilbage til sit soveværelse, spankede paltsgreven med blottet sværd ligesom legende op og ned ad gulvet i den kongelige forhal. Således kom han også hen til kongens sovekammer, bankede hemmelig på dören, trådte ind og drev samme spil i kongens nærværelse. Da denne sagde til ham: „Læg dit sværd bort! ti her er ikke stedet til sligt“, svarede han: „Jo! her er just stedet til at lade dig bøde for din troløshed.“ Og straks, som han det havde sagt, gav han ham et hug i nakken og sårede ham ikke for anden gang. Og da de tilstedekomne nu vilde kaste sig over ham, banede han sig med et spring vej ud af den åbne dör og flygtede. Filip havde imidlertid ikke uden föje forvansket brevet; ti den pige, som Otto ønskede til brud, var på mødrene side beslægtet med kongen selv; desårsag huede det ham ilde, at en så grusom, ugudelig og fræk mand skulde knyttes til så höjbåren en mø; og paltsgreven havde tilmed hårdeligen fornærmet ham ved med stor grumhed at myrde en af landets bedste mænd ved navn Wulf.

Dette hug gjorde imidlertid en brat ende på Filips regering, en tingenes udgang, som gud ved et

syn havde fundet for godt at åbenbare for en åndelig mand i Racesburk med disse ord: „I det år 1202 skal enden komme.“ Hvorledes dette var at forstå, vidste man vel ikke; men samme år, i tiden ved den salige Johannes den døbers fest[1]) opfyldtes ordet således. Imidlertid nævnede man også nogle mænd, som man mistænkte stærkt for at have fremmet denne udåd, nemlig biskoppen af Bavenberk og mange andre, som man beskyldte for forræderi imod kongen[2]). Således faldt en höjbåren, mægtig og med mange dyder smykket mand. Ti han var både blid, ydmyg og såre vennesæl; da han tillige var lærd, søgte han idelig med stor nidkærhed til kirken; og når han der i de andres kreds læste lektionerne og responsorierne[3]), fjernede han ikke de fattige klærke og skolarer fra sig, men behandlede dem som sine medskolarer. Men ved hans død kom landet i forvirring, og alle sörgede og klagede enstemmigen: „Ak! ak! vor fyrste er falden, vor ære er svunden, vor dans er omskiftet til sorrig[4]); herredömmet er flyttet fra os, og riget blevet et andet folks.“ Da fyrsterne og de höjbårne mænd imidlertid var samlede i byen Bavenberk, blev kongens lig jordfæstet der med stor pragt og höjtidelighed. Men efter at dronningen havde fået sörgebudskabet, svandt hun hen; og da hun var svanger, kostede den dobbelte smerte hende livet[5]).

Knuget ved Mandens død og selv i barnsnød og smerte,
Gik hun i graven ned med fostret, hun bar under hjærte.

---

1) St. Hansdag, 24de Juni 1208. — 2) Biskop Egbert og grev Henrik af Andechs, hertug Otto af Merans brødre. Sidstnævnte havde kongen samme dag givet sin niece til hustru. — 3) De første oplæstes simpelthen, de sidste foredroges i sangtone. Smnl. med hensyn til de sidstnævnte korets hos os endnu brugelige svar til præsten. — 4) Begrædelsernes bog 5,15. — 5) Irene, også kaldet den græske Marie, døde 28. Avg. 1208.

Medens jeg tænker derpå rinder mig brat ihu digterens ord om dette livs ubestandighed:

Hele menneskelivet i sköre tråde mon hænge,
Og det stærkeste selv stunder bestandig til fald.

Han, som styrer århundreders gang, han vejer tillige
Menneskebörnenes id, de ondes såvelsom de godes,
Hæver de ydmyge höjt og støder fra tronen de stærke[1]),
At vanslægtede drotter ej herskersædet skal skæmme.
Eller har ikke du hørt, hvad Kristi visdom dig byder?
„Du, som er styrer i landenes kreds, på retfærd du agte"[2]).
Se! selv manden, der over saa meget som hin monne råde,
Hastelig rives han bort, kun såret let af en skramme;
Brat majestæt og anestorhed og vælde forsvinder;
Snarlig lammes den stærke hånd, som var frygtet af alle.
Ret beholder for evig psalmisten, der varslende synger:
Menneskelykke er tant[3])! Lad derfor lysten til skatte
Blegne for höjere mål! ti skattene båder dig lidet.
Heller mod himmelens lön med årvågent öje du hige,
Lönnen, som Kristus omsonst i nådegave dig skænker!

13. *Om Ottos fuldstændige kongevalg.*

Da kong Filip således var død, svækkedes alle de, som havde tykkets at stå ved hans hjælp; og således gik det også med den for Brema udvalgte ærkebiskop Waldemar, som tabte en del af sin yndest. Ti Bremerne vilde nødig fornærme deres fremtidige fyrste og skræmmedes derhos ved apostolikerens band, som nu var dem bekendt. Da kong Otto så, at lejligheden var ham gunstig, gik han om med planer til at hjemsøge nogle af sine medbejlere med krig; men ærkebiskoppen af Magdeburg[4]) tillige med hertug Bernard indfandt sig hos ham og sagde: „For at

1) Smnl. Luk. 1,52. — 2) Smnl. Visd. 1,1. — 3) Ps. 60,13 108,13. — 4) Albert.

forebygge en rejsning imod eder fraråder vi eder i blind tillid at gå angrebsvis til værks men finder det tilrådeligere efter fyrsternes tykke at bestemme en herredag, hvor man i fællig kan forhandle om kongevalget. Tækkes eders person da Herren, så er vi dermed tilfreds, men i modsat fald vil et andet forslag kunne blive bragt på bane." Dette råd vandt kongens bifald, og en meget omtalt rigsdag indvarsledes til Halverstad[1]). På denne gav största delen af Saxoniens og Thuringiens fyrster og prælater mode; heller ikke den til biskop i Erbipolis udvalgte Otto fattedes; og ligesom om det var dem indgivet af gud, kårede alle de fyrster, som her havde mødt, samstemmigen og endrægteligen i faderens, sönnens og den hellig ånds navn Otto til Romerfyrste og rigens bestandige oger. Begyndelsen gjordes af ærkebiskoppen[2]), som tyktes at have forste stemme; og derefter trådte hertug Bernard tillige med markgreven af Misna, landgreven af Thuringien og de andre, som holdtes for valgberettigede, i hans fodspor. Men da turen kom til den for Erbipolis udvalgte, begyndte han i fyrsternes påhor at beklage sig over, at hans kirke til kong Filip og dennes formand kejser Henrik årlig havde måttet bode henved tusind mark, en uret, der havde givet anledning til snigmordet på hans egen forgænger Konrad, og som var af den beskaffenhed, at, hvis den ikke blev afhjulpen, måtte han erklære sig imod dette valg. Da der nu i den sag anfortes meget både for og imod, forlod han forsamlingen og gik sin vej; men tilkaldt påny den følgende dag samtykkede han i fyrsternes valg, og ved disse og kongens fælles foranstaltning fik kirken sit tilbage.

1) Den holdtes 22. Septb. 1208. — 2) Af Magdeburg.

14. Om rigsdagen i Frankenevorde.

Derefter indvarsledes en end mere navnkundig rigsdag til Frankenevorde til salig Martinsdag[1]). Her drog fyrsterne af Frankonien, Bauwarien og Svevien den herre kongen i mode med stor höjtidelighed og et yderst talrigt folge. Kong Filips datter Beatrice var også tilstede, og hun og hendes underkastede sig den herre kongens nåde. Hr. biskoppen af Spira[2]) forestillede hende; og höjlydt klagede hun med jammer og mange dybe suk og tårer til den herre kongen, de tilstedeværende fyrster og hele Romerriget over det skammelige mord på hendes fader og det ugudelige mytteri, som paltsgrev Otto havde gjort sig til redskab for ved forrædersk at myrde ham hjemme i hans eget hus, da han ikke anede uråd. Ved disse hendes ord opstod der en stor trængsel af dem, som for kongen vilde tilkendegive deres medfolelse med prinsessen, og som alle brast i tårer, begræd hendes store ulykke og forlangte, at hende skulde vederfares ret og retfærdighed. De råbte höjt, at, gik den forovede misgerning ustraffet hen, var hverken kongen eller nogen eneste af de andre fyrster sikker for sit liv. I overensstemmelse med alles onsker satte desårsag den herre kongen manddraberen i rigens akt; men senere blev han dræbt af Henrik af Kaladin[3]) i ledtog med en sön af den ovennævnte Wulf, som Otto havde myrdet[4]), og hans hoved afskaret og kastet i Danubius. Kongen tog altså den unge prinsesse i sin varetægt og lovede derhos på fyrsternes anmodning og til sikring af freden at ægte hende, ifald

1) Mortensdag, 11. Nov. 1208. — 2) Konrad. — 3) Henrik af Kalintin, Filips marskalk. Otto dræbtes i Februar måned 1209. — 4) Se st. 12.

slægtskabet ikke lagde hindringer i vejen. Prinsessen, som han således tog til sig, besad foruden sin fædrearv mange rigdomme og dertil tre hundrede og femti borge. I Frankenevorde overantvordedes derhos den herre kongen alle tegnene på kejserværdigheden med den fulde magt og ære, huld og nåde.

15. Mere om Otto.

Nu opgik der et nyt lys over Romerriget med fred og fryd, ro og tryghed[1]); og nu forstummede de manges hån og spot, som for vist havde påstået, at Otto aldrig kom til regeringen. Hvad skal jeg sige om den höjbårne konge af Frankien[2]), der ligeså lidt som andre kunde dy sig! Da Otto nemlig, kaldet af fyrsterne til kongevalget, fra Piktavia[3]), med lejde fra ovennævnte konge lagde vejen igennem hans land, så denne ham ved samme lejlighed og hilste på ham, og ved et af de gæstebud, hvor de sås, udbrød kongen af Frankien: „Vi hører, at I skal være kaldet til Romertronen," hvortil hin svarede: „Dermed har det sin rigtighed; men udfaldet står i guds hånd." Kongen gensvarede da: „Tro endelig ikke, at slig værdighed tilfalder eder! Er I alene sikker på Saxoniens stemme, så beder jeg eder skænke mig den ganger, jeg ønsker; men bliver I valgt, da skænker jeg eder mit riges trende gode stæder Parisius, Stampæ og Avrelianum[4])". Kong Otto førte nemlig med sig mange gaver fra sin morbroder Riczhard og derhos hundrede og femti tusind mark, bårne i sække af halvhundrede stridsheste; og iblandt disse var der en for sin skönhed særlig berömt ganger, som kongen af Frankien

1) Se V bog st. 20 og Helmold 1,41. — 2) Filip Avgust. — 3) Se VI bog st. 1. — 4) Paris, Etampes og Orleans.

ønskede sig. Hr. Otto skænkede ham den da og fortsatte sin rejse; og nu vilde således kejseren uden at være nærgående kunne göre sine krav gældende.

16. Om kongens fest i Bruneswik.

I det følgende år[1]) indvarsledes en rigsdag til det Aldenburk, som med et andet navn kaldes Plisne[2]), hvor kejseren også besidder et mægtigt, forhen grev Rabbodo tilhørende, arvegods tillige med borgene Lisnic og Koldiz, som kejser Fritherik havde købt af nævnte greve for fem hundrede mark. Der samledes Misnenserne og Cisnenserne samt Polonerne, Boëmerne og Ungarerne; og efterat mange sager var afgjorte her, og den på alle de foregående rigsdage stadfæstede fred besvoren, vendte herre kongen sit åsyn til Bruneswik og höjtideligholdt der pintsefesten[3]). Ved den lejlighed indbød han ikkun sine fortrolige venner, ærkebiskoppen af Magdeburg, den for Halverstad udvalgte biskop[4]) biskoppen af Hildensem[5]), biskoppen af Mersburg[6]), biskoppen af Havelberg[7]) abbeden af Korbeja[8]), og abbeden af Wertin[9]). Fremdeles indfandt sig i fuldt festoptog hertug Bernard, landgreven[10]), paltsgreven fra Rhenus, markgreven af Misna[11]), markgrev Konrad[12]), kong Ottos broder, hertug Willehelm af Luneburg og markgreven af Brandenburk. Derhos var der en talløs mængde grever og en svar hob riddere tilstede, som alle blev såre ærefuldt og rigelig beværtede på kongelig regning. Men som

---

1) 1209. — 2) Dette Altenburg ligger i det saxiske ved floden Pleisses, som falder i Saale. — Rigsdagen synes afholdt i Maj måned — 3) 17. Maj 1209. — 4) Frederik II. — 5) Hartbert. — 6) Thiderik. — 7) Sibotho. — 8) Hugold. — 9) Heribert. — 10) Landgrev Hermann af Thüringen. — 11) Thiderik. — 12) Af Landsberg.

pintsemessen alt var begyndt, vilde ærkebiskoppen af Magdeburg formene markgreven af Misna, som var sat i band, at overvære gudstjenesten; og da kongen på ingen vis kunde få ham til at afstå fra sit forsæt, forlod han af skånsel kirken tillige med markgreven; men den følgende dag lovede denne på fyrsternes råd at göre fyldest, og således bilagdes striden. Endelig

Mener jeg ikke at fejle ved alvor at parre med gammen,

holdende mig til ordene:

Skjalden må ikke blot smukt men tillige behagelig kvæde [1]),

hvisårsag jeg her endnu meddeler følgende. Mens alle ved denne lejlighed var overströmmende glade, gav hertug Bernard sig pluselig til at stirre hen på den støbte, dersteds af hertug Henrik rejste [2]), løve og udbrød: „Hvor længe vil du således vende dit gab imod øst? Lad nu det være godt! Du har jo fået alt, hvad du vilde. Vend nu til en forandring gabet imod nord!“ Ad disse hans ord lo vel alle; men mange studsede dog og tillagde dem en dybere betydning [3]).

17. *Om kirkens samtykke og trolovelsen med kong Filips datter.*

Efter festen drog kongen til Goslaria for at ordne nogle anliggender og derfra videre til Walkenrede, hvor han traf abbeden af Morimunde [4]) tillige med femti to andre abbeder af samme orden, som alle optog ham i deres broderskab og lod ham deltage i deres bön, hvorefter de rigelig beværtede af ham

---

1) Horats. — 2) I året 1166. — 3) Ved Østen må der tænkes på Slaverne (Venderne) og ved Norden på Danmark. Senere kom det også til strid mellem Otto og Valdemar. — 4) Cistercienserabbedi i Champagne.

fulgte ham lige til Erbipolis; og der modtoges han såre höjtidelig på söndagen: „Herre! på din miskundhed"[1]) med hymner og lovprisninger til gud. Man sang: „Kommen er du længselsfuldt forventede!" Tilstede var apostelherrens legater Hugo, kardinalbiskop af Hostia, og Leo, kardinalbiskop af Sabina, tillige med en overordentlig stor skare af prælater og fyrster, præster og klærke. Blandt disse sidste befandt sig ærkebiskop Syffrid af Moguntia, Thiderik af Kolonia, Johannes af Treveri og Everhard af Salceburg, biskop Henrik af Argentina, Syffrid af Avgusta, biskoppen af Konstantia[2]), biskop Otto af Frisugge, Managold af Patavium, Henrik af Ratispona, Ludolf af Basilia, Hartbert af Hildensem, Yso af Verden og biskopperne af Halverstad og Havelberg, abbed Kono af Elevangen samt abbederne af Vulda[3]), Hersveld[4]), Korbeja, Pruma og Wisceburg[5]). Derefter folger navnene på de tilstedeværende konger og fyrster: kong Odaker af Boëmien, markgreven af Mereren[6]), hertug Luppold af Avstrien, hertug Bernard af Saxonien, hertug Ludovik af Bavarien, hertug Bertold af Ceringe, hertugerne af Lutringe og Brabantien[7]), markgreven af Misna[8]), markgrev Konrad af Landesberk, markgrev Adelbert af Brandenburk og mange, mange flere.

Efter at en mængde anliggender var ordnede, og freden ligesom på alle de för omtalte rigsdage stadfæstet, tilkaldte herre kongen kardinalerne, præsterne, fyrsterne og de lærde og retskyndige for med dem i enrum at forhandle om et særligt anliggende, nemlig retsgyldigheden af hans påtænkte trolovelse med kong Filips datter; og da alle disse var forsamlede, hen-

1) Söndag efter pintse, 24. Maj 1200. — 2) Konrad II. — 3) Henrik III. — 4) Johannes. — 5) Wolfram. — 6) Ladislaus Henrik. — 7) Frederik II og Henrik I. — 8) Theoderik.

vendte han ordet til dem sålunde: „Eder alle, først eder, I kardinaler, som ifølge apostelherrens fuldmagt og råd ere her tilstede, dernæst eder, I höje ærkebiskopper, biskopper, abbeder og I andre på de forskellige trin af kirkens rangstige stående personer og endelig eder, I ophöjede konger, hertuger og fyrster beder vi samtligen at agte på vore ord. Himmelens gud har efter vore mange genvordigheder med alles samtykke skænket os riget, hvisårsag vi har al god grund til at takke ham og sige: „„Den sten, som bygningsmændene forkastede, er bleven til en hovedhjörnesten. Af Herren er dette sket, og det er underligt for vore öjne"[1]). Ihvorvel alle nu har mer end soleklar vished herfor, og vi følgelig ikke er i forlegenhed for valget af en dronning men frit og efter behag kan kåre os, hvem vi vil iblandt alle Romerrigets berömmeligste kvinder, til brud og hustru, så ville vi dog, da det er sagen angående hertug Filip af Sveviens datter, der har givet anledning til dette talrig besøgte møde, underkaste os eders voldgift og råd. Al den stund ingen nemlig betvivler, at prinsessen er vor kødelige frænke[2]), besværger vi eder, at I ved eders sjæls salighed oprigtigen og uden at lade eder lokke eller skræmme enten af gunst eller frygt ville overveje, hvorledes vi os i denne sag haver at forholde. Ti om vi så skulde leve i seks tusind år, vilde vi dog hellere altid forblive i ugift stand end knytte en forbindelse, som kunde medføre fare for vor sjæl. Ingen tage her hensyn til jomfruens glans, byrd, rigdom eller borge! Ti alt dette er slet intet i sammenligning med sjælens salighed. Alt hint har vi jo nok af; og når derhos de 350 borge deles imellem hende og hendes søstre som medarvinger, bliver der

1) Ps. 118,22.23. Math. 21,42 o. s. v. — 2) Beatrices fader Filip var sön af Fredrik Rødskæg, der var fætter til Ottos fader Henrik Løve.

ikkun lidet tilbage. Ti overlægge I nu, som sagt, sagen og give os et passeligt svar!" Da alle desårsag vilde gå ind i et andet rum for at pleje råd, sagde kongen til sin broder paltsgrev Henrik, som sad ved hans höjre side: „Vi byder dig at tage plads her, på det at ingen ved din tilstedeværelse skal få mistanke eller betænkeligheder.“ Efter langvarige overvejelser vendte de andre omsider tilbage og havde til ordforer valgt hertug Luppold af Avstrien, en såre veltalende og lærd mand, der henvendte følgende ord til kongen: „Herre konge! tækkes det eder at hore kardinalernes, prælaternes og fyrsternes svar?“ „Jeg hører“, svarede kongen. „Så være det eders Höjhed vitterligt," vedblev hin, „at denne så talrige forsamling af kardinaler med fuldmagt fra hr. paven, höje prælater, fyrster og samtlige lærde mænd har besluttet at indgå til eder med en indtrængende anmodning om, at I til bedste for freden og stotte for Romerriget gunstigst vilde tage den pågældende jomfru til eders hustru; og tillægge vi for at fjerne alle betænkeligheder den begæring, at I nådigst vilde med rund hånd stifte tvende anselige munkeklostre. Vi skal ej heller heri undlade at stå eder bi ved rigeligt tilskud af midler og frivillige gaver til kirken; lige så lidt som præsterne og andre klærke af ringere stand ville undlade at fremme eders værk med messer og bönner“. Kongen svarede: „Ikke afviser vi et så sundt og godt råd af så betydelige mænd, men gör eders ord til vore. Ti lade man pigen kalde!“ Da denne ærefuldt var indfort af biskopperne og fyrsterne, stod kongen op fra sin trone og tog imod hende med en böjning, som besvaredes af hende, hvorefter han fremdrog en ring, fæstede hende dermed for alles öjne, favnede og kyssede hende, bod hende tage plads imellem kardinalerne,

som havde deres sæde lige overfor ham, og vendte sig til forsamlingen med de ord: „Se der eders dronning! Viser hende den pligtskyldige ære!“ Fremdeles overdrog han til et særligt æresfølge det hverv med de största hædersbevisninger at ledsage hende og hendes søster til Brunesvik. Selv blev han der i landet og begyndte, efterat han havde gennemrejst disse egne, at indlede forhandlinger angående sin indvielse til kejser.

18. Om den herre kongens kroningsfærd.

Efter salig Johannes døberens fest[1]) lod kongen en talrig besøgt rigsdag indvarsle til staden Avgusta. Her samledes alle landets fornemste mænd; og med dem plejede Otto hemmelig råd for under deres medvirkning hæderligen til ære og pris for Tevtonerne at modtage kejserindsigningen. Til den ende afgik en overordentlig stor sendefærd både af prælater og fyrster og i det hele taget alle, der sad inde med kongelige forleninger, nemlig ærkebiskopperne af Treveri og Magdeburg[2]), biskopperne af Erbipolis[3]), Argentina, Spira[4]), den sidste tillige kansler, biskopperne af Wormatia[5]), Basilea, Konstantia, Patavium, Chuore[6]), Avgusta, Eusteth[7]), Praga[8]) og Olmoth[9]) og abbederne af Augya, St. Gallen[10]), Kempte[11]), Wiscenburk, Selse, Prume og Efpterna. Til disse sluttede sig følgende fyrster: hertugen af Bavarien, Lutringe, Ceringe, Karintien[12]) og Mereren[13]) og et meget stort antal markgrever og grever. De øvrige blev tilbage, men forstrakte kongen på hans færd med overordentlig store

1) St. Hansdag, 24 Juni 1209. — 2) Albert. — 3) Otto. — 4) Konrad. — 5) Lupold. — 6) Rejner. — 7) Hartvig. — 8) Daniel II Milicius. — 9) Robert. — 10) Udalrik. — 11) Rudolf. — 12) Bernhard. — 13) Der synes at menes markgreven af Mähren (Moravia) og ikke hertug Otto af Meran.

summer; således begyndte han omkring tiden for den salige jomfrus himmelfart[1]) at overskride Alpernes toppe; og efterat han havde forladt den by, som efter floden simpelthen blev benævnt t'Ynsbrugge[2]), naede han lykkelig til Brixia, hvor floden Athasis modte ham; og igennem dennes dalstrøg kom han til Tarentum[3]). Efter at have forladt den kom han til et trangt bjærgpas, der kaldes Veronenserpasset (Clusa Veronensium), hvor der ligger en såre fast borg, som fra ældgammel tid bærer navn af Hildebrands by. Den er så anselig, at den var det stærkeste skjold og værn for de tapre mænd, der i lang tid havde fejdet på indbyggerne i Verona og i ikke ringe grad forulempet dem. Ved kongens komme overgav de ham borgen, hvorfra de såre vældig havde behersket hele landet; men Veronenserne tog endda ikke i betænkning at anfalde borgmændene og fornærmede derved kongen. Dog blev de siden påny tagne til nåde imod udbetalingen af mange tusind mark. Kongen fortsatte sin færd og fik en glimrende modtagelse af indbyggerne i Mantua og Kremona, disse byer, som digteren[4]) omtaler, hvor han siger:

Mantua nabo ak! til jammerstaden Kremona[5]).

Efter hans overgang over Padus modtog indbyggerne i Parma og Pontremuli ham ligeledes med glæde. Ej heller unddrog indbyggerne af Mediolanum, Genua, Luca og andre byer sig men overgav med jubel deres byer til ham og hædrede ham med en overströmmende mængde gaver og skatte. En tidlang stansede han der og ordnede mange ting i byerne. Derefter kom han igennem en stor stad, som på landets sprog hedder Synis[6]). Her opholdt han sig

1) 15. Avg. 1209. — 2) Innsbruk har sit navn af Inn. — 3) Trident menes. — 4) Vergil. — 5) Se V bog st. 10. — 6) Siena.

nogle dage og kom derpå til den by, hvor den salige Kristine led martyrdøden, og som efter hende bærer navnet hellig Kristines kær (stagnum sanctæ Christinæ[1]). Derfra drog han videre frem og kom til Bytervus[2]), hvor apostelherren Innocents kom ham i møde med megen höjtidelighed og et stort følge af klærke og lægfolk. Men den fryd og hjærtensglæde, som dette møde voldte begge, de mange omfavnelser og kys, hvormed de modtog hinanden, og de overströmmende glædestårer, som ingen af dem kunde tilbageholde, alt dette er min pen for ringe til at skildre.

19. *Om kejserindvielsen.*

Salig Mikaels fest holdtes det år på en tirsdag[3]), og pa den følgende fredag[4]) kom hr. kongen til salig Petri tærskel for med stor andagt at bede til guds hellige apostler og derhos på alle måder hædre den kongelige stad. I sit følge havde han også seks tusind brynjeklædte foruden armbrystskytter og en tallos hær af prælater og fyrster. På den, som sagt, efter salig Mikaels fest følgende söndag[5]) opstod der imidlertid ved St. Peterskirkens trappe en så svar trængsel af dem, som strömmede til og fra, at vejen til kirkens forhal helt spærredes for processjonen; men kongens gavmilde hånd udstrøede sølvpenge i så stor fylde, at man dog omsider med nød og neppe naede op ad trinene. Heller ikke skortede det på tjenere, som med lanser og stokke afværgede opløb; og således indviedes og kronedes hr. kejseren på söndagen „Giv fred, Herre!“ under stor fred, fryd og ro; og alle de tilstedeværende var glade og sang:

---

1) Volsinium eller Bolsena. — 2) Viterbo. — 3) Mikkelsdag, 29. Sept. 1200. — 4) 2. Okt. — 5) 4. Okt.

Fred os vorde ved din kraft!

Og efterdi han stedse med störste nidkærhed har higet efter freden, er det vort håb, at gud til hans trost vil skænke ham lykke til at befordre fred og enighed i kirken, som så længe har været udsat for rystelser. Da gudstjenesten var til ende, indbod den herre paven fromt og hoflig kejseren til et gæstebud; men hr. kejseren formåede ham ved de mest indtrængende bönner til at göre sig selskab; og da man nu vilde stige til hest, greb kejseren, ihukommende den ærefrygt, som han var apostlerne og deres troende og ærværdige stedtræder, pave Innocents, skyldig, ærbödig dennes stigböjle; og således kom man til gæstehallen, hvor kejseren med storartet gæstfrihed overflodigen beværtede både rige og fattige.

Heller ikke skal det her forbigås, at den for Brema udvalgte ærkebiskop Waldemar, fattig og fredløs, med al iver og nidkærhed uafbrudt ved de mellemmænd, som han kunde få dertil, og selv personlig bankede på den apostoliske miskundheds dör, den, som lukker til og ingen lukker op, og lukker op og ingen lukker til[1]), og som har for skik at forlade synder halvfjerdsindstyve gange syv gange[2]), idet han angrede al sin synd og ulydighed og lovede at göre den god igen ved ethvert sonemiddel. Men da sagen var mangefold indviklet, er der i dette anliggende intet blevet afgjort uden det, at han har fået tilladelse til at holde messe i bispeskrud overalt undtagen i Bremerkirken.

20. *Forfatterens afbigt.*

Jeg beder mine læsere om overbærelse og håber, at ingen vil beskylde mig for overmod og dum-

1) Åbenbaringen 3,7. — 2) Smnl. Matth. 18,22. Luk. 17,4.

dristighed, fordi jeg har udarbejdet dette. Vel ved jeg nemlig, at mange har skrevet om kongernes og bispernes idrætter; men det er, som jeg allerede straks fra begyndelsen har sagt, ikke ubetænksomhed men kærlighed, som har tilskyndet mig til dette mit foretagende, idet jeg dermed ikkun har haft til öjemed at fortsætte præsten Helmolds værk, han, som har forudskikket så meget om vort lands tilstand og om kongerne og fyrsterne; og fornemmelig har det været mit méd at skjænke mine læsere et blivende minde om Sklavernes ved den hojbårne hertug Henriks hånd virkede kaldelse og undertvingelse. Ti ikke tror jeg, at sligt bor gå ad glemme, da enhver deraf som med egne ojne kan se kirkernes herlighed, de troendes nidkærhed og troens og gudsfrygtens vækst i disse nordlige landemærker, hvor Satan engang havde sit sæde, men hvor nu søndenvinden, helligåndens nådepust, har jaget nordenvinden på flugt, gennemblæser de troendes haver og spreder trindt om utallige dyders vellugt[1]). Ej heller fortryde det nogen, at jeg, alt eftersom fortællingens gang krævede det, snart fremstillede glædelige og lykkelige men snart også ulykkelige tildragelser; de forste burde man nemlig bringe til kundskab, og de andre turde ikke udelades. Ti gud bebuder stundom til frelse for sine troende, hvem alle ting tjene til gode[2]), snart lykke og snart plager. Men skulde hist og her noget forekomme, som ikke helt passer ind i tidsfolgen, tilregne læseren hellere hjemmelsmanden end forfatteren sådant! Dog sligt overlader jeg ydmygst til de troende selv at rette og glæder mig höjligen over, at jeg har fundet en glædelig udgang på en god begyndelse.

1) Smnl. Höjsangen 4,16. — 2) Smnl. Rom 8,28.

Navneliste.

Tallene angive siden.

1) Ordet nepos, der egentlig betyder broder- eller søstersön (neveu), bruges også om kodelig frænde overhoved.

1) Se Rettelser.

[1]) Måske tænkes der bedre helt igennem på Babylon som bynavn. Overskriften over st. 8 i 7 bog kan også oversættes: Om Ægyptens og Babylons beskaffenhed.

1) Helmold kalder II, 7 ham, der stammede fra Thüringen, for Adolfs morbroder.

1) Se Rettelser.

[1]) Se Rettelser

1) På det sidstnævnte sted kunde der ved Mereren også tænkes på Meran i Tyrol. Mähren hedder ellers Moravia.

1) Formen Parisius bruges, men hører ikke her hid.

1) Se Rettelser.

1) Af de nævnte abbedier må Kempten, St. Gallen og Reichenau søges i nærheden af Kostnitz og Bodensøen.

1) Klostret lå egentlig i selve floden.

1) Personifikation af den hellige visdom.

1) Hverken Sudbach eller Sulzbach har nogen tid været markgrevskaber (Lappenberg).

1) Se Rettelser. — 2) Mauricius var efter sagnet høvding for den såkaldte thebanske legion, der led martyrdøden under Maximianus 22 Sept. 270. — De hellige møer i Køln, d. e. de såkaldte 11000 jomfruer (se 21 Okt.). Ursula er den bekendteste.

1) Se Rettelser.

1) Se Rettelser.

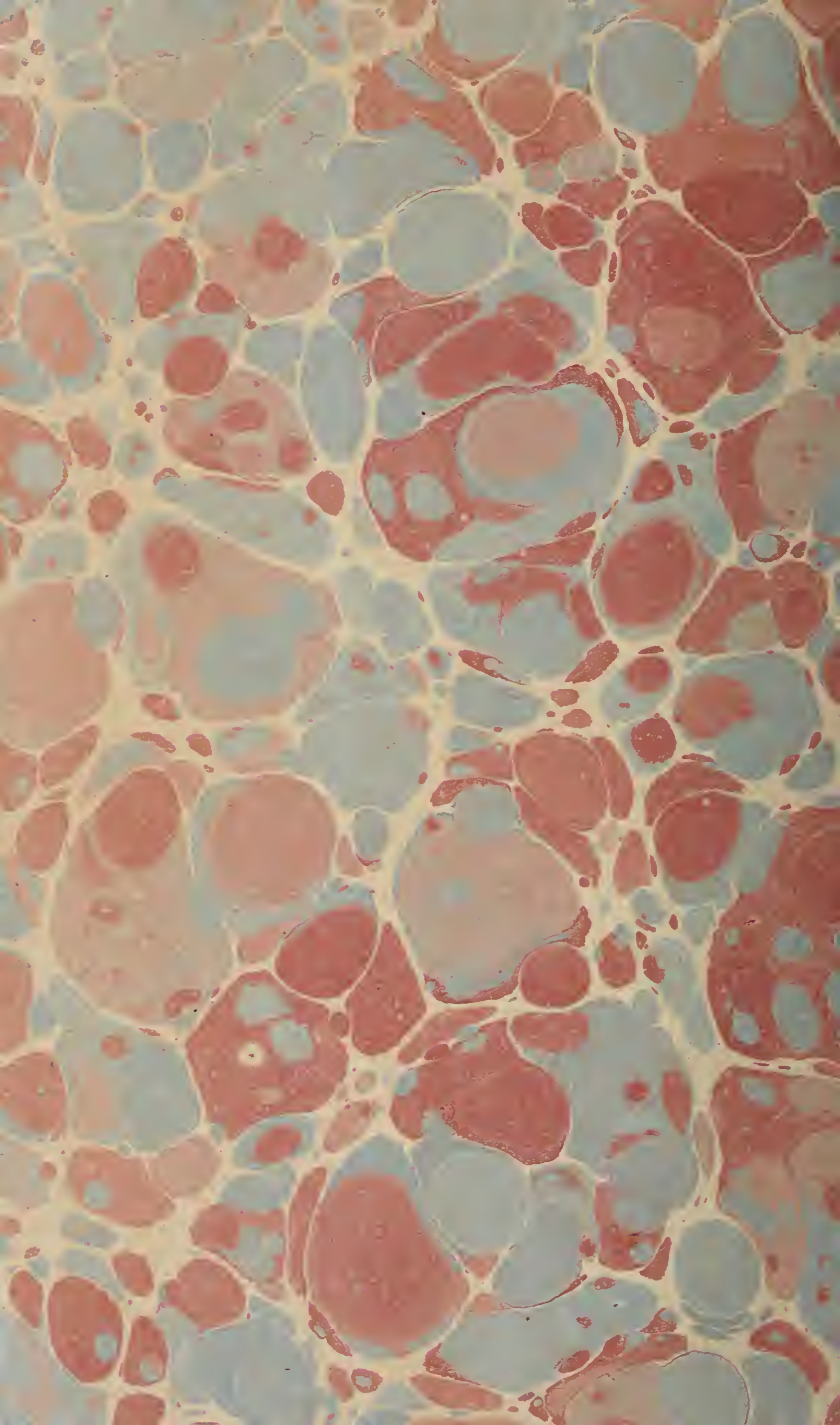
Rettelser.

Side 3, linje 6 f. n. „regner han sig selv for borger i L." læs „omtaler han Lybekkerne som sine bymænd".
— 4, — 11 f. o. „mundtlige" læs „mundtlige og skriftlige".
— 4, — 6, 7, 8 f. n. „husker på, at A. selv" o. s. v. læs „betænker, at A. selv var klærk".
— 9, — 10 f. n. „den brede Danubius" læs „D.'s vidder".
— 15, — 10 f. o. „kastemaskine" læs „armbryst".
— 15, — 9 f. n. „Winopolis" læs „Vinopolis".
— 21, — 7 f. n. „höjtidsmesse" læs „messe".
— 31, — 7 f. o. „Magnopolis" læs „Manopolis".
— 46, anm. 2: „29 Nov." læs „÷ 29 Nov."
— 52, anm. 2: „1409" læs „1417".
— 70, linje 6 f. o. „endog" læs „endvidere".
— 91, — 4 f. o. „Ylove" læs „Ylowe".
— 91, — 13 f. n. „German" læs „Germar".
— 92, — 3 f. o. „brodersön" læs „fætter".
— 93, anm. 1: „Grammatik, rhetorik og filosofi" læs „Grammatik, rhetorik, dialektik o. s. v."
— 96, anm. 4 læs: „Efter nogles mening den samme, der senere nævnes som kansler hos kejseren og biskop i Hildesheim og Würtzburg. Angående denne se bog V, st. 19 og VII, 2.
— 115, linje 1, 2 f. o. „Du munk" o. s. v. læs „Du munk, som bevarer det tomme navn af kristen (kristennavn), men indslår en falsk gudeligheds veje".
— 117, — 4 f. n. „Wormatum" læs „Wormatia".
— 118, anm. 1: „dekanældste" læs „domdekan". Forklaringen over dekanældste bortfalder.
— 125, linje 6 f. o. „ærkebiskoppelige" læs „biskoppelige".
— 125, — 5 f. n. „sand dyrker af religionen" læs „sand kristen".
— 125, anm. 1: „messen" læs „gudstjenesten".
— 129, linje 1 f. o. „tyender" læs „tjenestemænd".

Side 132, linje 7 f. o. „under retsforbehold“ læs „af hensyn til vort retfærdige ønske“.
— 132, — 15 f. o. „uden nogen indskrænkning“ læs „enhver ukrænket“.
— 136, anm. 2: „29“ læs „20“.
— 146, linje 8 f. n. „messen“ læs „sangen“.
— 157, — 15 f. o. „opløses“ læs „løses fra legemet“.
— 160, — 2 f. o. „messes“ læs „synges“.
— 219, — 2 f. n. „sit bohave“ læs „bohavet“.
— 222, — 8 f. o. „havde stor forkærlighed for munkestanden“ læs „var en så from krfsten“.
— 223, — 12 f. o. „beliggenhed“ læs „beskaffenhed“.
— 251 udgår anm. 3.
— 261, anm. 6: „Rammesberg“ læs „Rammelsberg“.
— 265, linje 16 f. o. „hertug“ læs „grev“.
— 295, — 1 f. o. „Teheneburk“ læs „Tekeneburk“.
— 305, — 12 f. o. 1) sættes efter „Dasles“ istedenfor efter „sön“.
— 363, — 1 f. o. „digterens“ d. e. Ovids, af hvem de to første verslinjer er.
— 367, anm.: „Pleisses“ læs „Pleisse“.
— 372, linje 5 f. n. „Prume“ læs „Pruma“.

Undertiden er udtryk som „eje“ brugt, hvor der hellere skulde stå „besidde“, da lensmanden kun er „ihændehaver“. Se t. ex. s. 128, linje 1 f. n. Om ordet „nepos“ se i Navnelisten under Adolf af Dassel. — Mindre fejl og unöjagtigheder bedes læseren selv rette.

Oversætteren benytter lejligheden til at rette en indløben fejl i navnelisten til Helmold; s. 299 bør der under „Soraber“ læses: Slavefolk mellem Saale og Elben.

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 11 30 24 02 018 8